

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

ROČNÍK 18 (50)

Suverenita, celistvost, politická nezávislost

(Tvorba strategických bezpečnostních dokumentů)

Země s moderní kapacitou strategického vládnutí, jak se uvádí v publikaci Strategické vládnutí a Česká republika, vítězí v globální soutěži o nosné koncepty rozvoje a zdroje, jsou i lépe připraveny efektivně přispět k řešení úkolů, které přesahují možnosti jednotlivých států. [1]

V úvahách o strategickém vládnutí nemůžeme pominout, že je axiologicky podmíněno, v Evropě zvláště humanistickou tradicí a orientací na lidské hodnoty promítající se do teorie a praxe kvality života a trvale udržitelného rozvoje, jak je prosazuje se stále větší odpovědností a rozhodností i Evropská unie, jejíž jsme členy. V opačném případě hrozí návrat k totalitním režimům, které si již Evropa v minulém století se všemi důsledky prožila.

Proto je důležité odpovědět si na řadu otázek:

- Jak jsme na tom, pokud jde o úroveň strategického myšlení, v oblasti bezpečnosti, za kterou pokud jde o přípravu a tvorbu strategických dokumentů především odpovídá vláda a ministerstva zahraničí, obrany a vnitra?
- Jaká k tomu má vláda a tato ministerstva organizační a personální předpoklady?
- Jaké jsou výsledky jejich činnosti?
- Jaká je účinnost projednávání a schvalování dokumentů Parlamentu a prezidenta jako vrchního velitele ozbrojených sil?
- A především: Jaké jsou cesty ke zlepšení efektivnosti tvorby strategických dokumentů z hlediska jejich uplatnění v praxi, zvláště pokud jde o strukturu bezpečnostních dokumentů?

1. Pojetí bezpečnostní politiky

Nabízí se vycházet z konceptu veřejné politiky a veřejného zájmu. V souladu s názory řady spolupracovníků, např. Bohuslava Pernici, který se k této problematice vyjádřil explicitně a jehož názory akceptujeme, se domníváme, že tento text a mnohé další z bezpečnostní problematiky, nepotřebují obecnější teoretický koncept, protože nositelem teoretického konceptu by mělo být Středisko bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (dále CESES).

A to z prostého důvodu, že: „Jednotlivé státy sice mají svá odvětví bezpečnosti, obrany apod., mají své ozbrojené síly, bezpečnostní sbory atd., nicméně je obtížné provádět komparace v těchto odvětvích, protože otázky bezpečnosti jsou v jednotlivých státech jedinečné, neboť každý stát vychází z místních podmínek a z místní situace. Tato skutečnost se v naší akademické obci stírá, protože máme snahu učit podle amerických a jiných knih, namísto toho, abychom poznávali a pěstovali to jedinečné. Věda by měla být ve službách toho, kdo ji platí.

Bezpečnostní věda by měla být ve službách státu, který ji platí. V tomto ohledu vidím místo CESES jednak ve sledovatelském výzkumu, kdy se soustředí poznatky o tom, jak to v rámci EU a NATO dělají jinde, analyzuje se, proč to dělají jinak, jednak v oblasti vlastního výzkumu, kdy se soustředí poznatky o chování českého systému a vytvoří se metodiky pro české strategické

dokumenty, pro přestavbu českého bezpečnostního systému, postup v oblasti strategie atd. To určuje vlastní originální školu a její postavení v rámci konkurence.

K vymezení stavu k jednomu okamžiku je zajímavější tzv. komparativní statistika, tzn. srovnání stavu systému k dvěma okamžikům a vysvětlení změn (finance, institucionální struktura, počet lidí apod.). Vývoj by měl odrážet vládní politiky a bezpečnostní události. Pro takový druh publikací nastal čas, a mohly by být zajímavé i v zahraničí. Existují impaktované časopisy věnované východní Evropě a jejímu přechodu na západní standardy. Postrádáme však dějiny bezpečnostního systému. Historici nedělají globální shrnutí, ale specializují se buď na armádu, nebo na policii. Syntéza schází.“ [2]

Úvahy o pojetí a obsahu bezpečnostní politiky a aktuálním stavu bezpečnosti musejí vycházet z analýzy vnějších a vnitřních bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících bezpečnostních rizik, z jejich změn v průběhu vývoje včetně hrozeb nových, tj. z bezpečnostní situace a její časově bližší či vzdálenější predikce. Na absenci či nedostatečnosti těchto analýz do značné míry vážne zpracování odpovídající bezpečnostní strategie České republiky.

Bezpečnostními hrozbami rozumíme ty, které ohrožují bezpečnost státu, život, zdraví a majetek občanů, a to jak hrozby vojenské, tak nevojenské. Na základě zhodnocení bezpečnostních hrozeb je možné zajistit bezpečnostní zájmy České republiky (životní jako je suverenita, celistvost země a její politická nezávislost; dále strategické zájmy sloužící k ochraně životních zájmů a další), stanovit principy a zásady bezpečnostní, branné a vojenské politiky, přijmout příslušné strategie, vytyčit cíle jejich realizace a vybudovat příslušný bezpečnostní, obranný a vojenský systém včetně jeho civilního řízení a kontroly. Bezpečnostní politika není neměnná, reaguje na měnící se hrozby, zvláště přerůstají-li v bezpečnostní ohrožení státu a jeho občanů.

Studie **Bezpečnostní politika České republiky** [3] definovala tento pojem následovně: „*Bezpečnostní politika se chápe jako souhrnná kategorie, která zahrnuje bezpečnost, obranu a ochranu občana a státu. Definuje se také jednak jako souhrn politických cílů a prostředků k dosažení bezpečnosti, obrany a ochrany státu a jeho občanů, jednak jako souhrn aktivit, vedoucích k realizaci této politiky. Je tudíž odezvou nejen na vnější ohrožení státu, ale i na ohrožení jeho vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku, na ohrožení občanů projevy kriminality všeho druhu.*

Bezpečnostní politiku tvoří tři základní komponenty či součásti:

- a) zahraniční politika v oblasti bezpečnosti státu,*
- b) obranná a vojenská politika státu,*
- c) politika vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku.*

Bezpečnostní politika je souhrnem zahraničněpolitických, vojenskopolitických a vnitřně bezpečnostních komponent, není ale jejich pouhým aritmetickým součtem, má komplexní kvalitu věcnou a systémovou.“

1.1. Bezpečnostní strategie jako politické zadání

Dosavadní bezpečnostní strategie ČR poskytují, jak sami přiznávají autoři, jen „základní politické zadání a východiska pro dosažení cílů v jednotlivých oblastech bezpečnostní politiky ČR“. Její teze mají být rozpracovány v navazujících koncepčních dokumentech. Konkrétnost těchto tezí je však např. v armádě pro práci na obranné strategii nedostatečná. Podobně je tomu i v jiných rezortech.

Lze proto předpokládat, že ani tyto dokumenty nedokáží vytvořit koncepční předpoklady pro takovou obranu země, která by reagovala na bezpečnostní hrozby a rizika a plnila alianční úkoly v rozsahu, který nepovede k vážnějším ekonomickým nárokům, protože ekonomické

oslabení je z bezpečnostního hlediska stejně nebezpečné jako podcenění výstavby ozbrojených sil. Z dikce dokumentů je patrné, že autory byli převážně pracovníci Ministerstva zahraničních věcí a až příliš respektovali, že tvoří materiál, který bude zároveň a především studován zahraničními partnery. To oslabilo jeho věcnou působnost na rozhodovací procesy v oblasti bezpečnosti, obrany a armády.

Od zrodu České republiky se za základní nedostatek v bezpečnostní politice země všeobecně považuje absence přesnějšího politického zadání. Jde o jistou směrnicí, již by se při zajišťování vnější a vnitřní bezpečnosti, obrany a armády řídila zahraniční a vnitřní politika, zejména rezorty zahraničí, obrany a vnitra. Nejen však ony, ale i ostatní státní orgány a instituce, společnost a občané.

Absence bezpečnostní politiky je určitým selháním politického systému, které se viditelně projevuje v některých strategických rozhodnutích, např. o charakteru naší armády a její struktury, výše rozpočtu, dislokaci radiolokátoru americké protiraketové obrany či i konkrétních rozhodnutích o výrobě L-159, nákupu supersoniků či obrněných transportérů atd.

Vzhledem k odborné bezpečnostní kompetenci současných politiků, nelze od nich očekávat, že budou schopni samostatně tzv. politické zadání zpracovat. Musí být dílem profesionálů v zahraničně-bezpečnostní, ekonomické, finanční, vojenskopolitické, sociální, personální ekologické, vnitřně bezpečnostní, obranné a vojenské oblasti. Impulz ke zpracování dokumentů by měl být z hlediska bezpečnostních hrozeb vydán včas, aby se zajistila jeho průchodnost, tj. politické zprostředkování k rozhodovacím centrům – k vládě, parlamentu a prezidentovi.

2. Organizační předpoklady tvorby strategických dokumentů

Všechna relevantní ministerstva, tj. Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo obrany a Ministerstvo vnitra, mají jak v legislativě uloženu povinnost tvořit strategické dokumenty, tak ve své organizační struktuře součásti, které jsou k tvorbě strategických dokumentů předurčeny. Při plnění této funkce spolupracují s dalšími rezorty a institucemi. Je přitom nutné vycházet z platného zákona, i když řada odborníků i praktiků se domnívá, že vyžadují novelizaci. K tomu zatím neexistuje jednotná vůle. Metodologicky by novelizace měla vycházet z teorie organizace a řízení a konkrétně pak z teorie systémové, která by měla v exekutivě respektovat, že v ní existuje bezpečnostní, sociální a ekonomický subsystém a průřezový subsystém legislativní.

2.1. Ministerstvo zahraničních věcí

Ministerstvo zahraničních věcí má stanovenou působnost v § 6 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR, ve znění pozdějších předpisů. Je ústředním orgánem státní správy České republiky pro oblast zahraniční politiky, v jejímž rámci ve své působnosti vytváří koncepci a koordinuje zahraniční rozvojovou pomoc a koordinuje vnější ekonomické vztahy.

2.1.1. Na Ministerstvu zahraničních věcí se strategickými problémy zabývá:

2.1.1.1. Odbor analýz (údajně byl zrušen a připravuje se ustavení kanceláře strategie, analýz a projektového řízení):

1. Analyzuje vývoj situace ve světě a v jednotlivých regionech z hlediska české zahraniční politiky, podílí se na formulaci její koncepce a předkládá návrhy dalšího postupu.

2. Ve spolupráci s příslušnými útvary MZV a orgány státní správy ČR připravuje koncepční materiály pro ministra zahraničních věcí a vládu nebo oponentní posudky k takovým materiálům.
3. Spolupracuje s Ústavem mezinárodních vztahů a dalšími vědeckými ústavy a institucemi při zpracování analýz dlouhodobých perspektiv mezinárodní politiky, světových a regionálních vývojových tendencí.

2.1.1.2. Odbor bezpečnostní politiky mj.:

1. Podílí se na formulaci, provádění a koordinaci bezpečnostní politiky ČR.
2. Odpovídá za vztahy s Organizací Severoatlantické smlouvy (NATO) a se Západoevropskou unií (ZEU), odborně řídí stálou delegaci ČR při NATO a ZEU.
3. Odpovídá za zapojení ČR do evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP – European Security and Defence Policy) v politických, vojenských a civilních aspektech. Odborně řídí stálé zastoupení ČR při EU v otázkách ESDP.
4. Zajišťuje účast ČR v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), odpovídá za účast v OBSE v její první dimenzi, koordinuje činnost útvarů MZV, které se podílejí na zajišťování účasti ČR v OBSE a odpovídají za ni, jakož i kontrolu přijatých závazků. Odpovídá za přípravu podkladů a stanovisek pro pracovní skupinu Rady EU k OBSE. (...)
9. Koordinuje činnost útvarů MZV při zpracovávání podkladových materiálů pro jednání Bezpečnostní rady státu (BRS), je sekretariátem výboru BRS pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky (VKZBP) a zpracovává agendu výboru pro obranné plánování a jeho pracovních orgánů; ředitel odboru řídí jednání podvýboru pro spolupráci s mezinárodními bezpečnostními organizacemi VKZBP. (...)
15. Sleduje otázky energetické bezpečnosti v rámci NATO, OBSE a ESDP a koordinuje projednávání materiálů v oblasti energetické bezpečnosti v rámci struktury BRS.

2.1.1.3. Odbor společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU mj.:

Odpovídá za koordinaci účasti ČR na společné zahraniční a bezpečnostní politice EU (SZBP EU). Podílí se na formulaci cílů a priorit participace ČR na SZBP EU.

2.1.1.4. Odbor Organizace spojených národů:

1. Podílí se na formulování a zabezpečuje koordinaci a provádění zahraniční politiky ČR v OSN a dalších odborných organizacích v působnosti odboru, a to jak z koncepčního, tak z organizačního hlediska. Mimo jiné sleduje, zpracovává a zabezpečuje agendy spojené s činností OSN a jejich specializovaných orgánů v oblasti mezinárodní bezpečnosti a spolupráce.

2.2. Působnost Ministerstva obrany

Působnost Ministerstva obrany je upravena § 16 zákona č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky v platném znění:

1. Ministerstvo obrany je ústředním orgánem státní správy zejména pro
 - a) zabezpečování obrany České republiky,
 - b) řízení Armády České republiky,
 - c) správu vojenských újezdů.

2. Ministerstvo obrany jako orgán pro zabezpečování obrany mj.:
 - a) podílí se na zpracování návrhu vojenské obranné politiky státu,
 - b) připravuje koncepci operační přípravy státního území,
 - c) navrhuje potřebná opatření k zajištění obrany státu vládě České republiky, Radě obrany České republiky a prezidentu České republiky.

(Poznámka: Je třeba upozornit, že text § 16 tzv. kompetenčního zákona je v rozporu s literou ústavního zákona č. 110/1998 Sb. – Rada obrany ČR již mnoho let neexistuje a zmíněným ústavním zákonem byla zřízena Bezpečnostní rada státu.)

2.2.1. Na MO se strategickými problémy zabývá:

2.2.1.1. Sekce obranné politiky a strategie MO (SOPS MO) je organizačním útvarům ministerstva odpovědným za přípravu zásad obranné a bezpečnostní politiky státu, strategického rozvoje rezortu Ministerstva obrany a plánování obrany státu. Odpovídá zejména za vypracování zásadních strategických dokumentů (Vojenské strategie ČR, dlouhodobého výhledu, směrnice pro plánování, Plánu obrany ČR, Zprávy o zajištění obrany ČR, Zprávy o zajištění připravenosti rezortu MO), příspěvků rezortu Ministerstva obrany do Bezpečnostní strategie ČR a do Zprávy o zajištění bezpečnosti ČR, za vnitrorezortní i mezirezortní koordinaci plánování obrany, za formulování zásad a postupů krizového řízení, za prosazování obranné a bezpečnostní politiky ČR v NATO, Evropské unii a jiných mezinárodních bezpečnostních organizacích a ve vztahu k jednotlivým zemím, za podporu strategického rozhodování vrcholového managementu ministerstva, za koordinaci podílu ČR na činnosti alianční Skupiny pro jaderné plánování – Nuclear Planning Group (NPG), a za mezinárodněprávní zabezpečení spolupráce rezortu Ministerstva obrany se zahraničím. V rámci rezortu Ministerstva obrany poskytuje podporu v oblasti procesních analýz, optimalizace procesů a organizačních struktur, spravuje a rozvíjí procesní model rezortu Ministerstva obrany a integruje procesy řízení.

2.2.1.2. Odbor strategického rozvoje je organizačním článkem SOPS MO odpovědným za přípravu zásad obranné politiky státu, podílí se na vypracování Vojenské strategie ČR a na formulování zásad bezpečnostní politiky státu. Odpovídá za zpracování směrnice pro plánování a verifikaci jejího promítnutí do střednědobého plánu, Zprávy o zajištění připravenosti rezortu Ministerstva obrany, za vnitrorezortní i mezirezortní koordinaci plánování obrany, za formulování zásad a postupů krizového řízení.

2.2.1.3. Odbor obranné politiky (OOP) odborně řídí činnost rezortu Ministerstva obrany v oblasti obranné a bezpečnostní politiky. Je orgánem pro tvorbu obranné politiky ČR a její prosazování ve vztahu k NATO, EU a dalším mezinárodním bezpečnostním organizacím, jichž je ČR členem, a ve vztahu k třetím zemím. Podílí se na tvorbě bezpečnostní politiky ČR. Koordinuje činnosti v oblasti jaderného plánování NATO, nešíření zbraní hromadného ničení, kontroly zbrojení a odzbrojení. Stanovuje priority zahraniční spolupráce rezortu Ministerstva obrany a spolupráce s ozbrojenými silami jiných států. Podílí se na odborném řízení příslušníků rezortu Ministerstva obrany působících v národních zastoupeních ČR v zahraničí. Zpracovává Vojenskou strategii ČR, dlouhodobou vizi a příspěvek rezortu Ministerstva obrany do Bezpečnostní strategie ČR a Zprávy o zajištění bezpečnosti ČR.

Předkládá návrhy pro rozhodování vlády ČR, Parlamentu ČR a prezidenta ČR v oblasti obrany a bezpečnosti, včetně vypracování příslušných dokumentů. Plní roli sekretariátu pro rezortní zastoupení ve výboru pro koordinaci zahraniční a bezpečnostní politiky Bezpečnostní rady státu, výboru pro EU vlády ČR a pro rezortní koordinační skupinu MO ČR.

2.3. Působnost Ministerstva vnitra

Působnost Ministerstva vnitra je upravena § 12 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky v platném znění. Ministerstvo vnitra je ústředním orgánem státní správy pro vnitřní věci, mj. pro:

- a) veřejný pořádek a další věci vnitřního pořádku a bezpečnosti ve vymezeném rozsahu,
- b) krizové řízení, civilní nouzové plánování, ochranu obyvatelstva a integrovaný záchranný systém.

2.3.1. V Ministerstvu vnitra se strategickými problémy zabývá:

2.3.1.1. Odbor bezpečnostní politiky s úkoly:

- koncipování vnitřní bezpečnostní politiky státu,
- tvorba systémových, legislativních a organizačních podmínek pro potírání kriminality,
- plnění významných úkolů v oblasti krizového řízení,
- správné řízení v oblasti obecní policie, zbraní a střeliva a dopravního inženýrství.

2.3.1.2. Oddělení analýz, koncepcí a krizového řízení s náplní práce:

- shromažďování a analýza informací z oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti,
- sledování vývoje kriminality a souvisejících oblastí a analýza rizikových faktorů ohrožujících stabilitu státu,
- tvorba programových dokumentů,
- příprava a participace na přípravě vládních materiálů řešících problematiku kriminogenních faktorů,
- přípravy návrhů opatření v oblasti vnitřní bezpečnostní politiky státu v rámci rezortu vnitra a Policie ČR,
- mezinárodní spolupráce a organizace odborných stáží a seminářů za účasti zahraničních expertů z oblasti veřejného pořádku a bezpečnosti,
- odpovídá za systém krizového řízení při zabezpečení vnitřní bezpečnosti státu vždy v souladu se zákonem č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení, zákonem č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a zákonem č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky,
- plní úlohu pracoviště krizového řízení Ministerstva vnitra podle § 9 zák. č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení,
- vytváří koncepce a návrhy právních norem v oblasti krizového řízení, hospodářského zabezpečení a zajištění obrany České republiky,
- podílí se na vypracování systému krizového plánování a jeho zavádění v subjektech krizového řízení ve státních orgánech a samosprávních celcích.

(Poznámka: Oddělení bylo zrušeno a jeho náplň převedena na odbor bezpečnostní politiky.)

3. Klíčové bezpečnostní strategické dokumenty

Z institucionálního hlediska je na základě citovaných dokumentů patrné, že rezorty MZV, MO a MV mají vytvořeny jak legislativní, tak organizační předpoklady pro tvorbu strategických dokumentů. Tyto dokumenty mají v jednom případě nadrezortní a v ostatních rezortní charakter.

3.1. Bezpečnostní strategie České republiky

Bezpečnostní strategie České republiky je po našem vstupu do Severoatlantické aliance základní strategický dokument. Byla od roku 1999 vždy po dvou letech novelizována, naposledy v roce 2003. Od té doby se od původního záměru ustoupilo a tato situace trvá. Přitom smyslem koncipování Bezpečnostní strategie České republiky (dále BSČR) bylo a je vytvořit podklad pro politické zadání zajištění bezpečnosti a obrany republiky. Zatímco v letech 1990–1992 tato zadání např. armáda dostávala (neutralizace, loajalizace, přechod k obranné strategii reorganizací a redislokací ve smyslu vídeňských dohod, rozdělení armády), po vytvoření AČR toto zadání dlouho chybělo, což působilo vážné problémy.

BSČR je základním dokumentem bezpečnostní politiky, který identifikuje zájmy ČR, obecné bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika pro ČR. Definuje dlouhodobé záměry a opatření, jejichž cílem je zajištění podmínek pro mírový vývoj a hospodářskou prosperitu ČR a zabezpečení jejich obyvatel před vnějšími a vnitřními hrozbami a riziky.

Bezpečnostní strategie vychází z toho, že Česká republika mohla v roce 1989 poprvé po desítkách let samostatně definovat bezpečnostní zájmy a bezpečnostní politiku. Vstupem do NATO pak získala bezpečnostní záruky kolektivní obrany a převzala závazek posilovat schopnosti individuální obrany a podílet se na obraně spojenců. Členství v Alianci a následné členství v Evropské unii rozhodujícím způsobem začalo spoluurčovat bezpečnostní politiku České republiky.

Základním problémem charakteristiky bezpečnostního prostředí v dokumentu je zjednodušená akceptace tzv. nové strategické koncepce schválené summitem NATO v dubnu 1999 ve Washingtonu, tj. schopnost odstrašení případného agresora a společná obrana v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy a jako nový úkol i podíl na řešení krizí v celém euroatlantickém regionu a rozvoj partnerství a spolupráce s ostatními státy v oblasti, tj. v podstatě potvrzení platnosti původního poslání Aliance. Tento problém poznamenává další obsah dokumentu. Spočívá zejména v nedostatku, že nekonkretizuje důsledky změn spojené s naším členstvím v NATO pro zajištění bezpečnosti a obrany České republiky.

3.1.1. Základní otázkou je, **jak dalece se můžeme spoléhat na kolektivní obranu Aliance a jak na obranu vlastní**. Jinak řečeno, jak dostát závazkům vyplývajícím z článků 3, 4 a 5 Severoatlantické smlouvy?

Znění uvedených článků je následující:

3. *Aby bylo účinněji dosaženo cílů této smlouvy, budou smluvní strany, jednotlivě i společně, stálou a účinnou svépomocí i vzájemnou výpomocí udržovat a rozvíjet svou individuální i kolektivní schopnost odolat ozbrojenému útoku.*
4. *Smluvní strany budou společně konzultovat vždy, když podle názoru kterékoli z nich bude ohrožena územní celistvost, politická nezávislost nebo bezpečnost kterékoli smluvní strany.*

5. *Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální a kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantické oblasti. [4]*

Bezpečnostní strategie České republiky 2003 byla přijata po vstupu republiky do Severoatlantické aliance. Novelizovaný dokument vycházel z postavení ČR jako členského státu NATO a zároveň kandidáta členství v Evropské unii. Tím republika převzala závazek posilovat schopnosti individuální obrany a podílet se na obraně spojenců. Hlavními aktéry mezinárodní politiky podle Bezpečnostní strategie ČR 2003 zůstávají národní státy. Posiluje se však postavení občanů a působení nevládních organizací. S tím se zároveň mění chápání státní suverenity, která již není výhradně nadřazována ochraně práv občanů, což je ovšem problémem mnoha diskuzí, a to zvláště pokud jde o míru významnosti těchto dvou subjektů.

Nová strategická koncepce schválená washingtonským summitem NATO v dubnu 1999 potvrdila platnost původního poslání Aliance. Zůstává jí schopnost odražení případného agresora a společná obrana v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy. Strategická koncepce mezi základní úkoly NATO zahrnuje i podíl na řešení krizí v celém euroatlantickém regionu a rozvoj partnerství a spolupráce s ostatními státy v oblasti. [5]

3.1.2. V návaznosti na platnost amsterodamské smlouvy Evropská unie rozhodla dále posilovat společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. V jejím rámci vznikla tzv. **společná evropská bezpečnostní a obranná politika** (CESDP – Common European Security and Defence Policy). V prosinci 1999 v Helsinkách rozhodla Evropská rada, že po roce 2003 by EU měla mít autonomní schopnost rozhodnout o rozmístění vojenských sil velikosti armádního sboru rychlé reakce včetně leteckých a námořních součástí. Současně bylo rozhodnuto budovat nevojenské kapacity, zejména policejní síly. Realizace těchto záměrů však postupovala a postupuje pomalu.

V této bezpečnostní architektuře vytváří **Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě** (OSCE – Organisation for Security and Cooperation in Europe) prostor pro dialog o bezpečnosti mezi všemi státy euroatlantického regionu, v posilování kooperativní bezpečnosti, preventivní diplomacii, předcházení konfliktům, v postkonfliktní obnově, při posilování demokracie a ochraně lidských a menšinových práv. Mise OBSE pak mají významnou stabilizační roli.

Novelizace Bezpečnostní strategie České republiky opět nevymezuje přesnější proporce mezi zárukami kolektivní bezpečnosti a obrany a naším obranným příspěvkem, aby byl dostačující a přesvědčivý. Zároveň ani nenaznačuje, v čem se můžeme spoléhat na spojence a v čem naopak jen na sebe včetně možnosti vzájemné koordinace, výpomoci ap. Např. mezi novými členskými středoevropskými zeměmi či Německem atd. (kupř. pokud jde o protivzdušnou obranu na jedné straně a např. protichemickým či zdravotnickým zabezpečením na straně druhé).

Charakteristika bezpečnostního prostředí správně uvádí nové jevy v této oblasti, např. posilování postavení občanů, postavení nevládních organizací, význam sdělovacích prostředků a veřejného mínění ap., aniž by naznačovala přístup k řešení. Podobně je tomu s rolemi OSN, OBSE a EU, které se jenom obecně konstatují, což je nedostatečné, zvláště pokud jde o evropskou obrannou a bezpečnostní politiku, jmenovitě výstavbu vojenských a policejních sil.

Ani ve stanovení *obraných úkolů* nepřekračuje dokument vyšší míru obecnosti. Stejně tak se uvádí, že „*Severoatlantická smlouva je základním pilířem bezpečnosti ČR*“, a „*jako členský stát NATO vychází ČR při formulování obranných cílů z ustanovení Severoatlantické smlouvy a strategické koncepce NATO*“, aniž by dokument zaujal rozhodnější stanoviska k zásadnímu problému, jakým jsou současné a budoucí proporce mezi vlastní obranou a podílem na alianční obraně.

Jen je tu náznak, že ve střednědobé perspektivě se počítá se specializací obrany respektující zeměpisné dispozice, technické a ekonomické možnosti. To bylo v situaci, kdy v podstatě až na výjimky zastarávaly všechny zbraňové systémy. Konkrétně se počítalo pouze s nasazením ve dvou paralelně probíhajících operacích včetně rotace vysílaných jednotek, což je opět obecně podmíněno ekonomickými možnostmi státu. Je zřejmé, že obrana členských zemí NATO má stále více koaliční charakter, ale vzhledem k přetrvávající historicky determinované představě o potřebě obrany vlastní země je stále tématem diskuze.

V oblasti *vnitřní bezpečnosti* sice dokument počítal s rolí ozbrojených sil, ale jejich úlohu nijak nespecifikoval. Ani v oblasti *ekonomické bezpečnosti* dokument nepřekračoval hranici cílů obecné hospodářské politiky státu. Nepodařilo se, jak sami autoři přiznávají, rozpracovat hlouběji vztah mezi ekonomickými možnostmi státu a bezpečnostní politikou. Závazek státu daný Alianci, že na obranu vynaložíme cca 2,0 % dosaženého HDP, tak začal být ohrožen.

3.1.3. Bezpečnostní strategie České republiky 2003 jako v pořadí třetí dokument s dvouletou periodou obměny sehrával sice koordinační funkci mezi relevantními institucemi, ale zároveň při kvalitativním zlepšení opakuje základní neduh – je především zahraničně-politickým dokumentem. Jiným problémem je, že nehodnotí realizaci předcházejícího dokumentu. Ani participace na jeho tvorbě se neprohloubila, ani nerozšířila. BSČR 2003 předpokládaný záměr neplnila z těchto základních důvodů:

1. Analýza bezpečnostních rizik byla zredukována na jejich pouhý výčet, nebyl tu ani náznak kvantitativní a kvalitativní analýzy, o predikci vývoje těchto rizik nemluvě. Bez toho však není možné „dlouhodobé záměry a opatření“ definovat.
2. Vývody z charakteristiky bezpečnostního prostředí byly uváděny ve vágních formulacích jako: „Hlavním předpokladem pro bezpečnější mezinárodní prostředí ČR je stabilní bezpečnostní situace v Evropě. ČR k ní bude výrazně přispívat.“ Nebo: „Na obranu životních zájmů použije ČR kombinaci všech dostupných prostředků včetně krajních. K obraně strategických zájmů, které jsou uspokojovány s ohledem na zájmy životní, použije přiměřené prostředky s ohledem na vlastní možnosti.“ atd. Takto text pokračoval ve velmi obecných formulacích, takže neumožňoval odpovídající věcné rozhodovací procesy. To vše se odehrávalo v situaci, kdy existovala řada bezpečnostních dokumentů, zvláště evropská bezpečnostní strategie, na které zpracovatelé nereagovali.
3. Bylo metodickou chybou svěřit tvorbu tohoto materiálu Ministerstvu zahraničních věcí, v čele zpracovatelského týmu musí stát místopředseda vlády pro bezpečnostní otázky a měl by být zpracováván v rámci Bezpečnostní rady státu.

Lze sice souhlasit s autory dokumentu, že „*členství v Severoatlantické alianci poskytuje samo o sobě bezprecedentní úroveň bezpečnostních jistot*“, ale to ještě neznamená se na to bezprecedentně spoléhat, minimálně pokud jde již o uvedený náš příspěvek obrannému potenciálu Aliance. Na tom nic nezmění ani naše členství v Evropské unii, které naši bezpečnost zvyšuje zatím jen spíše potenciálně, pokud se členské země včetně naší nezaslouží o efektivnost evropské obranné identity.

3.1.4. Změny determinující potřebu novelizace bezpečnostní strategie a její vazby na relevantní strategie.

Aktuálně je nutné v nové Bezpečnostní strategii ČR reagovat i na problémy a změny v charakteru bezpečnostních hrozeb:

- dochází k vážným problémům v multipolárním světě, kde jednou z alternativ je návrat k bipolaritě s nejasným charakterem,
- hrozí nové kolo zbrojení,
- angažovanost Spojených států a jejich spojenců včetně NATO je v Kosovu, Iráku a v Afghánistánu ve složité situaci, podobně jako aktuálně v Gruzii,
- NATO a EU na tuto situaci reagují se zpožděním,
- do popředí se aktuálně dostávají problémy energetické a potravinové bezpečnosti a zajištění zdrojů vody,
- stále vážnější jsou problémy životního prostředí, zvláště klimatické změny, na které u nás i jinde neexistuje jednotnější názor, a proto i odpovídající reakce,
- prohloubilo se nebezpečí kybernetického terorismu, jak se např. ukázalo v Estonsku, kde byla vyražena v podstatě celá internetová síť, což vedlo ke kolapsu státní správy.

Nároky na v pořadí čtvrtou bezpečnostní strategii ČR by měly být následující:

- musí vycházet a být konzistentní se strategickými bezpečnostními dokumenty Severoatlantické aliance a Evropské unie, a to zvláště pokud jde o připravovanou novou strategickou koncepci NATO 2009 a novou evropskou bezpečnostní strategii, kdy bychom se měli orientovat především na primární příčiny bezpečnostních hrozeb a v souladu s tím i prevenci, která by neměla být převážně preemptivního charakteru,
- měla by vycházet z hlubší analýzy světového vývoje a vývoje České republiky, jejich bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících bezpečnostních rizik,
- měla by být ve srovnání s předcházejícími dokumenty konkrétnější,
- měla by umožnit zpracování obranné a jiných strategií a rozhodování o zapojení do misí, strukturu ozbrojených sil a nákupu zbraňových systémů,
- a konečně zajistit komplexní řízení systému bezpečnosti.

3.2. Zahraniční a bezpečnostní politika

Základním dokumentem je Programové prohlášení vlády vzniklé z voleb v roce 2006, kde se mj. uvádí: V kontextu nových bezpečnostních hrozeb a rizik a z hlediska zajištění bezpečnosti České republiky vláda považuje euroatlantický bezpečnostní prostor za nedělitelný. Za nezbytné je třeba považovat udržení a další rozvíjení transatlantické vazby mezi EU a USA a plně bude využíván rámec NATO. Česká republika bude zároveň podporovat výraznější převzetí zodpovědnosti členů EU za společnou bezpečnost, aniž by došlo k narušení stávajícího bezpečnostního rámce, stejně jako společný postup EU vůči jejímu nejbližšímu okolí a sousedům, který napomůže stabilitě a prosperitě těchto oblastí, a tudíž i stabilitě EU.

Vláda provede nezbytnou aktualizaci strategických dokumentů obrany a bezpečnosti, a to s ohledem na dlouhodobý výhled vývoje mezinárodního prostředí s důrazem na zájmy České republiky. V rámci možností a na základě vyhodnocení zájmů České republiky bude vláda podporovat vojenské i civilní zapojování do mírových, stabilizačních i jiných misí organizovaných NATO, EU, OSN a dalšími mezinárodními organizacemi, jejichž je ČR členem.

3.3. Rezort Ministerstva obrany

3.3.1. Základním aktuálním dokumentem je Programové prohlášení vlády vzniklé z voleb v roce 2006:

Při budování profesionální Armády České republiky bude vláda dbát na kvalitu a efektivitu. Bude prosazovat vyvážený rozvoj všech potřebných druhů vojsk s výrazným zaměřením na specializaci ozbrojených sil. Vláda se zasadí o zvýšení transparentnosti vývozu zbraní z ČR a prosadí povinnost Ministerstva zahraničí předkládat zveřejňovanou zprávu o vývozu zbraní z ČR Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR.

Po dosažení počátečních operačních schopností Armády ČR budou vytvořeny podmínky pro realizaci druhého kroku Koncepce výstavby profesionální Armády ČR, kterým je dosažení cílových operačních schopností. Při výstavbě profesionální armády bude vláda důsledně vycházet z principu civilní kontroly ozbrojených sil a hospodárného vynakládání finančních prostředků na obranu. Vláda se zavazuje k tomu, že výdaje na obranu v letech 2008 a 2009 neklesnou pod 1,55 procenta HDP.

Vláda si plně uvědomuje nová a zvyšující se bezpečnostní rizika ve světě, zejména v souvislosti s nebezpečím nekontrolované proliferace zbraní hromadného ničení, s porušováním zákazu vývoje a šíření jaderných technologií pro vojenské účely i s nárůstem teroristických aktivit. Ve své mezinárodní bezpečnostní politice bude vláda těmto hrozbám věnovat zvýšenou pozornost.

3.3.2. Rezort Ministerstva obrany předpokládá vycházet při tvorbě strategických dokumentů z textu nazvaného **Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany**, která má předcházet strategii obrany a zabývá bezpečnostním prostředím, modelovými situacemi možného použití ozbrojených sil, operačním prostředím, schopnostmi rezortu a komplementací.

Jde o výchozí koncepční dokument pro další transformaci s cílem zachovat schopnosti efektivně realizovat obrannou politiku ČR v horizontu 15-20 let. Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany jako základní koncepční dokument vychází především ze Strategické koncepce NATO, Souhrnné politické směrnice NATO, Dlouhodobé vize EU, analýzy bezpečnostního a operačního prostředí, stejně jako z trendů rozvoje vojenství, vojenské vědy a umění, zatím ale pomíjí trendy v ostatních společenských oblastech. Tento dokument schválený vládou ČR jako dlouhodobé politické zadání pro rozvoj rezortu Ministerstva obrany je podkladem pro zpracování dalších dílčích koncepčních dokumentů. Je současně vstupem pro linii plánovacích aliančních a rezortních dokumentů. Zadání pro plánovací proces je formulováno ve *Směrnici ministryně obrany pro rozvoj a činnost rezortu MO*.

Dlouhodobá vize Ministerstva obrany se zpracovává v případě zásadních změn vstupních parametrů nebo zásadní změny politického zadání. Upřesňuje se za situace, kdy se mění některá ze zásadních informací v ní obsažená, revize může být provedena cyklicky před zahájením pravidelného střednědobého plánovacího cyklu Aliance a rezortu MO.

3.3.3. Strategie obrany a vojenská strategie, resp. vojenská doktrína mají podle záměrů rezortu MO vycházet z Bezpečnostní strategie ČR a dlouhodobé vize MO. Podle Doktríny Armády České republiky se vojenská strategie zabývá přípravou, použitím a zabezpečením ozbrojených sil a území státu či koalice států k dosažení cílů stanovených orgány politicko-strategické a vojensko-strategické úrovně řízení státu (koalice). Je součástí národní (mezinárodní) bezpečnostní strategie a představuje názory na použití vojenské síly k dosažení cílů státu nebo skupiny států při zajišťování jeho (jejich) vnější bezpečnosti. Politicko-vojenský rámec pro použití ozbrojených sil ČR tvoří dokument Vojenská strategie České republiky.

Vojenská strategie České republiky představuje soubor základních principů zajišťování obrany ČR a zásad výstavby a použití ozbrojených sil ČR. Patří mezi základní bezpečnostní dokumenty ČR, které vytvářejí koncepční rámec pro ozbrojené síly k plnění vojenských úkolů obrany země, k realizaci závazků kolektivní obrany zemí NATO a k účasti na aliančních a koaličních operacích. Je nedílnou součástí vojensko-strategické úrovně řízení a má národní i mezinárodní dimenzi.

Vojenská strategie České republiky 2008 je koncipovaný dokument obsahující soubor základních principů zajišťování obrany a zásad výstavby ozbrojených sil České republiky (dále ozbrojené síly). Vojenská strategie ČR patří mezi základní bezpečnostní dokumenty, které vytvářejí koncepční rámec pro ozbrojené síly k plnění vojenských úkolů obrany. Vymezuje nepostradatelnou roli NATO při obraně země a důležitou úlohu společné evropské bezpečnosti a obranné politiky EU pro bezpečnost země.

Vojenská strategie ČR vychází z hodnocení stavu a předpokládaného vývoje bezpečnostní situace, bezpečnostních zájmů a principů obranné politiky obsažených v Bezpečnostní strategii ČR a respektuje základní principy strategické koncepce a souhrnné politické směrnice Organizace Severoatlantické smlouvy a bezpečnostní strategie Evropské unie.

3.3.4. Dalším strategickým dokumentem rezortu Ministerstva obrany, zpracovávaným jeho generálním štábem, je **Doktrína Armády České republiky**. Doktrína podle její preambule představuje, v návaznosti na novelizaci bezpečnostních a ostatních dokumentů ČR, NATO a EU a probíhající reformu ozbrojených sil České republiky, novou dimenzi v myšlení a jednání vojenských profesionálů. Vychází z poznatků a zkušeností soudobého vojenství. Je vyjádřením aktuálního způsobu a přístupu ČR k naplnění základního úkolu AČR – obrany státu, jeho svrchovanosti, územní celistvosti a plnění spojeneckých závazků ČR.

Úspěšné splnění tohoto základního úkolu a dalších, s ním souvisejících úkolů AČR, závisí kromě jiného na pochopení obecných zákonitostí soudobých bojových a nebojových operací velitelským sborem AČR a na jeho schopnosti je dovedně a tvořivě aplikovat ve velení a řízení činnosti vojsk.

Cílem Doktríny AČR je vytvořit podmínky ke sjednocení chápání obecných principů soudobého boje, pravděpodobného charakteru možného operačního prostředí a způsobů nasazení sil a prostředků AČR v jeho podmínkách. Jejím účelem je poskytnout vojenským profesionálům i politickým představitelům státu obecný rámec pro plánování a přípravu sil AČR, vedení vojenských operací v míru, v krizové situaci i za války. Je oficiálním vyjádřením vojenského myšlení ČR.

Obsah Doktríny AČR vychází z Bezpečnostní strategie České republiky jako základního koncepčního dokumentu bezpečnostní politiky státu, z Vojenské strategie České republiky a ze základních politicko-vojenských a operačních standardů NATO, principů a zásad, souvisejících s vojenským zajišťováním bezpečnosti státu a Severoatlantické aliance. Zobecňuje zkušenosti z bojových a mírových operací i společných cvičení, realizovaných v posledních letech armádami států NATO. Objasňuje, v jakých podmínkách může AČR při naplňování svého poslání působit, a za jakých podmínek v nich může uspět. Vztahuje se k nasazení jejích sil a prostředků jak v bojových, tak i v nebojových operacích. Poskytuje základní teoretická východiska pro případnou praktickou aplikaci použití AČR v širokém spektru různých ohrožení bezpečnosti ČR nebo členských států NATO.

Propojuje politicko-strategickou úroveň řízení obrany státu a velení a řízení AČR s operační úrovní (realizací konkrétních operací) a ovlivňuje zásady použití a činnosti nasazených

operačních uskupení. Pochopení a tvůrčí aplikace obsahu Doktríny AČR předpokládá odpovídající znalost operačních standardů NATO, zejména spojenecké publikace *Allied Joint Doctrine* (Spojenecká doktrína společných operací) AJP-01 (B), prosinec 2002, kterou doktrína konkretizuje na podmínky AČR.

3.3.5. Národní strategie vyzbrojování je podle preambule soubor idejí, zásad a postupů, jimiž jsou formulovány základní principy vyzbrojování ČR. Strategie vychází z Vojenské strategie ČR a z realizačního dokumentu Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. Na dokument Strategie navazují koncepce a metodiky v oblasti vyzbrojování dokumentu Koncepce výstavby profesionální armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil ČR přepracovaná na nový zdrojový rámec. Tato koncepce není samostatně interpretovatelným dokumentem, musí být vždy chápána a interpretována společně s Koncepcí 2002, neboť tuto jen pozměňuje.

Strategie rozpracovává strategické přístupy k zajišťování materiálových zdrojů v rámci vyzbrojování ČR nezbytné pro realizaci definovaného poslání a úkolů ozbrojených sil ČR a upřesňuje úlohu a místo domácí průmyslové a hospodářské základny v národním systému plánování obrany (subsystému vyzbrojování) s ohledem na životní cyklus vojenského materiálu. Strategie odráží nejaktuálnější alianční vývojové trendy a přístupy k vyzbrojování ozbrojených sil ČR a navrhuje změny v rozvoji systému vyzbrojování umožňující zvýšení efektivnosti tvorby materiálních a intelektuálních zdrojů pro realizaci bezpečnostní a obranné politiky státu, vyzbrojování ozbrojených sil ČR a posílení hospodářského růstu. Vytváří podmínky pro realizaci mezinárodních závazků ČR týkajících se oblasti vyzbrojování vyplývajících zejména z členství v Organizaci Severoatlantické smlouvy, v Evropské unii a Západoevropské organizaci pro vyzbrojování (WEAO - Western European Armaments Organisation).

Z hlediska významu v hierarchii strategických, koncepčních, řídicích a plánovacích dokumentů je Národní strategie vyzbrojování dílčí strategií navazující v řadě na Bezpečnostní strategii ČR, Vojenskou strategii ČR a dílčí strategie a koncepce.

3.3.6. V armádě se realizovala a po změnách týkajících se zdrojového rámce dále pokračuje realizace **Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR**. Změny byly zdůvodněny takto: „Koncepce v podobě, jak ji schválila vláda ČR 13. listopadu 2002, odpovídala na všechny rozhodující otázky výstavby ozbrojených sil. Odpovídala na to proč mít armádu, jaké je její místo v bezpečnostním systému, jak má vypadat z hlediska své struktury i schopností, kdy této své podoby dosáhne, kolik to bude stát a co to společnosti přinese.“

3.4. Rezort Ministerstva vnitra

3.4.1. Rezort Ministerstva vnitra také aktuálně vychází z Programového prohlášení vlády, a to z části nazvané **Právní stát, bezpečnost, veřejná kontrola, protikorupční opatření a lidská práva**. Jednou ze základních priorit vlády je boj proti korupci. Efektivní boj proti korupci vychází ze strategie vlády v boji proti korupci na období 2006-2011, která bude důsledně realizována. Vláda připraví právní opatření regulující lobbying včetně transparentnějšího systému registrace lobbistů. Zachová stávající úroveň účasti veřejnosti na rozhodování v oblasti životního prostředí s tím, že rozhodovací procesy budou zpřesněny tak, aby nedocházelo k neopodstatněným průtahům v řízení.

Úspěšný boj proti trestné činnosti v sobě musí zahrnovat potírání závažné trestné činnosti a hospodářské a drobné kriminality, která stále více zasahuje do života každého občana. Nezbytným předpokladem pro realizaci tohoto cíle je kvalitní práce Policie ČR. Ta je postavena na optimální organizační struktuře, systému řízení, odpovídajícím materiálně-technickém a finančním zajištění.

S ohledem na nezbytnost čelit nejnovějším výzvám musí být Česká republika schopna zajistit ochranu svých občanů před stále více rostoucím rizikem teroristických útoků, hrozeb mezinárodního organizovaného zločinu, ohrožení kritické infrastruktury a napadení informačních a komunikačních systémů. Klíčovým prvkem v boji proti těmto hrozbám je dobře fungující a efektivně působící systém zpravodajských služeb. Neméně důležitá je připravenost ČR čelit stále častějším přírodním katastrofám, technologickým haváriím a jiným mimořádným a krizovým situacím důsledným uplatňováním a rozvojem integrovaného záchranného systému.

Vláda uskuteční reformu Policie ČR ve čtyřech fázích, zahrnujících vymezení zadání reformy, legislativní přípravu, organizační přípravu a vlastní realizaci. Zajistí nezávislou kontrolu Policie ČR vyjmutím policejní inspekce z gesce MV a navrhne vytvoření kriminálního úřadu zahrnujícího vyšetřování zvláště závažné kriminální činnosti.

Průběžnou součástí všech fází procesu reformy Policie ČR bude zajištění podmínek pro zlepšení materiálně-technického vybavení služeben Policie ČR s cílem zlepšit pracovní podmínky pro policisty a současně podmínky pro poskytnutí kvalitních služeb, pomoci a ochrany občanům.

Vláda provede analýzu fungování zpravodajských služeb a dokončí jejich transformaci s cílem dosáhnout vyšší efektivity jejich činnosti, lepšího úkolování a posílení jejich kontroly. Vláda vypracuje a zasadí se o schválení právní úpravy zajištění vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku.

3.4.2. Ministerstvo vnitra mělo také Střednědobou koncepci rezortní politiky MV, která však byla novelizována jenom na léta 2002-2005. Dokument představuje nástroj pro koordinaci činnosti ministerstva při plnění jeho funkce ústředního úřadu státní správy ve věcech vymezených zákony, zároveň je podkladem pro aktualizaci střednědobé koncepce sociálního a ekonomického rozvoje ČR. Respektuje vládou stanovenou jednotnou metodiku pro zpracování rezortních koncepcí.

Je strukturován dle základních oblastí působnosti ministerstva. Samostatnou kapitolu tvoří vnitřní správa rezortu, která zpravidla není zapracovávána do vládní koncepce, ale pro komplexní vyjádření politiky rezortu, řízení a koordinaci činností z hlediska zabezpečení a „servisu“ je pro realizaci působnosti ministerstva i pro samotný rozvoj rezortu významná.

3.4.3. Ze strategických dokumentů ministerstva vnitra je velmi důležitý a konkrétní Národní akční plán boje proti terorismu – Aktualizované znění pro léta 2007-2009.

Základní principy boje proti terorismu jsou charakterizovány takto: Boj proti terorismu je třeba chápat globálně. V současném světě jsou všechny oblasti života navzájem velmi úzce propojeny. Země, kde se odehraje teroristický útok, tuto skutečnost pocítí na odlivu zahraničních turistů a investic i v rozkolísání svého hospodářství jako celku. Právě Česká republika, jako země, v jejíž ekonomice sehrává velkou roli zahraniční obchod a cestovní ruch, se musí

důkladně připravovat na všechny možnosti, které by pro ni domácí či mezinárodní vývoj v bezpečnostní oblasti mohl znamenat.

3.4.4. Dále je to Aktualizovaná koncepce boje proti organizovanému zločinu. Organizovaný zločin představuje univerzální bezpečnostní riziko, jehož expanze destabilizuje světový hospodářský systém a v některých státech i politický systém. Cílem organizovaného zločinu je co nejsnadněji dosáhnout maximálního zisku, a to nejen materiálního, ale i ve formě společenského a politického vlivu. Organizovaný zločin ignoruje státy a jejich zákony a vytváří si své vlastní paralelní struktury. Členové organizovaných zločineckých skupin používají k dosažení svých cílů jakýchkoliv prostředků, často velmi brutálních.

Předložená koncepce navazuje na opatření přijatá v rámci vládních usnesení k **Vládnímu programu boje proti korupci** a k **Informaci o některých opatřeních proti finanční kriminalitě**. Boj s korupcí a finanční kriminalitou je v našich podmínkách zásadní součástí koncepčního postupu boje proti organizovanému zločinu.

Základním východiskem koncepce je, že přístup státu vůči organizovanému zločinu má být systémový, koordinovaný a provázaný ve všech svých jednotlivých částech. Organizovaný zločin zasahuje řadu oblastí společenských aktivit, které patří z hlediska působnosti orgánů veřejné správy do gesce mnoha rezortů, nikoliv pouze rezortu, který je zodpovědný za prevenci jakékoliv kriminality a její potlačování.

3.4.5. Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2006 až 2011. Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2006 až 2011 byla schválena dne 25. října 2006 usnesením vlády č. 1199. Tento dokument navazuje na Aktualizovaný vládní program boje proti korupci. Navržená opatření ve Strategii vlády v boji proti korupci dále rozvíjejí již plněné úkoly a zároveň reagují na aktuální potřeby v oblasti boje proti korupci. V souvislosti s usnesením vlády ze dne 25. října 2006 č. 1199 o Strategii vlády v boji proti korupci na období let 2006 až 2011 (ve znění změny ze dne 18. června 2007, č. 676) byl mezi cíle vlády zařazen obecný úkol „Důsledně realizovat Strategii vlády v boji proti korupci“. Gestorem tohoto cíle vlády bylo určeno Ministerstvo vnitra.

3.4.6. Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015. Koncepce ochrany obyvatelstva akcentuje úlohu Ministerstva vnitra jako ústředního správního úřadu ve věcech ochrany obyvatelstva a Hasičského záchranného sboru České republiky jako garanta za plnění základních opatření v oblasti ochrany obyvatelstva. Zvýrazňuje potřebu veřejné informovanosti a vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva, posílení složek integrovaného záchranného systému k zabezpečení ochrany obyvatelstva při nevojenských ohroženích. Hlavní důraz klade na uvědomění si odpovědnosti ministerstev, správních úřadů, obcí, právnických a fyzických osob za ochranu obyvatelstva. Základním předpokladem pro efektivní realizaci opatření ochrany obyvatelstva je jejich zapracování, popřípadě upřesnění v havarijních plánech, krizových plánech, poplachových plánech integrovaného záchranného systému a plánech obrany.

3.5. Bezpečnost a obrana

Pro bezpečnost a obranu bylo důležité, že v závěru Bezpečnostní strategie České republiky vláda uložila vypracovat Zprávu o stavu zajištění bezpečnosti České republiky a Zprávu o zajištění obrany. Vláda tímto rozhodnutím deklarovala, že bude pravidelně ve dvouletých

cyklech, případně na základě aktuální potřeby, vyhodnocovat stav zajištění bezpečnosti a obrany České republiky. Vláda v této souvislosti současně rozhodla, že bude průběžně posuzovat vývoj hrozeb, které mohou ovlivnit bezpečnost České republiky, a z toho plynoucích rizik. Dále stanovila, že v případě zásadních změn přistoupí bezprostředně k aktualizaci Bezpečnostní strategie ČR.

Cílem **Zprávy o stavu zajištění bezpečnosti** je zhodnotit současný stav zajištění bezpečnosti České republiky vůči stávajícím a předpokládaným hrozbám a jejich možným dopadům na ČR a následně v obecné rovině vyhodnotit aktuálnost Bezpečnostní strategie ČR a navrhnout její případnou novelizaci. Zpráva v této podobě byla zpracovávána poprvé za dobu existence samostatné České republiky a její osnova vychází z Bezpečnostní strategie ČR.

Na tuto zprávu navazují Zpráva o zajištění obrany ČR, Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR v roce 2004 a Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti ČR v oblasti ochrany před mimořádnými událostmi, které podrobněji hodnotí stav zajištění bezpečnosti v těchto hlavních oblastech bezpečnostní politiky České republiky.

Při vyhodnocení aktuálnosti a plnění Bezpečnostní strategie ČR byl důraz položen na kapitoly IV. Bezpečnostní prostředí (1. Role států a mezinárodních organizací a postavení ČR) a V. Strategie prosazování bezpečnostních zájmů ČR.

Od přijetí Bezpečnostní strategie ČR nejvíce ovlivnil politickou a bezpečnostní situaci České republiky její vstup do Evropské unie dne 1. května 2004.

Geopolitické postavení ČR, stejně jako hlavní trendy v bezpečnostním prostředí, se fakticky nezměnily.

Zpráva o zajištění obrany ČR má hodnotit ve dvouletých cyklech vývoj bezpečnostního prostředí a stav zajištění obrany ČR rezortem Ministerstva obrany, z hlediska požadavků vyplývajících z Vojenské strategie ČR, příslušných zákonů, spojeneckých závazků a obranné politiky ČR. Společně se souběžně zpracovávanou Zprávou o zajištění bezpečnosti ČR je nedílnou součástí plánování a vyhodnocování obrany ČR.

3.6. Zpravodajské služby

Zpravodajské služby plní v politickém systému nezastupitelné funkce, které nemohou být plněny jinými organizacemi. Pro úspěšné naplňování těchto funkcí mají zvláštní pravomoci. Zpravodajské služby musí být schopny na základě získaných informací své analýzy, dedukce a hypotézy verifikovat a zpracovávat do objektivních a věrohodných podkladů. Primárním úkolem zpravodajských služeb je vědět nebo poznat a zvláště v předstihu upozorňovat na možné bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika.

V souladu s diskuzí zpravodajské komunity, vlády, parlamentu, bezpečnostních odborníků, ale i s ohledem na bezpečnostní zájmy ČR, současný společenský vývoj, potřebu legislativních změn a rovněž s ohledem na nové celosvětové bezpečnostní hrozby a rizika je potřebné analyzovat účelnost a efektivitu zpravodajského systému.

Zpravodajský systém je součástí bezpečnostního systému ČR. Případná reforma je součástí koncepce bezpečnostního systému ČR, tzn. musí jí předcházet přijetí zákona o vnitřní bezpečnosti, který by komplexně vymezil působnost všech ozbrojených bezpečnostních sborů a sil ČR, tzn. kompetenční zákon pro oblast bezpečnosti ČR.

Politická reprezentace si musí ujasnit **účel a smysl existence zpravodajských služeb** a konsenzuálně **politicky definovat základní bezpečnostní zájmy státu**, na které se zpravodajské služby ve své činnosti mají zaměřit. Pokud se tak nestane, je od vlády, případně jednotlivých vládních činitelů, těžké očekávat, že budou zpravodajské služby odpovídajícím

způsobem úkolovat, výsledky jejich práce vyhodnocovat a používat je k průběžnému zpřesňování obranné a bezpečnostní politiky. Cílem je dosáhnout společenské i politické shody o základních bezpečnostních zájmech státu a z nich vyplývající návrhy na systémovou a efektivní reformu zpravodajských služeb. Reforma nesmí ani dočasně snížit jejich činnost.

Jedním z nejzávažnějších problémů je kontrola zpravodajských služeb, na kterou je nutno pohlížet jako na systém institucí, funkcí a pravidel. Pouze vyvážený a vzájemně se doplňující systém kontrolních orgánů může zajistit skutečně kvalitní řízení a dohled nad těmito službami. [6]

4. Zobecnění poznatků

1. I když se pozornost k bezpečnosti a obraně po 11. září 2001 a po rusko-gruzínském konfliktu výrazně zlepšila, má zatím velmi často charakter improvizace založené na vnějším ohrožení a porozumění aktérů potřebných okamžitých rozhodnutí. Většina toho však není koncepčně a legislativně zakotvena, v mnohém při kritické reflexi neobstojí.

2. Bezpečnosti musí být věnována pozornost odpovědných institucí státu, zejména vlády, kompetentních výborů Parlamentu ČR i dalších institucí. Vyžaduje širší diskuzi nejen současného stavu, ale především dalšího vývoje, směřování a úkolů, které má plnit. Základním krokem k nápravě je novelizace Bezpečnostní strategie České republiky. Zatím se diskurz zaměřuje na nejaktuálnější problémy, v posledním období především na dislokaci radiolokátoru americké protiraketové obrany a příčiny a důsledky rusko-gruzínského konfliktu, které postoje jak představitelů státu, tak občanskou společnost štěpí. Příčinou je rozdílné chápání tzv. světové či mezinárodní souvislosti a dvojí standardy hodnocení bezpečnostních hrozeb, skutečných konfliktů a jejich důsledků, jak se to např. projevilo v případě osamostatnění Kosova, Abcházie a Jižní Osetie.

3. Obtíže, se kterými se musí bezpečnost a obrana země potýkat, vyplývají z toho, že převážně nebyla vyvozena odpovědnost za některá viditelně a nepochopitelně špatná i extrémně nákladná rozhodnutí v častých neefektivních reorganizacích, při nákupu zbraňových systémů, modernizačních programů a investicích do infrastruktury. To se odrazilo i v rozhodovacích procesech o rozpočtech ministerstev zahraničních věcí, vnitra a zvláště obrany.

4. Poslanecká sněmovna vážněji diskutovala o stavu a směřování bezpečnosti a obrany země a vývoje ozbrojených sil jen v případě nadzvukových letounů Gripen a transportérů Steyer, tzv. Kubiceho aféry a rozmístění radiolokátoru americké protiraketové obrany. V posledním období to byly zvláště okolnosti a důsledky rusko-gruzínského konfliktu. Projevila se přitom malá připravenost rezortů na veřejnou diskuzi o strategických rozhodnutích a modernizačních záměrech, i malá kompetence poslanců kriticky zkoumat bezpečnostní otázky, a to bez ohledu na to, kolik desítek miliard rezorty každoročně stojí daňového poplatníka.

5. Budoucí vývoj bezpečnosti a obrany je v současné obtížné politické situaci limitován nízkým politickým konsenzem relevantních politických stran o jejich cílech. Není proto zaručena stabilita jejich směřování a představy cílového stavu, a to dostatečně nezávisle na střídání vládních koalic. Současný stav je nejen neúspěchem vedení rezortů, ale širší garnitury politiků ve vládních i opozičních parlamentních pozicích. Příkladem mohou být diskuze a obviňování v souvislosti s dislokací radiolokátoru americké protiraketové obrany na našem území.

6. Rezorty nejsou dlouhodobě nuceny ke zpětné analýze svého hospodaření a výdajů, ani k racionalitě jejich vynaložení vzhledem k plnění konkrétních i dlouhodobých úkolů a cílů. To

je i jednou z příčin, proč zákonodárci nejsou ochotni vynakládat na bezpečnost a obranu prostředky v dříve přislíbené výši. Tlak na úspory financí má spíše charakter vnějšího omezování výdajů, často bez ohledu na důsledky, a zejména předchází rozsáhlé investice v uplynulých letech. Odráží se to i v personální oblasti, ve fluktuaci zkušených vojenských profesionálů, policistů, celníků a dalších odborníků v oblasti bezpečnosti, kteří z bezpečnostních složek odcházejí často v nejproduktivnějším věku, což má vliv na výkon pracovně profesionálních rolí profesionálů, kteří na jejich místa nastupují.

7. Teoretická východiska odrážející charakter vedení soudobých válek a ozbrojených konfliktů, analýza bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik a stav našich ozbrojených sil, policejních sborů, zpravodajských služeb, komplexního záchranného systému a dlouhodobě signalizují potřebu neřešit přestavby, transformace, reformy a jiné racionalizace v rámci jednotlivých subsystémů, ale jako **komplexní systém bezpečnosti obrany republiky**. Zároveň s tím je nutné i novelizovat příslušnou legislativu.

5. Navrhovaná struktura strategických dokumentů ČR v oblasti bezpečnosti

Vzhledem ke konkrétní situaci by pravděpodobně stačilo, kdyby struktura strategických dokumentů byla následující:

- **Bezpečnostní strategie ČR** – Vychází z evropské bezpečnostní strategie 2008, ze strategie NATO 1999 a zvláště z připravované doktríny alianční bezpečnosti, z dosavadních bezpečnostních strategií, je založena na dlouhodobých vizích a novelizována v souladu s programovým prohlášením vlády. Je konzultována s prezidentem schvalována parlamentem.
- **Programové prohlášení vlády ČR** – Vychází se z toho, že je produktem volebního programu politické strany nebo koalice politických stran, které vycházejí jak z aktuální situace, tak z dlouhodobých programů založených na stranických vizích.
- **Obranná strategie ČR.**
- **Dlouhodobé vize jednotlivých rezortů.**
- **Strategie rezortů.**
- **Dílčí strategie a koncepce rezortů** – např. Vojenská strategie ČR, Vojenská doktrína AČR, strategie boje proti terorismu, organizovanému zločinu a korupci, strategie řízené migrace apod.).
- **Zpráva o zajištění stavu bezpečnosti.**
- **Zpráva o zajištění stavu obrany** – zprávy se předkládají v určených termínech vládě.

Objevuje se legitimní a diskuzní námitka doporučující posoudit, zda by se skutečně mělo jednat o dlouhodobé vize jednotlivých rezortů, či zda není přesnější usilovat o vznik dlouhodobých výhledů. Smysl je zřejmý – vize v tomto smyslu vytvářejí organizace, které jsou samy sobě autoritou a ve vizi si stanovují především smysl či poslání a základní zaměření své činnosti. Tuto funkci ale plní podle oponentního názoru v našem oboru zájmu v podstatě Bezpečnostní a Vojenská strategie ČR (viz např. Dlouhodobá vize rezortu MO, která je svým obsahem, formou i použitým jazykem velmi blízká Vojenské strategii ČR; nových informací proti Vojenské strategii ČR příliš neposkytuje a k zásadním návrhům budoucích řešení se nevyjadřuje – pro

uživatele velkým přínosem není). Dlouhodobé výhledy by ale naopak měly vyjadřovat konkrétní reálný záměr rezortů, jakými opatřeními hodlají vůli autority (vlády) naplnit.

Dlouhodobá vize rezortu ministerstva obrany je přesto v tvorbě strategických dokumentů pokrokem. Je dvacetiletým výhledem rezortu obrany do budoucnosti. Role zpracovatelů vize nebyla jednoduchá. Vycházeli z příslušných zákonů a strategických dokumentů České republiky v oblasti bezpečnosti a obrany, ze Souhrnné politické směrnice NATO a Dlouhodobé vize rozvoje evropských obranných schopností.

Strategie Severoatlantické aliance byla však přijata v roce 1999 a na příštím summitu v dubnu příštího roku nebude přijata nová, i když Aliance bude slavit 60. výročí založení. Z úvodního textu není ani patrné, na jaké naše strategické dokumenty se vize odvolává. Bezpečnostní strategie České republiky je již pět let stará a měla být novelizována již před třemi lety. Vize jen zčásti reaguje na strategické bezpečnostní a obranné dokumenty Evropské unie. Dominovala Národní bezpečnostní strategie Spojených států z roku 2002 jako reakce na 11. září 2001, se svou preventivní strategií preemptivního charakteru. Základní otázkou je, jak se k ní postaví nová americká administrativa Baracka Obamy. Na možné korektury strategie bude mít jistě vliv probíhající finanční krize a ekonomická recese.

Autoři při zpracování textu proto postupovali uvážlivě, obezřetně až opatrně, je patrná názorová setrvalost až konzervatismus přijatých tezí. Jejich analýza bezpečnostního prostředí nepředpokládá vznik globálního vojenského útoku, ale značný a rostoucí vliv aktérů mezinárodního terorismu. I když je jistě správný předpoklad, že další vývoj může prohloubit nestabilitu, a to zvláště pro nerovnoměrný demografický vývoj, devastaci životního prostředí, problémy v zajištění informační, energetické, surovinové a potravinové bezpečnosti a další negativní faktory. To může vést ke vzniku dalších tzv. „zhroutených států“ s příslušnými důsledky. Problémy může pomoci řešit rozvoj vědy a technologií, ale možná jen zčásti, navíc vědecké a technologické poznatky mohou být dále zneužity v násilných konfliktech.

Z analytických poznatků autoři vyvozují nutnost boje proti mezinárodnímu terorismu. Jako součást nasazení vojsk do mezinárodních misí považují stále rostoucí nutnost *dlouhodobé postkonfliktní rekonstrukce*. Rozsah naší účasti v misích je závislá na našich politických ambicích. Zatím je patrné zvyšování podílu nasazovaných vojsk až na hranice našich kapacitních možností. Tím spíš je správný požadavek zajistit čtyřnásobnou rotaci u bojových jednotek a dvojnásobnou u ostatních. Nemluvě o tom, že je možné nasazovat vojska do velikosti brigády. To si nutně vyžádá i restrukturalizaci rezortu vedoucí k posílení početního stavu bojových jednotek a logickou redukci personálu správy a velení i nebojových součástí rezortu.

Operační prostředí se autoři snaží posuzovat komplexně, uvědomují si, že v moderních konfliktech nelze dostatečně rozlišit frontu od zázemí, není lehké identifikovat protivníka, konflikty mají asymetrický charakter, což vyžaduje interoperabilitu a kompatibilitu i schopnost velet vojáků z jakéhokoliv místa. Naše jednotky vždy budou působit v rámci aliančních sil a v národních silách se bude prohlubovat specializace. Jednotky musí být připraveny na rychlé operace se stále širším použitím neletálních zbraní a s následnou dlouhodobou rekonstrukcí v zemích, kde operace probíhaly.

Rezort obrany deklaruje, že kompetentní a motivovaní lidé jsou a v budoucnosti budou nejcennější hodnotou. Předpokládá, že vzhledem k dlouhodobým trendům demografického vývoje u nás se lidský potenciál v následujících dvaceti letech nebude lišit od současného. Z toho vyvozuje, že bude dostatečný počet zájemců pro obměnu personálu rezortu; problémem může být jen horší fyzický a zdravotní stav mladé generace. To se může stát brzy iluzí. Dojde-li k úspěšnému ekonomickému a společenskému rozvoji, mladí lidé budou spatřovat

svou budoucnost v jiných oborech, než je služba v ozbrojených silách. Budou-li naopak pokračovat konflikty a nasazení v mezinárodních silách doprovázené ztrátami na životech a zdraví, může se profesionální vojenská služba stát těžko čímkoliv kompenzovatelným rizikem. Rezort obrany s těmito reálnými potencialitami ve vizi nepočítá.

V závěrečné části o budoucnosti rozvoji rezortu chce vedení Ministerstva obrany začlenit systém obrany státu do celkového systému bezpečnosti, který však zužuje v tomto textu na spolupráci s integrovaným záchranným systémem a Policí ČR. Nezabývá se tedy problematikou komplexního systému bezpečnosti a jeho řízením, ani nepožaduje jako základní předpoklad optimálního fungování tohoto systému a systému obrany v něm pravidelně novelizovanou Bezpečnostní strategii ČR. To by bylo třeba a možné napravit v následné praktické činnosti.

Text byl zpracován v rámci výzkumného úkolu MSM 0021620841.

Poznámky k textu:

- [1] Potůček, M. a kol. *Strategické vládnutí a Česká republika*. Praha: Grada, 2007, s. 360.
- [2] Pernica, B. Poznámky k diskuzi o strategických dokumentech [pracovní text], 25. 5. 2008.
- [3] *Bezpečnostní politika České republiky*. Ústav mezinárodních vztahů Praha 1996.
- [4] Citováno podle *Příručky NATO: Vydání k 50. výročí*. Brusel: Informační a tisková kancelář NATO, 1999, str. 455-456.
- [5] Strategická koncepce Aliance. *Příručka NATO: Vydání k 50. výročí*. Brusel: Informační a tisková kancelář NATO, 1999, str. 459-480.
- [6] Subkapitola 3. 6. byla zpracována s využitím pracovní studie Petra Ibla *Zpravodajský systém ČR*.

Literatura:

- IBL, P. *Zpravodajský systém ČR* [pracovní studie], Praha 2008.
- JANDA, J. a kol. *Bezpečnostní politika České republiky*. Praha: ÚZV, 1996.
- POTŮČEK, M., PURKRÁBEK, M., VAVROUŠEK, J. a kol. *Zrod teorie veřejné politiky v ČR*. Praha: UK FSV ISS, 1994.
- POTŮČEK, M. a kol. *Strategické vládnutí a Česká republika*. Praha: Grada, 2007, s. 360.
- RAŠEK, A. a kol. *Polistopadový vývoj armády a bezpečnostní politiky ve vztahu k EU*. Praha: UK FSV CESES, 2004.
- ZEMAN, P. (ed.) *Česká bezpečnostní terminologie*. Brno: ÚSS VA, 2003.
- O budoucnosti armády rozhodnou politici – Názory odborníků z bezpečnostní komunity. In RAŠEK, A. a kol. *Polistopadový vývoj armády a bezpečnostní politiky České republiky ve vztahu k Evropské unii* [studijní text], Praha: UK FSV CESES, 2004, str. 126-132.
- Aktualizovaná koncepce boje proti organizovanému zločinu*, 2007.
- Bezpečnostní strategie 1999*. Praha: AVIS pro MZV, 1999.
- Bezpečnostní strategie 2001*. Praha: ÚZV pro MZV, 2001.
- Bezpečnostní strategie 2003*. Praha: ÚZV pro MZV, 2003.
- Bílá kniha o obraně*. Praha: Ministerstvo obrany, 1995.
- Dlouhodobá vize MO ČR: Ozbrojené síly pro výzvy 21. století*.
- Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany, příloha A reportu 20/2008*.
- Doktrína Armády České republiky 2008*.
- Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015*.
- Národní strategie boje proti terorismu aktualizovaná pro léta 2007-2009*.
- Národní strategie vyzbrojování 2004*.
- Programové prohlášení vlády 2006*.
- Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2006 až 2011*.
- Střednědobá koncepce rezortní politiky MV ČR na léta 2002-2005*.
- Vojenská strategie České republiky 2008*.
- Zpráva o stavu zajištění obrany 2006*.
- Zpráva vládního zmocněnce o reformě ozbrojených sil, 2001*.
- Zpráva o zajištění bezpečnosti České republiky 2006*.

Evropská bezpečnost v globálním kontextu

(Reflexe bezpečnostních analýz a prognóz ve světě, v EU a v ČR v letech 2003-2008)

V prosinci 2008 uplynulo pět let od přijetí evropské bezpečnostní strategie. Na sklonku dramatického roku 2003, který byl z bezpečnostního hlediska ve znamení vyostřeného sporu mezi řadou evropských zemí a Spojenými státy v kauze Irák, spatřil světlo světa 21stránkový dokument, ve kterém EU poprvé definovala hlavní hrozby a výzvy pro evropskou bezpečnost spolu s možnými způsoby jak těmto výzvám a hrozbám čelit. Strategie již názvem dokumentu „Bezpečná Evropa v lepším světě“ jasně definovala dlouhodobou vizi evropské bezpečnostní politiky. [1]

Obsah strategie vyvolal politickou a odbornou diskuzi, často i kritiku, že se jedná spíše o politické prohlášení určené vnějšímu světu, než o dokument strategického charakteru. Tento text se této diskuzi a možným politickým implikacím nevěnuje. Je však třeba zdůraznit, že evropská bezpečnostní strategie byla jedním z významných podnětů k serióznímu přemýšlení o budoucnosti Evropy, o jejím politickém a ekonomickém vlivu v dramaticky měnícím se světě, což odráží i řada bezpečnostních analýz a prognóz, které spatřily světlo světa v uplynulých pěti letech.

Evropou v daném kontextu máme primárně na mysli Evropskou unii, v níž je od 1. ledna 2007 sdružena polovina evropských států. Z politologického hlediska je možné přijmout přístup britského historika Timothy Gartona Ashe, který pod pojmem Evropa definuje pět různých významů: historickou koncepci, kontinent s nejasnými hranicemi, evropské státy jednající prostřednictvím svých národních institucí, Evropskou unii a vizi, kterou by měla naplnit. [2]

Ve Středisku bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (SBP CESES FSV UK) se prognózám a analýzám věnujeme systematicky a kontinuálně od chvíle, kdy středisko před čtyřmi lety vzniklo, což vyplývá i ze zadání výzkumného záměru FSV UK „Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika“ a z bezpečnostního výzkumu realizovaného ve spolupráci s Institutem ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč (IOOLB). Nebylo proto až tak složité identifikovat hlavní prognózy a analýzy, které se zaměřují na evropskou bezpečnost v globálních souvislostech ve střednědobém a dlouhodobém horizontu – v daném případě kolem dvaceti let. K těmto prognózám a analýzám přiřazujeme i prognostickou a analytickou produkci SBP, resp. CESES. Můžeme se také opírat o intenzivní mezinárodní spolupráci – jedná se především o naši účast v European Security Research and Innovation Forum, jeho páté pracovní skupině Foresight and Scenarios.

Nyní k vlastním analýzám a prognózám. Celkem jsme identifikovali 48 zdrojů. V případě prognóz byla kritériem pro jejich výběr míra relevance výzkumného pracoviště, dosavadní rozsah prognostické produkce a návaznost, resp. provázanost na předchozí prognostické výstupy a v neposlední řadě aktuálnost.

Pokud jde o klíčové prognózy, jedná se o:

- Mapping the Global Future (U. S. National Intelligence Council) /2004,
- The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025 (European Institute for Security Studies) / 2006,
- The DCDC Global Strategic Trends Programme (UK Ministry of Defence) /2007,

- National Security and the Threat of Climate Change (The CNA Corporation) /2007,
- Leonard Mark, Divided World: The struggle for primacy in 2020 (Centre for European Reform) /2007,
- Charles Grant with Tomas Valasek, Preparing for the multipolar world: European foreign and security policy in 2020 (Centre for European Reform) /2008,
- The French White Paper on Defence and National Security /2008.

Z produkce CESES byly zdrojem dva obsáhlejší texty: **Interní studie pro oblast kritických infrastruktur**, [3] která vznikla spoluprací CESES a Ústavu jaderného výzkumu v Řeži v roce 2006, a studie **Megatrendy světového vývoje** [4]; jejich finální verze vyšla v tomto roce a analyzuje trendy, jež z našeho pohledu nejvíce ovlivňují současnou a budoucí podobu světa:

- degradaci životního prostředí a z toho vyplývající nebezpečí negativních klimatických změn, globální nerovnost jako zdroj vážné bezpečnostní hrozby a utváření multipolárního světa,
- nástup „nových velmocí“ a politické, ekonomické a bezpečnostní důsledky tohoto procesu.

V této publikaci jsme využívali i analýzy a prognózy vzniklé mimo transatlantický prostor, mj. i ruské a čínské. Kromě analýz a prognóz jsme věnovali pozornost relevantním politickým dokumentům, které samotné analýzy a prognózy odrážejí a zhmotňují je v konkrétní politické koncepty.

Analýzy a prognózy nám sloužily i jako podklad pro tvorbu tzv. „**divokých karet**“ (naši britští kolegové používají termín „**strategické šoky**“). Divoké karty v podstatě představují dramatické expozice událostí, které – i když nejsou pravděpodobné – nejde zcela ze spektra úvah o možných budoucnostech vyloučit, a to i na základě existujících trendů vývoje. [5]

Analýzy a prognózy reflektují proces utváření a dnes možná spíše dotváření multipolárního světa, který bude mít na budoucnost Evropy a její bezpečnost zásadní dopad. Je to dáno tím, že Evropa sama je jedním z významných globálních aktérů, přičemž aktérem, který zároveň realizuje velmi složitou transformaci tradičního státního systému existujícího v Evropě po několik století.

Vytváření multipolárního světa se odráží i v několika tezích, jež jsou společné všem námi vybraným prognostickým studiím. Tyto teze lze prakticky denně konfrontovat s dynamikou světového vývoje, která je může doplňovat a rozšiřovat.

K samotným tezím:

1. Utváření multipolárního světa je faktem. Vedle Spojených států amerických, které dosud představují jedinou skutečně globální supervelmoc, a dalších hlavních globálních aktérů - EU, Číny a Ruska, se stále více projevuje politický a ekonomický vliv regionálních aktérů např. Indie, Brazílie, Íránu, Indonésie, Turecka, Jihoafrické unie, Mexika a dalších, což činí mezinárodní systém více heterogenní. Dá se očekávat rozšiřování vlivu, i na základě příkladu EU, regionálních politických, ekonomických a bezpečnostních uskupení, jakými jsou např. ASEAN, MERCOSUR, Šanghajska organizace spolupráce (ŠOS) nebo Rada pro spolupráci v Perském zálivu. Dojde i k vytváření nových globálních finančních center. Západ resp. Evropa budou muset stále více, podle názvu jedné z kapitol publikace CESES o megatrendech světového vývoje, brát v úvahu tzv. „**nezápadní tvář globalizace**“. Samozřejmě, že nelze pominout vliv současné americké finanční krize s globálními dopady na budoucí podobu multipolárního světa.

Řada prognóz a analýz symptomy krize zaznamenala, nicméně její skutečný rozsah a dopady mají zřejmě podobu skutečné divoké karty nebo strategického šoku. Možná, že na hlubší analýzu krize je ještě brzy, ale lze citovat nepopiratelnou světovou autoritu, finančníka a filantropa George Söröse z jeho knihy „Nové paradigma finančních trhů“ [6], která sice vyšla na jaře letošního roku, tedy před vypuknutím akutní fáze krize, nicméně její ostrost dobře odhadl. Podle jeho názoru prožíváme „konec dlouhého období stability založené na dominantní moci Spojených států a roli dolaru jako hlavní rezervní měny“. Sörös očekává „čas politické a finanční nestability, následovaný při trošce štěstí novým uspořádáním světa“.

2. V této souvislosti je na místě se ve druhé tezi pozastavit nad rolí Spojených států v budoucím světě. Spojené státy zřejmě zůstanou pro dohlednou budoucnost nejvýznamnější globální mocností. Je to dáno ekonomickou silou – podílejí se dnes přibližně 20 % na světovém HDP, vedoucí rolí v technologických inovacích, ve výzkumu a vývoji, využívání špičkového vzdělávání i poměrně příznivou demografickou situací. Nelze pominout ani jejich vojenskou sílu. Na druhé straně je dnes možné říci, že Spojené státy ztratily po dvou dekadách od konce studené války svoji superiorní pozici. Mezi příčiny patří především chybná strategie při řešení globálních a regionálních politických a bezpečnostních problémů především v posledních osmi letech a nástup nových mocností konkurujících Spojeným státům, což se týká především Číny. Vlivný americký publicista Fareed Zakaria ve své knize „The Post-American World“ přišel s tezí, že se v něm nejedná o ústup Ameriky, ale o nástup jiných zemí“. [7] Tento závěr např. dokumentuje zpřesněná prognóza ekonomického vývoje „nastupujících mocností“ banky Goldman Sachs. Proti předcházející prognóze z roku 2006, která došla k závěru, že čínská ekonomika dostihne ekonomiku americkou počátkem 40. let 21. století, byl v poslední prognóze tento závěr zpřesněn: dojde k tomu kolem roku 2025. Spojené státy přitom mohou být právě v tomto období konfrontovány s neudržitelností svého vnitřního (rozpočtového) a vnějšího (obchodního) deficitu, před čímž důrazně minulý rok v prestižním časopisu *The Futurist* varoval David Walker, ředitel vlivného amerického vládního Kontrolního úřadu. [8] Je na místě otázka, zda se tyto deficity, které jsou již dnes velmi výrazné, podaří eliminovat, a to vzhledem k nutnosti sanovat v nejbližších letech krizi zasažený americký bankovní sektor. A následuje další otázka, zda za této situace si budou moci Spojené státy dovolit dlouhodobě udržovat vysoký vojenský rozpočet - v roce 2009 711 miliard dolarů, tj. 48 % celosvětových vojenských výdajů. I ve světle zmíněných trendů a faktů lze říci, že Spojené státy jsou stále vedoucí světovou vojenskou, politickou a ekonomickou mocností, dnes ale již spíše v pozici „prvního mezi rovnými“.
3. Globální vládnutí resp. jeho instituce má omezenou funkčnost. Týká se to v prvé řadě Organizace spojených národů, ale jak dnes vidíme např. i Mezinárodního měnového fondu. Funkčnost globálního vládnutí bude ovlivněna vztahy mezi „starými“ a „novými“ mocnostmi. Je zjevné, že více vzájemně závislý a propojený svět generuje problémy a výzvy, jejichž zvládnutí vyžaduje spolupráci a koordinaci všech hlavních aktérů. Přístup ke zvládnutí problémů a výzev se může mezi „starými“ a „novými“ aktéry lišit, což může způsobovat růst napětí v mezinárodních vztazích, čehož jsme svědky i nyní. Týká se to především zajišťování bezpečnosti a přístupů k energetickým zdrojům v některých klíčových regionech (Blízký východ, subsaharská Afrika, Zakavkazsko, střední, jižní a východní Asie). Francouzská bílá kniha o obraně právě tyto regiony

zasazuje do tzv. hlavních strategických os od Atlantiku k Indickému oceánu, které jsou podle ní výsostně důležité pro evropskou bezpečnost. Zdrojem konfliktu jsou i některé systémové problémy jako např. přístupy k ochraně klimatu. Pro budoucnost je důležité, v jaké míře a podobě budou noví nebo staronoví globální aktéři (Čína, Rusko, Indie, Brazílie) promítat svůj ekonomický vliv do vlivu politického, což bude zřejmě klíčové právě z hlediska budoucí podoby mezinárodního politického a ekonomického systému. Profesor Suda z Pittsburské univerzity hovoří v této souvislosti o potřebě položit základy „globální politické autority“, která jediná bude s to řešit problémy globálního oteplení, mezinárodního terorismu, kontroly zbraní hromadného ničení, světového obchodu a hospodářského rozvoje. Otevřené zůstává, zda se tak může stát aktivizací OSN, nebo bude nutné vytvořit světovou instituci zcela novou, např. na půdorysu G-8 či G-20.

4. V prognostických studiích se můžeme setkat i se scénáři, které počítají s možností, že multipolarita bude mít podobu existence nepřátelských aliancí, které mohou částečně evokovat i dobu studené války. Například se jedná o alianci demokratického západního světa proti tzv. „ose autokracií“ vedených Ruskem a Čínou. Podle některých interpretací by se mohlo jednat o „střet kapitalismů“, tj. liberálního s neliberálním. Další prognózy vycházejí z toho, že multipolarita sice představuje rozdělení vlivu mezi řadu aktérů, nicméně tento vliv není rozdělen rovnoměrně a v boji o tento vliv může docházet ke zvyšování politického, ekonomického i vojenského napětí mezi aktéry. Tyto prognózy se svým způsobem naplnily v nedávném gruzínsko-ruském konfliktu s účastí Ruska, EU a USA v něm. V ruských analýzách se můžeme setkat i s vizí střetu Západu a islámu vyvolaného západním útokem na Írán, ve kterém by ostatní „póly“ vlivu daly přednost stát stranou takového konfliktu. Absolutně není možné vyloučit, že všechny zmíněné scénáře se naplní, ostatně existují i dílčí symptomy, jako již vzpomínaný gruzínsko-ruský konflikt, které to mohou potvrzovat. Potřeba společně zvládat na globální úrovni takové klíčové problémy, jakými jsou klimatické změny, energetická bezpečnost nebo již několikrát vzpomínaná finanční krize, mohou vést k naplnění takového modelu multipolarity založeného na **„koncertu všech globálních a regionálních mocností“**, které by se řídily vzájemně přijatými mnohostrannými pravidly a závazky jak se uvádí ve studii Evropského institutu bezpečnostních studií o světě a EU v roce 2025. Tím by také zřejmě předcházely i případným střetům. Klíčovým problémem fungování takového modelu zřejmě bude jeho přijatelnost resp. nepřijatelnost Spojenými státy americkými.

Závěr o „koncertu velmocí“ není v zásadním rozporu s jednou zásadní tezí evropské bezpečnostní strategie vypovídající o evropské „soft power“ ve vztahu k multipolaritě resp. multilateralismu:

„Ve světě globálních hrozeb, globálních trhů a globálních médií závisí naše (tj. evropská) bezpečnost a prosperita stále více na efektivním systému mnohostranné spolupráce. Naším cílem je vytvořit silnější mezinárodní společenství, dobře fungující mezinárodní instituce a mezinárodní řád založený na dodržování přijatých norem.“ [9]

Evropská unie má k naplnění tohoto cíle plnou legitimitu, a to i přes vnitřní politické, ekonomické a institucionální problémy. V této souvislosti jsou případná slova britského politologa Marka Leonarda, že **„dnešní EU je mikrokosmem světového řádu, který by evropské země chtěly vidět v roce 2020“**. [10]

Udržet takto definované místo v globálním světě nebude jednoduché, a to i v konfrontaci se širokým spektrem hrozeb, kterým EU čelí nebo bude muset čelit. Tyto hrozby není třeba podrobněji analyzovat, členům české bezpečnostní komunity jsou známy. Nicméně jsme na základě analýzy bezpečnostních prognóz sestavili „žebříček“ sedmnácti hlavních hrozeb evropské bezpečnosti.

Kromě pěti hlavních hrozeb zmiňovaných přímo i v evropské bezpečnostní strategii – terorismu, šíření zbraní hromadného ničení, regionálních konfliktů, zhroucené státní moci a organizovaného zločinu, se dále jedná o:

- degradaci životního prostředí nevratnými klimatickými změnami,
- omezený přístup k energetickým zdrojům, hrozbu evropské energetické krize,
- přírodní katastrofy,
- epidemie, resp. pandemie,
- stárnutí populace v zemích EU,
- ilegální migraci,
- ohrožení evropského sociálního modelu vlivem nepředvídaných, resp. nezvladatelných následků globalizace („sociální bezpečnosti“),
- radikalizaci části společností z etnických a sociálních příčin,
- korupci a praní špinavých peněz,
- technologické havárie,
- selhání, resp. kolaps počítačových technologií,
- humanitární krize.

Ne všechny hrozby mohou **dnes bezprostředně** ohrožovat území EU. Faktem však je, že mezi nimi existuje vzájemná propojenost a následky hrozeb mohou již nyní ovlivnit bezpečnost občanů unie. Vzájemnou propojenost hrozeb je možné dokumentovat i na dvou příkladech, které se bezprostředně dotýkají Evropy.

Degradace životního prostředí jako následek globálního oteplování vede k desertifikaci rozsáhlých území, což je spojeno s vyčerpáním zdrojů pitné vody, poklesem zemědělské produkce, nedostatkem potravin, resp. zvyšováním jejich ceny. Týká se to především regionů v bezprostřední blízkosti unie – severní a subsaharské Afriky a Blízkého východu. Dopady zmíněných negativních jevů vedou k podvýživě a chudobě obyvatelstva, radikalizují populaci a způsobují sociální nepokoje a násilí. Navíc „demografická exploze“ ve zmíněných regionech začíná vytvářet svého druhu začarovaný kruh. Dokumentuje to pár čísel z prognóz OSN: V Egyptě například počet obyvatel vzrostl za poslední dvě dekády o dvacet, v Sýrii o šest a v Libyi o více jak dva miliony. Prognózy OSN jsou neméně výmluvné: v roce 2030 má tak žít v Egyptě již 120 milionů obyvatel. Nekontrolovaný růst obyvatel vede k tomu, že nebude v budoucnosti dostatek práce, vody a potravin. To vše je nevyhnutelně spojeno s devastací životního prostředí. Podle výzkumů Světové banky bude potřeba vytvořit v regionu Blízkého východu a severní Afriky 80 – 100 milionů pracovních míst. To se těžko podaří. V expertní studii španělského ministerstva obrany „Strategic Panorama 2005/2006“ [11] se uvádí, že v jižních středomořských zemích je polovina populace mladší 25 let a počet lidí v zaměstnaneckém věku stoupá v této dekádě o 4,2 miliónu ročně. Většina z nich je frustrována neuspokojivou společenskou a ekonomickou situací ve svých zemích, kterým vládnou převážně autokratické režimy. Emigrace do Evropy je pro ně existenčním východiskem. Na blízkém obzoru jsou spontánní masové migrační vlny, mnohem větší než ty, se kterými jsou dnes konfrontováni naši jižní spojenci v EU, jejichž následkem může v jejich členských zemích docházet k ohrožení veřejné bezpečnosti a sociální soudržnosti. Vytvoření Unie pro Středomoří podle návrhu

francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho, která by mohla pomoci řadu naznačených problémů eliminovat prostřednictvím efektivní „soft power“, tak má zřejmou logiku

Degradace životního prostředí a z ní vyplývající klimatické změny má dopady i na geopolitiku. Ilustrativním příkladem je region také ležící v bezprostředním sousedství EU, tentokrát na severu – Arktida. Její zvyšující se význam přímo podtrhl dokument EU „Klimatické změny a mezinárodní bezpečnost“ ze 14. března 2008 [12] připravený vysokým představitelem EU pro zahraniční a bezpečnostní politiku Javierem Solanou pro Evropskou radu. V dokumentu se uvádí, že oteplování v Arktidě otevírá nové mezinárodní obchodní cesty a zvýšená dostupnost enormních zásob uhlovodíků v Arktidě mění geostrategickou dynamiku v regionu s potenciálními důsledky pro mezinárodní stabilitu a evropské bezpečnostní zájmy. Podle expertních odhadů se v Arktidě nachází 13 % světových neobjevených zásob ropy a 30 % zemního plynu. Na obzoru se rýsují teritoriální spory i na základě ne zcela jasného teritoriálního dělení Arktidy mezi několika členskými státy NATO a EU, tj. Spojenými státy, Kanadou, Dánskem a Norskem a na druhé straně Ruskem.

Stárnutí evropské populace představuje pro Evropu další bezpečnostní hrozbu, ač o jejím rozsahu a dopadu se zatím v širším veřejném diskurzu na úkor jiných hrozeb stále nehovoří dostatečně. Studie **Mapping Global Future** hovoří o Evropě (spolu s Japonskem) jako o „stárnoucích mocnostech“ [13], což dokládá i úroveň plodnosti, která dosahuje úrovně 1,4, přičemž prostá reprodukce by vyžadovala úroveň 2,1. Nadcházející populační úbytek v Evropě může mít bezprecedentní důsledky. Již v současnosti zaznamenávají některé členské státy EU ve střední a východní Evropě populační pokles a další země je budou dříve či později následovat. Zpomalování populačního růstu je nevyhnutelně spojeno s populačním stárnutím – podle prognóz dosáhne věkový medián v EU v roce 2025 45 let a již po roce 2010 se začne snižovat počet a podíl obyvatelstva v produktivním věku 15-64 let a počet starších neaktivních osob připadajících na jednoho ekonomicky aktivního začne prudce narůstat. Pro „evropské stárnutí“ tak bude nutné zvyšovat výdaje na zdravotní a sociální péči a služby, což představuje velkou zátěž pro veřejné rozpočty, ve kterých může být následně alokováno, i pod tlakem veřejnosti, méně prostředků na vojenské rozpočty. Stárnutí populace negativně ovlivní rekrutační potenciál nejen pro armádu, policii, ale i další součásti bezpečnostního systému.

Jednou z uvažovaných cest jak udržet nebo zmírnit pokles počtu ekonomicky aktivních obyvatel je i kontrolovaná migrace z mimounijních oblastí. Očekávaný kontrolovaný migrační příliv 650 – 850 tisíc osob ročně v dalších dvou dekadách zřejmě může pouze zmírnit populační úbytky a stárnutí. Navíc vyvstávají dva problémy. Prvním je integrace imigrantů do evropských společností, což rozhodně není, jak vidíme na příkladu řady západoevropských zemí, jednoduchý proces. Druhý problém spočívá v tom, že potřeba získávat kvalifikovanou pracovní sílu z oblastí mimo unii (Afrika, Blízký východ) může vyústit spíše k „úniku mozků“, tedy transferu odborníků z rozvojových zemí, který tyto země z politického a ekonomického hlediska poškozuje, což v konečném důsledku není z bezpečnostního hlediska výhodné ani pro Evropu samotnou.

Evropský demografický pokles má nepřehlédnutelnou geopolitickou dimenzi. Ve studii Evropského institutu bezpečnostních studií o světě a EU v roce 2025 [14] se jasně uvádí, že schopnost Západu, a tedy i Evropy ovlivňovat mezinárodní záležitosti bude podrobena zkoušce i proto, že jeho podíl na světové populaci a HDP se zmenšuje.

Bezpečnostní analýzy a prognózy ve světě, v EU a v ČR, představují cenný zdroj informací nejen pro akademický výzkum, ale i pro politické rozhodování, které by z povahy věci mělo

jít za rámec jednoho, dvou či dokonce tří volebních období. V dnešním dynamicky se vyvíjejícím světě je to kategorický imperativ. Diskuze o bezpečnostních analýzách a prognózách je z povahy věci permanentním procesem, ve kterém je nutné brát v úvahu mnoho faktorů a variant, i dynamiku vývoje. Proto by nebylo od věci využít českého předsednictví v EU k zahájení procesu novelizace české bezpečnostní strategie, a to jak v návaznosti na aktuální a perspektivní vývoj EU, její zahraniční a bezpečnostní politiky, tak i na vývoj Severoatlantické aliance. Svět a obě jmenované organizace se od roku 2003 posunuly dále a nevnímat tento posun může být chybou. Příkladem nám může francouzský přístup k diskuzi o národní, evropské a světové bezpečnosti, který v letošním roce vyústil v přijetí Bílé knihy o obraně a národní bezpečnosti.

*Studie vznikla v rámci výzkumného úkolu
„Rozvoj české společnosti v Evropské unii: výzvy a rizika“ (MSM 0021620841).*

Poznámky:

- [1] Bezpečná Evropa v lepším světě: Evropská bezpečnostní strategie. In *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007, 152 stran.
- [2] ASH, G. T. *Svobodný svět. Amerika, Evropa a budoucnost Západu*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2006, s. 17.
- [3] *Studie pro oblast kritických infrastruktur v rámci projektu přípravy výzkumného centra pro EU*. Řež: Ústav jaderného výzkumu a.s., 2007.
- [4] BALABÁN, M. Megatrendy světového vývoje. Filozofická fakulta UK, Fakulta sociálních věd UK. In *Pražské sociálně vědní studie*, 2008, http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/281_031%20-%20Balaban.pdf.
- [5] Blíže viz BALABÁN, M., RAŠEK. A. Divoké karty v budoucím vývoji světové bezpečnosti. *Vojenské rozhledy*, ročník 17 (49), č. 2 /2008, s. 3-17.
- [6] SOROS, G. *The New Paradigm for Financial Markets. The Credit Crisis of 2008 and What It Means*. Public Affairs Books, 2008. 208 stran.
- [7] ZAKARIA, F. *The Post-American World*. W. W. Norton&Company, Inc., 2008. 288 stran.
- [8] WALKER, D. Foresight for Government. *The Futurist*, March-April 2007, http://www.wfs.org/Foresight_for_Government.pdf.
- [9] Bezpečná Evropa v lepším světě: Evropská bezpečnostní strategie. In *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007, s. 11.
- [10] LEONARD, M. *Divided world: The struggle for primacy in 2020*. London: Centre for European Reform, 2006, s. 35.
- [11] *Strategic Panorama 2005/2006*. Ministerio de Defensa. Spanish Institute for Strategic Studies. Real Instituto Elcano, s. 182.
- [12] *Climate Change and International Security*. Paper from the High Representative and the European Commission to the European Council, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/reports/99387.pdf.
- [13] *Mapping the Global Future*. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project, 2004, http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html, s. 56.
- [14] *The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025*. European Union Institute for Security Studies. Paris, 2006, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, s.195.

Literatura:

- BALABÁN, M. Megatrendy světového vývoje. Filozofická fakulta UK, Fakulta sociálních věd UK. In *Pražské sociálně vědní studie*, 2008, http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/281_031%20-%20Balaban.pdf.
- Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007, 152 stran.
- LEONARD, M. *Divided World: The struggle for primacy in 2020*, London: Centre for European Reform, 2007, 54 stran.
- Contemporary China and Its Foreign Policy*. YANG, F. (ed.), Beijing: Word Affairs Press, 2002, 427 stran.
- Future Security Environment, Draft 1.3. – Symposium FSE-04 Apr. 2006*. 85 stran.
- GRANT, Ch. (with VALASEK, T.) *Preparing for the multipolar world: European foreign and security policy in 2020*, London: Centre for European Reform, 2007, 36 stran.

Hlavní aktéři vývoje bezpečnostní situace ve světě v horizontu 2020 s výhledem 2050 (2006). Sborník z workshopu k přípravě scénáře „Vývoj bezpečnostní situace ve světě, Evropě, ČR, v horizontu roku 2020, s výhledem do roku 2050“, Praha, 14. června 2006, http://ceses.cuni.cz/CESES-74-version1-061115_sbornik.pdf.

Long Term Vision, Strand One, Global Context study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV). European Union Institute for Security Studies, Paris, 2006, 42 stran.

Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project, 2004, http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html, 120 stran.

National Security and the Threat of Climate Change. The CNA Corporation, 2007, www.SecurityAndClimate.cna.org, 63 stran.

Strategic Panorama 2005/2006. Ministerio de Defensa. Spanish Institute for Strategic Studies. Real Instituto Elcano, 2006. 273 stran.

The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036. Ministry of Defence of United Kingdom, <http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/Organisation/AgenciesOrganisations/DCDC>, 88 stran.

The French White Paper on Defence and National Security, 2008, http://www.ambafrance-ca.org/IMG/pdf/Livre_blanc_Press_kit_english_version.pdf.

The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025. European Union Institute for Security Studies. Paris, 2006, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, 250 stran.

The Rise of the Multi-Polar World. Accenture Policy and Corporate Affairs, 2007, http://www.accenture.com/NR/rdonlyres/FDE9A8E7-6839-472B-8C9E-957DD6DF1B76/0/MultiPolar_World_final.pdf, 32 stran.

V červenci tohoto roku schválila vláda novou Vojenskou strategii České republiky, která dále rozpracovává loňskou Transformaci rezortu Ministerstva obrany. Vojenská strategie dále odráží aktuální vývoj v NATO a ve společné bezpečnostní a obranné politice EU a odráží také naše zkušenosti z působení v těchto organizacích a poznání trendů vývoje bezpečnostního prostředí a vojenství za poslední léta.

Znovu si v ní potvrzujeme nedělitelnost hrozeb v euroatlantické oblasti a tím i mezinárodní rozměr zajišťování naší obrany. Nezbytnost společného postupu vůči těmto hrozbám v rámci NATO, EU, OSN, OBSE nebo i ad hoc koalic je proto kombinována se stále větším důrazem na mezinárodní spolupráci při rozvoji schopností a výstavbě našich ozbrojených sil.

Za největší novum ve Vojenské strategii lze považovat definitivní opuštění představy o realizovatelnosti samostatné obrany České republiky a nákladů s tím spojených. Vojenská strategie zdůrazňuje důležitost působení v zahraničních operacích pro naši bezpečnost, a to je místo, kam budeme finanční, materiální i lidské prostředky primárně v následujícím období směřovat. Nová Vojenská strategie rovněž lépe reaguje na soudobé požadavky Aliance i EU a zdůrazňuje výstavbu nasaditelných, interoperabilních a udržitelných sil pro působení v zahraničních operacích.

V období globálních bezpečnostních rizik a též v souladu s Vojenskou strategií bych chtěla zdůraznit potřebu podílet se na vytváření bezpečného prostředí přímo v krizových oblastech a jejich stabilizaci přispět k udržení bezpečnosti a stability v Evropě.

Působení v zahraničních operacích je úkol, který byl nosný pro rezort MO již v minulých letech a bude před námi stát i v roce příštím. Působení příslušníků rezortu MO v zahraničních operacích napomáhá mezinárodnímu úsilí k obnovení míru a bezpečnosti ve světě a současně je praktickým odrazem snahy ČR aktivně se zapojit do procesu stabilizace bezpečnostní situace také v oblastech, které se přímo nedotýkají jejích hranic, ale které bezpečnost ČR mohou ovlivňovat.

**Vlasta Parkanová, ministryně obrany ČR,
na velitelském shromáždění Armády ČR, 25. listopadu 2008**

Motto: *Ve válce je všechno jednoduché, ale uskutečnit
i tu nejjednodušší věc je nesmírně obtížné a složité.*

Úvod

Evropská unie je globálním činitelem, který je stále více připraven nést svůj díl zodpovědnosti za světovou bezpečnost. Přijetím evropské bezpečnostní strategie Evropskou radou v prosinci 2003 potvrdila EU úlohu, kterou chce sehrávat ve světovém dění. EU je připravena poskytovat podporu upevňování mezinárodního řádu, který je založen na principu účinné mnohostranné spolupráce realizované v rámci OSN. [1] V kontextu vzniklých změn, ale také nových příležitostí, vyjádřily členské státy EU výrazné odhodlání – silnější než kdy předtím – zabezpečit rozšířené Evropské unii nástroje k poskytnutí hodnotného příspěvku pro zajištění bezpečnosti a stability ve světě. V současnosti má EU jak civilní, tak vojenský rámec schopností potřebný k tomu, aby mohla čelit negativním mnohostranným účinkům nově vzniklých hrozeb. Dostupnost účinných nástrojů pro realizaci ESDP, včetně vojenských sil a prostředků, bude často sehrávat rozhodující roli v počátečním stádiu vzniku krize, v průběhu jejího řešení a ve fázi obnovy, která zpravidla nastává po ukončeném ozbrojeném konfliktu.

S ohledem na nasazení Battle Groups EU do operací je nutno uvést, že Battle Groups EU představují pouze jeden z několika prvků rychlé reakce celé řady nástrojů ESDP. Na základě toho by Battle Groups EU neměly být vnímány jen jako jediný dostupný nástroj k řešení nastávajících problémů formou vojenské síly. Vzhledem ke své velikosti a udržitelnosti vedení nepřetržité operační činnosti budou Battle Groups EU se vši pravděpodobností spíše nasazovány v kontextu již probíhajících operací, než do izolované a samostatně vedené operace. Na základě tohoto předpokladu musí být potenciální přínos nasazení Battle Groups EU uveden v příslušných souvislostech. [2]

1. Úkoly Battle Groups EU při realizaci ESDP

Od operačního svazku Battle Group EU se očekává, že bude schopen provést rychlou a rozhodnou vojenskou akci ke splnění úkolů uvedených v článku 17, odstavec 2 Smlouvy o Evropské unii, úkolů často nazývaných jako petersberské úkoly, [3] jakož i úkolů uvedených v evropské bezpečnostní strategii (viz tab. 1). Kombinovaný rozsah misí je konzistentní s cíli vytyčenými Radou všeobecných záležitostí a vnějších vztahů (GAERC – General Affairs and External Relations Council) na jejím zasedání konaném dne 17. května 2007.

Jak vyplývá z tab. 1, rozsah úkolů ESDP je velmi široký. Operační svazky Battle Groups EU je možné použít napříč celým spektrem uvedených úkolů. Avšak jak vyplývá z jejich omezené velikosti, jejich plný potenciál může být plně využit pouze při plnění úkolů, které mají omezené časové trvání a operační intenzitu. V souladu s požadavky uvedenými v Třístranném návrhu

Tab. 1: Úkoly a operace ESDP [4]

úkoly podle článku 17, odstavec 2 Smlouvy o Evropské unii (tzv. petersberské úkoly)	úkoly evropské bezpečnostní strategie
humanitární úkoly a záchranné práce	společné odzbrojovací operace
udržování míru	podpora třetích zemí v boji proti terorismu
úkoly bojových sil v krizových operacích, včetně vytváření míru	operace reformy bezpečnostního sektoru, které jsou součástí širšího budování státních institucí

Poznámka: Úkoly uvedené v evropské bezpečnostní strategii jsou také obsaženy v lisabonské smlouvě. [5]

(Francie, Velká Británie a Německo) jsou Battle Groups EU (jak již bylo několikrát zdůrazněno) schopny vést nepřetržitou operační činnost po dobu 30 dnů s možným prodloužením – v případě, že je zajištěno náležité zásobování – až na 120 dnů.

Dodatečným vodítkem pro typy potenciálních úkolů, které mohou být postaveny před operační svazky Battle Groups EU, může být pětice základních scénářů, kterých bylo použito pro sestavení Katalogu požadavků sil EU 2005. Scénáře a možný rozsah a druhy úkolů jsou uvedeny v tabulce č. 2. Tyto scénáře, i když jsou ve své podstatě více specificky zaměřené, vycházejí z petersberských úkolů a úkolů uvedených v evropské bezpečnostní strategii.

Tab. 2: Základní scénáře pro nasazení sil EU [6]

scénář	potenciální úkol
odvrácení konfliktu	preventivní nasazení sil a prostředků
oddělení nepřátelých (bojujících) stran silou	zajištění klíčových prostorů
stabilizace, rekonstrukce a vojenská pomoc třetím zemím	vytvoření a zajištění počátečního místa vstupu do prostoru operace
evakuační operace v nepřátelsky naladěném prostředí	provedení evakuace nekomitantů
poskytnutí pomoci při vedení humanitárních operací	zabezpečení dodávek humanitární pomoci

Poznámka: Tyto scénáře nebyly vypracovány na míru schopnostem Battle Groups EU, ale jsou zaměřeny na pokrytí plného rozsahu hlavních cílů budování sil EU.

Příklady potenciálních úkolů uvedené v tab. 2, stejně tak jako petersberské úkoly, mohou být vysoce variabilní a vyžadovat nasazení rozdílného počtu osob a specializovaného vybavení. Hodnota těchto scénářů však spočívá v tom, že evokují specifické typy úkolů a operací.

Další způsob, jak zhodnotit potenciál úkolů postavených před operační svazky Battle Groups EU, je posoudit, v jakých situacích a za jakých okolností mohou být Battle Groups EU nasazeny do operace. V souladu s tím jsou identifikovatelné přinejmenším tři kategorie operací:

- **Překlenovací operace** – za předpokladu vyslání do operace EU mohou být síly a jednotky operačního svazku Battle Group EU nasazeny jako **překlenovací vojenské síly** na podporu vojsk, která se již nachází v prostoru operace. Příkladem specifických

cílů operace může být posílení nasazených sil nebo převzetí operační zodpovědnosti za specifický geografický sektor v době, kdy dochází k přeskupování hlavních operačních sil. Pro splnění těchto cílů bude Battle Group EU nasazena po omezené časové období. Jestliže bude operační svazek Battle Group EU nasazen na podporu sil, které se již nacházejí v prostoru operace, zůstane pod strategickým velením a politickým řízením EU. Vzorem a operačním modelem pro použití Battle Group EU v překlenovacích operacích je úspěšná podpora vojenských sil mise OSN MONUC v průběhu operace Artemis 2003.

- **Operace rychlé reakce k vytvoření místa počátečního vstupu** – na základě schopností rychlé reakce může být operační svazek Battle Group EU nasazen jako síly rychlé reakce k vytvoření a zajištění počátečního vstupu do prostoru operace před nasazením hlavního operačního uskupení sil.
- **Samostatná operace** – operace omezeného měřítka, která vyžaduje nasazení sil rychlé reakce.

Výše uvedené kategorie operací se nutně navzájem nevylučují. Je docela možné, že potenciální mise operačního svazku Battle Group EU bude obsahovat charakteristiky rozdílných kategorií operací.

Neexistují žádná omezení vzdálenosti nebo místa, kam by mimo teritorium Evropy mohla být Battle Group EU nasazena. Existují však časté odkazy na rádius **6000 km** od Bruselu, jako na základní normu stanovenou pro plánování strategického přesunu. Je nutno zdůraznit, že implicitní vzdálenost 6000 km je konzistentní s předpoklady obsaženými v deklaraci z Le Touquet z roku 2003 (Declaration on strengthening European cooperation in security and defence). Tato deklarace je zaměřena na vedení operací na africkém kontinentě – toto zaměření se opakuje i v následných deklaracích – což posiluje reálnost pojetí plánovacího horizontu 6000 km. Tento údaj představuje přibližnou vzdálenost z Bruselu do oblasti Velkých afrických jezer. [7]

2. Analýza možných scénářů nasazení Battle Group EU

Proces dosahování vojenských schopností EU, které byly vytyčené hlavním cílem výstavby sil EU 2010, byl úspěšně zahájen a úkoly stanovené harmonogramem jsou postupně realizovány. Prvním krokem bylo vypracování předpokladů pro strategické plánování. K usnadnění specifikace vojenských schopností, podstatných pro naplnění hlavního cíle výstavby sil EU 2010, bylo vypracováno pět hlavních scénářů použití sil, [8] které zahrnují široké spektrum vojenských operací. Obsah operační činnosti při naplňování výše uvedených scénářů je následující:

■ Odvrácení konfliktu (CP - Conflict Prevention)

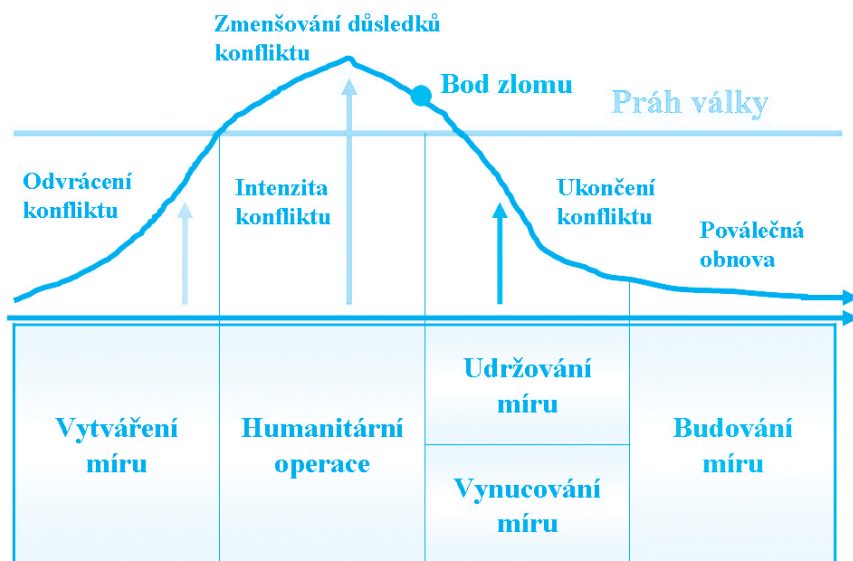
Úsilí o odvrácení konfliktu je obsaženo v bezpečnostní strategii EU. Těžiště úsilí o odvrácení konfliktu spočívá především v politické a diplomatické oblasti. Odvrácení konfliktu je komplexní a mnohostranný úkol, jehož splnění vyžaduje tvůrčí přístup a dlouhodobé odhodlání zainteresovaných stran. Aby strategie odvrácení konfliktu byla účinná, musí obsahovat zapojení celého spektra všech významných činitelů do společného úsilí k získání lokální podpory pro dosažení trvalého mírového uspořádání. Ve spojitosti s řešením konfliktu

a úsilím o dosažení míru musí strategie odvrácení konfliktu – za využití společné činnosti civilních a vojenských schopností – dosáhnout správné rovnováhy mezi krátkodobými bezpečnostními opatřeními a dlouhodobým vývojem. Také je nutno dosáhnout rovnováhy mezi včasným uvědoměním mezinárodního společenství o narůstající krizi a včasným zásahem mnohonárodních sil. Musí být dosaženo mobilizace politické vůle celého politického spektra k naplnění dlouhodobých závazků. Silný důraz je přitom kladen na úsilí k zamezení vzniku konfliktů doprovázených násilím. Pro odvrácení konfliktu je nutné:

- zvýšit všeobecné schopnosti k odvrácení konfliktů,
- využívat všech možných příležitostí k rozvoji spolupráce,
- položit úsilí do společné přípravy a pěstování umění v rozvíjení dialogu a upřednostňování vyjednávání při řešení sporů,
- věnovat pozornost zdravému ekonomickému rozvoji.

Odvrácení konfliktu zahrnuje:

- preventivní akce mezinárodního společenství s možností preventivního nasazení mnohonárodních ozbrojených sil včetně operačního svazku Battle Group EU,
- společné odzbrojovací operace,
- uvalení embarga,
- přijetí opatření proti nezákonnému rozšiřování zbraní. [9]

Obr. 1: Míra úsilí vynakládána na řešení konfliktu v celém spektru. [10]

■ Oddělení nepřátelených (bojujících) stran silou (SOPF – Separation of Parties by Force)

Oddělení nepřátelených (bojujících) stran silou je součástí operace na vynucení míru a představuje vysoké riziko pro síly rychlé reakce představované operačním svazkem Battle

Group EU. Vynucené oddělení nepřátelených (bojujících) stran může znamenat snížení bojových schopností jedné nebo více stran zúčastněných na ozbrojeném konfliktu. Operační svazek Battle Group je ke snížení bojových schopností kterékoliv ze stran oprávněn použít vojenskou sílu jako první. Síly provádějící násilné oddělení nepřátelených (bojujících) stran musí být vybaveny účinnými bojovými, a to především útočnými schopnostmi, schopnostmi bojové podpory a všestranného bojového zabezpečení.

Cílem této operace je donutit nepřátelené (bojující) strany k odpoutání od frontové linie, stažení a vyvedení jednotek z boje, s následným zřízením nárazníkového pásma nebo demilitarizované zóny. Toho může být dosaženo přítomností vojenských sil, demonstrací bojové síly nebo přímým vedením bojových operací jednotek Battle Group EU v součinnosti s letectvem, námořnictvem a speciálními silami.

Hranice vytvořeného demarkačního pásma musí být vyznačeny, aby bylo zřejmé, kde v terénu probíhá přední okraj jednotek nepřátelených stran. Prostor vzniklý mezi takto vymezenými hranicemi vytváří **nárazníkové pásmo**. Jestliže nepřátelené strany nejeví ochotu k dobrovolnému vytvoření nárazníkového pásma, operační svazek Battle Group EU zřídí nárazníkové pásmo za použití vojenské síly. Přitom velitel sil EU musí vzít do úvahy situaci nepřátelených stran, jaké výhody a nevýhody to přinese každé z nich, historické a kulturní hranice a společenské souvislosti.

I po stabilizaci situace mohou nepřátelené strany demonstrovat odhodlání pokračovat v boji, proto musí být jednotky operačního svazku Battle Group EU připraveny k provedení operačního zásahu (vedení bojové činnosti) ve vytipovaných místech možných operačních zásahů. To vyžaduje vést nepřetržitý dohled nad řádným stažením a vyvedením sil z vymezených prostorů. Přímá intervence jednotek Battle Group EU bude nutná k utlumení vyhrocených a potenciálně výbušných situací. Činnost jednotek Battle Group EU musí být vysoce důvěryhodná vůči všem nepřáteleným stranám a poskytovat záruku, že stažení jedné ze stran ze zaujatých pozic nebude jejím oponentem nebo protivníky využito jako výhoda.

Operační svazek Battle Group je schopen vést tuto operaci k oddělení nepřátelených (bojujících) stran pouze v omezeném operačním prostoru (významný přístav, letiště, středisko státní správy apod.). Těžiště úsilí k oddělení nepřátelených (bojujících) stran silou spočívá v nasazení hodnověrných vojenských schopností.

Oddělení nepřátelených (bojujících) stran silou zahrnuje:

- ☐ nasazení Battle Group EU k řešení krize včetně vytváření míru,
- ☐ zabezpečení dopravních komunikací. [11]

■ Stabilizace, rekonstrukce a vojenská pomoc třetím zemím (SR - Stabilization, Reconstruction and Military Advice to Third Countries)

Stabilizace, rekonstrukce a vojenská pomoc třetím zemím (SR) je proces **dosahování trvalého míru** pod vedením místních politiků v nebezpečných a krizových oblastech. Podstatné je, aby vojenské operace byly usměrňovány k dosažení hlavních politických cílů. Úkolem operačního svazku Battle Group EU v tomto procesu je zastavit projevy násilí a zajistit pořádek, bezpečnost a rekonstrukční úsilí, které je nutné k opravě nejvíce poškozené infrastruktury tak, aby byla umožněna renovace nejzákladnějších služeb. Hlavním cílem vojenských operací je dosažení trvalého míru, který je zajištěn místním rozložením politických sil. To vyžaduje

společné nasazení politických, vojenských, ekonomických a civilních mocenských nástrojů k dosažení dohodnutého konečného stavu řešení. Bezpečnostní operace vyžaduje jak bojové úsilí, tak úsilí stabilizace, rekonstrukce a vojenské pomoci.

EU musí mít k vedení SR dva druhy ozbrojených sil:

- ☐ síly a prostředky, které jsou od samého počátku předurčeny k plnění úkolů SR,
- ☐ síly a prostředky k vedení bojových operací.

Síly k vedení bojových operací a síly k zajišťování SR operují v diametrálně odlišném prostředí. Bojové síly v první řadě čelí organizovaným ozbrojeným silám protivníka a narušitelů dosaženého stavu. Síly zajišťující SR jsou především zaměřené na práci s místní populací a v případě potřeby ostatními zájmovými skupinami.

Síly k zajišťování SR jsou síly dosažitelné u všech členských států EU (např. mechanizované a pěší jednotky, vojenská policie, ženijní záchranné jednotky a jednotky CIMIC), které však mají rozdílnou úroveň přípravy a výcviku pro vedení specifických operací. K vedení bojových operací jsou předurčeny především síly rychlé reakce reprezentované Battle Groups EU, které mají pro vedení bojové činnosti požadované schopnosti. Jak síly k zajišťování SR, tak síly k vedení bojových operací musí být v prostoru operace podřízeny jednomu operačnímu veliteli.

Stabilizace, rekonstrukce a vojenská pomoc třetím zemím zahrnuje:

- ☐ podporu a poskytnutí pomoci třetím zemím v boji proti terorismu,
 - ☐ udržování míru,
 - ☐ poradenství a provádění výcviku,
 - ☐ monitorování (sledování) přípravy a průběhu voleb,
 - ☐ budování státních institucí, včetně provedení reformy bezpečnostního sektoru.
- [12]

■ Evakuační operace v nepřátelsky nalaďeném prostředí (EO – Evacuation Operations)

Evakuační operace nekombatantů z nepřátelsky nalaďeného prostředí jsou prováděny s cílem napomoci evakuaci nekombatantů (občanských zaměstnanců ozbrojených sil, rodinných příslušníků vojáků a diplomatů, vybraných občanů hostitelské země a občanů třetích zemí), kteří se v důsledku vyhocení situace ocitli v ohrožení života. Evakuace se provádí z ohrožených míst v hostitelské zemi do bezpečných lokalit nacházejících se buď v rámci hostitelské země, nebo mimo ni. Evakuační operace zpravidla představují bleskové nasazení sil, dočasnou okupaci vybraného prostoru nebo objektu a plánované vyvedení sil z operace po splnění stanoveného úkolu.

Evakuační operace jsou zpravidla plánovány a prováděny společným úkolovým uskupením a řízeny velvyslancem (představitelem) EU. Velikost společného úkolového uskupení může dosahovat počtu několika stovek vojáků všech druhů sil. Počet evakuovaných osob (mužů, žen a dětí) může dosahovat několika tisíc.

Evakuace se může provádět za různých okolností: občanské nepokoje, vojenské povstání, ekologické katastrofy, přírodní pohroma apod. Rada pro všeobecné záležitosti a zahraniční vztahy (GAERC) po konzultacích s politickým a bezpečnostním výborem (PSC) rozhodne

o provedení evakuační operace. Operační velitel a velitel sil, kteří se nacházejí v prostoru operace, evakuační operaci neřídí. Jsou však o jejím provedení uvědoměni a poskytují veškerou potřebnou podporu k jejímu provedení. Operační svazek Battle Group EU má schopnost provést pouze omezenou evakuační operaci svých vlastních příslušníků – nekombatantů – v rámci prostoru operace.

Evakuační operace v nepřátelsky naladěném prostředí:

- ☐ provedení evakuace nekombatantů. [13]

■ Poskytnutí pomoci při vedení humanitárních operací (HA – Assistance to Humanitarian Operations)

Humanitární operace provádějí tři základní humanitární uskupení:

- ☐ humanitární organizace OSN,
- ☐ Mezinárodní výbor Červeného kříže (ICRC) a hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce,
- ☐ mezinárodní a národní nevládní organizace (NGOs).

Humanitární organizace OSN a ICRC jsou řádně registrovány jako mezivládní organizace, protože mají oficiální pověření pro vedení humanitárních operací poskytovaných na základě uzavřených mezistátních dohod. Mezinárodní právo dává humanitárním organizacím OSN a ICRC specifický mandát a postupy činnosti, které zajišťují, že pracovní vztahy mezi ozbrojenými silami a těmito organizacemi jsou jasně a přesně vymezené.

Mezinárodní a národní nevládní organizace (NGOs), které působí v oblastech jako je dodržování lidských práv nebo poskytování pomoci při mírovém budování válkou zdecimované pospolitosti, tvoří dohromady početnou skupinu poměrně malých NGOs. Úloha a velikost NGOs jsou důležitými faktory pro stanovení úrovně spolupráce s operačním svazkem Battle Group EU.

Poskytování pomoci humanitárním operacím je vázáno na omezené vojenské schopnosti. Proto poskytování pomoci humanitárním operacím nemůže být řešením krizové situace a probíhajícího ozbrojeného konfliktu a ani nemůže být náhradou za politické řešení krize a přijetí dlouhodobých bezpečnostních závazků. Nezbytnost poskytnutí humanitární pomoci napomáhá rozvoji vztahů mezi civilními orgány a ozbrojenými silami, i když vojenská účast na humanitární pomoci ne vždy vede ke zlepšení vzájemné spolupráce. Potenciál a zárodek omezení vzájemné spolupráce spočívají v základním rozdílu mezi humanitárními organizacemi a ozbrojenými silami, které mají diametrálně odlišné poslání. Navíc, civilní organizace dokáží lépe zhodnotit finanční prostředky vynakládané na poskytování humanitární pomoci než organizace vojenské. Účast ozbrojených sil na humanitárních operacích je jen dočasná a má opodstatnění jen po dobu trvání ozbrojeného konfliktu. Těžiště úsilí v humanitárních operacích spočívá ve snížení utrpení obyvatelstva postiženého válkou poskytováním humanitární pomoci. S ukončením přechodného období totiž musí ozbrojené síly vždy předat svůj podíl na humanitární operaci civilním orgánům a organizacím. Dynamika civilně-vojenských vztahů je dána mnoha faktory, včetně organizační struktury, dovedností a schopností zainteresovaných činitelů, specifickými humanitárními potřebami a politickým kontextem operace.

Poskytování pomoci humanitárním operacím zahrnuje:

- poskytnutí pomoci při živelních pohromách a migraci obyvatelstva s cílem:
 - zabránit páchání zvěrstev a ukrutností,
 - napomoci při odstraňování následků živelních pohrom a ekologických katastrof.
- [14]

Na základě těchto scénářů byl sestaven seznam požadovaných schopností a vypracovány varianty vojenské činnosti pro optimální řešení možných krizí a konfliktů. Seznam požadovaných schopností se stal základem Katalogu požadavků na vytvoření sil EU, které bude EU v nadcházejícím období potřebovat. Výsledkem je sestavení seznamu typových jednotek. Katalog požadavků na vytvoření sil obsahuje skutečné typy jednotek, zdrojů a prostředků, které jsou nutné k naplnění ambicí EU pro vedení integrovaných expedičních operací.

3. Nasaditelnost Battle Groups EU

Dosažení kapacity rychlého nasazení je považováno za „evropskou prioritu“ a důležitý přírůstek schopností u prvků rychlé reakce, které jsou definované v Hlavním cíli výstavby sil EU 2003.

Teprve až po provedení vojenské operace Artemis v roce 2003 začala být reálnost dosažení schopnosti rychlé reakce zvažována z praktičtějšího pohledu. Operace Artemis se stala pro politické představitele a odborníky obranného plánování praktickým vzorem pro další možné nasazení sil rychlé reakce. Operace Artemis byla v mnoha směrech zrcadlovým odrazem UNPROFOR (UN Protection Force), které působily v bývalé Jugoslávii v roce 1992, a které se staly modelem pro prvky rychlé reakce specifikované v Hlavním cíli výstavby sil EU 2003 (základní údaje o operaci Artemis jsou vedeny v příloze č. 2).

Positivní dopady operace Artemis na vytváření Battle Groups EU jsou rozpoznatelné v textu závěrečné deklarace francouzsko-britského summitu, který se konal 24. listopadu 2003 v Londýně. Deklarace, která nastiňuje cesty k posílení evropské spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany, věnuje pozornost otázce schopností a ochoty EU do 15 dnů zahájit samostatnou operaci k řešení krize. Dále, v souladu se zkušenostmi získanými v operaci Artemis, by síly měly být nasazovány na základě žádosti OSN o poskytnutí pomoci při stabilizaci situace nebo splnění jiných krátkodobých úkolů do té doby, než budou nasazeny mírové síly OSN, nebo síly regionálních organizací, které působí pod mandátem OSN nebo, než dojde k nezbytnému posílení již nasazených a rozvinutých sil.

Dva podstatné rysy činí Battle Groups EU výjimečnými. Za prvé od Battle Groups EU se očekává, že budou plnit širokou škálu úkolů vyžadujících rychlou reakci, a to počínaje petersberskými úkoly a konče úkoly stanovenými evropskou bezpečnostní strategií. Za druhé, pro zajištění rychlé reakce a nasazení Battle Groups EU do operace je nutný rychlý rozhodovací proces. S ohledem na nasazení sil do operace jsou ambice stanovené pro Battle Groups EU podstatně vyšší, než tomu bylo u sil nasazených v operaci Artemis.

3.1 Náklady na operaci operačního svazku Battle Group EU

Ve vojenských operacích, do kterých jsou Battle Groups EU nasazeny, se uplatňují standardní postupy a zásady stanovené pro financování vojenských operací ESDP. Na jejich základě hradí finanční mechanismus ATHENA pouze společné náklady na vedení operací. Vlastní

náklady – např. na přepravu vojsk zúčastněných států do prostoru operace – nesou na svých bedrech země, které vojska do operací vysílají, a to v souladu s principem, že každý stát hradí náklady vynaložené na činnost svých jednotek.

Všechny ostatní náklady, včetně nákladů na přípravu, postavení a zařazení Battle Group EU do pohotovosti, platí státy, které se na výstavbě Battle Group EU podílejí. Čím více osob, výzbroje a techniky zúčastněná země poskytuje, tím vyšší jsou její náklady. Velení AČR kalkuluje, že náklady spojené s realizací vedoucí role České republiky v CZE/SVK Battle Group EU budou činit okolo 1,2 miliardy Kč vynaložených do konce roku 2009. Výše těchto nákladů v sobě zahrnuje finanční prostředky, které by však byly vynaloženy v každém případě – jsou to například výdaje na pokrytí přípravy osob a výcviku jednotek, které jsou zařazeny do CZE/SVK Battle Group EU. Vícenáklady spojené s obdobím zařazení CZE/SVK Battle Group EU do pohotovosti (bez nasazení do operace) jsou odhadovány přibližně na 360 milionů Kč. Pro případ nasazení CZE/SVK Battle Group EU do expediční operace EU se kalkuluje s částkou přesahující 7 miliard Kč. [15] Údaje o nákladech Slovenska na financování jednotek zařazených do CZE/SVK Battle Group EU nejsou v současné době dostupné.

Na základě zkušeností z nasazení expedičních sil do operací MNFI v Iráku a ISAF v Afghánistánu a zkušeností získaných z operace EUFOR RD CONGO se dá předpokládat, že při nenadálých zvratech ve vývoji situace dojde se vši pravděpodobností k tak prudkému nárůstu nákladů na vedení operace, že se to může stát pro Českou republiku naprosto neúnosné.

3.2 Strategická vzdušná přeprava

Zajištění adekvátní nasaditelnosti Battle Group EU je jedním z hlavních problémů, se kterým se při přípravě expediční operace snaží vypořádat všechny generální štáby ozbrojených sil členských zemí EU. Faktory jako jsou vzdálenost, cílová destinace, nároky spojené s nasazením (včetně nároků na množství nutného vybavení) a doba trvání nasazení představují klíčové ukazatele, které rozhodují o stanovení požadavků na logistické zabezpečení.

Podle původní studie předložené Velkou Británií, Francií a Německem v únoru 2004, se pro nasazení Battle Group EU do prostoru válčistiště ve střední Africe kalkulovalo s tím, že zajištění přepravy nadměrných nákladů bude vyžadovat až 200 vzletů letounu C-130 nebo 30 vzletů letounu C-17. Tento odhad částečně vycházel z množství prostředků vzdušné přepravy nasazených v operaci Artemis. V operaci Artemis bylo pro zajištění vzdušné přepravy 1500 vojáků a příslušného vojenského materiálu do Entebe v Ugandě využito letounů An-24 (50 vzletů), Airbus 300 (20 vzletů) a C-130 Hercules (72 vzletů). Dodatečných 276 vzletů letounu C-130 bylo využito pro vzdušnou přepravu osob do prostoru operace v Bunia. Celkově bylo v operaci přetransportováno vzduchem přes 2410 metrických tun nákladu. Způsob nasazení vojenských sil uskutečněný v operaci Artemis potvrzuje operační potřebu takzvaného nadměrného (těžkotónážního) přepravního letectva. Toto letectvo zahrnuje letouny typu C-17 Globemaster a An-124 Antonov, které mají mnohem větší ložný prostor a nosnou kapacitu (únosnost) než přepravní letouny střední velikosti typu C-130 Hercules. [16]

Jak vyplývá z údajů uvedených v tabulce č. 3, EU má k dispozici velké množství malých a středně velkých přepravních letounů. Z počtu okolo 600 kusů transportních letounů uvedených v tabulce přibližně polovina představuje letouny C-130 a C-160. Přehled v tabulce také jasně naznačuje, že EU má velmi omezený přístup k velkým přepravním letounům typu C-17. Tato skutečnost má dalekosáhlé důsledky pro volbu typů výzbroje a vybavení, které je EU schopna přepravit vzduchem do prostoru operace.

Tab. 3: Schopnosti vojenské vzdušné přepravy EU [17]

Typ letounu	Náklad (metrická tuna)	Max. kapacita přepravy osob	Dolet (km)	EU celkem (25 čl. států)
A-310 MRTT	35	190	8 900	12
A-319	16,6	120	3 400	2
A-340	54	260	13 200	2
A400M	37	116	3 150	---
An-2	1,5	12	900	58
An-24	6	25	550	7
An-26	5,5	38	550	10
An-28	1,7	15	---	2
An-124 (pronájem)	134	360	4 500	0
C-130 B/E/H	19,3	92	7 800	115
C-130 J	19	128	7 800	50
C-160	16	93	5 100	133
C-17	41	102	8 700	4
G-222	10	62	1 400	49
C-212	2	18	1 400	80
C-295	9,1	71	1 300	15
CN-235	3,5	55	4 500	38
Tristar	44	160	9 800	9
Tu-154	20	150	6 900	5
Celkem všechny typy letadel				591

Poznámka: U některých typů letadel je na kratší letovou vzdálenost užitečné zatížení vyšší. Kapacita přepravy osob se vztahuje na plně vybaveného vojáka. Dolet je uveden při maximálním zatížení. V tabulce nejsou uvedeny přepravní vrtulníky typu: Ch-47 Chinook, Mi-8/Mi-17 Hip a ASA-532 Cougar.

Za prvé: při srovnání váhové přepravní kapacity letounů An-124 Antonov a C-130 se ukazuje, že letoun An-124 je schopen unést (za stejných podmínek) sedmkrát více, než letoun C-130. V případě letounu C-17 je tento schopen nést dvojnásobek váhy, kterou unese letoun C-130. Avšak jeho kapacita pojmout náklad je třikrát vyšší (75 metrických tun), než je tomu u letounu C-130 a dvakrát vyšší než u A400M, jestliže je letová vzdálenost kratší než 4445 km.

Za druhé: kapacita letounu je omezena rozměry vrat jeho nákladového prostoru. Jak je uvedeno v tab. 4, zatímco u letounu C-130 jsou rozměry průřezu vstupu do nákladového prostoru 2,74 m na výšku a 3,05 m na šířku, letoun C-17 má nákladová vrata, která jsou 4,11 metrů vysoká a 5,49 metrů široká. Větší průřez vstupu do nákladového prostoru umožňuje uložení rozměrnějších kusů výzbroje a techniky v nákladovém prostoru letadla. Ve spojení s delší ložnou plochou tato skutečnost umožňuje letounu jako je C-17 přepravovat vrtulníky, čluny a jiné kusy výzbroje a techniky, které se rozměrově nemohou vejít do letounu C-130. [18]

Pro názornost: letoun C-17 může najednou přepravit tři bojová vozidla pěchoty typu Bradley. Při šířce 3,2 m by se BVP Bradley nebo jakékoliv jiné jemu podobné bojové vozidlo pěchoty rozměrově nevešlo do letounu C-130. Letoun A400M (projektovaný EU) by měl být

schopen v jednom vzletu přepravit nadrozměrnou výzbroj a techniku jako je vrtulník (Super Puma/Cougar) nebo dvě lehká obrněná vozidla (např. dvě vozidla LAV-III).

Tab. 4: Rozměry nákladu pro vybrané přepravní letouny [19]

typ letounu	rozměry průřezu vstupu do nákladového prostoru letounu (v metrech)		délka nákladového prostoru – včetně nakládací rampy (v metrech)
	výška	šířka	
A400M	3,85	4,00	23,10
An-124	4,40	6,40	36,50
C-130	2,74	3,05	15,80
C-17	4,11	5,49	26,70
IL-76	3,40	3,45	20,00 (bez délky nakládací rampy)

Poznámka: Velmi často jsou stanovena omezení hmotnosti, kterou může být zatížena nakládací rampa. Například váhový limit pro nakládací rampu letounu C-130 činí přibližně 2270 kg, zatímco limit pro nakládací rampu letounu C-17 činí 18 150 kg (přestože během letu je nakládací rampa schopna unést stejnou váhu jako podlaha nákladového prostoru).

Stav technické infrastruktury vykládacích letišť nebo prostoru operace bude mít dopad na volbu typu a možnost využití strategické přepravy. Větší letouny jako je An-124 vyžadují delší přistávací dráhu (viz tabulka č. 5). Mnoho afrických zemí, jestliže vůbec nějaké letiště má, disponuje letišti s omezenou kapacitou pro přistání takového letadla – zvláště, když je nutno vzít do úvahy i jiné faktory jako je šířka a kapacita únosnosti přistávací dráhy. Například v Demokratické republice Kongo z 25 letišť se zpevněnými přistávacími dráhami mají pouze čtyři letiště délku přistávací dráhy delší než 3074 metrů. Většina letišť (16) má délku přistávací dráhy mezi 1524 a 2437 metry a nejsou schopny zabezpečit přistání letounu typu An-124 a C-17. Podobně v Súdánu pouze dvě z patnácti letišť se zpevněnou přistávací dráhou má délku přistávací dráhy 3047 metrů.

Tab. 5: Požadavky na přistávací dráhu pro vybraná transportní letadla (v metrech) [20]

typ letounu	minimální délka dráhy (přistání) ^{1/}	minimální délka dráhy (vzlet) ^{2/}	minimální šířka dráhy	požadovaný prostor rampy
A400M	680 ^{3/}	1150 ^{3/}	--- ^{*/}	--- ^{*/}
An-124	3000 ⁿ	2520 ^o	--- ^{*/}	--- ^{*/}
C-5	1525	3720	150	5994
C-17	915	2285	90	4413
C-130	915	1905	60	1442

Poznámky: ^{1/} Minimální vzdálenost nutná pro přistání s plným nákladem. ^{2/} Minimální vzdálenost nutná pro vzlet s plným nákladem. Vzdálenosti budou kratší pro vzlet s nulovým nákladem (tj. 793 m pro C-130 a 1067 m pro C-17). ^{3/} Týká se taktického vzletu a přistání při předpokládané váze letadla 110 tun. ^{n/} Délka přistávací dráhy 2420 m je potřebná pro An-124-210. ^{o/} Délka vzletové dráhy 2050 m je nutná pro An-124-210. ^{*/} Údaje nejsou k dispozici.

Potenciálním řešením, jak se vypořádat s omezenou kapacitou letišť, je možnost nalézt a využít alternativní (náhradní) letiště v blízkosti prostoru operace. Nicméně toto řešení může vyvolat řadu dalších problémů s organizací a provedením následné přepravy. Jestliže určité typy výzbroje a vybavení mohou být dopraveny do prostoru operace pouze po pozemních komunikacích, pak jsou dostupnost a stav těchto pozemních komunikací velmi důležité. V mnoha zemích nedostatek cest se zpevněným (asfaltovým) povrchem může proto představovat vážnou komplikaci pro logistické zabezpečení.

Tab. 6: Délka pozemní komunikační sítě se zpevněným a šterkovým povrchem [21]

země	rozloha (km ²)	délka cest se zpevněným povrchem (v km)	délka šterkových a polních cest (v km)	hustota zpevněných cest na 1 km ²
Bosna a Hercegovina	51 129	11 425	10 425	0,22
Burundi	25 650	1 099	2 500	0,04
Pobřeží slonoviny	318 000	3 600	--- /*/	0,01
Demokratická republika Kongo	2 300 000	2 800	7 000	0,0012
Súdán	2 400 000	2 000	4 000	0,0008
pro porovnání:				
Česko	78 864	127 865	---*	1,44
Belgie	30 230	129 000	8 300	4,29
Francie	545 630	747 750	--- /*/	1,37
Itálie	294 000	270 000	--- /*/	0,92

Poznámka: /*/ dotyčné údaje nejsou k dispozici.

Tab. č. 6 poskytuje údaje o celkové hustotě sítě zpevněných a šterkových cest ve vybraných zemích, ve kterých již jednotky mírových sil OSN nebo EU operovaly nebo stále operují. Tabulka také pro srovnání obsahuje údaje o silniční síti čtyř evropských zemí. Jak vyplývá z tabulky – Demokratická republika Kongo má 2800 km pozemních komunikací se zpevněným povrchem a přibližně 7000 km stálých polních cest v rámci celého svého teritoria, které zaujímá plochu 2,3 milionu km². Pro srovnání – Belgie, která má rozlohu 30 230 km², což představuje 0,1 % velikosti území DRC, má 129 600 kilometrů cest se zpevněným povrchem a 8300 km cest se šterkovým povrchem.

Členské státy EU přijaly celou řadu opatření, která se navzájem nevylučují, jak vyřešit problémy strategické vzdušné přepravy. Velká Británie v roce 2001 pronajala čtyři letouny C-17 od firmy Boeing, aby si zajistila schopnost provedení strategické vzdušné přepravy. Pátý letoun C-17 pronajme Velká Británie v roce 2008. Tato možnost však vzhledem k finančním nákladům na pronájem letounu C-17 není dostupná všem členským státům EU. Při ceně okolo 200 milionů dolarů za jeden letoun (přibližně 150 milionů eur) je tento pronájem nad možnosti většiny vzdušných sil členských států EU.

Při hledání způsobů a řešení, jak zabezpečit strategickou vzdušnou přepravu, se některé členské státy EU daly cestou sdružování svých zdrojů a sdílení schopností několika letounů C-17. V polovině září 2006 třináct členských států NATO zveřejnilo dopis, ve kterém vyjádřilo zájem zahájit jednání o koupi letounů C-17. V současné době 15 členských států NATO

a Švédsko vede prostřednictvím agentury NATO pro technické služby za zabezpečení NATO (NAMSA - Maintenance and Supply Agency) jednání s firmou Boeing. Letadla budou dostupná pro nasazení sil rychlé reakce a jejich mateřskou základnou bude Ramstein v Německu. Počátečních operačních schopností tohoto prostředku strategické vzdušné přepravy bylo dosaženo ve třetím čtvrtletí roku 2007, plných operačních schopností má být dosaženo v roce 2009. Letové hodiny budou dány k dispozici NATO, EU a mezinárodními organizacím jako jsou OSN, OBSE a popřípadě AU.

Hlavní výhodou této varianty řešení je, že umožňuje malým a středním státům získat tolik potřebný přístup ke schopnostem, jejichž pořízení je nad jejich možnosti. Se stagnujícími nebo klesajícími rozpočty na obranu u řady evropských zemí je tato varianta řešení také konzistentní s požadavkem evropské bezpečnostní strategie na daleko širší sdružování prostředků a větší sdílení zdrojů. Na druhé straně je nutno přiznat, že kolektivní řešení není příliš atraktivní pro země, které již schopnost strategické vzdušné přepravy vlastní, přesto se však z důvodu solidarity na tomto programu podílejí. V budoucnu se však příčinou sváru může stát snižování investic na pořízení národních schopností vzdušné přepravy.

Řada členských států EU již dosáhla kolektivního řešení v získání přístupu k letounům An-124 Antonov. V současné době se čtrnáct členských států EU účastní na projektu prozatímní strategické vzdušné přepravy (SALIS - Strategic Airlift Interim Solution). Na základě smlouvy mají účastníci projektu možnost pronájmu strategické vzdušné přepravy formou nákupu letových hodin An-124. Okolo pěti až šesti letounů An-124 Antonov je trvale dostupných v rámci projektu SALIS. Nakoupené letové hodiny mohou být využity za účelem nasazení jednotek vyčleněných pro EU a NATO nebo národních sil do operace.

Potenciálním nedostatkem projektu SALIS je nepružnost v poskytování služeb při nárůstu požadavků. S okolo 800 letovými hodinami, které jsou dostupné pro zúčastněné země, je obtížné předvídat, zda toto množství bude dostačující na pokrytí požadavků spojených s jednou nebo dvěma většími operacemi. Jestliže nasazení sil bude vyžadovat padesát vzletů An-124 – jak tomu bylo u operace Artemis – a každý vzlet bude trvat 16 hodin, pak dojde k vyčerpání všech 800 letových hodin. Navíc plná aktivace SALIS k poskytnutí strategické vzdušné přepravy může být uskutečněna pouze jednou za rok, a to po dobu 20 po sobě jdoucích dnů, což bude mít v běžném kalendářním roce dopad na zajištění strategické vzdušné přepravy pro další Battle Groups EU při jejich nasazení do operace. Je danou skutečností, že letové hodiny jsou dostupné pro celou řadu organizací v rámci států zúčastněných na projektu (např. organizace záchranné služby), a proto mohou být velice rychle vyčerpány. Jako potenciální východisko se jeví zavedení uzavřeného trhu s letovými hodinami, který umožní zúčastněným zemím, aby mezi sebou podle potřeby se svými podíly letových hodin obchodovaly.

Budoucím řešením strategické vzdušné přepravy pro EU je zavedení letounu A400M. Řada členských států EU jenom čeká, až se letoun A400M stane dostupným, aby mohly nahradit své zastarávající flotily letounů typu C-130 a C-160. Celkem sedm států podílejících se na výstavbě Battle Groups EU – Belgie, Velká Británie, Francie, Německo, Lucembursko, Španělsko a Turecko – je připraveno podílet se na koupi 180 kusů letounů A400M. Očekává se, že jakmile dojde k zařazení letounů A400M do výzbroje členských států EU, celý projekt SALIS bude ukončen. [22]

Existují tři důležité okolnosti týkající se letounu A400M.

- **Za prvé:** první důležitou okolností je datum jeho dodávky. Přestože první zkušební lety byly podle plánu provedeny v průběhu roku 2008, realizace faktické dodávky letadel

odběratelům je naplánována na říjen 2009. V tomto měsíci budou první kusy letadel dodány francouzským vzdušným silám pro počáteční operační prověření. Ačkoliv provedení plného operačního prověření těchto letounů se očekává v měsíci dubnu 2010, Vojenský Airbus má omezené možnosti jejich dodávky odběratelům v roce 2010 a 2011. Proto až rokem 2012 bude letoun A400M dodáván v množství 30 ks ročně – pět let poté, co Battle Groups EU dosáhly plných operačních schopností (viz tab. 7).

- **Za druhé:** operační dolet s plným nákladem je omezen, což platí pro všechna letadla, nejenom pro A400M. S nákladem 20 tun (ekvivalent maximálního zatížení C-130), je letoun A400M schopen překonat vzdálenost něco přes 6000 km. Avšak s plným zatížením (37 tun) operační dosah A400M klesne téměř na 3150 km. To je podstatně méně, než konstanta operačního plánování stanovená pro nasazení Battle Groups EU do operace, která činí 6000 km.
- **Za třetí:** navzdory omezenému operačnímu dosahu s plným užitečným zatížením se očekává, že letoun A400M bude mít některé výrazné přednosti. Jeho hlavní předností bude schopnost přistát na letištích omezené velikosti a nízké kvality. S požadavkem na taktickou přistávací a startovací dráhu v délce okolo 1200 m, bude letoun A400M schopen operovat z poměrně malých letišť. Další výhodou je schopnost přistát na nepevném povrchu, jako je travnatý povrch na nízko poddajném hliněném podkladu.

Tab. 7: Plán dodání letounu A400M [23]

země	počet objednaných kusů letounu A400M	termín zahájení dodávky
Francie	50	2009
Německo	60	2010
Velká Británie	25	2010
Španělsko	27	2011
Lucembursko	1	2017
Belgie	7	2018
Turecko	10	2009

Poznámka: Tabulka nezahrnuje objednávky letounu A400M Malajsie, Jižní Afriky a Chile.

Jednotky připravené k rychlému nasazení budou velmi závislé na kombinovaném použití letounů i na zajištění dalšího typu transportu, námořní přepravy, což vyžaduje jednak větší koordinaci dopravy, jednak je třeba najít způsob, jak snížit enormní výdaje na přepravu materiálu i vojenských jednotek. Země EU i NATO – konkrétně Belgie, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Itálie, Kanada, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemí, Norsko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Turecko a Velká Británie – podnikly další krok: 1. června 2007 bylo na letecké základně v Eindhoven založeno **Evropské koordinační středisko přesunů** (MCCE - Movement Coordination Centre Europe). V roce 2008 k němu přistoupilo Rumunsko, USA a Polsko, takže počet členských států je v současné době 21. Středisko vzniklo spojením Evropského střediska vzdušné přepravy (EAC) a Koordinačního střediska námořní přepravy (SCC), jejichž činnost byla hodnocena jako velmi úspěšná. Mj. zamezila provoz nevytížených letounů a lodí a účastnickým zemím tak ušetřila miliony euro.

Hlavním nedostatkem této možnosti jsou však omezené přepravní kapacity letounů C-130 a C-160. Přehled prostředků vzdušné přepravy zemí, které se podílely na výstavbě a přípravě Battle Groups EU v roce 2007, ukazuje na velmi omezený počet letadel C-130. Například Battle Group EU vedená Německem v první polovině roku 2007 měla k dispozici pouze dva kusy letounů C-130 (viz tab. 8).

Nedostatek letounů C-130 byl uhrazen letouny C-160 v počtu 83 kusů. Avšak toto číslo mohlo být zvětšeno oproti skutečnému množství dostupných letounů, protože některá letadla byla nasazena k plnění úkolů v jiných misích nebo z nejrůznějších důvodů byla dočasně nedostupná.

Když posoudíme Battle Groups EU, které byly v pohotovosti v druhé polovině roku 2007, měly tyto k dispozici jen několik letadel s doletem přesahujícím 3000 km. Battle Group EU vedená Itálií měla přístup maximálně k 22 letounům C-130. Výsledkem je, že Battle Groups EU zařazené do pohotovosti, budou muset se vši pravděpodobností spoléhat na další možnosti zajištění strategické vzdušné přepravy jako je SALIS, Iniciativa C-17, okamžité získání vhodných prostředků vzdušné přepravy na základě nabídky na trhu vzdušné přepravy (např. Iljušin 76, Airbus Belga) a uzavření kontraktů na zajištění vzdušné přepravy s jejími poskytovateli (leteckými společnostmi).

Tab. 8: Letectvo vyčleněné pro nasazení Battle Groups EU zařazených do pohotovosti v roce 2007 [24]

zařazení do pohotovosti	první polovina roku 2007		druhá polovina roku 2007	
	BG EU č. 1	BG EU č. 2	BG EU č. 1	BG EU č. 2
nosný stát	Německo	Francie	Itálie	Řecko
příspěvatelé	Nizozemí, Finsko	Belgie	Maďarsko, Slovinsko	Rumunsko, Bulharsko, Kypr
letadla (s doletem menším než 3000 km)				
AN-2	---	---	---	2
AN-24	---	---	---	4
AN-26	---	---	5	9
C-47 /*/	---	---	---	2
CN-235	---	20	---	---
G-222	---	---	35	---
mezisoučet	0	20	40	17
letadla (s doletem 3000 km a více)				
A-310	7	5	---	---
C-130	2	25	22	49
C-160	83	50	---	---
mezisoučet	92	80	22	49
celkový součet	92	100	62	66

Poznámka: /*/ Také nazývaný „vzdušný vlak“, dolet 2400 km. Dolety letadel jsou uvedeny při plném užitečném zatížení. V tabulce nejsou uvedeny počty menších dopravních letounů jako jsou: L-410 Turbolet (náklad-1,4 m³), F-27 (náklad-8,4 m³), CL-601 Challenger a Fokker 50 (náklad-8,4 m³). Číslo uvedená v tabulce neodrážejí údaje o provozuschopnosti. Například některá z letadel nebyla dostupná v důsledku provádění opravy nebo modernizace. Stejně tak tabulka neuvádí možnosti vzdušné přepravy zajištěné na komerčním základě, jako je pronájem prostředků vzdušné přepravy.

Přepravit 2400 metrických tun nákladu – množství dané na základě zkušeností z operace Artemis – s existujícími prostředky je velmi náročný úkol. Hrubé kalkulace ukazují, že k přepravě 75 % z celkového objemu nákladu pro misi (základ 2400 tun pro misi Artemis) bude vyžadovat okolo 150-180 vzletů letounu C-130. Toto číslo klesne na 99-119 vzletů, jestliže má být přepraveno 50 % celkového nákladu mise. Skutečný počet vzletů však bude záviset na objemu nákladu, tj. hmotnosti nákladu v poměru k jeho rozměrům.

Počet vzletů vzroste, jestliže vyvstane potřeba přepravit náklad větší hmotnosti. Podle kvalifikovaných odhadů celková váha nákladu Battle Group EU může dosáhnout až 8000 metrických tun nebo 6000 čtverečních metrů ložné plochy. Tab. 9 poskytuje některé údaje o množství vzletů letounu C-130 k pokrytí požadavku na přepravu nákladů větší hmotnosti. V tab. 9 je uvedeno, že přeprava 50 % z 8000 tun nákladu bude vyžadovat okolo 328-396 vzletů. Proto vzhledem k vysokému počtu vzletů musí plánovači strategické přepravy ve větší míře zvažovat nasazení letounu větší velikosti a únosnosti nebo využití prostředků námořní přepravy.

Tab. 9: Počet vzletů letounu C-130 potřebných k přepravě nákladů rozličné váhy na vzdálenost 4630 km [25]

váha přepravovaného nákladu	kalkulační počet nutných vzletů letounu C-130			
	váha přepravovaného nákladu v procentech			
	30 %	40 %	50 %	60 %
2400 tun	59-72	79-96	99-119	119-143
5000 tun	123-149	164-199	205-248	246-298
8000 tun	197-238	263-317	328-396	394-476

Poznámka: Uvedená čísla jsou zaokrouhlena směrem nahoru. Kalkulace množství vzletů vyžaduje rozdělení průměrného nákladu (na tony nebo mise) podle vícero stanovených požadavků.

3.3 Strategická námořní přeprava

Stejně jako u vzdušné přepravy využití námořní přepravy poskytuje významné výhody a nevýhody. Všeobecně řečeno, námořní přeprava nabízí atraktivní řešení, protože umožňuje přepravu nadměrně velkého a těžkého vybavení na velké vzdálenosti. Možné způsoby námořní přepravy zahrnují:

- kontejnerové lodě,
- standardní nákladní lodě,
- vyloďovací plavidla, včetně vyloďovacích platform (plovoucích doků),
- lodě velké a střední velikosti rychlého naložení a vyložení nákladu (Roll-on/Roll-off).

Kapacita námořní přepravy je značná. Například pro NATO bylo pouhých 16 lodí plně dostačujících k přepravě 829 kontejnerů a 1667 vozidel na Kapverdské ostrovy k provedení cvičení NATO Steadfast Jaguar 06. I když součástí této přepravy nebyla přeprava vojsk, která byla provedena vzduchem, přesto tyto údaje poskytují dostatečnou představu o značných možnostech a kapacitách námořní přepravy. Kalkuluje se, že přeprava celého operačního svazku Battle Group EU uskutečněná za pomoci lodí bude vyžadovat 17 000 m² palubního

prostoru a 150 námořních kontejnerů. K přepravě jádra operačního svazku Battle Group EU je nutno mít k dispozici přinejmenším dvě lodě Roll-on/Roll-off (Ro/Ro). [26]

Další důležitou výhodou námořní přepravy jsou nízké finanční náklady na její realizaci. Využití strategické námořní přepravy je za všech okolností podstatně lacinější než využití strategické vzdušné přepravy. Podle zprávy Střediska pro strategické a mezinárodní studie, použití vzdušné přepravy k transportu 72 000 tun nákladu ve 36 dnech na válčiště vzdálené 7400 km vyjde přibližně na 20 milionů dolarů. Použití námořní přepravy za tuto finanční částku umožní ve stejném časovém období přepravit 55krát větší náklad (tj. 3,96 milionu tun nákladu). Na druhou stranu námořní přeprava je značně pomalejší, než je přeprava vzdušná, což je velmi omezujícím faktorem pro nasazení sil rychlé reakce na dlouhou vzdálenost. Skutečnost, že některé prostory operace se nacházejí v hlubokém vnitrozemí, se může taktéž stát překážkou využití námořní přepravy.

Pro případ nasazení sil rychlé reakce za pomoci námořní přepravy existují dvě hlavní možnosti, které se vzájemně nevylučují. Za prvé musí dojít k předsunutí osob a vojenského materiálu do oblasti vzniku potenciálního konfliktu. Ačkoliv ještě neexistuje žádné oficiální rozhodnutí o nasazení sil do operace, mohou být (za účelem získání času pro případné nasazení sil) vyslány lodě do blízkosti prostoru nastávající operace, a to např. pod hlavičkou výcvikové mise nebo provádění vojenského cvičení. Přestože předsunutí sil umožní získat drahocenný čas, může se stát velice nákladným v případě, jestliže nedojde k nasazení sil a prostředků do operace.

Druhou možností – jakmile je operace zahájena – je v nejvyšší možné míře využít dostupných prostředků námořní přepravy, a to za předpokladu, že zásoby se vši pravděpodobností nedorazí v prvních dnech operace. S průměrnou rychlostí 20 uzlů (37 km/hod) pro nákladní lodě a 12 uzlů (22 km/hod) pro tankery, bude trvat přibližně 7–13 dnů, než bude Battle Group EU přepravena na vzdálenost 6000 km nebo 3240 námořních mil. Tato vzdálenost se přibližně rovná délce námořní cesty z přístavu Rotterdam (Nizozemí) do přístavu Alexandrie (Egypt). Avšak časový plán cesty nezahrnuje přípravné práce a vlastní činnost spojenou s naložením a vyložením. Časový plán také nebere do úvahy vzdálenost mezi přístavem vyložení (SPOD – Seaport of Debarkation) a prostorem operace, jejíž překonání bude vyžadovat dodatečné množství času.

V tab. 10 (str. 48) jsou uvedeny vzdálenosti a množství času, který je nutný k dosažení přístavů na pobřeží afrického kontinentu.

Z tabulky vyplývá, že se vši pravděpodobností není možno dorazit do některých přístavů na africkém pobřeží do 15 dnů, zvláště když z výchozího bodu poblíž Bruselu předpokládáme průměrnou rychlost plavby 10 uzlů a přidáme-li několik dalších dnů z důvodu požadavku na naložení a vyložení lodí. Musíme připustit, že požadavky na čas se mohou prudce změnit v případě, že dojde ke změně některých výchozích předpokladů. Například zatímco dosáhnout přístavu Alexandrie z Rotterdamu při průměrné rychlosti 10 uzlů bude trvat 13 dnů, bude potřeba pouze dvou dnů, jestliže lodě vyplují z Athén. Cestovní vzdálenost se zmenší z 3159 námořních mil (5850 km) na 512 námořních mil (948 km). Jak ukazuje tento příklad, situace v nasazení sil jednotlivých Battle Group EU se může dramaticky měnit v závislosti na vzdálenosti mezi teritoriem nosného státu a prostorem operace.

Zde vyvstává otázka, zda uskladnění výzbroje a vojenského materiálu ve strategicky situovaných zemích jako je Řecko (Athény) a Španělsko (např. Kanárské ostrovy) se může pro vojenské plánovače stát předpokladem ke zkrácení doby potřebné k nasazení sil do operace. Nicméně uložení materiálu by mohlo způsobit některé postranní efekty – například mezi jiným dopady na přípravu, ubytování a záměr financování operace.

Tab. 10: Vzdálenost mořské cesty z Rotterdamu (Nizozemí) k vybraným námořním přístavům na africkém pobřeží /*/ [27]

přístav určení	země	vzdálenost (námořní míle/km)	doba trvání cesty ve dnech (rychlost plavby 15 uzlů) / ⁿ /	doba trvání cesty ve dnech (rychlost plavby 10 uzlů) / ^o /
Abidjan	Pobřeží slonoviny	3 730 / 6 908	10	16
Alexandrie	Egypt	3 159 / 5 850	9	13
Alžír	Alžír	1 773 / 3 284	5	7
Kapské Město	Jižní Afrika	6 163 / 11 414	17	26
Casablanka	Maroko	1 386 / 2 567	3	6
Dakar	Senegal	2 582 / 4 782	7	11
Freetown	Sierra Leone	3 070 / 5 686	9	13
Libreville	Gabun	4 545 / 8 417	13	18
Luanda	Angola	4 977 / 9 217	14	21
Matadi	Demokratická republika Kongo	4 924 / 9 119	14	21
Maputo	Mosambik	6 784 / 12 564	19	28
Mogadišo	Somálsko	5 765 / 10 677	16	24

Poznámka: /*/ Přístav Rotterdam je použit jako referenční bod k udávání vzdálenosti od Bruselu. Pro výběr přístavů na africkém pobřeží nebylo použito žádných specifických kritérií s výjimkou zeměpisného ukazatele. /ⁿ/ Předpokládaná rychlost plavby 15 uzlů – čísla jsou zaokrouhlena k následujícímu dni. /^o/ Předpokládaná rychlost plavby 10 uzlů – čísla jsou zaokrouhlena k následujícímu dni. Pro názornost jedna námořní míle se rovná 1852 m (námořní míle/hod. = uzel).

Přehled prostředků námořní přepravy, které se nacházejí v držení zemí podílejících se na výstavbě Battle Groups EU, vykazuje širokou škálu plavidel – mezi standardními prostředky námořní přepravy se nacházejí vyloďovací plavidla, plovoucí přístavní zařízení (plovoucí doky) a tankery (tab. 11). Tabulka také ukazuje, že operační svazky Battle Groups EU měly v roce 2007 zajištěn přístup k množství dopravních a zásobovacích lodí. Přesto některé z nich měly omezený přístup k určitým typům plavidel. Například Battle Group EU vedená Itálií v druhé polovině roku 2007 měla omezený přístup k tankerům se schopností nést vrtulníky.

Je důležité vědět, že přepravní schopnosti a rychlost lodí uvedených v tab. 11 (str. 49) se velmi odlišují. Například německé tankery se schopností nést vrtulníky (třídy Berlin), které byly v pohotovosti během první poloviny roku 2007, mají každý výtlač 20 000 tun. Tankery mohou nést po dvou kusech vrtulníků typu „Sea King“ nebo NH90. S rychlostí okolo 20 uzlů (37 km/hod) tyto tankery představují rychlé lodě bojového zabezpečení. Ostatní typy německých tankerů, které se nacházely v pohotovosti, měly výtlač menší než 2000 tun.

Rozdíly je také vidět mezi různými typy vyloďovacích platform-plovoucích doků (LPDs – Landing Platform Docks). Jak je ukázáno v tab. 12, vyloďovací platformy (plovoucí doky) mohou převážet značné množství živé síly a vojenského materiálu. S rychlostí plavby okolo 20 uzlů (37 km/hod) jsou považovány za rychlý prostředek námořní přepravy.

Zjištění, že běžné námořní vojenské prostředky nemusí být v některých situacích dostačující, vedlo některé země k úvaze pořídit si možnost námořní přepravy na komerčním základě. Například v rámci NATO předsedá Norsko konsorciu 11 zemí, které usilují o rozšíření kapacity

Tab. 11: Námořní prostředky vyčleněné k nasazení Battle Groups EU zařazených do pohotovosti v roce 2007 [28]

zařazení do pohotovosti	první polovina roku 2007		druhá polovina roku 2007	
	BG EU č. 1	BG EU č. 2	BG EU č. 1	BG EU č. 2
nosný stát	Německo	Francie	Itálie	Řecko
příspěvající státy	Nizozemí, Finsko	Belgie	Maďarsko, Slovinsko	Rumunsko, Bulharsko, Kypr
transportní (přepravní) plavidla				
nákladní loď	---	---	---	1
plovoucí dok	1	4	3	---
vyloďovací plavidlo	---	4	---	7
tanker s vrtulníky /*/	3	4	---	---
transportní loď	---	---	---	2
mezisoučet	4	12	3	10
podpůrná a zabezpečovací plavidla				
muniční loď	1	---	---	1
víceúčelové plavidlo	---	1	---	7
zásobovací loď PHM	---	---	1	---
podpůrná loď	7	1	---	---
obchodní loď	15	---	---	---
tanker / ⁿ /	4	---	9	7
tanker / ^o /	2	---	---	---
cisterna na vodu	---	---	3	6
mezisoučet	29	2	13	21
válečné lodě				
výsadková útočná loď	---	2	---	---
vyloďovací plavidlo	60 / ¹ /	19	43 / ² /	67 / ³ /
mezisoučet	60	21	43	67
celkový součet	93	35	59	98

Poznámky: Přehled neobsahuje všechny prostředky námořní přepravy různých kategorií. /*/ Některé typy lodí, jako tankery s vrtulníky, mohou být uvedeny v rozdílných kategoriích („podpůrné“ v případě tankerů s vrtulníky). /ⁿ/ Tanker se schopností doplňovat lodě palivem na širém moři. /^o/ Kapacita menší než 2000 tun. /¹/ Včetně 36 osobních vyloďovacích plavidel menší velikosti (Finsko). /²/ Včetně 20 rychlých přepadových plavidel (Itálie). /³/ Včetně 30 vyloďovacích plavidel pro vozidla a osoby (Řecko) a 4 vznášedla (Řecko). Čísla uvedená v tabulce neodrážejí údaje o provozuschopnosti. Například některá z plavidel nebyla dostupná v důsledku provádění oprav nebo modernizace. Stejně tak tabulka neuvádí možnosti námořní přepravy zajištěné na komerčním základě, jako je pronájem prostředků námořní přepravy.

námořní přepravy NATO o komerční prostředky. Cílem je získat zajištěnou možnost využití 12-14 obchodních lodí, které mohou být nasazeny pro zabezpečení operací NATO.

Také Francie a Německo vyjádřily zájem na vypracování námořních aspektů kapacit evropské rychlé reakce. Uskupení válečného námořnictva (MTG - Maritime Task Group) může být nasazeno na podporu operací vedených Battle Groups EU, na jejichž výstavbě tyto státy

Tab. 12: Vybrané schopnosti vyloďovacích platform-plovoucích doků [29]

kapacita	Rotterdam (Nizozemí) /*/	Foudre (Francie)	San Giorgio (Itálie)
výtlač v tunách	12 750	8 190	7 650
převoz živé síly	600	470	350
převoz vrtulníků	6 Lynx nebo 4 NH-90	4 AS-532 nebo těžké vrtulníky	2 SD-3D Sea King nebo 1 CH-47 Chinook
převoz vozidel	170 APCs nebo 33 MBTs ^{/1/}	22 tanků	30 nákladních vozidel
námořní prostředky	---	2 LCT nebo 10 LCM ^{/2/}	6 vyloďovacích plavidel (útočných)

Poznámky: Kombinace se vzájemně vylučují. /*/ Druhý LPD této třídy (Johan de Witt) má větší kapacitu (16 700 tun). ^{/1/} APC-Armoured Personnel Carrier (obrněný transportér), MBT-Main Battle Tank (bojový tank-střední). ^{/2/} LCT-Landing Craft Tank (vyloďovací plavidlo pro tanky), LCM-Landing Craft Medium (vyloďovací plavidlo střední).

participují. MTG může být považována za možný vzor pro vytvoření konceptu námořních sil rychlé reakce EU, které se budou podílet na podpoře pozemních operací. Na jednání GAERC, které se konalo v květnu 2006, vzala Rada EU na vědomí probíhající práce na zajištění podílu námořních sil EU v misích a operacích ESDP a začlenění námořních sil do kapacit rychlé reakce.

3.4 Pravděpodobnost nasazení Battle Groups EU do operace

Jednou z klíčových otázek, které se týkají Battle Groups EU je, zda někdy budou tyto operační svazky použity, a když ano, tak za jakých okolností. Vedle mezinárodní bezpečnostní situace existují i další faktory, které ovlivňují rozhodnutí použít Battle Group EU, jako jsou politické zřetel a vnímání možných rizik v předpokládaném prostoru nasazení. Do současné doby však nebyla v souladu s konceptem žádná Battle Group EU klasickým způsobem aktivována na podporu ESDP, ani nasazena do krizové operace, a to navzdory skutečnosti, že od ledna 2006 je přinejmenším jedna Battle Group EU dostupná pro toto nasazení.

Způsoby nedávného nasazení sil naznačují, že neexistuje žádný jednotypový operační svazek, který lze napasovat na všechny druhy krizových operací. Politikové EU zjišťují tuto skutečnost jako první na základě výstupů z procesu dosahování hlavních cílů výstavby sil EU. Hlavní cíl výstavby sil EU 2003 byl zaměřený na vybudování velkého operačního svazku sil, který by byl konzistentní se zkušenostmi získanými z operací vedených v bývalé Jugoslávii. Od operacionalizace svazku sil v roce 2003 však nedošlo ke vzniku situace, která by vyžadovala nasazení přibližně stejné velikosti sil jako bývalá Jugoslávie, s možnými výjimkami jako Dárfúr a Libanon v průběhu léta 2006. Vědomí, že bude existovat jen málo příležitostí k nasazení tak velkého kontingentu sil ve spojení se zkušenostmi získanými v operaci Artemis, postupně posunovalo pozornost na vybudování malých a rychle nasaditelných operačních formací. Avšak tyto formace byly ještě příliš těžkopádné na to, aby byly nasazeny do operací okamžikem dosažení počátečních operačních schopností v roce 2005. Zatím je předčasné hodnotit přínos Battle Groups EU pro ESDP. Jestliže však Battle Groups EU nebudou v několika nadcházejících letech (přestože dosáhly plných operačních schopností) nasazeny do operací, mohou vyvstat nejrůznější pochybnosti týkající se jejich přínosu pro ESDP.

Schopnost nasazení Battle Group EU je také ovlivněna typem operací, kterých se může tato vojenská formace zúčastnit. Přestože je dosaženo shody o typech operací, existuje

méně souhlasu v názorech na schopnosti Battle Groups EU řešit plný rozsah operačních úkolů. Použití Battle Group EU bude se vši pravděpodobností značně problematické zvláště v horním pásmu operačního spektra. Podle některých vojenských analytiků Battle Group EU, vzhledem k omezujícím faktorům jako jsou velikost a udržitelnost nepřetržité operační činnosti, nemusí být použitelná pro vedení vysoce riskantních operací. Někteří z vojenských plánovačů navrhují – při zajištění absolutní převahy ve vzduchu a na moři – vytvořit poměr sil 4:1 tak, aby bylo zajištěno že operující síly nebudou protivníkem přemoženy. [30]

U Battle Group EU o síle 1500-3000 osob, tento poměr předpokládá že bude operovat proti nepravidelným silám protivníka čítajícím 375-750 ozbrojenců. Dodatečné paralely mohou být koncipovány pro srovnatelnou velikost vojenských jednotek ostatních členských států EU. [31]

Poměr sil			
4 : 1			
Battle Group EU (BGEU)	1 500	375	- ozbrojenci, - polo-vojenské jednotky, - ozbrojené milice, - povstalci, - bandité, - jednotky nezletilců,
	3 000	750	
Operačně manévrující prvek (OMP)	150	35	
	180	45	
Battle Group EU má zajištěnu absolutní nadvládu ve vzduchu a na moři			

Obr. 2: Možný poměr sil při zasazení Battle Group EU do operace

Například Battle Group EU spolu s jednotkami bojové podpory a odpovídajícím logistickým zabezpečením se velikostí podobá expediční jednotce námořní pěchoty USA (MEU - US Marine Expeditionary Unit), která čítá 2000-3000 osob. V souladu se zpracovanou studií, v případě že se od MEU očekává provedení evakuační operace nekombatantů, nebude už mít tato jednotka dostatek schopností pro nasazení do operace na vynucení míru nebo střežení uzavřené zóny na rozlehlém geografickém prostoru. Tyto typy operací by tedy čistě teoreticky mohly být v rámci součinnosti svěřeny k provedení Battle Group EU. Přestože situace může být v jednotlivých případech vysoce odlišná, nedávná nasazení evropských ozbrojených sil ukazují, že vysoce riskantní operace nebo situace, ve kterých je dosažení výsledků nejisté, mohou podněcovat politické činitele k tomu, že se zdrží použití Battle Group EU.

Dalším faktorem, který může ovlivnit nasaditelnost Battle Group EU, je systém zařazování do pohotovosti. Současný systém spočívá na rotaci po šesti měsících, která se uskutečňuje na konci měsíce června a prosince kalendářního roku (viz příloha 1). Ačkoliv kritéria pro rotaci

jsou jasně stanovena, mohou ovlivnit nasaditelnost Battle EU Group nepředvídatelným způsobem. Například nasazení Battle Group EU ke konci nebo těsně před koncem období rotace se může stát obtížným; v případě že jedna nebo několik zemí (členských států EU), které svými vojenskými kontingenty přispívají do Battle Group EU, která se právě nachází v pohotovosti, začnou hledat způsoby, jak minimalizovat možnost, aby jimi poskytované síly byly nasazeny do operace. Používáním taktiky buď ke zdržení (nebo urychlení) procesu vedoucího k přijetí Záměru řešení krize by tyto země (členské státy EU) mohly pracovat na tom, aby se při přijetí rozhodnutí o nasazení mohly vyhnout vyslání svých vojenských kontingentů začleněných do Battle Groups EU do operace. Ke vzniku této situace by mohla vést řada důvodů. Některé země (členské státy EU), které poskytují síly pro Battle Group EU, nemusí sdílet politicko-vojenské cíle EU do té míry, že zapojení se do operace je pro ně nepřijatelné a nevyšlou příslíbené jednotky. Jiné země (členské státy EU) se mohou chtít vyhnout nasazení do operace kvůli nedostatku připravených záloh nebo finančních prostředků.

Jaké možné způsoby nasazení Battle Group EU do operace přicházejí za těchto okolností v úvahu: Časem se politický tlak na použití Battle Groups EU může změnit tak, že předpoklady pro jejich nasazení mohou být mizivé. Pomyslný scénář může zahrnovat pouze podíl Battle Group EU na vedení málo riskantních operací, jako je evakuace nekomatantů. Avšak dokonce i kdyby bylo pouze okolo 100 osob z Battle Group EU nasazeno do operace, vyžadovalo by to aktivaci EU OHQ a rozvinutí FHQ, což je základním předpokladem pro použití Battle Group EU. Představa takového způsobu nasazení by uvolnila tlak na použití Battle Group EU. Avšak pokud by k tomu skutečně došlo, uplatnění této strategie by představovalo finančně velmi nákladnou možnost, jak zajistit nasazení Battle Group EU. Navíc by to mělo dopady na Koncept Battle Group EU, včetně teoretického postulátu, že Battle Group EU představuje „nejmenší vojenský efektivní, spolehlivý, rychle použitelný, soudržný operační svazek předurčený pro vedení samostatných operací“. Pravděpodobně by se také vynořila celá řada otázek, týkajících se ekonomické stránky dalšího udržování zdrojového rámce těchto hotovostních sil.

Závěr

Před Battle Groups EU stojí několik důležitých úkolů, které je nutno řešit. Jedním z nejdůležitějších je požadavek vyřešit otázku nasaditelnosti. Na politické úrovni je hlavním problémem zajistit, aby rozhodovací proces byl usměrněn tak, aby umožňoval rychlé nasazení. Na operační úrovni představuje řešení požadavku na nasaditelnost nejtěžší úkol. V současné době je připravována celá škála řešení problému nasaditelnosti, avšak každé řešení přináší své specifické výhody a nevýhody.

Nasaditelnost totiž představuje jednu z hlavních výzev, kterým čelí Battle Groups EU. V závislosti na tom, která Battle Group EU se momentálně nachází v pohotovosti, se bude vzdálenost do prostoru operace různit až o několik tisíc kilometrů. Političtí činitelé proto musí pečlivě hledat způsoby, jak dosáhnout usnadnění nebo urychlení nasaditelnosti. Tyto způsoby se různí od použití prostředků železniční a silniční přepravy k převozu těžké výzbroje, techniky a materiálu do strategických přístavů EU, které se svojí polohou nacházejí nejbližší přístavům vylození a nalodění v prostoru operace až po možnost potenciální přidané hodnoty získané pořízením vysokorychlostních námořních plavidel. Například Austrálie úspěšně používá vysokorychlostní plachetnice-katamarány pro námořní přepravu vojsk na velké vzdálenosti. Také USA si nedávno pořídily takové lodě. Plavidla TSV-1X Spearhead (Harpuna) umožňují nasazení bojové brigády kdekoli ve světě do 96 hodin. Otázkou zůstává, zda by

nemohla být – jako námořní ekvivalent letounu C-17 – podobná plavidla iniciativně společně obstarána některými členskými státy EU a NATO?

Nasaditelnost a udržitelnost nepřetržitého vedení operační činnosti CZE/SVK Battle Group EU se nacházejí od prvopočátku v centru úsilí orgánů MO a GŠ AČR a staly se hnacími faktory k dosažení cílů výstavby, přípravy osob a výcviku jednotek CZE/SVK Battle Group EU, která se bude vyznačovat vysokou flexibilitou, mobilitou, a interoperabilitou. Tato Battle Group EU se tak stane nejlépe připravenou vojenskou formací ozbrojených sil ČR, která bude zosobňovat vzrůstající akceschopnosti jednotek AČR pro vedení mnohonárodních expedičních operací.

Česká republika na sebe vzala nelehký úkol vybudovat Battle Group EU, ačkoli nemá k dispozici skoro žádné strategické a operační prostředky ani prostředky strategické vzdušné a námořní přepravy. Přesto – bez ohledu na skutečnost, že tato problematika doposud nebyla nadnesena na žádném z jednání EUMC, který pravidelně zasedá jedenkrát měsíčně – bude mít Česká republika jedinečnou příležitost a dostatek možností, aby v době svého předsednictví EU (1. 1.–30. 6. 2009) s patřičným předstihem před zařazením CZE/SVK Battle Group EU do pohotovosti v době od 1. 7. do 31. 12. 2009 s členskými státy EU dojednala a zabezpečila dostatek potřebných strategických a operačních prostředků a prostředků strategické vzdušné a námořní přepravy pro případné nasazení CZE/SVK Battle Group EU do integrované expediční operace. [32]

Průběžně se vedou potřebná mnohostranná koordinační jednání o vytvoření Německonosný stát, Rakousko, Česko, Irsko, Chorvatsko, Makedonské Battle Group EU s předpokladem jejího zařazení do pohotovosti v druhé polovině roku 2012. První plánovací konference k výstavbě a přípravě **DEU/AUT/CZE/IRL/HRV a MKD Battle Group EU** se uskutečnila v měsíci říjnu 2008 ve Spolkové republice Německo. Česko se na výstavbě této Battle Group EU účastní kontingentem o síle 350 osob. Velikost kontingentu svědčí o skutečnosti, že ambice České republiky na realizaci ESDP se začínají posouvat k hranicím reality.

V současné době probíhá odborná diskuze o možnosti revize koncepce sil rychlé reakce EU (MRRC – Military Rapid Response Concept). Jednou z problematických oblastí tohoto konceptu je mj. stanovení časových norem pro operační plánování na vojenské strategické úrovni a stanovení doby na přesun do prostoru operace. Z pohledu AČR se dodržení stanovených norem jeví nereálné.

Doba deseti dnů na provedení strategického přesunu do prostoru nasazení od vydání rozhodnutí Rady EU o provedení operace, kdy BG EU musí zahájit plnění úkolu, je v podstatě vzhledem k současným možnostem strategické vzdušné přepravy nemožná. Doba určená na nasazení sil a prostředků musí vycházet z konkrétní situace, vzdálenosti z mírových prostorů do místa nasazení, podmínek v místě nasazení (kapacitou míst, přijetí strategických dopravních prostředků a jejich propustnosti, schopnosti taktické přepravy, možnosti využití místní infrastruktury bez HNS, a to zejména v Africe), a především dosažitelnosti strategických prostředků, které v současné situaci nejsou plně dostupné pro žádný členský stát EU a musí být dojednány (nasmlouvány) na komerčním základě, a ani tím není zaručeno nasazení hlavních sil BG EU do prostoru operace v požadovaném čase. Ze zkušeností získaných v operacích EUFOR RD CONGO a EUFOR TCHAD/RCA je známo že minimálně 60–70 % přepravy muselo být provedeno formou strategické námořní přepravy, která je o hodně pomalejší.

Je také třeba posoudit možnost zpracování obecných předběžných operačních plánů na jednotlivé předpokládané mise stanovené konceptem BG EU, a to buď cestou EUMS nebo s využitím jednotlivých EU OHQs. Tyto plány by mohly být využity v rámci řešení krizových situací pro jednotlivé BGs EU obdobně jako v NATO, kdy pro NRF jsou zpracovávány na jednotlivé

mise předběžné plány v obecné rovině a na jejich základě je zpracován přímo operační plán (OPLAN).

Musí se prodiskutovat možné úpravy operačního plánovacího postupu EU (podobně jak to provedlo NATO, neboť EU využívá systém plánování NATO) s vypuštěním fáze zpracování CONO-PSu, tím dojde k vytvoření většího časového prostoru pro plánování na EU OHQ a vstupu politicko-strategické úrovně do problematiky ve fázi posuzování a schvalování tohoto plánu.

A konečně je to otázka jmenování operačního velitele a velitele sil (velitele EU FHQ). V případě BG EU mohou být tito velitelé určení již v době, kdy jednotlivé BGs EU jsou zařazeny do pohotovosti, to znamená, že v případě CZE/SVK BG EU by mohl být dnem 1. 7. 2009 na dobu šesti měsíců jmenován velitelem EU OHQ předurčený generál AČR a velitelem FHQ určený velitel, příslušník AČR. Tím bude přesně stanovena odpovědnost a jasně vymezena možnost těchto velitelů zapojit se do procesu řešení krizové situace EU od samého počátku.

Příloha 1

Plán zařazení Battle Groups EU do pohotovostí v období let 2007-2011 [33]

období	nosný stát (kontaktní)	podílející se státy	předurčené OHQ
2007			
leden-červen	Francie	Belgie	Paříž
	Německo	Nizozemí, Finsko (Battle Group 107)	Postupim
červenec-prosinec	Itálie	Maďarsko, Slovinsko	Řím
	Řecko	Rumunsko, Bulharsko, Kypr	Larisa
2008			
leden-červen	Švédsko	Finsko, Norsko, Estonsko, Irsko /*/	Londýn
	Španělsko	Německo, Francie, Portugalsko	bude určeno
červenec-prosinec	Německo	Francie, Belgie, Lucembursko, Španělsko	Paříž
	Velká Británie	---	Londýn
2009			
leden-červen	Itálie	Španělsko (námořně výsadková Battle Group)	Řím
	bude určeno	bude určeno	bude určeno
červenec-prosinec	Česko	Slovensko	Postupim
	bude určeno	bude určeno	bude určeno
2010			
leden-červen	Polsko	Německo, Slovensko, Lotyšsko, Litva	bude určeno
	Velká Británie	Nizozemí	Londýn
červenec-prosinec	Itálie	Rumunsko, Turecko	Řím
	bude určeno	bude určeno	bude určeno
2011			
leden-červen	Nizozemí	Německo, Finsko, (Battle Group 107)	Postupim
	Švédsko	(Švédská Battle Group)	bude určeno
červenec-prosinec	bude určeno	bude určeno	bude určeno
	bude určeno	bude určeno	bude určeno

Poznámka: /*/ Irská účast v Battle Group EU je v dalším období vysoce pravděpodobná, i když nebyla formálně potvrzena. Viz na příklad: Conner Lally, Army to join its first EU battle group in 2008, *The Irish Times*, 27 December 2006.

Příloha 2

Základní údaje o operacích ESDP-Artemis a EUFOR RD CONGO

název operace ESDP	Artemis	EUFOR RD CONGO
charakter operace ESDP	1. operace EU mimo Evropu 1. samostatná vojenská operace EU	2. operace EU mimo Evropu, samostatná operace EU
nosná země	Francie	Německo
velitel operace EU	generálmajor Bruno Marc NEVEUX	generálporučík Karl-Heinz VIERECK
velitel sil EU	brigádní generál Jean-Paul THONIER	generálmajor Christian DAMAY
systém velení	autonomní	
součinnost	OSN	
účast členských států Evropské unie	14 Belgie, Francie, Holandsko, Irsko, Itálie, Kypr, Maďarsko, Německo, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie.	21 Belgie, Česko, Francie, Holandsko, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lucembursko, Finsko, Maďarsko, Německo, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, Švédsko, Slovensko, Slovinsko a Velká Británie
účast ostatních států	3 Brazílie, Jihoafrická republika, Kanada,	2 Turecko, Švýcarsko
národní zastoupení Česká Republika	-----	1 / * /
MANDÁT	OSN, v souladu s chartou OSN kapitola VII, pro město BUNIA (RDC)	OSN, v souladu s chartou OSN kapitola VII pro RDC (6 západních provincií)
rezoluce RB OSN č.	1484/30. 5. 2003	1671/25. 4. 2006
typ operace	stabilizační operace	zabezpečení průběhu voleb
trvání operace	12.6.2006–15.9.2003 3 měsíce	30.7.2006–30.11.2006 4 měsíce
počet osob	2025	2612
dislokace sil	UGANDA-ENTEBE RD CONG-BUNIA	GABUN-LIBREVILLE RD CONGO-KINSHASA
FHQ-velitelství sil	ENTEBE	LIBREVILLE
FHQ-předsunutá část	BUNIA	KINSHASA
EU OHQ-operační velitelství	PAŘÍŽ	POSTUPIM
poskytnutí přímé letecké podpory	FRANCIE (CHAD-N´DJAMENA)	
strategická záloha	FRANCIE-EVROPA	

Poznámka: /*/ počet osob

Poznámky k textu:

- [1] HAMELINK Ron, LtCol. The Battle Groups Concept: Giving the EU a Concrete "Military" Face, *EuroFuture*, Royal Netherlands Army, Policy & Plans division EU Military Staff, Amsterdam, Winter 2005, str. 1.
- [2] WILLIAMS Tim. Whose finger will be on the EU Battelgroups' trigger? *Europe's World*, Autumn 2006, str. 48.

- [3] Petersbergské úkoly: humanitární a záchranné operace, akce k udržení míru (peace-keeping), nasazení bojových jednotek v crisis-managementu, včetně peace-makingu (peace enforcement). Tyto úkoly jsou v současné době výslovně stanoveny v článku 17 a tvoří integrální součást ESDP. Petersberg Declaration, <http://www.cip.fuhem.es/ueh/documentos/ueo/92-petersberg.htm>, 26.3. 2003.
- [4] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 17.
- [5] Tzv. lisabonská smlouva [Treaty of Lisbon] nebo též reformní smlouva či lisabonská reformní smlouva (neoficiální názvy Smlouvy pro Evropu 21. století), byla podepsána dne 13. prosince 2007 v Lisabonu představiteli 27 členských států EU. Lisabonská smlouva pozměňuje ustanovení Smlouvy o Evropské unii z r. 1992 [TEU - Treaty on European Union, Maastricht] respektive Smlouvy o založení Evropského společenství, aniž by tyto smlouvy nahrazovala. Podle čl. 6 lisabonské smlouvy musí být tato smlouva ratifikována členskými státy EU v souladu s jejich ústavními zákony. Za předpokladu úspěšné ratifikace by lisabonská smlouva vstoupila v platnost dnem 1. ledna 2009. Ustanovení o možnostech trvalé vojenské spolupráce obsahovala již tzv. evropská ústava (plný název: Smlouva o ústavě pro Evropu), která však nebyla ratifikována. Lisabonská smlouva rovněž tato ustanovení obsahuje, což je předpoklad vytvoření společných evropských sil nebo evropského operačního obranného uskupení velikosti armádního sboru čítajícího 60 000 osob.
- [6] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 18.
- [7] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 19.
- [8] LINDSRTOM Gustav. *The Headline Goal*. Paris: European Union Institute for Security Studies, January 2007, str. 3.
- [9] ANDERSON Joel Jan. *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, March 2006, str. 35.
- [10] THOMPSON, Stephen, Capt. Canada and Peace Support Operations, *EO 200.5 Precs*, July 6 2004, str. 3.
- [11] ANDERSON Joel Jan. *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, March 2006, str. 35.
- [12] ANDERSON Joel Jan. *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, March 2006, str. 35.
- [13] ANDERSON Joel Jan. *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, March 2006, str. 35.
- [14] ANDERSON Joel Jan. *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, March 2006, str. 35.
- [15] Dokumentace pracovní skupiny CZE/SVK Battle Group EU. *Podklady ke kalkulacím pro CZE/SVK BG EU* [prezentace]. Praha: SOC MO, 2007, snímek 7.
- [16] KERTTUNEN, M., KOIVULA T., JEPSSON T. *EU Battlegroups-Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Co-operation*. Finnish National Defence College-Department of Strategic and Defence Studies. Helsinki: Edita Prima Oy, 2005, str. 32.
- [17] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 32.
- [18] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 33.
- [19] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 33.
- [20] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 34.
- [21] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 35.
- [22] MÖLLING Christian. EU Battle groups 2007: Where Next? *European Security Review*, No. 31, International Security Information Service. Brussels, Europe, December 2006, str. 3.
- [23] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 37.
- [24] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 39.
- [25] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 40.
- [26] KERTTUNEN, M., KOIVULA T., JEPSSON T. *EU Battlegroups-Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Co-operation*. Finnish National Defence College-Department of Strategic and Defence Studies. Helsinki: Edita Prima Oy, 2005, str. 34.

- [27] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 42.
- [28] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 43.
- [29] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 44.
- [30] Práce s poměry sil má v ozbrojených silách ČR svoji vojensko-odbornou tradici. Potřeba pracovat s poměry sil při přípravě velitelského sboru byla zdůrazněna na konferenci „TAKTIKA 2007 – Realizace 2. kroku reformy ozbrojených sil České republiky a její vliv na rozvoj taktiky“, která se uskutečnila dne 25. října 2007 na Univerzitě obrany Brno.
- [31] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 60.
- [32] Ve dnech 12.-13. března 2009 se v budově Regionálního centra Olomouc uskutečnil setkání ministrů obrany 27 členských států Evropské unie. Část programu jednání se bude odehrávat také v reprezentativních prostorech olomoucké radnice a Moravského divadla. V rámci doprovodného programu ministrů a prezence regionu je mj. plánována návštěva hradu Bouzova a Jeseníků.
- [33] LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007, str. 88.

Použitá literatura:

- ANDERSON Joel Jan. *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, March 2006.
- HAMELINK Ron, LtCol. The Battle Groups Concept: Giving the EU a Concrete "Military" Face, *EuroFuture*, Royal Netherlands Army, Policy & Plans division EU Military Staff, Amsterdam, Winter 2005.
- KERTTUNEN, M; KOIVULA T.; JEPSSON T. *EU Battlegroups-Theory and development in the Light of Finnish-Swedish Co-operation*. Finnish National Defence College-Department of Strategic and Defence Studies. Helsinki: Edita Prima Oy, 2005.
- LINDSRTOM Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper* No. 97, Paris: European Union Institute for Security Studies, February 2007.
- LINDSRTOM Gustav. *The Headline Goal*. Paris: European Union Institute for Security Studies, January 2007.
- MÖLLING Christian. EU Battle groups 2007: Where Next? *European Security Review*, No. 31, International Security Information Service. Brussels, Europe: December 2006.
- THOMPSON, Stephen, Capt. Canada and Peace Support Operations, *EO 200.5 Precip*, July 6 2004.
- WILLIAMS Tim. Whose finger will be on the EU Battlegroups' trigger? *Europe's World*, Autumn 2006.
- A New Stimulus for European Security. *EurActiv.com-European "Battle Groups"*, Konrad Adenauer stiftung.
- Dokumentace pracovní skupiny CZE/SVK Battle Group EU. *Podklady ke kalkulacím pro CZE/SVK BG EU* [prezentace] Praha: SOC MO, 2007.
- Enhancing Cooperation with Major Players in Conflict Prevention*. Brussels: Folke Bernadotte Academy and Fondation européenne Madariga, 19 April 2007.
- European Union Battlegroups. Wikipedia, the free encyclopedia, 12.http://en.wikipedia.org/wiki/European_Union_Battlegroups.
- Operační dokumentace EU OHQ a EUFOR RD CONGO 2006. *Prezentace EUFOR RD CONGO-EU OPERATIONS IN AFRICA*. Potsdam: EU OHQ CJ3, 2006.
- <http://www.nato.int/docu/update/2007/07-july/e0701a.html>.
- http://www.natoaktual.cz/na_media.asp?r=na_media&c=A070709_140855_na_media_m02; Homepage Movement Coordination Centre Europe – <https://www.mcce-mil.com/default.asp?LevelID=1>.

Použité zkratky:

ATHENA	–	finanční mechanismus EU
AU	African Union	Africká unie
BG	Battle Group	bojové uskupení
CIMIC	Civilian Military Co-operation	civilně-vojenská spolupráce
CP	Conflict Prevention	odvrácení konfliktu
CONOPS	Concept of Operations	záměr operací (koncepte)

DCI	Defence Capability Initiative	obránná iniciativa NATO
EAC	European Airlift Centre	Evropské středisko vzdušné přepravy
EO	Evacuation Operations	evakuační operace v nepřátelském prostředí
ESDP	European Security Defence Policy	evropská bezpečnostní a obranná politika
EU BG	European Union Battle Group	bojové uskupení Evropské unie
EUMC	European Union Military Committee	vojenský výbor Evropské unie
EUMS	European Union Military Staff	vojenský štáb Evropské unie
EU OHQ	European Union Operation Headquarters	operační velitelství EU
EUFOR RD CONGO	European Union Forces in Republic Democratique Congo	síly Evropské unie v Demokratické republice Kongo
FHQ	Force Headquarters	velitelství sil
GAERC	General Affairs and External Relations Council	rada všeobecných záležitostí a vnějších vztahů
HA	Assistance to Humanitarian Operations	poskytnutí pomoci humanitárním operacím
HNS	Host National Support	zabezpečení hostitelským státem
ICRC	International Committee Red Cross	mezinárodní výbor Červeného kříže
ISAF	International Security Assistance Force	mezinárodní síly pro zajištění bezpečnosti (v Afghánistánu)
LAV	Light Armed Vehicle	lehké obrněné vozidlo
LPDs	Landing Platform Docks	plovoucí doky pro vyloďení sil a prostředků
MCCE	Movement Coordination Centre Europe	Evropské koordinační středisko přesunů
MEU	Maritime Expeditionary Unit	expediční jednotka americké námořní pěchoty
MNFI	Multi National Forces in Iraq	mnohonárodní síly v Iráku
MONUC	Mission des Nations Unies en République Democratique du Congo	organizační mise OSN v Demokratické republice Kongo
MRRC	Military Rapid Response Concept	koncepce sil rychlé reakce EU
MTG	Maritime Task Group	uskupení válečného námořnictva
NAMSA	NATO Maintenance and Supply Agency	Agentura NATO pro technické zabezpečení a zásobování
NGOs	Non-government organizations	nevládní organizace
NRF	NATO Response Force	síly rychlé reakce NATO
OHQ	Operational Headquarters	operační velitelství
PSC	Political and Security Committee	politický a bezpečnostní výbor
RB OSN	SC - Security Council, United Nations	Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
RDC	République Democratique du Congo [DRC - the Democratic Republic of the Congo]	Demokratická republika Kongo
Ro/Ro	Roll-on/Roll-off	navézt/vyvézt (způsob naložení nákladu a techniky na lodě)
SALIS	Strategic Air Lift Interim Solution	prozatímní strategická vzdušná přeprava
SCC	Sealift Coordination Centre	Koordinační středisko námořní přepravy
SOPF	Separation of Parties by Force	oddělení znepřátelených (bojujících) stran silou
SPOD	Seaport of Debarkation	přístav vyložení
SR	Stabilization, Reconstruction and Military Advice to Third Countries	stabilizace, rekonstrukce a vojenská pomoc třetím zemím
SVK	Slovakian Republic	Slovenská republika
TSV	Theater Support Vessel	válečné plavidlo rychlé přepravy
UNPROFOR	United Nations Protection Force	ochranné síly OSN

„I když si musíme ve válce sebevíc cenit odvahy a neústupnosti přesto existuje hranice, za kterou je každé další setrvávání v bitvě možno nazvat jen zoufalou pošetilostí, kterou kritika tedy nikdy nemůže schválit. V bitvě ze všech nejslavnější, v bitvě u Belle-Alliance [u Waterloo], vynaložil Bonaparte své poslední síly, aby docílil obratu v bitvě, když už žádný obrat nebyl možný, vydal všechno do halíře, a potom utekl jako žebrák z bojiště i z říše.“

Carl von Clausewitz „O válce“

Cílem tohoto článku je poskytnout čitateli základní informace související s objasněním konceptu kulminačního bodu, navést jej správným směrem k jejímu pochopení a správnému výkladu. Koncept kulminačního bodu je pojednávána ve třech základních částech, kdy je objasněno Clausewitzovo pojetí, dále je popsána teorie kulminačního bodu podle některých doktrinárních publikací, a na závěr jsou objasněny všeobecné souvislosti, dokreslující základní pochopení této koncepte.

Úvod

Operační umění lze definovat jako „použití vojenských sil k dosažení strategických anebo operačních cílů prostřednictvím konceptu, organizace, integrace a vedení vojenských tažení, operací a bitev“. Jeho aplikace se stává nevyhnutným atributem velitelů a štábů zvláště v procesu operačního plánování. Jeho základem je předem stanovit, co v operaci bude rozhodující a dát jí takovou podobu, která zaručí její úspěch. Použití operačního umění vyžaduje správné pochopení různých pojmů a nástrojů pro tvorbu konceptu operace (plán tažení, plán operace), které bývají souhrnně označovány jako operační koncepte. Tyto jsou užitečné při analýze strategických a operačních faktorů, pro pochopení operačních požadavků, zlepšení kreativity a představivosti a k zajištění logických vztahů a rovnováhy mezi cíli operace, způsoby jejího provedení a prostředky nutnými k vedení operace.

Operační koncepte se v procesu tvorby konceptu operace dále rozvíjí a upřesňují. Veliteli operační úrovně pomáhají znázornit (vizualizovat) způsob, jakým se bude operace vyvíjet a rovněž řídit průběh operace. K významným operačním konceptům, které v průběhu plánování a vedení vojenských tažení a operací mají v operačním umění významné a nezastupitelné místo (např. stanovení cíle, těžiště, rozhodující body, přímý vs. nepřímý postup, konečný stav aj.), patří rovněž koncepte kulminačního bodu. Pokud budeme mluvit o kulminaci a kulminačním bodu (jeho předcházení, oddalování, případně využívání), lze tyto termíny chápat jako určité momenty v čase a prostoru, které mají zásadní vliv na splnění cílů vojenských operací. V období přípravy a průběhu operací je proto nutné plánovat a uskutečňovat komplex opatření, které budou kulminaci ovlivňovat, ať již ve prospěch útočícího, nebo bránícího se velitele.

Clausewitzova teorie kulminačního bodu

Pojem kulminační bod není ve vojenství respektive v operačním umění pojmem neznámým. Vznik teorie kulminace jako procesu a kulminačního bodu jako jeho vyvrcholení, je obdobně jako teorie těžiště, ztotožňována se jménem pruského vojenského стратега 19. století Carl von Clausewitz. [1] Problematika kulminace a kulminačního bodu je pojednávána v jeho díle „O válce“ v knize VII (ÚTOK) v kapitolách „Kulminační bod útoku“ a „O kulminačním bodu vítězství“. Pro pochopení teorie je nutno tyto dva body rozlišovat.

Kulminační bod útoku

Kapitola „Kulminační bod útoku“ se v porovnání s následující kapitolou („O kulminačním bodu vítězství“) zdá poněkud málo rozpracovaná, ovšem k pochopení smyslu celkového kontextu je podle mého názoru jasná a výstižná. Clausewitz uvádí: „**Kulminační bod útoku** je ten bod, kdy **síla útočníka je podlomena a jeho nadvláda (převaha) je vyčerpána**. Útočník si kupuje výhody pro mír, s nimiž se pak může vytasit při vyjednávání, musí je však na místě hotově zaplatit svými bojovými silami. Udrží-li se tato převaha, která se na straně útočnickové den za dnem zmenšuje, až k míru, pak je dosaženo účelu.“ [2]

Základ úspěchu v útoku vidí Clausewitz v celkové převaze fyzických a morálních sil. I když se síla útoku postupně vyčerpává, převaha útočníka, i když den ode dne menší, zajistí dosažení účelu, který Clausewitz vidí v dosažení míru.

Na druhé straně, ztráta převahy nebo **ztráta výhod, které útočník vlastní, může vést k selhání útoku, kulminace a dosažení kulminačního bodu**.

K tomu Clausewitz uvádí: „Jsou strategické útoky, které vedly přímo k míru, ale takových je jen velmi málo a většina jich vede jen k bodu, kdy síly ještě právě vystačí, aby se udržely v obraně a vyčkávaly mír. Za tímto bodem již nastává zvrat, reakce; síla takové reakce je obvykle mnohem větší, než byla síla úderu. Tomu říkáme **kulminační bod útoku**.“ [3]

Předvídání kulminačního bodu přikládal Clausewitz schopnosti „jemného citu úsudku“ a byl si vědom, že v některých případech lze těžko zjistit, která z bojujících stran má převahu.

Kulminační bod vítězství

Větší část diskuze o kulminačním bodu Clausewitz pojednává v kapitole „**O kulminačním bodu vítězství**“, kdy uvádí, že pochopení kulminačního bodu vítězství je složitější. V určitých případech není možno jednou zemí zcela porazit druhou, pokud se tato fakticky nezhroutí. K tomu uvádí, že je důležité pochopit vůli obyvatel země, která má být dobyta, a hranice zdrojů před vstupem do války. Země, se kterou se útočník chystá bojovat, může být příliš silná, anebo je příliš obtížné ji porazit, nebo si ji podrobit.

Clausewitz k tomu napsal: „**Ne v každé válce dokáže vítěz úplně porazit protivníka. Často a většinou se dostavuje kulminační bod vítězství**. Dokazují to dostatečné zkušenosti...“ [4]

Clausewitz pojednává o jednotlivých prvcích (podmínkách), které pozitivně nebo negativně ovlivňují výsledek války. Tento fenomén byl pro teorii války již v minulosti velice důležitý a podle Clausewitz se o něj opíraly všechny plány polních tažení. Jsou to **prvky, které zvětšují, nebo naopak zmenšují bojovou sílu, a tím pohybují jazýčkem vah vítězství ve prospěch útočníka, nebo obránce**.

Za základní **příčiny zesílení** jedné z bojujících stran (útočníka) považoval:

- nepřátelská bojová síla utrpí ztráty, a ty jsou obvykle větší než naše,
- nepřítel ztratí neživé bojové síly, jako sklady, zásoby, mosty atd., kdežto útočník takové ztráty nemá,
- od chvíle, kdy vstoupíme na nepřátelské území, ztrácí nepřítel provincie, tedy zdroje nových bojových sil,
- útočník získává část těchto zdrojů, jinými slovy: je ve výhodě, protože žije na útraty nepřítele,
- nepřítel ztrácí vnitřní soudržnost a pravidelný pohyb všech částí,
- nepřítele opustí spojenci a na stranu vítěze se přidají jiní,
- konečně ztrácí protivník odvahu, přičemž mu zčásti zbraň vypadává z rukou.

Příčiny oslabení útočníka jsou tyto:

- je nucen obléhat nepřátelské pevnosti, ztíkat je nebo je pozorovat, anebo nepřítel, který prováděl totéž, dokud jsme nezvítězili, připojí při ústupu obléhací a pozorovací sbory k své armádě,
- od chvíle, kdy útočník vstoupí na nepřátelské území, mění se povaha válčiště, stává se nepřátelské; musíme je obsadit, nebo nám patří jen natolik, nakolik je obsadíme, a přece způsobuje celému mechanismu všude potíže, které nutně musí vést k oslabení jeho účinnosti,
- vzdalujeme se od svých zdrojů, kdežto protivník se k svým zdrojům blíží; to způsobuje zdržení v doplňování spotřebovaných sil,
- nebezpečí ohroženého státu přivolává jiné státy, aby jej chránily,
- konečně protivník vzhledem k velkému nebezpečí, které mu hrozí, vyvinuje větší úsilí, a naproti tomu vítězíci stát ve svém úsilí polevuje. [5]

Tyto uvedené výhody a nevýhody mohou podle Clausewitz existovat současně, mohou se různě setkávat, míjet, nebo si vzájemně odporovat. Clausewitzova polemika o těchto případech vyúsťuje v myšlenku, že **využitím vítězství, pokračováním v útočné válce se ve většině případů snižuje převaha, s kterou se začalo nebo která byla získána vítězstvím.**

K tomu klade otázku: „Co pohání vítěze, aby pokračoval v ofenzivě? Nebylo by lépe zastavit se tam, kde se ještě vůbec nezačala zmenšovat získaná převaha? I v případě, že chceme protivníka úplně porazit, musíme se smířit s tím, že možná **každý krok kupředu oslabí naši převahu**, z čehož však nutně neplyne, že by musela před protivníkem klesnout na nulu, protivník může padnout dříve, a dá-li se toho dosáhnout posledním zbytkem převahy, byla by chyba, kdybychom ji neuplatnili.“

Clausewitz vidí převahu ve válce jako prostředek, a ne jak účel. Účelem je buď porazit nepřítele, nebo aspoň mu vzít část jeho území. Je ovšem **nutno znát mez, kam až převaha vystačí, aby nebyla překročena.**

Překračování této meze – kulminačního bodu – bývalo charakteristické v době před napoleonskými taženími, kdy „každé polní tažení skončilo tím, že se vítězná armáda snažila dosáhnout mez, kde se mohla udržet pouhou rovnováhou; u této meze pak skončil vítězný postup, nebyl-li dokonce nutný ústup“. [6] Kulminační bod vítězství se podle Clausewitz bude vyskytovat ve všech válkách, kde cílem nebude protivníkova úplná porážka.

Přirozeným **cílem všech jednotlivých plánů polních tažení je tedy mezník přechodu z útoku do obrany.** Překročení této meze vidí Clausewitz ve **zbytečném vypětí sil, které**

nevede již k úspěchu, ale je to „zhoubné“ úsilí. Postupně začínají působit „mravní síly“, kdy povzbuzení k odvaze a zpupnost obránce stojí proti sklíčenosti útočníka, který ztrácí převahu.

Clausewitz zde poukazuje na **zdánlivý rozpor** ve vztahu pokračujícího **útoku** a přechodu do **obranu**: „Zdálo by se totiž, že dokud pokračuje útok, je tu ještě převaha, a protože obrana, k níž se přechází na konci vítězného rozmachu, je silnější formou války než útok, je tu tím menší nebezpečí, že budeme zčista jasna slabší než protivník..., často nastává největší nebezpečí zvratu ve chvíli, když útok poleví a přejde v obranu.“ [7]

I když Clausewitz považoval obranu za významnější než útok, v případě, že k ní dochází po dovršeném útoku, nemusí mít tato nad útokem převahu. Taková obrana již ztrácí z výhod, jako jsou využití terénu, uzpůsobení bojiště, přispění lidu a výhoda očekávání. [8] Obrana, která je následkem určité ofenzivní akce, je oslabena ve všech těchto prvcích a tedy již nebude mít převahu, která jí původně příslušela.

Sama obrana tak přispívá k oslabení útoku. Clausewitz uvádí: „... to, že útok se musí později změnit v naprosto nevýhodnou obranu, považujeme za hlavní jeho nevýhodu. Tím se tedy vysvětluje, jak se ponenáhlu oslabuje původní rozdíl v síle ofenzivní a defenzivní formy války.“ [9]

Útočník podporovaný „morálními silami“, jež tkví především v útoku, může nabýt dojmu, že i přes faktickou vyčerpanost ještě nepociťuje důvody, aby se zastavil. Protože postupuje, může překročit hranice rovnováhy, kulminační bod, aniž to postřehne.

Překročí mez, kterou kdyby býval zastavil ve správném momentu, skrze obranu by dosáhl úspěchu, tzn. rovnováhu. **Útočník dosáhne kulminačního bodu vítězství.**

Dílčí závěr:

- Kulminační bod útoku je ten bod, kdy síla útočníka je podlomena a jeho nadvláda je vyčerpána,
- ztráta výhod, které útočník vlastní, může vést k selhání útoku, kulminace a dosažení kulminačního bodu,
- ne v každé válce dokáže vítěz úplně porazit protivníka – často a většinou se dostavuje kulminační bod vítězství,
- existují prvky, které působí ve prospěch útočníka, nebo obránce,
- při plánování tažení nebo operací byla jak pro útočníka, tak i pro obránce správně stanovena mez, za kterou nelze jít – útočník, aby nepodnikal více, než zvládne a obránce, když nevýhodu (útočníka) rozpoznal, aby jí využil.

Základní teoretický rámec, na kterém Clausewitz teorii kulminačního bodu postavil, byl poplatný době vzniku jeho díla, a tedy ne s každým tvrzením lze absolutně souhlasit, nebo jej doslovně chápat. Praktiky ozbrojených konfliktů významně změnily svoji tvář a charakter válek nabývá jiných rozměrů, a proto o některých jeho teoretických vývodech lze polemizovat.

Teorie kulminačního bodu v doktrinálních publikacích

Teorií kulminačních bodů se na různé úrovni zabývají vrcholové spojenecké i národní doktrinální dokumenty, které jsou určitým vodítkem pro aplikaci teorie i praxe kulminačních bodů. V další části článku je uvedena analýza především doktrinálních společných publikací

a publikací druhů vojsk ozbrojených sil USA, které jsou v rozpracování teorie operačního umění v porovnání s aliančními doktrinárními dokumenty o generaci dále. V neposledním řadě je důležité znát obsah a pojetí platných aliančních publikací, kde teorie kulminačního bodu je rovněž uvedena.

Manuál pozemních sil armády USA **Field Manual (FM) 100-5** (1986) byl po dlouhé době prvním doktrinárním dokumentem, který zahájil novodobou diskuzi o kulminačním bodu.

Jako první poskytl obsáhlejší teoretický základ, kdy uváděl: „... **každá útočná operace dříve nebo později dosáhne bodu, kde síla útočníka již více významně nepřevyšuje sílu obránce** a za který by pokračování operace znamenalo přetažení, protiútok (obránce) a porážku. V teorii operačního umění je tento bod nazýván kulminační bod. **Uměním útoku** na všech úrovních vedení války je **splnění rozhodujících cílů útoku** dříve, než tento bod byl dosažen. Naopak, **uměním obrany je urychlit kulminaci útoku**, rozpoznat její příchod a být připraven přejít do útoku když (kulminace) nastane.“

Kulminace podle této doktríny má využití jak v útoku, tak i v obraně. V **útoku kulminační bod** je bodem v čase a prostoru, kdy bojová síla útočníka již nepřevyšuje sílu obránce, útočník do značné míry riskuje protiútok a porážku a v útoku pokračuje pouze za velkého nebezpečí. Uměním útoku na všech úrovních je zajistit splnění jeho cílů dříve, než kulminace nastane.

Manuál dále popisoval podmínky **kulminace v obraně**, kdy obránce dosahuje kulminace, když více nemá schopnost přejít do protiútku, nebo se úspěšně bránit. **Uměním obrany je dovést útočníka k jeho kulminaci**, zaútočit na něj když vyčerpal své zdroje a je neschopný úspěšně přejít do obrany a bránit se. Taktická stránka je v kulminaci méně podstatná záležitost, než dočasné spotřebování, nebo vyčerpání zdrojů. Problém z taktického hlediska může být napraven posílením, doplněním, nebo náhradou (výměnou) jednotek v krátkém časovém úseku.

Útoky na strategické nebo operační úrovni mohou dosáhnout kulminace z důvodů, které jsou podobné těm, jež popisoval Clausewitz. Mezi ně např. patří:

- pohyb zásob směrem vpřed může být špatně organizován,
- je nedostatek přepravních prostředků,
- disponibilní zásoby mohou být vyčerpány.

Publikace věnuje pozornost okolnostem, které na dosažení kulminačního bodu mají podstatný vliv. Potřeba chránit zásobovací trasy před jednotkami povstalců, rebelů, gerilových bojovníků, případně jednotkami pravidelné armády protivníka operujících na křídlech útočící sestavy, může oslabovat kvantitativní výhodu předních jednotek. Vojáci útočících jednotek mohou být fyzicky vyčerpáni a méně morálně zdatní v průběhu postupujícího útoku. Bránící jednotky mohou být více odhodlány, když značné prostory jejich teritoria jsou ztraceny. Taktéž další krajiny, které se cítí ohroženy, se mohou přidat na stranu obránce.

Kulminaci mohou ovlivnit i jiné faktory než jsou bojové ztráty a nedostatek zdrojů. Například velitel postupující v průběhu útoku dále a rychleji než bylo plánováno, by mohl předstihnout vlastní zpravodajské orgány. Přesto, **zvyšování risku dosažení kulminačního bodu by bylo přijatelné**, kdyby velitel věděl, že pokračováním postupu může přemoci jakoukoliv kombinaci sil protivníka, na kterou narazí. V případě nedostatku potřebných zpravodajských informací v daném čase, může ovšem utrpět zbytečné ztráty nebo ohrozit úspěch operace. [10]

Podle publikace ozbrojených sil Velké Británie **Army Doctrine Publication (ADP) 1, Operations** (1994) **rozpoznání kulminace je jedním z nejobtížnějších úkolů operačního velitele**,

protože tento bude vždycky v „pokušení“ provést další akce k dosažení svého původního cíle. Tato snaha může jít až za kulminační bod, což bude (může) mít za následek porážku. Kulminační bod je nedobrovolná operační pauza, ale tuto musí velitel předvídat. Obtížnost rozpoznání kulminačního bodu může velitele dovést k závěru, že dosažení cíle je neskutečně blízko. Ovšem velitel na operační úrovni, který se bezohledně žene vpřed, riskuje, přičemž vojska prochází bodem, kde jejich bojová síla je převyšena silou protivníka.

V roce 2001 byl FM 100-5 nahrazen operační doktrínou **Field Manual (FM) 3-0, Operations**. Podle tohoto dokumentu má kulminační bod význam z operačního i taktického hlediska. V útoku je kulminační bod takový okamžik v čase a prostoru, kde bojová síla útočníka již nepřevyšuje sílu obránce, nebo když hybná síla útočníka již není déle udržitelná. Za tímto kulminačním bodem útočník riskuje protiútok a „katastrofickou“ porážku. Bránící se síly dosahují svého kulminačního bodu, když se již nemohou úspěšně bránit, nebo provést protiútok k obnově soudržnosti obrany. Kulminační bod obrany značí okamžik, ve kterém obránce musí ustoupit, aby si zachoval své síly. Velitelé přizpůsobují požadavky na informace k předvídání kulminace dostatečně předem, buď aby se jí vyvarovali, nebo v případě že to není možné, umístili své jednotky do nejsilnějšího možného postavení.

Výrazným rysem této publikace je to, že se věnuje i operacím jiným než hlavní bojové operace. [11] V operacích, kde převládají stabilizační nebo podpůrné činnosti, kulminace může být výsledkem úpadku veřejné (lidové) podpory, otázek souvisejících s legitimitou, nebo pochybeních v ochraně (obyvatelstva) vedoucích k nadměrným obětem. Operační kulminace ve stabilizačních nebo podpůrných operacích obvykle nastává, když vojska jsou příliš rozptýlena na to, aby byla schopna kontrolovat situaci, z důvodu nedostatku zdrojů nebo neschopnosti tyto zdroje obstarat. Malé selhání pak může přerůst do větší porážky, šoky na politické scéně nebo nemožnost zajistit nezbytnou podporu ostatních vojsk.

Další doktrinální dokumenty ozbrojených sil USA např. **Joint Publication (JP) 5-0, Joint Operation Planning**, nebo **Joint Publication (JP) 3-0, Joint Operations** z roku 2006 (obdobně JP 3-0 z roku 2008), popisují teorii obdobně. Zmiňují možnost vzniku kulminace ve stabilizačních operacích, kdy tato je příčinou eroze národní vůle, úpadku podpory populace, otázek souvisejících s legitimitou a omezením, nebo chybám v zabezpečení ochrany, vedoucím k nepřiměřeným obětem. Navíc uvádí, že dobře vytvořená metodologie hodnocení situace je pro velitelovo určení kulminace vlastních činností, stejně jako činností protivníka, rozhodující. Publikace JP 3-0 zdůrazňuje význam logistického zabezpečení operací: „**Integrace a synchronizace logistiky s bojovými operacemi může předejít kulminaci** a pomoci veliteli řídit tempo operace.

Na taktické i operační úrovni velitelé se svými štáby předvídají vyčerpání zdrojů souvisejících s bojem na velké vzdálenosti a čas. Odpovídají za vytváření dostatečných zdrojů, aby umožnili dosažení strategických a operačních cílů před dosažením kulminačního bodu. V případě že velitelé nejsou schopni tyto zdroje zajistit, měli by přehodnotit (znovu promyslet) koncepci operace.“

Jedna z nejnovějších doktrinálních publikací ozbrojených sil USA – revoluční odchylka od minulé doktríny z roku 2001 – je **Field Manual (FM) 3-0 Operations** (2008). Pojednává o kulminaci v rámci stabilizačních operací a uvádí, že určení kulminačního bodu je složitější. Jako podmínky, které mohou být výsledkem kulminace, uvádí příliš velkou rozptýlenost jednotek na to, aby byly schopny kontrolovat situaci, nemožnost zajistit nezbytnou bezpečnost a nedostatek nutných zdrojů. V průběhu podpory civilního obyvatelstva je kulminace nepravděpodobná. Ovšem může nastat, jestliže vojska musí reagovat na více katastrofických

událostí, než mohou současně zvládnout. V takovém případě nastane kulminace z důvodu vyčerpání.

Další důležité úvahy, které se v doktríně vztahují na podmínky kulminace na taktické, operační a strategické úrovni, jsou popsány v další části.

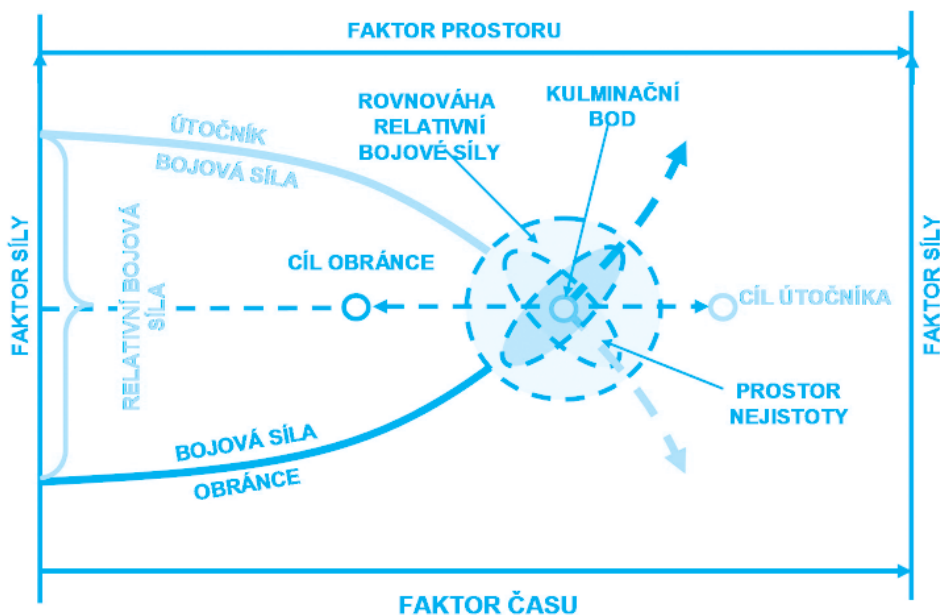
Spojenecká společná doktrína AJP-01 (C) (2006) popisuje kulminační bod jako jednu z koncepcí využívaných při tvorbě plánu tažení. Poskytuje všeobecný základ teorie k jejímu pochopení. Uvádí, že kulminace je patrna jak v útoku, tak v obraně.

Za **útok** je kulminační bod takový bod v čase a prostoru, kdy síly útočníka již nemohou dále rozvíjet útok a musí přejít do obrany, nebo riskovat protiútok a porážku.

V **obraně** dosahují síly kulminačního bodu, kdy již nejsou schopny podniknout protiútok nebo se úspěšně bránit a jsou nuceny se odpoutat, stáhnout, nebo čelit porážce. Včasná identifikace kulminačního bodu dovoluje plné využití situace nebo plánování operační přestávky, s cílem vyvarovat se dosažení kulminačního bodu.

Spojenecká společná doktrína pro operační plánování Allied Joint Publication AJP-5 (2006) by měla být klíčovým vodítkem pro rozpracování teorie. Je však nutno poznamenat, že pouze opakuje základní definice, které jsou identické nebo velice podobné výše citovaným dokumentům.

Pro další pochopení teorie kulminace se zde dozvídáme: Kulminace je okamžik operace, kdy síly již nemohou úspěšně pokračovat ve vedení operace. Organizace tažení (operace) a jejich rozvržení do fází by měly zajistit, že síly protivníka dosáhnou kulminace ještě před tím, než by mohly dosáhnout svých cílů a současně zajistit, že operace vlastních sil dosáhne svého cíle ještě před jakoukoli kulminací. **Umění tkví v tom, aby cíle operace bylo dosaženo před dospěním ke kulminačnímu bodu.** Při tvorbě koncepce operace by se proto měly stanovit způsoby, jak urychlit kulminaci protivníka a současně jak zabránit kulminaci vlastních sil. Všeobecné souvislosti teorie kulminačního bodu jsou znázorněny na obr. 1.

Obr. 1: Teorie kulminačního bodu

Kulminace má využití jak v útoku, tak v obraně. Za útoku je kulminační bod takový bod v čase a prostoru, kdy síly útočníka již nemohou dále rozvíjet útok a musí přejít do obrany, nebo riskovat protiútok a porážku. V obraně síly dosahují kulminačního bodu, kdy již nejsou schopny podniknout protiútok nebo se úspěšně bránit a jsou nuceny se odpoutat, stáhnout, nebo čelit porážce. Identifikace kulminačního bodu dovoluje plné využití situace nebo plánování operační přestávky, s cílem vyvarovat se kulminačního bodu. Jak lze postřehnout, doktrína pouze opakuje jednotlivá stanoviska, které lze najít ve výše uvedených publikacích a nepřináší nic nového.

Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů, pomůcka pro vojenskou teorii v podmínkách AČR, popisuje kulminační bod následovně: „Kulminační bod v obecném smyslu představuje okamžik v operaci, kdy určitá činnost vrcholí a ve kterém nastává rozhodující zvrat.

Kulminační bod je bod zvratu (zlomu). Operace dosahuje svého kulminačního bodu, když současné úsilí pokleslo pod úroveň, na níž může být udržováno. Při ofenzivě útočník dosahuje kulminačního bodu ve chvíli, kdy již není schopen vést další ofenzivu a musí přejít do obrany. Pro obránce je to nejvhodnější chvíle k zahájení útoku.“ [12]

Pochopení teorie kulminace nevyžaduje tolik úsilí jako u koncepce těžiště a je vcelku srozumitelnější. Základní rysy této teorie lze shrnout následovně:

- Kulminační bod je charakterizován jako bod dosažení útočníkem nebo obráncem v čase a prostoru, kdy stanovené cíle nemohou být splněny a pokračování úsilí k jejich naplnění by významně zvyšovalo riziko neúspěchu anebo porážky. Tento bod je dosažen tehdy, když dochází k výraznému posunu poměru bojové síly,
- **uměním útoku** na všech úrovních vedení války je splnění rozhodujících cílů útoku dříve, než tento bod byl dosažen. Naopak, **uměním obrany** je urychlit kulminaci útoku, rozpoznat její příchod, a být připraven přejít do útoku, když (kulminace) nastane,
- kulminace má využití jak v útoku, tak i v obraně, kulminační bod má význam z operačního i taktického hlediska,
- **plánování operace** by mělo zajistit, že její **cíl** bude dosažen **před kulminací**. Včasná identifikace kulminačního bodu dovoluje plné využití situace nebo plánování operační přestávky, s cílem vyvarovat se dosažení kulminačního bodu.

Pokračování

Poznámky k textu:

- [1] CLAUSEWITZ Carl von (1780–1831), pruský generál, stratég, vojenský historik, otec moderní války, jako příslušník pruské armády byl svědkem některých nejvýznamnějších válek a bojů v Evropě 19. století, výsledky svých pozorování a teorií sepsal v díle *O válce* (Vom Kriege).
- [2] CLAUSEWITZ Karl von. *O válce*, strana 482, Bonus A 1996.
- [3] CLAUSEWITZ Karl von. *O válce*, strana 482, Bonus A 1996.
- [4] CLAUSEWITZ Karl von. *O válce*, strana 519, Bonus A 1996.
- [5] CLAUSEWITZ Karl von. *O válce*, strana 520, Bonus A 1996. V překladu díla je zde použito obou pojmů, nepřítel i protivník. V dalším textu, pokud není citace doslovná, je použito pouze slovo protivník.
- [6] CLAUSEWITZ Karl von. *O válce*, strana 523, Bonus A 1996.
- [7] CLAUSEWITZ Karl von. *O válce*, strana 524, Bonus A 1996.
- [8] CLAUSEWITZ Karl von. *O válce* strana 524, Bonus A 1996.
- [9] CLAUSEWITZ Karl von. *O válce* strana 525, Bonus A 1996.
- [10] Manuál uváděl některé příklady, kdy útoky na strategické nebo operační úrovni kulminovaly, aniž bylo dosaženo jejich cílů. Mezi takové například patřily: Německý útok na Francii v roce 1914, německá invaze do Sovětského svazu v roce 1941, Rommelův výpad do Egypta, který kulminoval u El Alameinu v roce 1942,

Pattonův rychlý postup Francií, který kulminoval u města Metz, německá protiofenzíva v Ardenách, která vyústila v boj o Ardenský výběžek.

[11] Hlavní bojové operace jsou v aliančních publikacích uváděny jako *Major Combat Operations*, MCO.

[12] *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*, Praha: MO ČR, 2004

Literatura:

CLAUSEWITZ Karl von. *O Válce* [Vom Kriege]. Brno: Bonus A 1996. ISBN 80-85914-27-1.

CLAUSEWITZ Carl von. *On War*. Michael Howard and Peter Paret (translators), Princeton University Press, 1976.

EASTWOOD Fred R. III. *Zeroing in on the Culminating Point*. Naval War College, 2001.

HALL George M. Culminating Points. *Military Review*, July 1989, pp. 79-86.

SPIŠÁK J. Teoretické vymezení obsahu pojmů těžiště a kulminační bod v podmínkách vedení globální války proti terorismu. Závěrečná práce 20. KGŠ, IBSN 978-80-7231-275-7, Brno 2007.

WEBB George S. *The Razors Edge: Identifying the Operational Culminating Point of Victory*. Naval War College, 9 March 1996.

AAP-6, NATO Glossary of Terms and Definitions (2007).

Allied Joint Publication 01 (AJP 01), Spojenecká společná doktrína, 2006.

Allied Joint Publication 5 (AJP 5), Spojenecká společná doktrína pro operační plánování, 2006.

Field Manual (FM) 3-0 Operations. Headquarters, Department of the Army, Washington, DC, 2008.

Joint Doctrine Publication (JDP) 01, Joint Operations, UK Armed Forces, March 2004.

Joint Publication (JP) 2-01.3, Joint Tactics, Techniques and Procedures for Joint Intelligence Preparation of the Battlespace, May 2000.

Joint Publication (JP) 3-0, Joint Operations, 2006.

Joint Publication (JP) 5-0, Joint Operation Planning, 2006.

Joint Publication (JP) 5-00.1, Joint Doctrine for Campaign Planning, 2002.

Marine Corps Doctrinal Publication (MCDP) 1, Warfighting, 2001.

Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů. Ing. Oto Vejmelka (vedoucí zpracovatelské skupiny). Praha: Avis, 2004. Dostupný je také na webových stránkách informačního systému standardizace www.stand.acz, část TERMINOLOGIE.

Aktuálním projevem levicové „mírové politiky“ a „mírového hnutí“ je u nás organizovaný odpor proti umístění amerického radaru na území ČR. Nevládní organizace s názvem „Nezákladnám“ je typickým představitelem tohoto levicového postoje. Navazuje na tradici odpůrců války ve Vietnamu v čele s „Hanoi Jane“ nebo na „Ženy z Greenham Common“, které protestovaly proti rozmístění raket Pershing II v Británii v 80. letech. Příklady takových „užitečných idiotů“ bychom našli od roku 1945 dodnes celou řadu.

Přispívají tito lidé k „míru“? Jsem přesvědčen o tom, že nikoliv. Spíše naopak. Svými aktivitami pomáhají především levicovému totalitarismu. Američtí levicoví bojovníci proti válce ve Vietnamu přispěli k porážce vlastní země a k tomu, že celá obrovská část Asie padla do rukou komunistické diktatury. Ženy protestující proti rozmístění raket Pershing II v Evropě pomáhaly udržovat při životě SSSR a prodlužovaly tak dobu nesvobody mimo jiné i v tehdejší Československu. A bojovníci proti americkému radaru dnes pomáhají hlavně islámskému terorismu.

Levicoví míroví aktivisté vždy vidí problém na straně demokracií a zvláště USA a nikdy nevidí problém na straně levicových diktatur. Proti obsazení Československa armádami Varšavské smlouvy míroví aktivisté nikdy neprotestovali. Když se ale jednalo o Vietnam nebo Irák nebo o rozmístění amerických jaderných raket v Evropě, tak jsou ulice najednou „mírových aktivistů“ plné.

Hynek Fajmon, poslanec Evropského parlamentu

**<http://www.eportal.cz/Articles/1417-mirova-politika-a-mirove-hnuti.aspx>
(publikováno 2. 9. 2007)**

„Změny v globálním bezpečnostním prostředí, nutná modernizace našich ozbrojených sil a jejich přizpůsobení novým úkolům, vyžadují nejen změny ve struktuře a materiálním vybavení rezortu Ministerstva obrany, ale především změnu myšlení.

Proto byla poprvé v dějinách České republiky zpracována Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany, která stanovuje směr a priority pro další etapy transformace rezortu Ministerstva obrany v horizontu příštích dvaceti let.“

Ministryně obrany ČR Vlasta Parkanová

1. Úvod

Ve Vojenských rozhledech č. 4/2008 mne oslovily články s ekonomickou tematikou ve vztahu k řídicímu procesu v rezortu Ministerstva obrany (rezort MO). Při eventuálním spojení této tematiky se skutečností, že byla zpracována a přijata **Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany** (Dlouhodobá vize), jejíž roli považuji za klíčovou pro další vývoj rezortu MO, lze v člancích najít zajímavé možnosti využití teoretických tezí a nových přístupů pro realizaci této Dlouhodobé vize, což by nepochybně vyžadovalo opuštění zavedených, avšak dnes již v řadě případů překonaných, tradičních postupů a evokaci nových myšlenek (v duchu motto tohoto článku).

Zabýval jsem se především pasážemi, které mohou být podle mého názoru přímo aplikovány v praktickém naplňování očekávané realizace cílů Dlouhodobé vize. Současně jsem si nemohl nepovšimnout určitých styčných bodů mezi těmito články, které pro mne osobně znamenají to, že komplexní změny, plynoucí z Dlouhodobé vize, jsou vnímány na jedné straně jako zásadní a velmi potřebné a na druhé straně jako obtížně realizovatelné.

2. Hlavním tématem vývoj rezortu – náhoda, nebo záměr?

Kladu si otázkou, zda je jen pouhou náhodou, že se ve výše uvedeném čísle Vojenských rozhledů (počítatelně mimo jiné) objevila řada pojednání a diskuzních příspěvků, tematicky zaměřených na další vývoj rezortu MO z hlediska aplikace principů transparentního řízení rozvoje a činnosti rezortu MO s důrazem na zásady hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti?

Lze jen spekulovat, zda pod dojmem usnesení vlády č. 908 z 23.7.2008, kterým byla přijata Dlouhodobá vize, došlo takřka k „bombardování“ čtenářů jak (převážně) teoretickými tezemi a východisky, tak i hodnocením praktické realizace ekonomických přístupů, uplatňovaných v rezortu MO v současné době a návrhy na možné zlepšení stavu.

Za stěžejní příspěvek k tématu a aspektům řídicího procesu považuji zejména tři odborná pojednání profesorů Františka Ochraný, Františka Božka, brig. gen. Rudolfa Urbana a Miroslava Krče (společně s dalšími spoluautory z akademického prostředí). Za pozitivní lze mít i to, že pojednání byla řazena za sebou tak, aby se obsahově postupně dotkla jednotlivých fází řídicího procesu (od plánování až po samotnou exekutivu). Chtěl bych v této souvislosti

ocenit rovněž hodnocení a návrhy v příspěvcích plk. v.v. Ing. Jiřího Duška a pplk. Ing. Františka Ružičky, týkající se zejména přípravy a zpracování střednědobého plánu a rozpočtu rezortu MO z jejich realizačního hlediska.

3. Důležitost systémových změn

V uvedených člancích bylo možné vysledovat nezbytnost aplikace srozumitelných a prověřených principů řídicího procesu. Soubor dokumentů, jako nástroj řízení, má své jednoznačné opodstatnění a pevnou úlohu v řídicím procesu. Nelze zaměňovat jejich postavení nebo obsah. Z článků Ing. Jiřího Duška a Ing. Františka Ružičky lze odvodit, že stávající systém konkrétních řídicích dokumentů není v současnosti zcela funkční, což samo o sobě vyvolává určitou hrozbu jak pro střednědobé plánování, tak i pro rozpočtování a realizaci (exekutivu) dalšího rozvoje a činnosti rezortu MO. [1] Odborná pojednání, která vznikala na akademické půdě, poukazují komplexněji na potřebu souboru systematických změn jednak v přístupech, jednak v aplikacích transparentního řídicího systému a trvalých zásad hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti.

Vzhledem k tomu, že systémový přístup umožňuje mimo jiné využívat transparentního, přehledného a srozumitelného souboru dokumentů s ujasněnými vzájemnými vazbami, podporujícího úspěšnou realizaci procesu řízení, dovoluji si alespoň ve slovním vyjádření zmínit jeho strukturu, jak jsem ji pochopil z pojednání profesora Františka Ochraný:

- Na prvním místě stojí VIZE, dokument, resp. ujasněná představa vrcholového managementu rezortu o konečném cílovém stavu (ležícím v dlouhodobém horizontu) rezortu s ohledem na vývojové trendy, příležitosti, ohrožení a rámcově možné realizační způsoby (a takovou vizí již rezort MO disponuje, pozn. autora).
- Na dalším místě stojí PROGNOZA, jako dokument, který odpovídá v kontextu vrcholového řízení rezortu na následující základní otázky: Co může nastat? Co mohou (nebo by měli) jednotliví činitelé v této souvislosti konat? Zadavatel (vláda, vedení rezortu) vymezuje rámcově problém a časový horizont zpracování prognózy (po iteraci s experty). Prognóza předkládá varianty možného budoucího stavu, jež obsahují očekávané vývojové trendy, definují aktéry daného příběhu, vymezují rámcové podmínky, **příležitosti a ohrožení** – např. jako scénář, který popisuje, co se stalo v porovnání, co se stát mělo a co se stane, nebo co by se případně mělo stát. Slouží zadavateli pro rozhodovací proces (o existenci takové prognózy v rezortu MO nemám informaci, pravděpodobně neexistuje nebo je částečně, a nesprávně, suplována jiným dokumentem a nemůže tedy splnit příslušnou roli – pozn. autora).
- Na třetím místě stojí KONCEPCE, systémový plán přípravy a provedení změn směřujících k naplňování stanovených cílů. Je to (vládní, resp. rezortní) dokument vymezující ve střednědobém nebo dlouhodobém časovém horizontu systémový způsob řešení určitého závažného problému. Na koncepci pracuje účelově sestavený tým, který zpracuje varianty řešení s vymezením podmínek a definicí rizik a termínů jednotlivých variant. **Koncepční cíle stanovuje zadavatel** (ne tým). Tým předkládá i doporučení ohledně kompetencí a organizačních změn. Každá varianta musí být **ekonomicky ohodnocena** nástroji nákladově užítkové analýzy pro konečné rozhodnutí o výsledné variantě. **Nákladově užítková analýza** je atributem každé koncepce. Bez ní není možné považovat daný dokument za koncepci (způsob sledování nákladů v rezortu MO zřejmě neposkytne dostatečné podklady k ekonomickému ohodnocení variant. Tomu by mohlo napomoci zavedení dlouho očekávaného systému manažerského účetnictví – pozn.

autora). Tým dále definuje **rámcové podmínky, vnitřní a vnější předpoklady a rizika ohrožující realizaci koncepce**. Zadavatel dle doporučení koncepčního týmu provede **konečné rozhodnutí** o výběru realizované varianty.

- Na čtvrtém místě – k podpoře realizace stanovených cílů (obsaženy ve vizi) a koncepcí (rozpracovávají tyto cíle) – se vytváří **REZORTNÍ REALIZAČNÍ PLÁNY**, které mají charakter projektu k realizaci vytyčených cílů. V krátkodobém, střednědobém a dlouhodobém časovém horizontu definují způsoby k realizaci cílů, odpovědnosti, kompetence a předpoklady k realizaci včetně kalkulace zdrojů. Mají dvě základní funkce, tj. projekčně koordinační funkci a komunikační funkci. Obsahem projekčně koordinační funkce je vytvořit zámysl (plánu), systémové návaznosti plánovaných činností na realizaci cílů. Obsahem komunikační funkce je generovat informace pro vnitřní (rezortní) a vnější (nadrezortní) komunikaci s cílem poskytovat relevantní informace k plánu jako prováděcímu projekčnímu dokumentu.
- Naposledy se tvoří **PROVÁDĚCÍ METODIKY**, konkrétnější než realizační plány, které jsou interního charakteru. Dekomponují plánované činnosti na kroky k dosažení cílů (kroky, úkony, časové návaznosti a odpovědnost za ně).

V této části jsem považoval za důležité zdůraznit charakteristiky prognózy a koncepce. Jedná se o dokumenty, kterými se zahajuje rozpracování Dlouhodobé vize. Jejich absence (konkrétně prognózy) a nebo neaktuálnost (v současnosti u koncepcí, které se budou přetvářet na základě nové Dlouhodobé vize) ohrožuje včasný, plynulý a plánovitý proces její realizace.

4. Styčné body

V této části bych rád zmínil tři základní styčné body všech zmíněných článků a pojednání, o kterých se v tomto článku zmiňuji:

- ekonomizace a racionalizace,
- management rizika,
- kompatibilita při sdílení informací.

Na pozadí zpracování komplexního dokumentu Dlouhodobé vize, pro jejíž realizaci je nezbytné jasně vymezit systém dokumentů v procesu řízení rezortu, je z mého pohledu logické vnímat jako významný styčný bod téma ekonomizace a racionalizace činností rezortu MO, které ve svém pojednání uceleně objasnil prof. Krč a prof. brig. gen. Urban. V pojednání se odráží principy hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti. V prostředí rezortu MO však naráží na řadu problémů, počínaje tím, že každá změna stávajících předpisů v prostředí rezortu MO je velmi komplikovaná a není vlastně ani ujasněno, co bude popsáno jako součást procesu ekonomizace činností, jehož cílem je zlepšit struktury veřejného sektoru, a tak dosáhnout zvýšení hospodárnosti (chtěná změna organizace ozbrojených sil vedoucí k racionálnější, někdy též podnikatelské, ekonomické orientaci spojené s promyšlením vztahu účel-prostředek, stojící proti tradičním přístupům).

Důležitou roli při ekonomizaci sehrávají lidské zdroje, kterým je pro realizaci procesu ekonomizace nezbytné zajistit příslušný rozvoj vzděláváním a zvyšováním kvalifikace. Dopady jednání lidských zdrojů směřují dovnitř i vně rezortu MO. Celý proces je podmíněn jednoznačnou definicí cíle, transparentností jeho provedení a adresnou a konkrétní měřitelností výsledků.

V procesu racionalizace ozbrojených sil se podle autorů nelze omezovat jen na povrchní změnu formálních struktur s cílem zavést nové řídicí metody, ale je třeba prosadit skutečnou změnu v myšlení a konání vedoucí k vyšší efektivitě v kombinaci se smysluplným využitím prostředků, a to v každé jedné součásti organizace ozbrojených sil. Dosažení tohoto požadavku lze docílit uplatňováním standardizovaného postupu v řízení všech procesů, k čemuž slouží opět stanovení jasného cíle, transparentní provedení a adresné a konkrétní měření výsledku. K tomu se připojuje jasné vymezení koncepce.

Toto téma se opakovalo také v článku plk. v.v. Ing. Jiřího Duška, který kladl důraz ve svém návrhu varianty nového přístupu k procesu střednědobého plánování a rozpočtování zejména v otázce zjednodušení dokumentů, nastavujících základní procesy v ekonomice rezortu MO a transparentně nastavit optimalizovaný tok dokumentů. Současně s tím prosadit názor, že zavedení zásad hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti alespoň v elementární podobě je v rezortu MO možné. Mimo jiné zdůrazňoval nutnost posílit autonomii ekonomického rozhodování na nižších stupních a nezbytnost ekonomické vzdělanosti vedoucích pracovníků. Závěrem požadoval vytvoření východisek a předpokladů pro zavedení manažerského systému a způsobu rozhodování.

K diskuzi o problematice se připojil také pplk. Ing. František Ružička, když napsal, že: „Ačkoliv se finanční prostředky v plánu přiřazené k jednotlivým cílům a úkolům zpravidla snižují, při závěrečném vyhodnocení (nesouvisejícím s vyhodnocením realizace plánu) jsou všechny plánované úkoly dosaženy a splněny. Co z toho vyplývá? Možná, že i snížené finanční prostředky byly pro splnění úkolů nakonec dostatečné, ale ve skutečnosti byly vyžadované a plánované s rezervou finančních prostředků, nebo možná (moje domněnka) parametry pro hodnocení splnění cíle nebo úkolu byly účelově změněny...“

Z výše uvedeného vyplývá nutnost ekonomizace a racionalizace v oblasti procesu řízení rezortu MO, a to s důrazem na měřitelnost výsledků plnění cílů, potažmo úkolů zejména formou adekvátní standardizace činností k vytvoření podmínek uplatnění principů hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti. Při kvalitních výsledcích standardizačního procesu bývá reálná šance, že alokace zdrojů nebude ani nadhodnocena, ani podhodnocena. Bude přímo úměrná rozsahu plnění konkrétního úkolu.

Dalším důležitým styčným bodem mezi vytvořenou Dlouhodobou vizí a mezi články a ohlasy ve Vojenských rozhledech je management rizika. Tímto tématem se v obecně širší spektra jeho využití (při jakékoliv vojenské činnosti) zabýval prof. Božek spolu s prof. brig. gen. Urbanem a dalšími autory. Je vlastně jen dalším krokem ekonomizace a racionalizace činností rezortu MO, když budeme proces integrovaného managementu rizika aplikovat na proces řízení přípravy budoucnosti celého rezortu MO, tj. na realizaci dlouhodobé vize, a to jak při zpracování strategické prognózy, která připravuje k rozhodnutí varianty postupu při dosahování vizí stanovených dlouhodobých cílů, tak i při zpracování nebo úpravě koncepce, z hlediska možných rizik realizovatelnosti obou typů těchto řídicích dokumentů. Kolektiv autorů se v pojednání zaměřuje na postup při aplikaci managementu rizika ve třech částech, kde zdůrazňuje analýzu rizika a její fáze, stanovení přijatelnosti rizika a proces ovládání rizika.

Na aplikaci managementu rizika je pamatováno také v příspěvku plk. v.v. Ing. Jiřího Duška, který v souvislosti s trendem plošného krácení rozpočtu pro rezort MO ve fázi rozpočtování (krátkodobé plánování) navrhl jako řešení realizaci plánování s vyhodnocováním rizik a tedy s kalkulováním předem odhadovaných možných vlivů snížení celkového přidělu finančních zdrojů rezortu MO (nezbytnost počítat s určitou rezervou, odpovídající výši vyhodnocení možných rizik). Opět je důvodem realizovatelnost stanovených cílů, dekomponovaných do odpovídajících úkolů a aktivit (v souvislosti s principem propojení věcného plánování,

jako podkladu, s plánováním finančním, tedy přidělením odpovídajícího objemu finančních zdrojů). Současně navrhl k vyjádření uceleného systému ekonomického řízení v rezortu MO stanovit východiska, na kterých se pak mohou odvíjet propracované varianty. Jako základní východisko uvádí zpracování analýzy SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), která vyjádří slabé a silné stránky, příležitosti i hlavní rizika současného stavu.

Pplk. Ing. František Ružička v článku (v části „Plánování verzus realita“) uvádí jako reálný příklad rizika nestabilitu prostředí pro plánování následkem snižování objemu disponibilních zdrojů v průběhu roku snižováním rozpočtu (vnější nedostatek), nebo například dodatečným nárůstem ceny akviziční potřeby z důvodu neadekvátního posouzení požadavků odpovědnými odbornými orgány (vnitřní nedostatek). V těchto případech pak lze jako adekvátní řešení využít např. plánování s vyhodnocováním rizik, navrhované plk. v.v. Ing. Jiřím Duškem. Jisté však je, že při trendu trvalého snižování přiděleného limitu rozpočtových prostředků na plnění stále vyšších nároků na plnění úkolů (ať do množství, kvality či zvyšování rizika) nelze donekonečna vytvářet rezervy s tím, že o ně stejně přijdeme neracionálním zásahem zvenku či zevnitř. Tento trend je něčím, co znehodnocuje výsledky celého procesu řízení. Ať už se jedná o dodatečné krácení rozpočtu kapitoly 307 – MO (např. v důsledku tradičně populistického chování některých parlamentních poslanců při tzv. porcování medvěda) a nebo o dodatečný nárůst ceny požadovaných akvizičních potřeb (např. v důsledku nedostatečného nebo nekomplexního vyhodnocení zdrojové náročnosti těchto potřeb), je nejen žádoucí, ale zcela zásadní záležitostí eliminovat vznik destabilizačních praktik. Management rizik by měl pomoci nalézt mechanismus posílení role vrcholového managementu rezortu MO v oblasti zajištění stability rozpočtu kapitoly 307 – MO a docílit vynutitelné odpovědnosti účastníků celého procesu plánování na všech úrovních managementu.

Posledním, zásadním styčným bodem, který považuji za velmi důležitý, je kompatibilita při sdílení informací. Jako výrazný argument pro kompatibilitu vnímám především ohlas v článku pplk. Ing. František Ružička, který poukazuje na zaměnitelnost dat jako na slabinu celého systému. Liší-li se datové podklady pro zpracování střednědobého plánu s datovými podklady pro zpracování návrhu rozpočtu (a to je průkazné), způsobují difference mezi daty návrhu rozpočtu a daty pro další roky střednědobého horizontu, poskytované vrcholovému managementu rezortu MO, negativní dopady na kvalitu rozhodovacího procesu (a možná celého řídicího procesu, pozn. autora). Článek dále uvádí, že data jsou obecně členěna na tzv. vlastní data (pro potřeby složky, která je tvoří v souladu se svou působností – nejsou využitelná jinou složkou) a tzv. sdílená data (využitelná jinou složkou rezortu MO). Uvedením zajímavého příkladu využití tzv. sdílených dat složkami, které se významně podílí na procesu střednědobého plánování a procesu rozpočtování (sekce plánování sil MO, sekce ekonomická MO a sekce vyzbrojování MO) bylo znázorněno, že společně lze využívat jen malý průnik sdílených dat. Jejich datové struktury byly vytvářeny v souladu s jejich působnostmi a protože tyto struktury dat jsou odlišné, aktualizace jejich obsahu (formou tzv. dávek nebo souborů) se odvíjí od jejich datové struktury. Efekt zpětné vazby (bez kvalitních převodníků datových struktur mezi sebou) je velmi obtížně dosažitelný.

K tomuto tématu se obdobně vyjádřil také plk. v.v. Ing. Jiří Dušek, který hned v první tezi svého článku uvedl: „Z hlediska systémového přístupu je snad logické, že oblast informatiky v rezortu MO by měla být řešena komplexně, tj. ve všech souvislostech a možných vlivech na efektivnost řízení a samozřejmě i v důsledcích implementace IS na efektivnost alokace finančních zdrojů. Informační systémy by tedy neměly vytvářet dualitu, zvyšovat administrativní náročnost a nakonec, či vlastně hlavně, v oblasti nákladů působit hospodárně,

efektivně a účelně. To je ale čistá teorie, kterou potírá současná realita softwarové podpory pro střednědobé plánování na jedné straně a na druhé straně softwarová podpora rozpočtového procesu ... I když se dá předpokládat, že tato dlouhodobá nekompatibilita nebude za strany současných hlavních aktérů, tj. sekce plánování sil MO a sekce ekonomické MO, plně akceptována, stačí jen provést porovnání čísel za posledních několik let a vyvstálé rozdíly obou hlavních dokumentů těchto sekcí v dané oblasti mohou jen toto tvrzení potvrdit.“

Tyto argumenty plně podporují a mohou potvrdit, že již při zpracování Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR (a jejím přepracování na změněný zdrojový rámec – myšleno „tradičně“ snížený) byl jako jeden z prioritních, či rozhodujících projektů stanoven projekt integrace stávajících funkčních informačních systémů MO do jednoho informačního systému MO, který by zajišťoval komplexní systémový přístup a hospodárně a efektivně vynakládal potřebné zdroje. Ačkoli tento integrovaný systém stále nemáme, je třeba čestně uvést, že garant za informační systémy – sekce komunikačních a informačních systémů MO – vytvořila a uplatňuje transparentní systém řízení své oblasti v celém rozsahu činnosti. Tím došlo k zafixování i systémového přístupu v této oblasti.

Za vhodné pro tento styčný bod považuji zmínit opět pplk. Ing. Františka Ružičku, který ve statí 2.3. svého článku uvádí: „Navzdory dobrým pokusům implementovat životní cyklus, např. v informačním systému logistiky, není plánování pořizování majetku propojeno s jeho životním cyklem. Není zatím pravidlem, že se náklady (výdaje) na provoz a údržbu, a na jeho likvidaci plánují na celou dobu životnosti majetku. Plánování se většinou zaměřuje na aktuální pořizování majetku a pouze u některého majetku se plánují výdaje na provoz v prvním roce. Vyhodnocení reálných nákladů na celý životní cyklus – LCC (Life Cycle Cost) – a vyjádření v podobě zdrojové potřeby, rozložené v jednotlivých letech plánovacího cyklu, by vytvořilo účelnou a efektivní vazbu mezi finančními prostředky a výdaji spojenými s vývojem, pořízením, provozem, údržbou a na konci životního cyklu likvidací majetku. Lze započít i výdaje spojené s přípravou obsluhujícího personálu, další výdaje spojené s užíváním majetku. Nejočekávanějším efektem sledování životního cyklu provozovaného majetku je naplánování propojení pořízení majetku nové generace s koncem života nahrazovaného majetku.“

Tady je znovu prostor pro poukázání na význam managementu rizik, který pomůže rizika analyzovat, eliminovat či ovládnout. A současně vhodný příklad, proč racionalizace a ekonomizace činnosti v rezortu MO musí mít „zelenou“.

5. Návrh východisek

Z výše uvedeného je jistě vhodné vyjádřit názor na východiska pro realizaci Dlouhodobé vize při uplatnění výše zmíněných principů a zásad „státotvorným“ způsobem. Chtěl bych vyjádřit, že podporuji následující východiska:

- Důraz na lidské zdroje a jejich rozvoj (ekonomizace a racionalizace činností) – všichni vedoucí pracovníci potřebují ekonomické vzdělání (směr k manažerskému přístupu).
- Zjednodušení předpisů (dopracovat a urychleně přijmout zejména jasný a průhledný plánovací systém ve všech etapách, důraz na rezortní priority – nikoliv na priority toho, kdo tvoří plán, uplatnit spravedlivý podíl a adekvátní role všech plánovacích orgánů – stávající systém je dnes již překonanou skutečností). To bylo i jedním z důvodů přípravy návrhu nového plánovacího předpisu, který by měl (po „zkušební provozu“) vymezovat celý plánovací systém.

- Formalizovaný tok dokumentů či datových (informačních) souborů (dle nastaveného systému) na příslušné řídicí a velitelské orgány, účastníky plánovacího procesu apod. tak, aby byly k dispozici včas a v požadované kvalitě.
- Propojení jednotlivých fází plánování (plánování – programování – rozpočtování) tak, aby byly informace aktuální, shodné a snadno využitelné (sjednocení strukturálního třídění dat tzv. jednotnou komplexní plánovací větou, která může být využita jak pro proces střednědobého /a výhledově i dlouhodobého/ plánování, tak i pro proces rozpočtování a pro aktualizaci dat).

Pro realizaci považuji za nezbytné zajistit na jedné straně shodu hlavních aktérů realizovaných změn (vrcholového managementu a jim podřízených složek) a současně na straně druhé zajistit vhodnou cestu postupné realizace (po vyhodnotitelných částech /věcné hledisko/ a etapách /časové hledisko/) například za pomoci zřízení integrovaných pracovních týmů (jak z rezortních složek tak i z civilních odborných pracovišť a z akademického prostředí).

Nejdůležitějším mezníkem bude dle mého názoru trvalá koordinace procesu realizace Dlouhodobé vize tak, aby to nebyla dlouhodobá krize, a jeho vyhodnocování aplikací principu zpětné vazby. K tomu považuji za nezbytné vyjádřit, že proces bude vyžadovat vytvoření vhodných podmínek nejen přijetím interních opatření v rámci rezortu MO, ale co více, zajistit jeho funkčnost opatřeními, která „překročí jeho stín“.

Za hlavní tři z nich považuji:

1. Stabilizovat a zprůhlednit řídicí a další podpůrné procesy rezortu MO navzdory případné nestabilitě či nepřehlednosti „procesů“ na politické scéně.
2. Zajistit ekonomizaci a racionalizaci činností rezortu MO prosazením např. vhodných legislativních změn navzdory případným nesouhlasným reakcím více rezistentních složek, jichž by se pro-ekonomizační změny dotkly a zněly méně populárně než setrvání v zavedených mechanismech.
3. Přerušit vývojový trend zdrojové nestability a „neočekávaných“ změn rozpočtu kapitoly MO navzdory případným nesouhlasným reakcím státních i nestátních institucí či soukromého sektoru (zejména těch, v jejichž prospěch by byl „neprospěch“ rezortu MO deponován).

Možná, že podmínky navození takového stavu mohou znít více jako z oblasti science-fiction než jako možná realita, protože nástroje rezortu MO pro zajištění takových změn nejsou dostatečné. Je však také pravdou, že by se nejednalo o první úspěch v historii, kdy byly přijaty změny legislativy ve prospěch stabilizace ekonomické situace a řídicích procesů rezortu MO. A kdo by navíc mohl najít relevantní a principiální důvod, proč nepřistoupit na opatření, která zajistí transparentní procesy a zracionalizuje hospodaření s veřejnými prostředky? Uznávám však, že to chce svůj čas a spoustu úsilí, konečně, jako prosazení každé důležité změny. Nakonec i Dlouhodobá vize ukazuje směr a stanovuje priority na celých dalších dvacet let.

6. Závěr

Má-li ekonomizace a racionalizace činností a optimalizace procesů v rezortu MO podporu politických představitelů (soudě dle výroku ministryně obrany v záhlaví článku), zástupců veřejnosti (článek profesora Františka Ochraný) a zástupců civilní a vojenské části ministerstva obrany (články ostatních zmíněných autorů), vyplývá z toho pro mne, že změny jsou žádoucí a potřebné. Současně lze dovodit, že rezort MO je na tyto systémové změny (a dlouhá léta pouze proklamované) konečně připraven.

Vzhledem k očekávané realizaci Dlouhodobé vize však rezort MO stojí na počátku velmi obtížné, avšak nezbytné éry procesu dokončení transformace rezortu MO, který musí být uskutečněn bez ohledu na vhodnost či nevhodnost podmínek pro jeho dovedení k cíli. Možná někoho znovu napadne, že dvacet let, v nichž mají být cíle dlouhodobé vize naplněny, je velmi dlouhá doba a že kde všichni ti, co dnes proklamují tyto teze, za těch dvacet let budou. Ano, to je pravda. A můžeme to časově porovnat například s dobou, která uplynula od zlomení totalitního režimu až dodnes. Za necelý rok to bude také dvacet let. Možná, že jsme za dobu od tzv. sametové revoluce až dosud očekávali jiné výsledky – snad něco lepšího, nebo možná něco naprosto jiného. A dnes, po uplynutí takřka dvaceti let, existuje pro rezort MO konečně Dlouhodobá vize na dalších dvacet let. Máme nyní skutečně pevný bod, o který lze věčně do budoucna opřít rozvoj a činnost rezortu MO?

Je věcí každého člověka, který je s rezortem MO, a tedy i s realizací Dlouhodobé vize nějak spojen, zda přijme patřičnou odpovědnost ve své působnosti a odvede svůj odpovídající díl práce – na každém místě, na jakékoli pozici, průřezově celou strukturou. Jak vyplývá z předchozího, největší a nejceněnější hodnotou, se kterou rezort MO může a musí pro realizaci Dlouhodobé vize počítat dnes i v budoucnu, jsou kompetentní a motivovaní lidé (opět viz články prof. Krče a prof. brig. gen. Urbana a plk. v.v. Ing. Jiřího Duška, *Vojenské rozhledy* č. 4/2008). Takové lidi stále rezort MO potřebuje a oni musí mít pevnou jistotu uplatnění, aby mohli zůstat (na svých či na nových pozicích) a nebo musí do rezortu MO přijít (s adekvátní perspektivou a se zajištěním korektních podmínek pro jejich práci a pro jejich rozvoj, kterým je především odborné vzdělávání a zvyšování kvalifikace).

A každý z nich pak bude moci sledovat, zda se přijatá dlouhodobá vize transparentně realizuje v souboru řídicích, plánovacích či realizačních dokumentů a že je změna prováděna nejen „na papíře“, nýbrž také v praxi. Jde přece o výsledek?

Bohužel, až v průběhu času se ukáže, jestli tato výzva, kterou úspěšné realizování Dlouhodobé vize je, bude přijata a využita k provedení tolik potřebných komplexních, systémových změn pro dokončení transformace rezortu MO, anebo na nespočetné množství papírů z mnoha pokácených lesů bude napsáno mnoho významných myšlenek, které pak zapadnou někam poblíž stohu papírů, výhledově určených ke skartaci. Pro takový případ by snad stálo za úvahu doplnit do systému priorit také podporu zajištění skartace. Ačkoli, hypoteticky vzato, pak by zase šlo o prioritu „jen na papíře“. Takže ... Kam vlastně kráčíš, rezorte obrany?

Poznámka:

- [1] Pojem je užíván v dokumentu Směrnice ministryně obrany pro rozvoj a činnost rezortu MO na období let 2009 až 2014 (pro příslušníky rezortu MO lze nalézt na ŠIS – webová stránka sekce obranné politiky a strategie MO) a jeho význam je obdobný jako pojem „činnost a rozvoj“, objasněný v rozkazu ministra obrany č. 33/2004 (interní normativní akt).

Literatura:

Dlouhodobá vize resortu Ministerstva obrany, dle usnesení vlády ČR č. 908 ze dne 23. července 2008. Praha: MO ČR, 2008.

OCHRANA, F. Vize, prognózy, koncepce, realizační plány a prováděcí metodiky jako nástroje řízení rezortu, *Vojenské rozhledy* 4/2008.

BOŽEK, F. a kol. Management rizika a jeho fáze. *Vojenské rozhledy* 4/2008.

KRČ, M., URBAN, R. Správní kultura a ekonomizace činnosti v prostředí obrany. *Vojenské rozhledy* 4/2008.

DUŠEK, J. Transparentnost, jednoduchost, snížení administrativy, efektivnost – proklamace a realita ekonomiky rezortu MO. *Vojenské rozhledy* 4/2008.

RUŽIČKA, F. Faktory ovlivňující věrohodnost střednědobého plánování. *Vojenské rozhledy* 4/2008.

Sociální inženýrství v ozbrojených silách ČR za hranou rizika – výsledek 15 let pokusů o vytvoření a zavedení kariérního řádu

Konstrukce a aplikace pravidel, jimiž se určuje chování lidí, je předmětem sociálního inženýrství. Tato pravidla nabývají v případě institucí, jako jsou např. ozbrojené síly, podoby právních norem. Zásadními normami v oblasti personalistiky jsou platový a kariérní řád. Práce sociálních inženýrů na obou normách však za 15 let nepřinesla očekávaný užitek. Kariérový pohyb v plně profesionální armádě není doposud řízen cílevědomou činností personální orgánů poměřovanou kritérii účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti použití veřejných prostředků a funkčnost existujícího platového řádu je dnes omežována ztrátou mzdové konkurenceschopnosti ozbrojených sil na trhu práce. Tento článek na příkladu platové stratifikace vojáků z povolání v České republice ukazuje neefektivní postup sociálních inženýrů ve věci platového a kariérního řádu.

Úvod

Príslovečným gordickým uzlem čekajícím od roku 1993 stále na svého Alexandra Velikého se v rezortu MO ČR stal kariérní řád a jeho přirozené propojení s platovým řádem. [1] Teorie radí, praxe mění. Možná i proto v minulosti se nepodařilo zavést pro vojáky z povolání kariérní řád, ačkoliv platil platový řád v podobě nařízení vlády č. 79/1994 Sb., o *platových poměrech zaměstnanců ozbrojených sil, bezpečnostních sborů a služeb, orgánů celní správy, příslušníků Sboru požární ochrany a zaměstnanců některých dalších organizací (služební platový řád)*. Ten stanovoval výchozí platovou stratifikaci zaměstnanců ozbrojených sil potřebnou pro zkonstruování kariérního řádu. Tato stratifikace byla odvozena od stupně dosaženého vzdělání osoby vstupující do zaměstnaneckého poměru.

1. Stratifikace zaměstnanců a platový a kariérní řád

Jakékoliv společenství, jehož fungování předpokládá organizaci ekonomického činitele práce v rámci hierarchických struktur, je organizováno na základě (byrokratických) pravidel. V případě ekonomických jednotek, institucí produkujících buď soukromé, nebo veřejné statky a služby, slouží tato pravidla k zařazení zaměstnanců, tj. nositelů ekonomického činitele práce, do organizační struktury dané ekonomické jednotky. Primárním účelem těchto pravidel však není stratifikace zaměstnanců, ale určení (předpokládané) odměny za vykonanou práci náležející k dané zaměstnanecké pozici. Takováto pravidla mají charakter buď (vnitřního) mzdového předpisu, nebo platového řádu, jedná-li se o zaměstnance ve veřejném sektoru. Na základě mzdového předpisu nebo platového řádu dochází ke stratifikaci zaměstnanců podle jejich výdělků (příjmů plynoucích od zaměstnavatele).

Ve stratifikaci zaměstnanců určenou platovým řádem nebo mzdovým předpisem se vždy odráží vnější stratifikace zaměstnanců, se kterou vstupují do zaměstnaneckého poměru,

a jejich vnitřní stratifikace uvnitř ekonomické jednotky. Vnitřní stratifikace zaměstnanců je určena jejich:

- postavením uvnitř organizační hierarchie ekonomické jednotky (**princip hierarchie**),
- výkonností ve prospěch této jednotky (**princip výkonnosti**),
- zásluhami o tuto jednotku (**princip seniority**),
- specifickou kvalifikací nutnou pro výkon příslušné zaměstnanecké pozice (**princip kvalifikace**).

Vnější stratifikace zaměstnanců je určena jejich příslušností ke společenské vrstvě.

Ta je zpravidla určena na základě dosaženého stupně vzdělání (**princip obecné kvalifikace**), [2] se kterým korespondují příjmové možnosti dané osoby zařazené do příslušné společenské vrstvy. Příjmy těchto vrstev jsou pro danou ekonomiku sledované statisticky. [3] V rámci platového řádu nebo mzdového předpisu jedné ekonomické jednotky nemusí být tato společenská a ekonomická hierarchie platná pro danou ekonomiku zachována. Některé skupiny zaměstnanců mohou podle jejich výdělků určených na základě principu hierarchie, výkonnosti, seniority a kvalifikace patřit k jiné společenské vrstvě v dané ekonomice odvozované na základě principu obecné kvalifikace.

Zatímco platový řád nebo mzdový předpis slouží k určení odměny za vykonanou práci na té které zaměstnanecké pozici v dané ekonomické jednotce, kariérní řád slouží k řízení pohybu mezi těmito pozicemi a na těchto pozicích. [4, 5] Vyžaduje-li výkon práce u skupiny zaměstnaneckých pozic uvnitř ekonomické jednotky dosažení určitého stupně vzdělání, pak je tato skupina pozic zpravidla obsazována na základě principu obecné kvalifikace příslušníky společenské třídy odpovídající tomuto stupni vzdělání. Takováto **skupina osob by měla mezi zaměstnanci příslušné ekonomické jednotky tvořit relativně uzavřenou zaměstnaneckou skupinu**, sbor. U ozbrojených sil je takovýto sbor vymezen i na základě principu hierarchie. Existují tu **hodnosti a hodnostní sbory**. Zákon č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, ve znění pozdějších předpisů, rozlišuje v České republice hodnostní sbory (a vojenské hodnosti):

- hodnostní sbor čekatelů – praporčíků (rotný, rotmistr, nadrotmistr);
- hodnostní sbor čekatelů – důstojníků (podpraporčík, praporčík, nadpraporčík);
- hodnostní sbor rotmistrů (rotný, rotmistr, nadrotmistr, štábní rotmistr);
- hodnostní sbor praporčíků (podpraporčík, praporčík, nadpraporčík, štábní praporčík);
- hodnostní sbor nižších důstojníků (podporučík, poručík, nadporučík, kapitán);
- hodnostní sbor vyšších důstojníků (major, podplukovník, plukovník);
- hodnostní sbor generálů (brigádní generál, generálmajor, generálporučík, armádní generál).

V rámci jednotlivých hodnostních sborů pak na základě principu kvalifikace mohou existovat **skupiny povolání/specialistů**. Ty jsou vymezovány odborností (např. číselníkem vojenských odborností). **Skupiny příslušných odborností se dále mohou dělit podle principu seniority**, např. na (služebně) mladší a starší specialisty/odborníky.

Samotný kariérní řád může teoreticky podrobně upravovat kariérový pohyb v rámci všech výše vymezených zaměstnaneckých skupin. Z pohledu vývoje na trhu práce však musí zajišťovat retenci personálu v rámci jednotlivých (hodnostních) sborů. **V tomto směru je podstatným účelem kariérního řádu ukazovat existujícím i potenciálním zaměstnancům jejich zaměstnaneckou (kariérovou) perspektivu u dané ekonomické jednotky**, a to v návaznosti na platový řád nebo mzdový předpis. Jestliže předpokládáme ekonomicky racionálně jednajícího jednotlivce, [6] znalost této perspektivy je při plánování ekonomického života

takového jednotlivce podstatným vstupem ovlivňující jeho rozhodování o vstupu nebo opuštění konkrétního zaměstnaneckého poměru.

Kariérová perspektiva může být u vojáků z povolání představována platovým nebo hodnostním postupem, získáním osvědčení o kvalifikaci apod. Ve vztahu **k vývoji v ozbrojených silách ČR v posledních 15 letech je otázkou, zda takovou perspektivu může kariérní řád dávat i v případě, když se struktura zaměstnaneckých pozic v důsledku reorganizací stále mění; a lze-li podrobný kariérní řád v takovém prostředí vůbec vytvořit.** I to je možná důvod, proč se zákon č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, neodvolává na existenci instituce kariérního řádu, ale v ustanovení § 7 odst. 9 se hovoří pouze o tom, že: „*Ministr stanoví počty vojáků v hodnostních sborech a může stanovit další členění do sborů podle odbornosti a specializace vojáků.*“

2. Stratifikace vojáků z povolání

Bez ohledu na skutečnost, zda existuje kariérní řád či nikoliv, vždy existuje stratifikace zaměstnanců určená platovým řádem nebo mzdovým předpisem a případný kariérový řád, aby byl úspěšný, musí z této stratifikace vycházet. Není přitom podstatné, zdali vzniká na pozadí činnosti specializovaných správních orgánů v oblasti personalistiky nebo orgánů „samosprávných“, jako je tomu v případě hlavních praporčíků. [7] Základní stratifikace vojáků v činné službě určená principem obecné kvalifikace je obsažena v nař. vl. č. 565/2006 Sb., *o platových poměrech vojáků z povolání*, ve znění pozdějších předpisů, kde je uvedeno zařazení vojáků z povolání do platových tříd podle kvalifikačních předpokladů vyžadovaných charakteristikami platových tříd, a to v souladu s ISCED 97. Tomuto zařazení odpovídalo také zařazení vojáků z povolání do hodností a hodnostních sborů podle vyhl. č. 270/1999 Sb., *kteřou se stanoví kvalifikační předpoklady pro služební zařazení vojáků z povolání*, nahrazené od 1. 9. 2007 zařazením podle vyhl. č. 221/2007 Sb., *kteřou se stanoví kvalifikační předpoklady pro služební zařazení vojáků z povolání*, ovšem již na bázi tzv. minimálních kvalifikačních předpokladů (viz tab.).

Jak je patrné z tab. 1, do 31. 8. 2007 **stratifikace vojáků z povolání podle principu obecné kvalifikace v České republice nefungovala**. Hodnostní sbory nepředstavovaly relativně uzavřené zaměstnanecké sociální skupiny korespondující s rozložením společenských vrstev v České republice, protože docházelo k jejich platovému překrývání prostřednictvím platových tříd. Tato situace se nezlepšila ani po 1. 9. 2007. Došlo sice ke zřetelnějšímu oddělení hodnostních sborů v rámci platových tříd s platovým přesahem hodností štábního rotmistra a štábního praporčíka do vyššího hodnostního sboru, na rozložení plánovaných (obr. 1) i dosažených (obr. 2) platových tříd mezi hodnostní sbory, v rezortu MO ČR se to ovšem příliš neodrazilo.

Srovnáním obr. 1 a obr. 2 navíc vyplývá, že plánované rozložení platových tříd nebylo nijak orientováno na vytvoření předpokladů pro start kariérního řádu, tedy, že by prostřednictvím plánovaných platových tříd byla zajištěna základní stratifikace vojáků z povolání. O důvodech takového postupu lze spekulovat, a to především ve vztahu ke skutečnosti, že již první vládní dokument z roku 2002 týkající se reformy ozbrojených sil České republiky předpokládal vytvoření specifického platového řádu pro ozbrojené síly. [8] Možnou příčinou stavu, kdy plánované rozložení platových tříd u vojáků z povolání „kopíruje“ jejich skutečné rozložení, může být fungování (přehlížených) ekonomických principů vnitřního trhu práce. – Velitelé navrhující tarifkaci příslušných služebních míst [9] mají zájem udržet ve své podřízenosti kvalitní vojáky a mají zájem na obsazenosti těchto míst, právě protože jsou hodnoceni za výsledky svých

Tab.: Stupeň vzdělání a zařazení vojáků z povolání do hodnotní a platových tříd

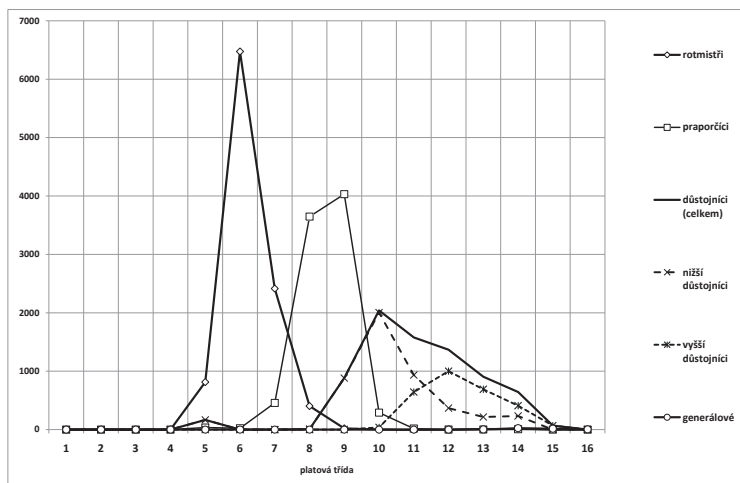
stupeň vzdělání	vyhl. č. 270/1999 Sb. (do 31. 8. 2007)	vyhl. č. 221/2007 Sb. (od 1. 9. 2007)	platová třída
základy vzdělání	–	–	1 – 2
základní vzdělání	hodnostní sbor čekatelů – rotmistrů rotný, rotmistr	–	1 – 2
střední vzdělání	hodnostní sbor čekatelů – rotmistrů nadrotmistr, štábní rotmistr	–	3 – 4
střední vzdělání s výučním listem	hodnostní sbor čekatelů – rotmistrů nadrotmistr, štábní rotmistr	hodnostní sbor čekatelů – rotmistrů rotný, rotmistr, nadrotmistr	4 – 6
střední vzdělání s maturitní zkouškou	hodnostní sbor čekatelů – praporčíků pod/nad/poručík, pod/nad/praporčík, štábní praporčík	hodnostní sbor čekatelů – praporčíků pod/nad/praporčík, štábní rotmistr	6 – 9
vyšší odborné vzdělání	pod/nad/poručík pod/nad/praporčík, štábní praporčík	–	9 – 10
vysokoškolské vzdělání v bakalářském studijním programu	kapitán	hodnostní sbor nižších důstojníků, štábní praporčík	10 – 12
vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu	hodnostní sbor vyšších důstojníků a generálů	hodnostní sbor vyšších důstojníků a generálů	11 – 16

Poznámka: Vyhl. č. 270/1999 Sb., vznikla v době, kdy existovalo pouze 12 platových tříd a nebyla zavedena tak podrobná klasifikace jako ISCED 97, konstrukce této vyhlášky však umožňuje slučitelnost jak s obsahem ISCED 97, tak i s dělením zaměstnaneckých pozic do 16 platových tříd.

útvář. V zájmu vlastní kariéry nemají proto zájem na ztrátě ekonomické konkurenceschopnosti míst plánovaných pro vojáky z povolání v jejich podřízenosti, mají tudíž **zájem chránit si existující lidský kapitál** představovaný profesionálními vojáky jejich útvarů.

Závěr

Ani po 15 letech existence Armády České republiky, neexistuje kariérní řád, který by dával vojákům z povolání perspektivu pro plánování jejich ekonomického života. Takový je výsledek sociálního inženýrství v rezortu MO ČR, které podobně jako sociální inženýrství před rokem 1990 podceňuje přirozené chování člověka. V důsledku toho jsou i sebedokonalejší plány na vytvoření a zavedení kariérního řádu odsouzeny k nezdaru. Tato situace je nebezpečná zvláště v době, kdy ozbrojené síly ztrácí na trhu práce svou mzdovou konkurenceschopnost, následkem čehož vážně nábor nových profesionálních vojáků, a pozornost by měla být věnována hlavně na retenci stávajícího vojenského profesionálního personálu. Potřebný nástroj, kariérní řád, tu však doposud schází a jeho případné zavedení si v přechodném období může vyžádat „ztráty“ na lidském kapitálu, které bude obtížné krýt ze slábnoucího náboru.

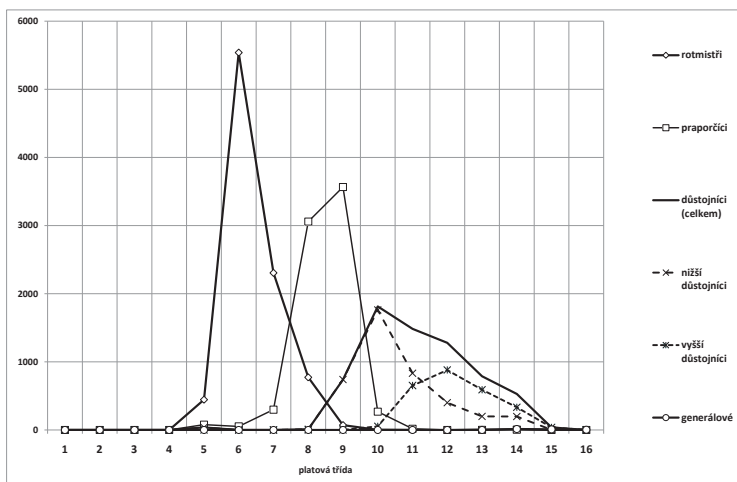

Pramen: *Statistická ročenka 2007*. 1. vyd. Praha: Ředitelství personální podpory, 2008. S. 92

Obr. 1: Rozložení plánovaných platových tříd mezi hodnotní sbory v rezortu MO v roce 2007

Pramen: *Statistická ročenka 2007*. 1. vyd. Praha: Ředitelství personální podpory, 2008. S. 85

Obr. 2: Rozložení platových tříd mezi hodnotní sbory v rezortu MO v roce 2007

Použitá literatura:

PERNICA Bohuslav. Ozbrojené síly ČR a otázka provázanosti platového a kariérního řádu (srovnávací studie). *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 3, s. 71-80.

Sdělení ČSÚ č. 358/2007 Sb., o zavedení mezinárodní klasifikace vzdělání – ISCED 97.

Analýza trhu práce 2000 až 2006 [kód publikace 3111-07] 1.vyd., Praha: ČSÚ, 2007.

ČERNOCH Felix. Podstata kariéry vojenského profesionála. *Výběr statí*, 1997, roč. [nezjištěn], č. 3 [březen], s. 1-8.

ČERNOCH Felix. Pojetí kariéry vojenského profesionála. *Výběr statí*, 1997, roč. [nezjištěn], č. 9 [září], s. 1-26.

VALEŇČÍK, R. aj. Efektivnost investování do lidského kapitálu. *Souhrn materiálů zpracovaných při řešení grantového projektu GA ČR 402/03/0128* [CD-ROM]. 1. vyd. Praha: Express, 2005. ISBN 80-86754-51-0.

ROVENSKÝ Dušan. Profesionální, nebo profesionalizovaný poddůstojnický sbor? *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17, č. 2, s. 136-156.

Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky. *A-report*, 2002, roč. [neudán], zvláštní číslo.

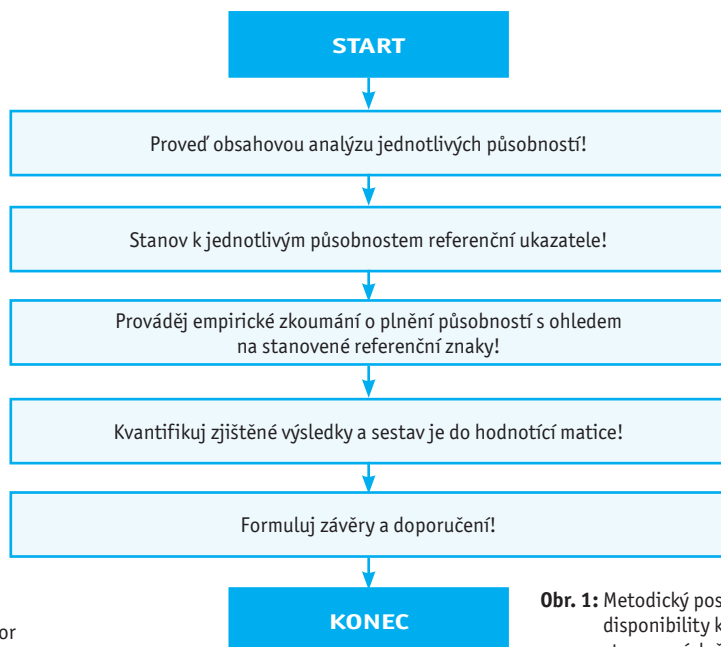
RMO č. 44 z 20. 12. 2006. Vnitřní platový předpis pro vojáky z povolání, ve znění pozdějších doplňků.

Pro efektivní fungování institucí veřejné správy je žádoucí mít potřebné informace o tom, jak tyto instituce realizují svoji činnost s ohledem na vymezené působnosti. Získané informace je pak možné využít ke zkvalitnění řízení. Zmíněné informace je možné získat na základě provádění auditu činností dané instituce. V této studii se pokusíme nastínit základní kroky, jak provádět audit institucionálních činností a to s důrazem na administrativně správní úroveň. [1]

(Tato studie je výstupem z Výzkumného záměru „Rozvoj české společnosti v Evropské unii – výzvy a rizika“, MSM0021620841 řešeného FSV a FF UK Praha v letech 2005-2010.)

1. Audit výkonu činností

Audit výkonu činností prověřuje skutečnost, nakolik potřebně jsou prováděny stanovené činnosti, které jsou vázány na vzácné zdroje. Při auditu výkonu rezortních orgánů tak stojíme před problémem, jak zjišťovat disponibilitu k výkonu stanovených činností a jak prověřovat samotný výkon činností, které má daný orgán stanoven ve svých působnostech. Nalezená odpověď na tuto otázku vede k hledání cesty ke zvýšení kvality výkonu daného orgánu. Zvolme pro danou analýzu fiktivní prvek z centrální správní úrovně (např. sekci, odbor, oddělení), který má ve své působnosti stanovené činnosti $\check{C}_1, \dots, \check{C}_n$. K prověření disponibility k výkonu stanovených činností (působností) můžeme postupovat podle následujících kroků (obr. 1):

Pramen: autor

Obr. 1: Metodický postup při zkoumání disponibility k výkonu stanovených činností

Jak je zřejmé, v prvním kroku provádíme obsahovou analýzu jednotlivých působností. Smyslem této obsahové analýzy je zjistit, zda prověřované působnosti jsou v souladu s požadavky kompetenčního zákona, s vládními dokumenty, s cíli rezortu a s jeho koncepčními, strategickými a jinými oficiálními dokumenty. Pokud tomu tak není, je potřebné odhalit a následně eliminovat příčiny existujícího nesouladu.

V následujícím kroku stanovujeme k jednotlivým působnostem referenční ukazatele, které vypovídají o stupni plnění dané působnosti. Tyto referenční ukazatele mohou být dvojího druhu, a to kvalitativní ukazatele nebo kvantitativní ukazatele. Kvalitativní ukazatelé vypovídají o plnění dané působnosti jako celku. Příkladem kvalitativního ukazatele je splnění, resp. nesplnění dané působnosti, k čemuž při vyhodnocování používáme binární kód. Příklad takového hodnocení ukazuje tab. 1.

Tab. 1: Kvalitativní hodnocení činností

Činnost	Hodnocení činnosti binárním kódem	Skóre pro danou činnost
$\check{C}_1$	1	1/0
$\check{C}_2$	1	1/0
$\check{C}_3$	0	0/1
$\check{C}_4$	1	1/0
Celkové skóre pro danou instituci (sekcí, odbor, oddělení)	3	3/1

V případě kvantitativních ukazatelů používáme k vyjádření stupně splnění působností číselné hodnoty (např. procenta, jak ukazuje tabulka 5). Nechtě jsme k prověření činností stanovili referenční ukazatele $P, R, S, Q, \dots, Z$.

Následně empiricky prověřujeme, jak jsou dané působnosti plněny s ohledem na stanovené referenční znaky (ukazatele). Počet referenčních znaků je pro každou instituci konečný. Platí přitom, že jednotlivé referenční znaky $P, R, S, Q, \dots, Z$ mohou mít různou formu distribuce D_i , která vypovídá o daném rozložení referenčních znaků u zkoumaného prvku. Výsledky zkoumání sestavíme do matice, resp. do tabulky (viz tabulka 2).

Tab. 2: Distribuce referenčních znaků vypovídajících o plnění působností u dané instituce

Typ distribuce D_i	Referenční znak					
	P	R	S	Q	...	Z
D_1	0	0	0	0		0
D_2	1	0	0	0		0
D_3	1	1	0	0		0
D_4	1	1	1	1		0
...						
D_n	1	1	1	1		1

Pramen: autor

Každý referenční znak vypovídá o určité empirické vlastnosti. [2] Zda je daná vlastnost přítomna, zjišťujeme na základě empirického zkoumání s ohledem na to, co je obsahem

referenčního znaku $P, R, S, Q, \dots, Z$. Výsledky zkoumání sestavujeme do tabulky v podobě binárního kódu. Je-li daná dílčí vlastnost přítomna, píšeme do příslušného sloupce binární kód 1. Jestliže daná dílčí vlastnost přítomna není, pak píšeme do patřičného sloupce binární kód 0.

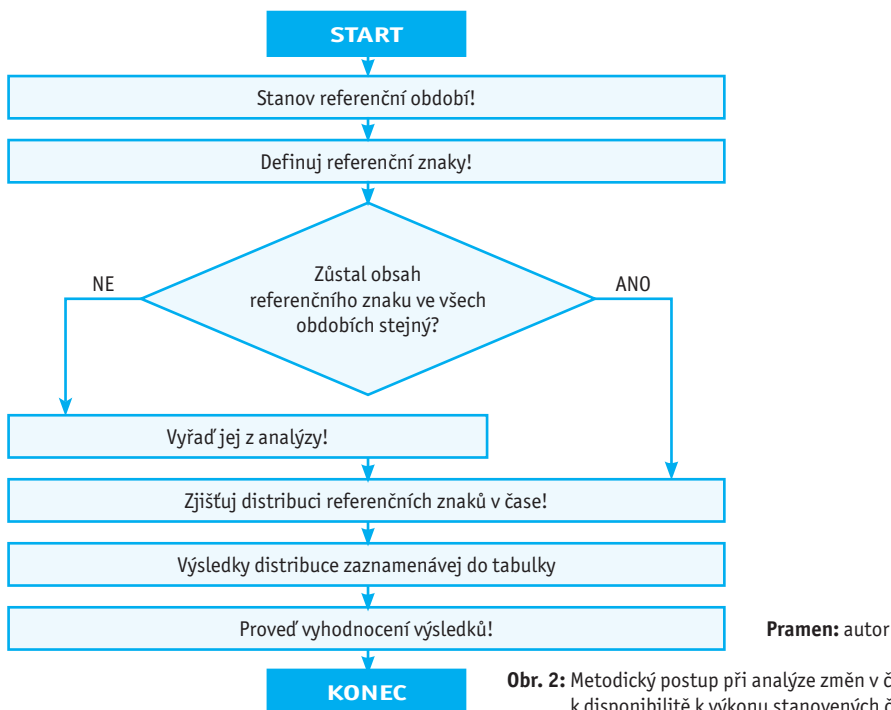
Typ distribuce D_i vypovídá o celkové způsobilosti daného prvku k výkonu stanoveného poslání (cíle). Tak například distribuce D_i je případem, kdy žádný z referenčních znaků charakterizujících výkon sledovaného organizačního prvku není splněn. Výsledný stupeň plnění působností dané instituce je tedy nulový.

Opakem je případ distribuce D_z , kdy prověřovaný prvek z hlediska sledovaných dílčích vlastností (vykazovaných referenčních znaků) vykazuje ideální stupeň plnění stanovených působností. Ve všech referenčních znacích dosahuje hodnoty jedna. Reálný výkon daného auditovaného prvku je v oblasti plnění působností (měřený vykazovanými referenčními znaky) v tomto případě maximální.

Jak je zřejmé, distribuce uvedených dílčích vlastností (referenčních znaků) otevírá cestu k porovnávání výkonu srovnatelných správních orgánů a umožňuje poměrně objektivní hodnocení výkonu činností stanovených v působnostech dané organizace.

2. Porovnání disponibility k výkonu stanovených činností v čase

V praxi nás samozřejmě zajímá, k jakým změnám v disponibilitě výkonu stanovených činností dochází v průběhu určitého časového období. Taková informace je cenná zejména tehdy, jestliže chceme zjistit, zda po auditu činností došlo u prověřovaného prvku k nápravě nedostatků. Výsledky takové analýzy jsou součástí **auditů výkonu daného prvku**. Při této analýze můžeme postupovat následovně (obr. 2):

Obr. 2: Metodický postup při analýze změn v čase k disponibilitě k výkonu stanovených činností

Úvodem stanovíme referenční období, za které budeme porovnávat změny, k nimž došlo v oblasti disponibility k výkonu stanovených činností. Dané časové okamžiky $t_1 \dots t_n$ obvykle volíme tak, aby odpovídaly určitým časovým kontrolním bodům, kdy je např. kontrolováno, jak je realizována určitá koncepce či přijatá rezortní strategie.

Zároveň volíme referenční znaky, na základě jejich distribuce budeme porovnávat změny. Označme tyto referenční znaky $P, R, S, Q \dots Z$. U těchto znaků prověříme, zda v průběhu času nedošlo k jejich podstatným obsahovým změnám. Jestliže k takovým změnám došlo, pak daný znak z dalšího porovnávání vyřadíme. Výsledky zkoumání zaznamenává tabulka 3.

Tab. 3: Distribuce referenčních znaků „disponibility k výkonu stanovených působností“ v čase

Časový okamžik	Referenční znak					
	P	R	S	Q	...	Z
t_1						
t_2						
...						
t_n						

Pramen: autor

Na základě změn daných ukazatelů můžeme sledovat, k jakým kvalitativním a kvantitativním změnám v toku času dochází v oblasti disponibility k výkonu stanovených působností. Uvedená tabulka poskytuje relevantní informace vypovídající o změnách v disponibilitě daného prvku (nebo celého rezortu) k výkonu stanovených působností. Zjištěné informace jsou pak zdrojem pro rozhodování vrcholového managementu.

3. Porovnání stupně a kvality stanovených úkolů na úrovni více rezortních prvků

V praxi stojí interní auditor před úkolem porovnat výsledky plnění úkolů, které stanovil ministr či náměstek (resp. nadřízený orgán). K tomu můžeme použít nástroje srovnávací analýzy. Výsledky takové analýzy mohou být součástí **auditů výkonu ministerstva (resp. auditů výkonu sekcí, odborů)** a zdrojem informací k návrhu reformních změn.

Postupujeme analogicky jako v předchozím případě prověřování disponibility k výkonu stanovených činností s tím rozdílem, že v úvodním kroku definujeme okruh prověřovaných prvků (např. sekcí, odborů, oddělení), které budou předmětem srovnávací analýzy. Výsledky zkoumání uvádí tab. 4.

Tab. 4: Distribuce referenčních znaků disponibility k výkonu stanovených úkolů na úrovni jednotlivých prvků v časovém období $t_1 \dots t_n$

Prvek (sekcce, odbor, oddělení)	Distribuce sledovaných vlastností $P, R, S, Q \dots Z$ v daném časovém okamžiku t_i			Komentář
	t_1	t_2	t_n	
A_1	P, R	$P, R, S,$	$P, R, S, Q \dots Z$	
A_2	$P, R, S, Q,$	$P, R, S, Q \dots Z$	$P, R, S, Q \dots Z$	
...	...	...	...	
A_n	...	...	...	

Pramen: autor

Při zjišťování časové distribuce vlastností disponibility k výkonu stanovených úkolů na úrovni jednotlivých prvků v každém časovém okamžiku t_i prověřujeme přítomnost daného referenčního znaku. V komentáři pak uvádíme, které referenční znaky chybějí a zjišťujeme důvody jejich absence. Současně analyzujeme negativní dopady chybějících vlastností a dáváme doporučení k nápravě. V následujícím časovém okamžiku pak sledujeme, k jakým proměnám došlo a provádíme analogický komentář. Tak například u prvku A_1 absentují v čase t_1 charakteristiky plnění úkolů $S, Q, \dots, Z$. Odpovědný orgán přijímá nápravná opatření.

Jak je zřejmé, v čase t_2 již nechybí ukazatel plnění úkolu S , avšak i nadále nejsou plněny ukazatele Q a chybí i plnění té části úkolu, o níž referuje ukazatel Z . V čase t_3 již došlo k nápravě. Daný prvek A_1 již vykazuje plnohodnotný výkon stanovených úkolů.

Jak je z výsledků empirického šetření zaznamenaných v tabulce 4 zřejmé, prvek A_2 vykazuje již v době t_1 vyšší výkon při plnění stanovených úkolů. Ze sledovaných vlastností nevykazuje pouze referenční znak Z . Absentující výstupy této činnosti již splňuje v následujícím období t_2 .

Časová analýza rozdělení znaků vypovídajících o výkonu plnění stanovených úkolů v čase $t_1, \dots, t_n$ umožňuje poměrně objektivně srovnávat koncepčnost v práci mezi jednotlivými sekcemi, odbory a odděleními, jakož i získávat informace o celkové kvalitě výkonu působností.

Temporální analýza umožní srovnávat vývoj disponibility k výkonu i samotný výkon prověřovaných prvků, jakož i celého rezortu, případně v časové řadě porovnávat jednotlivé rezortní prvky z hlediska plnění stanovených úkolů. Získané informace pak mohou být využívány vrcholovým managementem rezortu jako zdroj pro podporu rozhodování.

4. Hodnocení plnění působností (úkolů) rezortního prvku formou stanovení koeficientu plnění působností (resp. koeficientu plnění uložených úkolů)

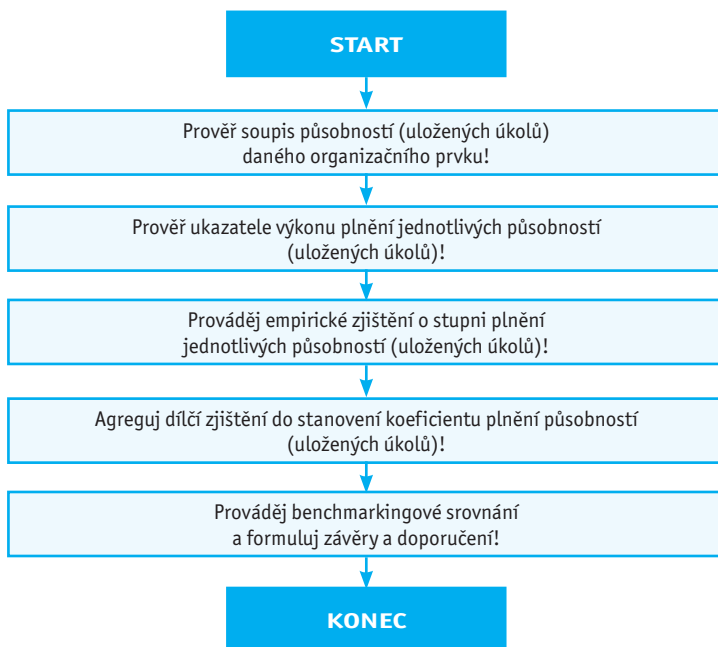
V praxi stojíme před problémem, jak prověřit účelnost a efektivnost fungování prověřovaného rezortního prvku. Také v tomto případě stojíme před problémem **auditů výkonu daného prvku**, kdy nástrojem k prověření je stupeň plnění působností (resp. stupeň plnění uložených úkolů). Můžeme přitom postupovat podle následujících kroků (obr. 3).

V prvním kroku prověříme jednotlivé působnosti daného prvku, resp. provedeme soupis a věcný inventář uložených úkolů. Zjistíme, kdo je jejich nositelem, a v případě prověřování působností ještě zjišťujeme, zda některá z působností není redundantní. Zároveň prozkoumáme, zda jsou na úrovni vykonavatele působností zpracovány ukazatele k hodnocení výkonu působností. V případě prověřování plnění úkolů auditujeme, zda stanovené úkoly mají určeny ukazatele plnění. Jestliže takoví ukazatelé jsou k dispozici, můžeme empiricky prověřovat stupeň jejich plnění.

V navrhovaném postupu budeme k prověření stupně plnění jednotlivých působností (resp. k prověření stupně plnění stanovených úkolů) používat procentní vyjádření. Takový způsob kvantitativního vyjádření plnění působností (resp. plnění úkolů) je velmi účinný pro další nákladově užitkovou analýzu. Pro zjednodušení předpokládáme, že daný prvek plní toliko tři působnosti P_1, P_2, P_3 , které byly splněny [3] tak, jak ukazuje tabulka 5.

Zjištěná dílčí plnění jednotlivých působností můžeme **agregovat do souhrnného ukazatele plnění působností**. [4] Nazvěme jej koeficient plnění působností K . Pro výpočet koeficientu plnění působností K platí vztah:

$$K = P_1 * P_2 * \dots * P_n \quad (1)$$

Pramen: autor

Obr. 3: Metodický postup při prověřování stupně plnění působností (resp. uložených úkolů) daného organizačního prvku

Tab. 5: Plnění působností institucí A

Působnost	Stupeň plnění působností (%)
P_1	100
P_2	80
P_3	100

Pramen: autor

Tedy pro prověření stupně plnění působností prvku A dosazením do vztahu (1) vypočítáme $K_A = 1 * 0,8 * 1 = 0,8$.

Koeficient plnění působností se pohybuje v intervalu od nuly do jedné. Je-li koeficient plnění působností roven nule, pak to znamená, že daný prvek neplní svoje působnosti. Je nesplněna minimálně jedna působnost. V případě, že koeficient má hodnotu jedna celá, pak jsou všechny působnosti vykonávány naprosto dokonale.

Koeficient plnění působností poskytuje v této formě informaci, jak účelně pracuje daný prvek. Tuto informaci můžeme využít pro benchmarkingové srovnání analogických rezortních prvků.

Závěr

Pro zvýšení efektivity a účinnosti stanovených působností je potřebné mít k dispozici patřičné informace. Ty je možné získat na základě provádění auditu činností dané instituce. K provádění auditu činností je vhodné zpracovat patřičné metodiky. Studie poukazuje na jeden z možných metodických přístupů jak zmíněný problém řešit.

Poznámky:

- [1] Půjde tedy o auditování účelu a efektivnosti správních činností. Cílový stav je takový, že provádění tohoto auditu bude součástí externí kontroly, která v případě státní správy (vynakládání zdrojů ze státního rozpočtu) patří do působnosti Nejvyššího kontrolního úřadu.
- [2] Teorie rozeznává dva druhy vlastností. Prvním druhem jsou tzv. vlastnosti empirické. To jsou takové vlastnosti, které můžeme podrobovat empirickému zkoumání a zjišťovat, zda daná vlastnost je přítomna či nikoliv. Druhým druhem vlastností je vlastnost esenciální. Ta je atributem daného předmětu (resp. v našem případě zkoumané sekce, odboru či oddělení). Náleží tedy danému předmětu nevyhnutelně. Ztratí-li předmět esenciální vlastnost, ztrácí svoji původní identitu. Příkladem takové esenciální vlastnosti je v případě zkoumaného organizačního prvku „schopnost vykonávat stanovené působnosti“. Jestliže daný prvek ztratí „schopnost vykonávat stanovené působnosti“, pak pozbývá svoji funkčnost jako způsoblost k výkonu působností.
- [3] Stupeň splnění působností můžeme např. stanovit expertním odhadem či na základě předem připravených ukazatelů (indikátorů) výkonu.
- [4] Analogický postup můžeme použít k hodnocení stupně plnění úkolů či k hodnocení stupně plnění cílů.

Literatura:

- PERNICA, B. Odvětví obrany a řízení podle cílů. *Vojenské rozhledy* 3/2008, ročník 17 (49), str. 25-28.
- VYLETAL, P. a kol. *Ekonometrické nástroje a metody řízení jakosti v akvizičním procesu*. Praha: AVIS, 2008. **ISBN 978-80-7278-438-7**.
- Vyhláška 416* ze dne 28. června 2004, kterou se provádí zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole) .
- Zákon 2/1969 Sb.*, zákon ČNR ze dne 8. ledna 1969 o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ve znění změn a pozdějších úprav.
- Zákon č. 320/2001 Sb.*, ze dne 9. srpna 2001 o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole).

Méně viditelné, ale stejně důležité úkoly nás také čekají v oblasti vnitřní transformace rezortu. Jestliže množství a náročnost úkolů roste rychleji než rozpočet rezortu, je nezbytné naučit se se svěřenými prostředky dobře hospodařit a udělat vše proto, aby byly vynakládány rozumně a bez zbytečného plýtvání. Asi není třeba připomínat, že Ministerstvo obrany je jediný rezort, u kterého došlo k navýšení rozpočtu oproti minulému roku. Ani letos se však bohužel nemohu vyhnout konstatování, že reálná potřeba zvyšování výdajů se jen špatně obhazuje ve světle nejruznějších korupčních kauz a obviňování z neefektivního hospodaření. Prestiží armády též nepřidává váhavost, se kterou někdy přistupuje ke stoupencům neonacistických hnutí ve svých řadách nebo lidem, kteří páchají těžko omluvitelnou trestnou činnost.

Přesto jsem přesvědčena, že absolutní většina zaměstnanců rezortu, vojáků i civilních zaměstnanců, pracuje s plným nasazením a rezortu dělají čest. Zvláště bych chtěla poděkovat našim vojákům v misích. Jejich nasazení se v tomto roce neobešlo bez zranění a bohužel ani obětí na životech. Ráda bych zdůraznila, že ochrana zdraví a života našich vojáků je pro mě tou nejvyšší prioritou. Pokud se však nějaké nešťastné události nepodaří zabránit, pak musíme umět pomáhat obětem i jejich blízkým. Zraněný či mrtvý voják nesmí být jen položkou v armádních statistikách, ale konkrétním člověkem, jehož úděl je i naší vizitkou.

**Vlasta Parkanová, ministryně obrany ČR,
na velitelském shromáždění Armády ČR, 25. listopadu 2008**

Ekonomické aspekty akvizic v podmínkách rezortu obrany

Autor příspěvku se zamýšlí nad alternativním chápáním investic ve veřejném sektoru, tak i v jeho specifickém odvětví obrany. Tento přístup může ovlivňovat rozhodování především v prvních fázích akvizičního procesu směřujícího k nabytí konkrétního statku uspokojujícího reálné potřeby. Výsledkem tohoto procesu může být jak pořízení kapitálového investičního, tak i provozního investičního statku. V souvislosti s touto skutečností se příspěvek snaží odpovědět na otázku, zda je možné chápat a hodnotit investice realizované v podmínkách veřejného sektoru obdobným způsobem, jak je tomu v sektoru soukromém. Zahraniční zkušenosti naznačují, že takovýto přístup je možný i ve specifických podmínkách obranného sektoru.

Úvod

Akvizice obvykle představují významný podíl celkových obranných výdajů. Jejich makroekonomické dopady jsou v odborné literatuře diskutovány. [1] Méně však je upozorňováno na skutečnost, že jejich výše a struktura může významně ovlivnit, ne-li ohrozit, schopnost armády dostát závazkům vůči společnosti a spojencům. Proto k rozhodování o realizaci investic je nezbytné přistupovat s co největší opatrností, při vědomí skutečnosti, že vždy volíme mezi variantami, se kterými jsou spojeny konkrétní míry rizika, efektivnosti a alternativních nákladů příležitostí.

Členské země NATO v roce 2003 vydávaly na obranné zabezpečování (akvizice) průměrně 17 % svých obranných rozpočtů. Vojenské výdaje ministerstva obrany Spojených států amerických vztahující se k akvizičním potřebám, představovaly pro roky 2005–2007 částku přesahující 260 miliard US\$. [2] Spojené království každoročně za zprostředkování vojenských nákupů zaplatí částku přesahující 10 miliard £. [3] Australský náměstek ministra obrany pro obranné akvizice ve své zprávě z 15. května 2008 uvádí, že objem prostředků plánovaný pro Defence Materiel Organisation, která je odpovědná za zabezpečení akvizičních potřeb (jak kapitálových, tak provozních), představuje částku, která je rovna 9,6 miliard \$. [4] Tato částka představuje cca 45 % celkového obranného rozpočtu. [5] V roce 2002 výdaje Německa v oblasti vojenského zabezpečování se pohybovaly ve výši 4,4 miliard euro [6] a v roce 2003 akviziční výdaje činily 4,1 miliard Euro. [7] Souhrnný přehled podílů obranných investičních výdajů ve vybraných zemích poskytuje tab. 1.

Uvedená data ukazují, že velikost výdajů, vztahující se ke kapitálovým a provozním investicím, není zanedbatelná a pozornost, která jim je, nebo která by jim měla být věnována v průběhu akvizičního procesu, je zřejmá.

1. Akviziční proces a pořizování investic

I když se tento proces [10] může lišit stát od státu, zpravidla se jedná o cyklus, který zahrnuje fázi hodnocení hrozeb a provozních požadavků, stanovení technických parametrů, průzkumu dodavatelských alternativ a výzvy k podávání nabídek, vyjednávání, hodnocení

Tab. 1: Obranné investiční výdaje [9] jako procento celkových obranných výdajů (vybrané země Evropy)

Země	2001	2002	2003	2004	2005	2006	CAGR [8]
Belgie	7,1	7,1	5,3	5,5	6,4	5,9	-3,63
Česká republika	20,3	17,5	19,5	15,4	9,3	14,6	-6,38
Francie	19,4	19,1	20,5	20,9	21,3	23,2	3,64
Holandsko	16,7	15,9	14,9	16,7	16,0	16,8	0,12
Itálie	10,3	12,4	12,9	11,7	9,1	7,2	-6,91
Maďarsko	10,5	11,1	10,3	11,9	8,4	9,0	-3,04
Německo	14,0	14,1	13,8	14,8	14,2	15,0	1,39
Norsko	21,2	23,7	21,8	22,9	21,1	19,4	-1,76
Polsko	8,8	11,1	12,4	14,6	14,6	18,2	15,64
Velká Británie	24,1	23,7	22,6	22,8	23,1	21,2	-2,53
Španělsko	12,7	23,3	22,2	22,8	22,1	21,7	11,31
Švédsko	49,8	50,4	44,9	42,7	42,1	43,6	-2,65
Turecko	33,0	31,5	38,3	32,9	29,8	34,4	0,83

Pramen: CHAO Wan-Jung, SANDERS Gregory, BEN-ARTI Guy. *Trends In European Defense Spending, 2001-2006*. [online] c 2008 poslední revize 25.06.2008 [cit. 2008-06-27] Dostupné z: <http://www.csis.org/component?option=com_csis_pubs/task/view/id,4461/>.

a selekce, řízení a kontroly dodávky. Z racionálního hlediska je nezpochybnitelný požadavek, aby tento proces obsahoval i ekonomické a finanční zhodnocení výhodnosti a užitečnosti kapitálové nebo provozní investice, v průběhu celého jejího životního cyklu.

Tento požadavek reaguje na tendence veřejného sektoru k neefektivní alokaci zdrojů. Odborné publikace často jako příčinu označují neexistenci zisku a konkurence uvnitř veřejného sektoru. Už méně je však diskutována skutečnost, že **v tržním prostředí míru poskytovaného užítu deklaruje spotřebitel prostřednictvím realizované koupě statků nebo služeb**. Jeho ochota zaplatit cenu za nabízené zboží je signálem pro prodejce nebo výrobce, že strana poptávky akceptuje jeho náklady a míru zisku.

V prostředí veřejného sektoru by tyto informace měl poskytovat proces veřejné volby. Ale právě z charakteristik tohoto procesu a z dalších důvodů, odborné veřejnosti zcela známých a zřejmých, tato odpovědnost nemůže ležet na bedrech spotřebitele statků a služeb.

V daném případě je nezbytné, aby užitečnost – smysl a poslání statků a služeb – byl výslovně občanovi deklarován organizací veřejného sektoru. Transparentní rozhodovací proces vztahující se k akvizičním aktivitám, který je schopen minimalizovat míru ekonomické nejistoty a zajistit racionální hospodaření s disponibilními zdroji, k dosažení tohoto požadavku bezpochyby přispívá. Lze tedy předpokládat, že každá organizace ve veřejném sektoru a rezort obrany tím nevýjímaje, by měla být schopna ekonomicky vyjádřit oprávněnost své existence.

V posledních letech můžeme být svědky sílících snah o ekonomizaci v podmínkách veřejného sektoru. Obrat k výkonnostnímu nebo výsledkovému managementu, změny ve finančním managementu, jež jsou doprovázeny přechodem od peněžního k aktuálnímu účetnímu systému, vytvářejí lepší podmínky pro transparentnost finančních toků, odpovědnost za výsledky a zvýšení informovanosti o reálných nákladech realizovaných rozhodnutí. Tyto skutečnosti mají vliv i na kvalitu ekonomického rozhodování ve všech fázích akvizičního procesu.

2. Investice v soukromém a veřejném sektoru

Z obecného pohledu představuje investice budoucí ekonomický užitek (je též možno použít termín „hospodářský přínos“), který je finančně vyjádřitelný. Tohoto užitku však lze dosáhnout teprve za určitou dobu. Jeho výše je spojena s nemalou mírou rizika, přičemž ho lze dosáhnout teprve v závislosti na hospodářské výkonnosti subjektu, do kterého byla investice vložena. Takovéto vymezení investice pro soukromý sektor je zcela běžné a akceptovatelné. Lze však předpokládat, že její využití pro veřejný sektor by zřejmě vyvolalo polemiku. [11]

Patrně nejvíce diskutovanými pojmy by byly termíny **ekonomický užitek** a jeho **finanční vyjádřitelnost**. Využívání kategorií jako je zisk, kalkulace, odpisy, výnosnost, výkonnost apod. ve spojení s veřejným sektorem není ještě ujasněno a to jak v našich politicko-ekonomických, tak i teoreticko-ekonomických kruzích. Otázkou však nadále zůstává, zda je tato polemika oprávněná.

Frank, Robert H. a Bernanke, Ben S. při vysvětlování problému měření HDP výdajovou metodou uvádí, že: „*Investice jsou výdaje firem na finální statky, které představují kapitálové statky a bydlení.*“ Investice pak člení do tří skupin na investice do fixního kapitálu, do obytných budov a do zásob. Další prezentovanou součtovou položkou jsou **vládní nákupy**, jež autoři definují jako: „... *nákupy finálních výrobků, jako jsou například bojová letadla, a služeb, například výuky ve veřejných školách, federálními, státními a místními vládami.*“ Nelze však nalézt při určité míře abstrakce a zjednodušení jisté paralely?

Odhlédneme-li od skutečnosti, že tyto vládní nákupy mohou obsahovat výdaje, které představují čistou spotřebu zdrojů pro zajištění fungování jednotlivých ekonomických subjektů veřejného sektoru, **není pak možné zbylé výdaje považovat za kapitálové a provozní investice, které realizuje veřejný sektor?** Není nákup bojového letadla nebo kolových vozidel pro ozbrojené síly nakonec nic jiného než typ obranné investice, od které se očekává ekonomický užitek, jež není finančně vyjádřitelný běžnými prostředky a postupy? Odpověď na předešlé otázky může částečně naznačit následující tab. 2 a tab. 3.

Tab. 2: Porovnání ekonomických subjektů v rámci soukromého a veřejného sektoru

Charakteristika ekonomického subjektu	Naplnění charakteristiky ekonomickým subjektem	
	Soukromý sektor	Veřejný sektor
Dochází ke spotřebě vzácných zdrojů	Ano	Ano
Výkonnost je finančně vyjádřitelná	Ano/Přímo	Částečně/Nepřímo
Subjekt je nucen volit mezi alternativami (vznik nákladů ušlé příležitosti – „opportunity costs“)	Ano	Ano

Pramen: vlastní

Výše uvedená srovnání nás opravňují vyslovit předpoklad, že ekonomické subjekty soukromého a veřejného sektoru vykazují podobné znaky s tím rozdílem, že **v případě subjektů veřejného sektoru jejich „hnacím motorem“ není dosažení zisku, ale poskytnutí užitku** – který velmi volně řečeno – pokud je poskytován v souladu s cíli a procesy ekonomického řízení – je „ziskem“ pro společnost jako celek, případně pro konečnou skupinu uživatelů, pro niž je poskytován užitek určen.

Realizaci nákupu nové vojenské techniky je tedy možné považovat za investici, která může přinést vyšší bojovou připravenost, vyšší bezpečnost lidského kapitálu (osádky, pilotů apod.),

Tab. 3: Porovnání vymezení investic v soukromém sektoru s možným vymezením investic ve veřejném sektoru

Typ investice		Obsahová náplň		
		Soukromý sektor	Veřejný sektor	
			Obranné odvětví	Ostatní odvětví
Hmotné	Fixní kapitál	Nákup nových kapitálových statků	Nákup nových kapitálových statků	
		Stroje, továrny, kancelářské budovy, dopravní prostředky apod.	Vojenská technika a infrastruktura	Nemocnice, školy, ekologická, dopravní a energetická infrastruktura
	Obytné budovy	Výstavba nových domů a bytových staveb soukromými investory	Výstavba bytových domů veřejnou správou	
	Zásoby	Zboží, které je vyrobeno, ale není zrealizováno prodejem	Zboží, které slouží k zajištění provozních potřeb organizací veřejného sektoru	
Finanční			Vojenská výstroj, munice, náhradní díly k vojenské technice, pohonné hmoty	Školní pomůcky, zdravotnické nástroje a materiál, pohonné hmoty, kancelářské potřeby
		Nákup finančních aktiv	Nákup finančních aktiv	
		Akcie, obligace	Z dostupných zdrojů nebylo možné dovodit příklady takovýchto operací	V podmínkách veřejného sektoru jsou známy takovéto případy operací zhodnocující v daný časový okamžik nevyužití finanční zdroje

Pramen: Vlastní s využitím definice podle FRANK, Robert H., a BERNANKE, Ben S., *Ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2003. s. 456-457 ISBN 80-247-0461-4.

nižší provozní náklady apod. Příspěvek této investice ke zvýšení schopnosti ozbrojených sil uhájit vnější bezpečnost země je možné anticipovat. Abychom však mohli rozhodnout o její reálnosti a výhodnosti, musíme umět rozpoznat všechny náklady, které s ní souvisí. Jsme však této „plné“ informovanosti schopni dosáhnout?

Těž můžeme vyslovit přesvědčení, že rozhodnutí o investici v soukromém a veřejném sektoru jsou ovlivněna motivy, které si mohou být velmi blízké. Realizace investice a vlastnění kapitálového majetku vyvolává **uživatelské náklady kapitálu** – tzv. *náklady ušlé příležitosti* (opportunity costs). Investor jak v soukromém, tak i ve veřejném sektoru musí při volbě konečné varianty zvažovat všechny náklady, které jsou s investicí svázány. Soukromý investor při kalkulování realizace investice např. do kapitálových statků, musí také **zvažovat náklady kapitálu, tj. cenu půjčení peněz**.

Cíle, kterými je ve svém podnikání veden, determinují jeho konečné rozhodnutí o provedení investice, případně o změnách ve struktuře jeho kapitálového majetku. Odborné zdroje (Goldfinch, Shaun., Dangerfield Geoff., Ball Ian, Dale, Tony., Eggers William D., Sacco, John.) zabývající se touto problematikou dokazují, že **lze modifikovat ekonomický systém**

veřejného sektoru, takovým způsobem, že i v jeho podmínkách, rozhodování o rozsahu a struktuře majetku může být prováděno při stejné míře informovanosti o nákladech jako v sektoru soukromém.

Rozdíl ve vnímání investic ve veřejném a soukromém sektoru je dán jinými ekonomickými podmínkami, které jsou zmiňovaným subsystémům národního hospodářství vlastní. Financování vlastního provozu a rozvoje ekonomického subjektu v soukromém sektoru se děje především prostřednictvím realizace vlastní produkce na trhu. Financování ekonomického subjektu ve veřejném sektoru se děje prostřednictvím přerozdělovacích procesů. Hlavním finančním zdrojem jsou daně, případně prostředky získané prodejem nabízených služeb a statků za ceny, které však plně neodrážejí jejich produkční náklady.

Investiční statky zpravidla fungují po řadu let. Tato skutečnost má za následek, že firmy a domácnosti mají často sklon platit za takové investice vypůjčenými fondy. Náklady na získání těchto fondů jsou určeny úrokovou sazbou. Navíc investiční náklady soukromého subjektu ještě mohou být ovlivněny vládními daněmi. Ve veřejném sektoru možnost vypůjčit si potřebné fondy existuje také, ale ekonomické subjekty tímto způsobem finanční prostředky zpravidla nezískávají. Nemusí tedy kalkulovat tyto náklady a nemusí ani zvažovat vliv daní na výnosnost investice. Dlouhodobá životnost investic s sebou přináší i otázku jejich amortizace, která by se měla projevit v průběhu jejich celého životního cyklu. V soukromém sektoru je tento aspekt řešen prostřednictvím odpisů, jež slouží jako zdroj financování obnovy kapitálového majetku, zároveň umožňuje sledovat skutečnou hodnotu majetku v čase.

Dříve ve veřejném sektoru informace o ekonomických kategoriích (náklady a výnosy, zdroje financování, majetek), odrážející hospodaření ekonomických subjektů, nebyly běžně k dispozici. Převažující peněžní účetní systémy umožňovaly sledovat pouze výdaje. S narůstajícími ekonomickými problémy při uspokojování finálních potřeb obyvatelstva prostřednictvím poskytování statků a služeb financovaných cestou veřejného sektoru se dospělo k poznání, že bez znalosti úplných nákladů (včetně těch, které nejsou bezprostředně spojeny s úbytkem peněžních prostředků) [12] spotřebovaných při naplňování poslání a cílů ekonomických subjektů, je realizace procesů ekonomického řízení nemyslitelná.

V současné době lze konstatovat, že koncept *akruálního účetního systému* byl akceptován a podle údajů OECD a IFAC většina vyspělých zemí světa buď již dnes přechod k akruálnímu účetnictví ukončila, nebo jej dokončuje. [13] Ve světle těchto změn pak není vůbec překvapující, že nový pohled na evidenci a výkaznictví ekonomických dat se projevil i ve způsobu definování investic ve veřejném sektoru. [14]

Velmi zajímavým příkladem toho, co nové pojetí evidence a vykazování ekonomických dat přináší a umožňuje a má vztah nejen ke kapitálovým a provozním investicím, ale i k samotnému akvizičnímu procesu, je praxe tzv. kapitálových poplatků v podmínkách rezortu obrany Velké Británie a Nového Zélandu.

3. Koncept kapitálových poplatků

Kapitálový poplatek je účetní náklad navržený tak, aby jasně informoval vládu, ministerstva a jimi řízené organizace o kapitálových nákladech investovaných v rámci jejich aktivit. Kapitálový poplatek si lze také představit jako „sankci“, která je uvalena na hodnotu veškerého dlouhodobého majetku, který je v držení jednotlivých ministerstev a jejich organizačních součástí. Kromě akruálního účetního režimu, nezbytným předpokladem pro plné využití tohoto konceptu je decentralizovaná pravomoc k nákupu a prodeji majetku.

3.1 Zkušenosti a praxe rezortu obrany Velké Británie s konceptem kapitálového poplatku

Rozhodnutí přejít k účtování vládních aktivit z hlediska zdrojů prošlo delším vývojem a bylo výsledkem dřívějších snah o přesun odpovědnosti za nákup zdrojů na ty, kteří nesou odpovědnost za poskytování s tím spojené služby. Vládní zpráva z roku 1995, tzv. bílá kniha, s názvem **Lepší vyúčtování peněz daňových poplatníků** (Better Accounting for the Taxpayer's Money), [15] objasňovala vládní rozhodnutí, že každé ministerstvo (včetně rezortu ministerstva obrany) bude mít zdrojový rozpočet, založený na akruálním principu. Tato opatření mimo jiné umožňují lepší nakládání s kapitálem, přičemž kapitálové odpisy a náklady podporují efektivnější využívání kapitálových zdrojů.

Jako příklad můžeme uvést účtování nově pořízené budovy. Hodnota budovy se kapitalizuje jejím zanesením do rozvahy mezi aktiva. Stanoví se odpisová sazba (podle hodnoty budovy v průběhu její užitné doby, u budov obvykle 50 let), a také částka k pokrytí hypotetických nákladů tzv. kapitálových poplatků představujících náklady ušlých příležitostí vázání zdrojů v majetku. Číselné znázornění tohoto případu poskytuje tab. 4 (výchozím předpokladem je, že cena budovy by byla 5 mil. liber).

Tab. 4: Vztah rozvahového účtu a výkazu provozních nákladů

Rok		
k	Rozvaha ke stanovenému dni (libry £)	
	Kapitálová hodnota majetku v roce pořízení (k)	5 000 000
	Částka odpisů do výkazu provozních nákladů	100 000
	Čistá hodnota majetku na konci roku	4 900 000
	Výkaz provozních nákladů za stanovené období (libry £)	
	Částka amortizace (5 mil liber/50 let za předpokladu lineárního odpisování)	100 000
	Částka kapitálových nákladů (hodnota majetku × 6 %)	300 000
k+1	Rozvaha ke stanovenému dni (libry £)	
	Kapitálová hodnota majetku v roce k+1	4 900 000
	Částka odpisů do výkazu provozních nákladů	100 000
	Čistá hodnota majetku na konci roku	4 800 000
	Výkaz provozních nákladů za stanovené období (libry £)	
	Částka amortizace (5 mil liber/50 let za předpokladu lineárního odpisování)	100 000
	Částka kapitálových nákladů (hodnota majetku × 6 %)	294 000
k+2	Rozvaha ke stanovenému dni (libry £)	
	Kapitálová hodnota majetku v roce k+2	4 800 000
	Částka odpisů do výkazu provozních nákladů	100 000
	Čistá hodnota majetku na konci roku	4 700 000
	Výkaz provozních nákladů za stanovené období (libry £)	
	Částka amortizace (5 mil liber/50 let za předpokladu lineárního odpisování)	100 000
	Částka kapitálových nákladů (hodnota majetku × 6 %)	288 000

Pramen: Upraveno dle *Financial management policy manual* (JSP 462 ISSUE 2). London: MoD, 2003. s. 304.

Zatímco odpisovaná částka 100 000 liber bude každý rok stejná, protože představuje 1/50 hodnoty budovy, částka kapitálových nákladů se bude snižovat, protože se vypočítává jako 6 % z čisté hodnoty budovy, která se každoročně snižuje o odpisy. Například ve druhém roce se účetní cena budovy stanoví na 4 900 000 liber. Kapitálové náklady z této částky pak budou $4\,900\,000 \text{ liber} \times 6\% = 294\,000 \text{ liber}$. V následujících letech se postup opakuje.

Výsledkem těchto kroků je **možnost jednoznačného rozlišení mezi kapitálovými výdaji a náklady účetního období a zlepšení oceňování investic díky jednoznačnému zviditelnění faktorů jako jsou náklady kapitálových poplatků a odpisové náklady** ve finančních výkazech. Vedoucí pracovníci se pak nezajímají jen o prostředky k nákupu určité položky, ale musí brát v úvahu celý průběh nákladů a zajištění jejich zdrojů.

3.2 Zkušenosti a praxe rezortu obrany Nového Zélandu s konceptem kapitálového poplatku

Před rokem 1990 vláda Nového Zélandu (včetně rezortu ministerstva obrany) neměla dobrou pověst díky neschopnosti dobře spravovat svěřený majetek. Svědectví o tom podává i Alan Gibbs, soukromý podnikatel, který předsedal několika správním radám vládních společností:

„Vláda byla neobyčejně rozhazovačná ve vztahu ke kapitálu. Jedna z prvních věcí, kterou jsme udělali, bylo vytvoření seznamu všech nadbytečných buldozerů, strojního zařízení a vybavení, které Forest Service získaly díky dodatečným finančním prostředkům. Vše bylo fyzicky shromážděno na velký dvůr, na mnoha hektarech plochy byla tato technika – a my jsme uskutečnili obrovskou dražbu. Z tohoto neuvěřitelného množství strojů a zařízení by mohla být vybavena nádherná nová továrna, ale pro nás bylo naprosto nepotřebné.“ [16]

V souladu s hlavním rámcem reformy, [17] jež na Novém Zélandu probíhaly, manažeři získali více svobody k řízení, ale zároveň také více zodpovědnosti za výsledky. Na jedné straně vedoucí pracovníci vládních organizací byli obdařeni pravomocí nakupovat a prodávat majetek opravňující je vybrat správnou strukturu kapitálu. Na straně druhé jsou podrobeni kapitálovému poplatku, který je nutí, aby určili priority nákupů majetku, a dává jim zároveň stimuly k prodeji nadbytečných aktiv. Kapitálový poplatek v podstatě aplikuje úrokovou sazbu na všechny kapitál, vytvářející aktuální náklady užívaného kapitálu. Poplatek vyvolává podnět pro balancování kapitálových výdajů oproti jejich užitečnosti při dosahování cílů vládních organizací. Jeho výpočet se provádí pololetně a pro jeho stanovení se používá hodnota čistého jmění jednotlivých vládních organizací a rezortů. [18]

Kapitálový poplatek, slouží jako zprostředkovatel nákladů poskytování kapitálu ozbrojeným silám. Vyjadřuje skutečnost, že kapitálové a provozní investice s sebou nesou náklady. Když rezort obrany vynaloží peníze na investiční projekt, má logicky méně na jiné výdajové priority. Jeho existence v kombinaci s výslednými cíli, nutí manažery zvažovat účelnost a efektivnost investic a vytváří prostor pro vyvážení daňových prostředků pro jiné užití. Poskytuje silný motiv pro ministerstvo obrany a jimi řízené organizace, aby účelně redukovaly své investice do statků jako je výzbroj a výstroj, půda, stavby apod. Kapitálový poplatek není určen k tomu, aby jej organizace realizovala jako budoucí výdaj na nákup nového zařízení, např. jako jsou dopravní prostředky. [19] V roce 1999 úroveň kapitálového poplatku, stanovovaná ministerstvem financí byla rovna 11 %. Úroveň kapitálového poplatku pro rok 2009 je stanovena dle předběžných údajů na 7,5 %. [20]

Pro přiblížení praxe kapitálových poplatků v rezortu obrany Nového Zélandu můžeme uvést příklad efektů na rozhodování proces vztahující se k pořízení provozní investice (viz tab. 5).

Organizace zvažuje investici do počítačového systému, který bude redukovat její provozní náklady o 90 000 \$ ročně. Tento systém bude stát 1 000 000 \$. Předpokládejme, že sazba kapitálového poplatku je stanovena na 10% ročně. Měla by organizace nakoupit tento systém?

Tab. 5: Kapitálový poplatek jako faktor ovlivňující akviziční proces

Změna ročních nákladů	NZ\$
Redukce přímých administrativně-procesních nákladů	- 90 000
Nárůst nákladů v důsledku kapitálového poplatku	100 000
Celkový nárůst ročních nákladů	10 000

Pramen: Upraveno podle BALL, Ian., DÁLE, Tony., EGGERS William D., and SACCO John. *Reforming Financial Management In The Public Sector: Lessons U.S. Officials Can Learn From New Zealand*. [online]. c2006 poslední revize 10.5.2008 [cit.2008-07-09] Dostupné z: < <http://www.reason.org/ps258.html> >.

Na základě tohoto zjednodušeného příkladu, by organizace neměla nakoupit tento systém, protože jeho pořízení by zapříčinilo nárůst celkových nákladů organizace. Pokud by kapitálové náklady nebyly explicitně vyjádřeny v hodnocení, organizace by mohla systém nakoupit. Zároveň je nutné připomenout, že důkladnější analýza by vyžadovala provést diskontování peněžního toku za staré a nové situace. Diskontovaný peněžní tok z nového systému by měl být dostatečně větší, aby kompenzoval kapitálový poplatek.

Další příkladem může být prodej nadbytečného majetku, ke kterému dochází díky působení zavedených kapitálových poplatků. Organizace prodá část nepotřebné půdy za 5 mil. \$ a vrátí příjem z prodeje vládě. Transakce redukuje čistou hodnotu organizace o 5 mil. \$ a její roční náklady snížením kapitálového poplatku o 500 000 \$ (za předpokladu 10% míry kapitálového poplatku). Za podmínky, že z obchodu organizace nic netratí, úspora 500 000 \$ poskytuje manažerům organizace prostor k rozhodování o tom jak s ní naložit, včetně možnosti navrhnout snížení ceny produkovaných služeb. Akruální přístup ke kapitálu umožňuje, aby akviziční politika a následně i samotný akviziční proces byl opatrnější směrem ke konečnému rozhodnutí o výběru varianty. Výše uvedené informace naznačují, že pokud míra ročních poplatků za kapitálový majetek je vysoká, pak investice nemusí být výdělečné i navzdory jejich schopnosti zlepšit produktivitu organizace.

Rozdílnost mezi peněžním a akruálním účetním konceptem se projevuje ve způsobu evidence a vykazování údajů o struktuře obranných výdajů. Vliv konceptu kapitálových poplatků se odráží i ve výši celkových obranných výdajů, jak je možné vysledovat z tab. 6 a tab. 7. Jsou zde zobrazeny obranné výdaje Nového Zélandu (1997) prostřednictvím jejich komparace mezi akruálním a peněžním účetním systémem.

Z dosavadních zkušeností Nového Zélandu a Velké Británie lze uvést následující klíčové užítky konceptu kapitálových poplatků:

- poskytuje **stimuly k redukci míry investic a restrukturalizuje majetek** v držení ministerstev jimi řízených organizací, a tak může být dosaženo jeho efektivnější struktury,
- **ozřejmuje vládě náklady** udržování jejich **kapitálových a provozních investic** u jednotlivých ministerstev,
- zajišťuje, že **cena za statky a služby produkované ministerstvy odráží úplné náklady** a nutí manažery, aby započítávali náklady kapitálu, když srovnávají náklady služeb produkovaných vládou s náklady soukromých poskytovatelů.

Tab. 6: Vykazování obranných výdajů Nového Zélandu dle aktuálního účetního konceptu

Výdaje	Celkem	
	%	tis. NZ \$
Osobní náklady	37,2	524 534
Provozní náklady	24,7	348 793
Odpisy	12,8	108 424
Kapitálový poplatek	25,3	356 051
Celkem	100,0	1 409 802
% HDP	1,44	-
Per Capitem		392

Pramen: Upraveno podle http://www.victoria.ac.nz-css-docs-Strategic_Briefing_Papers-Vol.1%20Dec%201999-NZDS.pdf

Tab. 7: Vykazování obranných výdajů Nového Zélandu dle peněžního účetního konceptu

Výdaje	Celkem
	tis. NZ\$
Provozní náklady	870 532
Akvizice, výstavba	198 404
Věda a výzkum	799
Celkem	1 068 936
% HDP	1,09
Per Capitem	295

Pramen: Upraveno podle http://www.victoria.ac.nz-css-docs-Strategic_Briefing_Papers-Vol.1%20Dec%201999-NZDS.pdf

Kapitálové poplatky výrazným způsobem přispívají ke změně chápání a vnímání investičních potřeb uvnitř veřejného sektoru ať už jako celku, nebo v jeho jednotlivých odvětvích včetně rezortu obrany. A výše uvedené příklady vyvracejí klisé a zažitě představy o nemožnosti „naučit“ veřejný sektor ekonomické racionalitě.

Závěr

V soukromém sektoru investoři a věřitelé nabízejí kapitál soukromým firmám náhradou za dividendy a platbu úroků (tzv. kapitálové náklady). Placení za kapitál nutí firmy zvažovat přednosti alternativních investic a vybírat takové z nich, které poskytují nejvíce užitek. Ve veřejném sektoru investory a věřiteli, kteří poskytují „veřejným firmám“ svůj kapitál, jsou občané státu. Je zde však několik rozdílů. V první řadě zde musíme postrádat svobodnou vůli k tomuto poskytování a dále zde také není přítomen příslib dividend a platba úroků. Navíc peněžně účetní systémy jednotlivých států dlouhou dobu nebyly schopny poskytnout svým občanům relevantní a pravdivé informace o úplných nákladech vyvolaných fungováním veřejného sektoru.

Nebylo také možné získat informace o skutečných nákladech kapitálových a provozních investic, což znesnadňovalo rozhodování o jejich realizaci a tím „pokřivovalo“ průběh celého

akvizičního procesu. Spíše jak ekonomický kalkul, rozhodující roli sehrával převažující veřejný zájem vycházející z procesu veřejné volby. V současné době však nabývá na síle pragmatický přístup, který nesnímá z decizní sféry ekonomickou odpovědnost vyplývající ze správy svěřeného majetku.

Chronické deficity veřejných rozpočtů vedly vlády ke hledání alternativních cest, jež by zajistily dlouhodobou udržitelnost financování a hospodaření organizací veřejného sektoru s akcentem na zvýšenou výkonnost, transparentnost a zúčtovatelnost a zodpovědnost. Úspěšnost pokusů využívat a implementovat postupy a nástroje ze soukromého sektoru se zvyšovala.

Globální přechod k akruálnímu účetnímu režimu, využívání podobných účetních metod jaké známe u podnikatelských subjektů soukromého sektoru, umožňuje změnu evidence a vykazování ekonomických dat o veřejném sektoru. Odpisy nebo koncept kapitálových poplatků jsou toho dobrým důkazem. Výsledkem je lepší péče o svěřený majetek, [20] zhopodárňování kapitálu [21] a pokles potřeb kapitálových a provozních investic. [22]

Vláda České republiky ve svém usnesení č. 561 ze dne 23. května 2007 [23] rozhodla o vytvoření účetnictví státu, díky kterému budeme schopni získat **věrnější zobrazení skutečného stavu jeho ekonomického systému**. Toto rozhodnutí pramení ze zjištění, že současný stav v České republice, z hlediska schopnosti účetního systému poskytovat údaje rozhodné pro ekonomické řízení státních organizací, neodpovídá mechanismům používaným ve „starých“ státech Evropské unie, ale neodpovídá ani mechanismům, které potřebují pro řízení a vykazování podnikatelské subjekty v České republice. [24] Schválením novely zákona o účetnictví Senátem ČR dne 17. července 2008, [25] se i Česká republika přiřadila k zemím, které opouští peněžní účetní systém a otevírá si tím cestu nejen k lepšímu nakládání se svěřenými finančními prostředky, k racionálnějšímu hospodaření s majetkem, ale i ke změně stylu práce a ekonomického myšlení. Přechod k akruálnímu účetnímu režimu (tzv. vytvoření účetnictví státu) je komplexní změna, která přesahuje hranice jednoho rezortu.

Z toho vyplývá i skutečnost, že patřičná součinnost a zapojení bude vyžadována i od rezortu Ministerstva obrany České republiky. Nechtě výše uvedené zahraniční příklady evidence, vykazování a použití ekonomických dat na pozadí akruálního účetního systému, jsou příspěvkem k zvyšování informovanosti a porozumění nově pokládaným základům ekonomického systému státu i samotného rezortu obrany a jím řízených organizací.

Poznámky:

- [1] Např.: ANTONAKIS, Nicholas. *Military Expenditure and Economic Growth in Greece, 1960-90* (1997), HEO Uk., HAHM Sung D. *Politics, Economics, and Defense Spending in South Korea* (2006), ALEXANDER, W. R. *The Impact of Defence Spending on Economic Growth: A Multi-Sectoral Approach to Defence Spending and Economic Growth with Evidence from Developed Economies* (1990), BISWAS, B., RAM, R. *Military Expenditure and Economic Growth in the Less Developed Countries: An Augmented Model and Further Evidence* (1986), DEGER, Saadet., SMITH, Ron. *Military Expenditure and Development: The Economic Linkages* (1985), DUNNE, Paul. *The Political Economy of Military Expenditure: An Introduction* (1990).
- [2] Více na <http://www.defenselink.mil/comptroller/defbudget/fy2007>.
- [3] Více na <http://www.parliament.uk/commons>.
- [4] Více na <http://www.defence.gov.au/budget/>.
- [5] Více na <http://www.defence.gov.au/dmo/index.cfm>.
- [6] Více na <http://defence-data.com>.
- [7] Více na http://proceedings.ndia.org/498A/5NDIA_Procurement_brief.pdf.
- [8] CAGR (Compound Annual Growth Rate) – složená roční míra růstu.
- [9] **Obranné investiční výdaje** jsou chápány jako výdaje na vojenské zabezpečování (military procurement) a výdaje na vědu a výzkum. Výdaje na vojenské zabezpečování spíše reflektují aktivity k dosažení obranných

kapacit v krátkodobém horizontu, naopak výdaje na vědu a výzkum reflektují aktivity směřující k dosažení obranných kapacit v dlouhodobém horizontu.

- [10] **Obranné zabezpečování** nebo také obranné akvizice je proces, prostřednictvím kterého národní vlády a jejich rezorty obrany, získávají vybavení a služby nezbytné pro naplnění jejich poslání. Vybavením se zpravidla myslí položky, které jsou určené pouze pro vojenské účely, jako jsou zbraňové systémy a munice, stejně i takové, které nejsou výhradně vojenského charakteru a svou pestrostí zasahují od potravin až k obuvi. Pokud jde o služby, mnoho úkolů, které kdysi byly vykonávány vojenským personálem, od stravování, přes logistickou podporu až k získávání a analýze tajných informací, je nyní zadáváno soukromým společností a tak nyní podléhají akvizičnímu procesu.
- [11] Je však zřejmé, že použitelnost této definice pro veřejný sektor může obstát, i přes v textu vymezená problematická místa. Ať už jako příklad použijeme investice do vysokoškolských budov, vozového parku veřejných dopravních podniků nebo do bojové techniky, každá vstupuje do produkce finálních statků, které jsou veřejností spotřebovávány, pak tedy i ony musí přinášet jistou míru ekonomického užtku. Tento užitek je však také dosažitelný s určitým časovým odstupem (někdy je časový horizont kratší, někdy delší). S jeho dosažení je i ve veřejném sektoru spojena jistá míra rizika, kterou však v něm nenese jeden konkrétní investor, nýbrž celá společnost, která na tyto investice poskytuje zdroje. Míra zainteresovanosti na dosažení výše uvedeného ekonomického užtku je, narozdíl od soukromého sektoru, nižší. I ve veřejném sektoru je však míra ekonomického užtku taktéž závislá na hospodářské výkonnosti subjektu, ať již jím je obec, ministerstvo nebo nejmenovaný bojový útvar.
- [12] Ne všechny spotřebované vstupy jsou totiž spojeny současně i s úbytkem peněžních prostředků, jako např. opotřebení dlouhodobého majetku způsobené jeho každodenním používáním, a takové vstupy, protože nejsou současně i výdaji, nejsou peněžním účetním systémem evidovány. Tak dochází např. k tomu, že při absenci evidence těchto vstupů nemáme objektivní představu o skutečné hodnotě dlouhodobého majetku a jeho věkové struktuře, což značně ztěžuje plánování investic apod.
- [13] VODÁKOVÁ, Jana. Aktuální účetnictví v rezortu MO ČR – revoluční pohled na účetní data. *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17, č. 1 s.25 ISSN 1210-3292
- [14] Například ve Velké Británii jsou investice vymezeny následovně: „Jedná se o výdaje centrální vlády a orgánů místní správy na základní prostředky (půdu a budovy, dopravní techniku, výrobní a strojní zařízení apod.) minus prodej základních prostředků plus zvýšení účetní hodnoty zásob a nedokončené výroby ústřední vlády a veřejných korporací. Keereman Filip a Jevcak Anton ve své příspěvků „Výzvy pro veřejné investice v nových členských státech Evropské unie“, předneseném na semináři *Posilování veřejných investic a řízení fiskálních rizik prostřednictvím veřejně-soukromého partnerství*, upřednostňují tzv. čisté investice, které berou v úvahu opotřebení pořízovaného majetku a jsou vhodnějším měřítkem veřejných investic.
- [15] Více na <http://archive.treasury.gov.uk/pub/html/rab95/rabsum.html>.
- [16] Více na <http://www.reason.org/ps258.html>.
- [17] Impulzem pro rozsáhlé změny v řízení a účetní evidenci na ústřední úrovni jsou dva hlavní zákony. První z roku 1988 nese název „Zákon o státním sektoru“ (The State Sector Act), druhý z roku 1989 se jmenuje „Zákon o veřejných financích“ (The Public Finance Act). První ze zákonů mění roli vrchních výkonných pracovníků. Druhý zákon zavádí výkonnostní management a změny ve finančním řízení. Blíže: GOLDFINCH, Shaun., *Evaluating Public Sector Reform in New Zealand: Have the Benefits Been Oversold?* *Asian Journal of Public Administration*. Vol. 20, No. 2 (December 1998) s. 203-232.
- [18] V soukromém sektoru, investoři a věřitelé nabízí kapitál soukromým firmám náhradou za dividendy a platbu úroků (tzv. kapitálové náklady). Placení za kapitál nutí firmy zvažovat přednosti alternativních investic a vybírat takové z nich, které poskytují nejvíce užtků.
- [19] Pozoruhodná, z našeho pohledu, je skutečnost, že ozbrojené síly Nového Zélandu financují své kapitálové akvizice z odpisů.
- [20] Více na www.treasury.govt.nz/budget/2008/ise/v4/ise08-v4-ffs-nzdf.pdf.
- [21] Např. plochy nevyužitě půdy, nesloužící jako veřejné prostranství nebo nevyužitě budovy, budou stát vládní organizace peníze. Kapitálový poplatek poskytuje silný stimul k prodeji nebo pronájmu tohoto majetku. Studie zabývající se kapitálovým poplatkem ukazují, že většina finančních manažerů díky jeho zavedení byla nucena věnovat větší pozornost využívání majetku. Zároveň poukazují na skutečnost, že kapitálový poplatek poskytuje také motiv k navracení nepotřebného nebo neefektivního kapitálu vládě.
- [22] Kapitálové poplatky přiměly manažery, aby pečlivě zhodnotili užtky majetku vzhledem k jejich nákladům. Např. měly významný dopad na Ministerstvo zahraničních věcí. Když kapitál začal být zvažován jako volný statek, ministerstvo nakumulovalo hodnotu majetku v zahraničí okolo 400 mil. NZ \$. Když kapitálový poplatek byl zaveden do praxe a velvyslanectví byla nucena platit úrok z tohoto kapitálu, velmi rychle vyšlo najevo, že významné množství finančních prostředků je zaneprázdněno ve velmi nákladném majetku. Výsledkem toho bylo započítání hledání cest k jeho úspornému využívání.

- [23] Dalším efektem kapitálových poplatků je ten, že potřeba dodatečného kapitálu se snížila. Protože vedení ministerstev a úřadů vědělo, že budou muset platit dodatečné poplatky, mělo zábrany hledat kapitálové injekce, pokud si manažeři nebyli jisti, že si může úřad dovolit zaplatit tyto dodatečné poplatky. Nový kapitál musel být schopen zaplatit sám sebe prostřednictvím vzrůstu produktivity.
- [24] Více na http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_integr_roz_sys_33514.html?year=2008.
- [25] Více na <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/47681/40478>.

Literatura:

- BALL Ian, DALE, Tony., EGGERS William D., and SACCO, John. Reforming Financial Management In *The Public Sector: Lessons U.S. Officials Can Learn from New Zealand*. [online]. c2006 poslední revize 10.5.2008 [cit.2008-07-09] Dostupné z: <<http://www.reason.org/ps258.html>>.
- BELOHLÁVEK, Alexander J., HOTOVÁ, Renáta. *Pojem investice z pohledu jejich mezinárodně-právní ochrany*. [online]. c2005 poslední revize 10.6.2008 [cit.2008-07-09] Dostupné z: <http://www.rozhodcisoud.net/news/pojem_investice.php>.
- BROWN Charles.V., JACKSON, Peter M. *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2003. 733 s. ISBN 80-86432-09-2 (investice – definice, s.186).
- COMBET Greg. *Speech by the Parliamentary Secretary for Defence Procurement – 2008 Defence Budget Briefing*. [on line] c 2008 poslední revize 27.06.2008 [cit. 2008-06-27] Dostupné z: <<http://www.minister.defence.gov.au/CombetSpeechtpl.cfm?CurrentId=7728>>.
- DANGERFIELD Geoff. Estimating the Cost of Capital for Crown Entities and State-Owned Enterprises. *A Handbook Prepared for the Treasury*. [on line] c 1998 poslední revize 18.09.2005 [cit. 2007-05-27] Dostupné z: <<http://www.hm-treasury.gov.uk/media/730/67/13.pdf>>.
- FRANK, Robert H., a BERNANKE, Ben S. *Ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2003. 803 s. ISBN 80-247-0461-4.
- GOLDFINCH, Shaun. *Evaluating Public Sector Reform in New Zealand: Have The Benefits Been Oversold?* [on line] c 2005 poslední revize 18.06.2008 [cit. 2008-06-27] Dostupné z: <<http://sunzi1.lib.hku.hk/hkjo/view/50/5000011.pdf>>.
- New Zealand Defence Spending. *Strategic briefing papers*. [on line] c 2003 poslední revize 18.09.2007 [cit. 2008-06-27] Dostupné z: <<http://www.victoria.ac.nz/css/pages/papers/strategic.aspx>>.
- STRECKOVÁ, Y. *Teorie veřejného sektoru: učební text. 1. Přepř. vyd.* Brno: Masarykova univerzita v Brně. Ekonomicko-správní fakulta, katedra veřejné ekonomie, 1998. 130 s. ISBN 80-210-1737-6.
- VODÁKOVÁ, Jana. Aktuální účetnictví v rezortu MO ČR – revoluční pohled na účetní data. *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17, č. 1 s.24-27 ISSN 1210-3292.
- About DMO Who We Are. [on line] c 2005, poslední revize 25. 06. 2008 [cit. 2008-06-27] Dostupné z: <<http://www.defence.gov.au/dmo/about/index.cfm>>.
- Department of Defense Budget for Fiscal Year 2007 – *Financial Summary Tables*. [on line] c 1998 poslední revize 18.05.2008 [cit. 2008-06-27] Dostupné z: <<http://www.defenselink.mil/comptroller/defbudget/fy2007/>>.
- Financial management policy manual* (JSP 462 ISSUE 2). London: MoD, 2003. 901 s.
- New Zealand Defence Force – *Forecast Financial Statements*. [on line] c 2007 poslední revize 22.05.2008 [cit. 2008-07-07] Dostupné z: <www.treasury.govt.nz/budget/2008/ise/v4/ise08-v4-ffs-nzdf.pdf>.
- Public Services for the Future: Modernisation, Reform, Accountability Comprehensive Spending Review: Public Service Agreements 1999-2002*. [on line] c 1998 poslední revize 18.09.2005 [cit. 2007-05-27] Dostupné z: <<http://www.hm-treasury.gov.uk/media/730/67/13.pdf>>.
- German Defence Budget 2003 – Re-Arranging Deckchairs On The Titanic*. [on line] c 1996 - 2007 poslední revize 26.06.2008 [cit. 2008-06-27] Dostupné z: <<http://defence-data.com/current/pageda31.htm>>.
- German Defence Budget 2003 – Counselor for Defense Cooperation*. [on line] c 2002 poslední revize 26.06.2003 [cit. 2008-06-27] Dostupné z: <http://proceedings.ndia.org/498A/5NDIA_Procurement_brief.pdf>.
- Stenozáznam z třetího dne 15. schůze Senátu Parlamentu České republiky (17. července 2008). Jednání o návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony. [on line] c 2008 poslední revize 21.07.2008 [cit. 2008-07-21] Dostupné z: <<http://www.hm-treasury.gov.uk/media/730/67/13.pdf>>.
- Usnesení vlády č. 561/2007* ze dne 23. května 2007 k vytvoření účetnictví státu. [on line] c 2005 poslední revize 21.07.2008 [cit. 2008-07-21] Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_integr_roz_sys_33514.html?year=2008>.
- UK Defence Procurement Policy*. [on line] c 2007 poslední revize 07.05.2008 [cit. 2008-06-27] Dostupné z: <<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2003/rp03-078.pdf>>.

Hodnocení nabídek uchazečů o veřejnou zakázku patří k uzlovým a kritickým momentům veřejného zadávání i celého akvizičního procesu. Mnohotvárnost a komplikovanost početných metod a hodnotících přístupů by neměla zatemňovat jejich otevřenost a srozumitelnost každému uchazeči. Princip transparentnosti hodnocení se ovšem do právní úpravy prosazuje pozvolně a ztuha, od ryze subjektivistického, nepřezkoumatelného dojmu hodnotitele-zadavatele veřejné zakázky o nejlepší nabídku až k nároku na výsostnou průhlednost metody, jakou k hodnocení použije.

Empiricky nazíráno vše vypadá až školácky jednoduše: z uzavřené množiny reálných variant vybrat tu optimální, zpravidla kompromisní, která se nejvíce přibližuje hypotetické variantě ideální a je nejvzdálenější od fiktivní varianty bazální. Pokud však existuje větší počet hodnotících kritérií, hodnotitelů i hodnocených objektů, vnáší to do rozhodovacího procesu nemalé obtíže s agregací dílčích hodnocení do hodnocení celkového (tzv. amalgamace). Dospívající právní úprava hodnocení nabídek jako by přitom i na prahu plnoletosti metodám komplexního hodnocení variant nedozrála. Podle tří dosud vydaných zákonných mezníků lze osmnáctiletou genezi rozdělit do čtyř časových pásem.

1. Zadávací provizorium v transformující se ekonomice

Pětiletý interval zadávacího provizoria v transformující se ekonomice otevřely společenské proměny na přelomu 80. a 90. let minulého století a přetrvával do přijetí zákona o zadávání veřejných zakázek v roce 1994. Závazný zákonný návod na veřejné zadávání do té chvíle chyběl, čemuž korespondoval pelmel provizorních opatření převážně metodické, hospodářsko-politické povahy emitovaných na exekutivní hladině. [1]

Ani resortu ministerstva obrany nelze upřít normotvornou progresivitu, poněvadž ještě pod anachronickou tíhou hospodářského zákoníku č. 109/1964 Sb., před vyhlášením obchodního zákoníku č. 513/1991 Sb., i před vůbec první celostátní direktivou k veřejnému zadávání (usnesení vlády č. 458 z 24. června 1992) s účinností od 1. listopadu 1991 vyšly formou Nařízení NGŠ ČSA č. 47/1991 Směrnice pro výběrové řízení v resortu FMO (čj. 2592-54/SŘKČ).

Nestaly se ale zadávacím univerzem, neboť ze svého pole vylučovaly postupy podle již existujících předpisů pro zadávání staveb, výstavbu a provoz informačních systémů a pro úkoly technického rozvoje, dodávky výzbroje a ostatní techniky podle autonomních Směrnic 02 pro činnost orgánů a součástí ČSLA při výzkumu, vývoji, zahajování výroby vojenské techniky a při jejím zavádění do výzbroje ČSLA (Všeob-sm-22/č).

Vstupní hodnotící atribut obsahovala hned preambule Nařízení, že při nákupu a odprodeji materiálu nebo nemovitostí a při zadávání zakázek na dodávku výrobků nebo prací na základě výběrového řízení z tuzemských i zahraničních účastníků je cílem dosáhnout nejefektivnější nabídky v souladu se zájmy a potřebami resortu jako celku při zabezpečování

obranyschopnosti státu. Uchazeče bylo možné komisionálně vybrat v nápadném předobrazu s pozdější typologií zadávání buď ve výběrovém řízení veřejném, užším anebo z volné ruky (čl. 5). Přestože způsob výběru nejvhodnější nabídky byl jednou z obligatorních podmínek výběrového řízení (čl. 9), jemuž musela být zajištěna celorepubliková publicita v denním tisku (čl. 18), čl. 27 kontradiktorně připustil, pakliže podmínky způsob výběru neobsahovaly, aby komise zvolila nabídku, která jí nejvíce vyhovuje, přičemž nejnižší nabídková cena nemusela být vždy nejvýhodnější.

Prvotní plošná aktivita, usnesení vlády č. 458 z 24. června 1992 k širšímu uplatnění veřejného zadávání při obstarávání zakázek financovaných z veřejných prostředků a k němu připojené Zásady pro širší uplatnění zadávání veřejných zakázek formou soutěže, již čerpala inspiraci z novorozeného obchodního zákoníku č. 513/1991 Sb. (schválen 5. listopadu 1991, platný od 18. prosince 1991), jenž od 1. ledna 1992 zavedl obchodní veřejnou soutěž, lidově tendr, jako nástroj získání nejvhodnějšího návrhu na uzavření smlouvy. Půl roku nato vydané vládní zásady tento soukromoprávně koncipovaný, dodnes žádnou ze šedesáti novel obchodního kodexu nedotčený a skrz naskrz donucujícími normami zakonzervovaný (§ 263) instrument slepě absorbovaly citací, že veřejné zakázky (dodávky prací, výkonů, služeb a výrobků financované plně nebo zčásti z rozpočtu ČR) lze smluvně zajišťovat zásadně jen na základě výsledků obchodní veřejné soutěže podle § 281 až 288 obchodního zákoníku, není-li odůvodněna užší soutěž vyzváním nejméně tří uchazečů a anebo přímá výzva k předložení návrhu smlouvy, tj. zadání z volné ruky.

Paradoxně nejslabším článkem kogentní obchodní veřejné soutěže, jejíž povinná pravidla nelze popřít či ohýbat dohodou účastníků, což by mělo jistit její uspořádaný a čitelný průběh, je § 286, podle nějž vyhlášovatel soutěže vybere nejvhodnější z předložených návrhů, ovšem není-li způsob jeho výběru vymíněn, je oprávněn vybrat si takový návrh, který mu nejlépe vyhovuje. Svoboda subjektivního a kabinetního výběru bývá civilisticky ospravedlňována smluvní volností a rovností účastníků v obchodněprávních vztazích i jako překážka nežádoucích machinací a nátlaků navrhovatelů na vyhlášovatele. [2] Veřejnoprávní zkušenost ale poučuje, že zákulisní čachry a intriky mohou mnohem snáze bujet za anarchie, kdy vyhlášovatel předem žádná pravidla výběru neavizuje.

Co lze tolerovat v soukromé sféře, nesnese omluvu ve veřejném sektoru, kde hospodaření s veřejnými prostředky musí provázet průhlednost systému jejich vynakládání. Na usnesení vlády č. 458 z 24. června 1992, potažmo obchodní zákoník v rezortu MO, zareagoval RMO č. 14/1993 – Obchodní veřejná soutěž v rezortu ministerstva obrany ČR. Příložené Směrnice pro obchodní veřejnou soutěž v rezortu MO ČR ukládaly vyhlášovateli soutěže v souladu s platným právem stanovit podmínky tak, aby mu poskytovaly volnost při výběru návrhu, ovšem s tou klauzulí, že způsob výběru nejvhodnějšího návrhu se nepředjímá a vyhlášovatel je oprávněn vybrat si návrh, který mu nejlépe vyhovuje [čl. 9 písm. d)]. Jaký pak mohly mít pro navrhovatele význam informace, že o výběru nejvhodnějšího návrhu rozhoduje komise většinou hlasů, přičemž její rozhodnutí má pro vyhlášovatele doporučující charakter, když se především nedozvěděli, jak vlastně komise ke svému doporučení dospěla.

2. Veřejnoprávně zpřísněná obchodní veřejná soutěž

Devítileté stadium veřejnoprávně zpřísněné obchodní veřejné soutěže odstartoval 1. ledna 1995 zákon č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, přibrzděn ovšem v razantním průniku do praxe přechodným ustanovením § 71, jímž všeho chuti „dosud platných

předpisů a opatření“ prolongoval životnost až do doby dokončení podle nich zahájených veřejných zakázek. Přestrojení soukromoprávního exteriéru obchodní veřejné soutěže do veřejnoprávní uniformy zabezpečil poměr speciality zákona č. 199/1994 Sb. vůči subsidiárnímu obchodnímu zákoníku, podpůrně použitelnému jen tam, kde zákon o zadávání veřejných zakázek nezavedl procedury odchylné, zpřesňující a každopádně rigoróznější, jako právě pro hodnocení nabídek.

Navzdory chaotickému rozptýlu napříč strukturou zákona [např. § 5 odst. 1 písm. d); § 6; § 9 odst. 2 a 3; § 35 odst. 2; § 36 odst. 1] byl těžištěm hodnocení § 6, který do budoucna načrtl dvoukolejnost hodnocení buďto pomocí jediného kritéria výše nabídkové ceny, nebo více kritérií, kdy zadavatel vedle nabídkové ceny úměrně povaze veřejné zakázky uplatnil najmě požadavky na jakost, dobu plnění veřejné zakázky, kvalifikaci uchazečů, záruky za jakost či požadavky na provoz a údržbu.

Rozhodl-li se pro vícekritériální hodnocení, musel jednotlivá kritéria v podmínkách soutěže uvést v sestupné řadě podle stupně preference, jaký jim přisuzuje. Polovičitost takového pokynu byla nasnadě, protože i pouhá ordinální informace o pořadí důležitosti kritérií se musí odrazit do inverzní bodovací škály, aby kritéria získala patřičnou vypovídací váhu. Kdyby zadavatel povinnost sestupného pořadí kritérií opomenul, odsoudil by se k triviálnímu a pokusnému hledání jediné nedominované varianty, ke které neexistuje jiná, podle všech kritérií lepší nebo rovnocenná.

Optimalizaci výběru by zde ochromovalo hlavně riziko, že nedominovaná varianta se v mnohých dostupných nemusí reálně vyskytovat, nemluví o tom, že v područí citlivější hodnotící metody by se varianta v podružném kritériu jen o málo dominovaná jinou přesto mohla umístit lépe než varianta zcela, byť nepatrně nedominovaná ve všech kritériích. Konstrukce vektoru vah kritérií se proto jeví jako nevyhnutelná.

2.1 Ekonomická vhodnost nabídky

Důrazná zákonná novela č. 28/2000 Sb. od 1. června 2000 překřtila v § 6 hodnocení podle více kritérií na ekonomickou vhodnost nabídky zkoumanou např. skrze dobu plnění, technickou, jakostní, estetickou a funkční charakteristiku, provozní náklady a požadavky na údržbu, ekologické parametry (opatření ke snižování emisí, míra únosného zatížení území, předcházení znečišťování životního prostředí apod.), výši nabídkové ceny či hodnotu kompenzující (ofsetové) transakce.

Z neuzavřeného výčtu kritérií intuitivně vypustila kvalifikaci uchazečů, čímž matně naznačila pozdější pevnou legální hráz postavenou mezi posuzování a prokazování kvalifikace a posuzování a hodnocení nabídek, kam již nemohou být jako jedno z kritérií recyklačně vtahovány další kvalifikační předpoklady korespondující ekonomickému, odbornému a technickému zázemí uchazeče (viz § 50 odst. 4 platného zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách).

Naprosté utopení „výše nabídkové ceny“ v demonstrativním seznamu jiných kritérií nadto vyvolalo pozoruhodnou, dnes rovněž nemyslitelnou situaci, že by nabídková cena nebyla při hodnocení ekonomické vhodnosti vzata v potaz bezpodmínečně vždy, ale jen dle libovůle zadavatele, rozhodl-li by se pro samorostlou kritériální plejádu. Vyhradil-li si ovšem zadavatel při hodnocení podle ekonomické vhodnosti oddělení nabídkové ceny do samostatné obálky „Nabídková cena“ (§ 9 odst. 3), porovnávala komise nabídky dle ostatních kritérií, a teprve poté otevřela obálku s nabídkovou cenou a pořadí nabídek dodatečně upravila (§ 35 odst. 2).

Byla tím založena hybridní tripartice hodnocení podle ekonomické vhodnosti se zřejmým právem veta nabídkové ceny, jež mohla výsledným žebříčkem pořádně zamíchat a samotné hodnocení zničehonic zkomplikovat, jestliže obálka odtajnila mimořádně nízkou nabídkovou cenu, odchylující se výrazně od ostatních (§ 36).

Opožděný rezortní ohlas na zákonné zadávání obstaral od 1. února 1999 RMO č. 3/1999 – Zadávání veřejných zakázek v působnosti Ministerstva obrany, který pochopitelně tihnul k obchodní veřejné soutěži jako prioritní zadávací formuli a za fundamentální aspekt výběru nejvhodnějšího dodavatele považoval zajištění podmínek pro dosažení úrovně jakosti dodávek, která odpovídá požadavkům zadavatele a potřebám rezortu MO (čl. 11a).

Ke způsobu hodnocení nabídek v čl. 24 písm. e) upřesnil, že zadavatel zpravidla hodnotí veřejnou zakázku pomocí více kritérií, a kromě nabídkové ceny a požadavků na jakost příkladmo předestřel kritéria více či méně měřitelná: podíl české výroby na dodávce, doba plnění veřejné zakázky, offsetové programy, úroveň systému jakosti dodavatele, rozsah technického poradenství a servisu, výrobní kapacita, *know-how*, souhlas se zapojením do komunikačního systému zadavatele, pružnost při změnách objednávek, schopnost zapojení do kodifikačního systému a logistického řetězce, schopnost realizovat dodávky za branné pohotovosti státu apod.

2.2 Zvýhodnění domácích dodavatelů

Podíl české výroby na dodávce – zřetel dnes čítankově diskriminační a zapovězený – se měl hodnotit v sestupném pořadí čili ordinální stupnicí 1. úplná výroba v českém podniku; 2. konečná výroba v českém podniku se zahraničními subdodávkami vyjádřená cenou dodávky; 3. zahraniční výrobek, u kterého je zajištěn český servis a další zabezpečující služby.

Nehledě ke svízelné kvantifikovatelnosti některých kritérií, ba vůbec identifikaci, jsou-li minimalizační nebo maximalizační, se protekcionistické pojetí RMO nijak neprotivilo tehdejší benevolenci zákona stran eventuálního zvýhodnění domácích dodavatelů např. omezením soutěže na tuzemské osoby [§ 5 odst. 2 písm. c)], nepřipustností námitek proti rozhodnutí zadavatele o takovém omezení [§ 54 písm. e)], zvláštními podmínkami provedení veřejné zakázky (§ 10) či favorizací nabídkových cen tuzemských osob v obchodní veřejné soutěži se zahraniční účastí (§ 11 a 65).

Preferenční sled kritérií musel zadavatel určit s přiměřeným respektem k individualitě veřejné zakázky, přičemž po jejich vyhlášení je nesměl on ani komise jakkoliv měnit nebo rozšiřovat. Důležitost kritérií mělo podtrhovat jejich označení např. procentuálním podílem, v čemž se náznakem rýsovala zákonem toho času ještě opomíjená kardinální informace kvantitativního rázu předpokládající konstrukci vah přiřazených každému kritériu, nikoliv jen jejich prosté ordinální seřazení. Vícekriteriální hodnocení variant očividně sehrálo prim před hodnocením pomocí jednoho kritéria, kdy se za nejvhodnější považovala nabídka s nejnižší cenou v Kč včetně DPH. I tu ale byl aplikován jakýsi selekční korektiv, byla-li cena více uchazečů shodná. Tehdy se za nejvhodnější považovala zpravidla nabídka s kratším termínem dodání.

Při zadávání veřejných zakázek podle ustanovení § 49, 49a a 50 novelizovaného zákona vybízel RMO, renovovaný v RMO č. 36/2000 a RMO č. 24/2001, zadavatele postupovat přiměřeně podle článků své stati pro obchodní veřejnou soutěž, tedy s přihlédnutím k výši budoucího peněžitého závazku bez DPH, místním podmínkám, požadavkům, které vyplývají ze zákona, a se snahou o maximální ekonomickou výhodnost. U jiných způsobů zadávání RMO

odkazoval na novelizacemi § 1 odst. 2 zákona přibývajícím repertoár výjimek tím, že ukládal zadavatelům použít procesní postupy přiměřené zákonu.

K dovršení interního rodokmenu obepínajícího zákon č. 199/1994 Sb. patří RMO č. 36/2001 – Úplatné nabývání majetku, provedení prací a nákup služeb, který sice k 21. prosinci 2001 zrušil svého předchůdce a také RMO č. 2/1996 – Zřízení oddělení pro veřejné zakázky Ministerstva obrany, avšak ke způsobu hodnocení nabídek se postavil mlčky.

Fragmentární pokyn obsahovala Směrnice pro zadávání veřejných zakázek v působnosti MO, čj. 50221/14/2001-ES z 21. prosince 2001, která zdůraznila při hodnocení podle ekonomické vhodnosti nabídky povinné kritérium ekologické šetrnosti výrobku s odpovídajícím určením váhy, např. kritérium = označení ochrannou známkou „Ekologicky šetrný výrobek“. Zde se však více než o vážené kritérium jednalo jen o aspirační úroveň, jejíž použití se vyčerpávalo dvěma hodnotícími extrémy: akceptovatelné – neakceptovatelné.

3. Legislativní precizace způsobu hodnocení nabídek

Nejistá sezóna legislativní precizace způsobu hodnocení nabídek započala 1. května 2004 s po evropsku stylizovaným zákonem č. 40/2004 Sb., o veřejných zakázkách, jenž v § 55 parafrázoval to, co zákon předešlý, že základním kritériem pro zadání veřejné zakázky – podle druhu, složitosti a v návaznosti na požadavky vymezující její předmět – je ekonomická výhodnost nabídky nebo nejnižší nabídková cena. Přiklonil-li se zadavatel k hodnocení podle ekonomické výhodnosti, posuzoval nabídku podle dílčích kritérií, jimž přidělil váhu vyjádřenou v procentech.

Esenciálním dílčím kritériem zákon nominoval vždy nabídkovou cenu a dále zejména provozní náklady, požadavky na údržbu a technické, jakostní, ekologické nebo funkční vlastnosti. Poprvé také vyslovil povinnost zadavatele uveřejnit v oznámení otevřeného nebo užšího řízení základní kritérium pro zadání veřejné zakázky, případně též dílčí kritéria a jejich váhy, zvolil-li hodnocení nabídky na podkladě ekonomické výhodnosti.

Hodnocení dle publikovaných kritérií náleželo hodnotící komisi (§ 62), která seřadila nabídky podle výše nabídkové ceny po eventuálním zdůvodnění mimořádně nízké nabídkové ceny ve vztahu k předmětu veřejné zakázky (formulováno jistě výstižněji než v zákoně předešlém „odchylující se výrazně od ostatních nabídkových cen“, což hrozbu dumpingu nijak neobjektivizovalo). Při zadávání podle ekonomické výhodnosti komise zohlednila jednotlivá dílčí kritéria a jejich váhu s tím revolučním pokrokem, že metody hodnocení nabídek od 1. května 2004 reglementovala prováděcí vyhláška č. 240/2004 Sb., o informačním systému o zadávání veřejných zakázek a metodách hodnocení nabídek podle jejich ekonomické výhodnosti.

Sama sobě spíše důkazem, že právně sešněrovat lze opravdu leccos, upravila v rozporu s plurálem v názvu toliko jedinou, a to bodovací metodu hodnocení (§ 8). Podzákonně též rozšířila okruh dalších kritérií, která zadavatel mohl stanovit s přihlédnutím k rázu veřejné zakázky na stavební práce, dodávky či provedení služby, a to 1. dobu provedení díla, dodání zboží či provedení požadované služby; 2. smluvní úpravu záruky za jakost díla, dodávky či poskytnuté služby (obsah a rozsah záruky a způsob poskytnutí záručního servisu); 3. smluvní podchycení zajišťovacích a sankčních instrumentů (smluvní pokuty, bankovní záruky aj.); 4. zohlednění ekologických postupů při provádění díla; 5. druh a rozsah pojištění předmětu veřejné zakázky.

3.1 Číselně vyjádřitelná kritéria

Vyhláška instruovala, že pro hodnocení nabídek použije komise bodovací stupnici v rozsahu 0 až 100 s tím, že každé nabídce dle dílčího kritéria přidělí body odrážející její úspěšnost v rámci tohoto kritéria. Pro číselně vyjádřitelná kritéria, pro něž má nejvhodnější nabídka

- maximální hodnotu (např. doba záruky, výše smluvní pokuty), získá hodnocená nabídka body dosažené násobkem 100 a poměru nabídky hodnocené ku nabídce nejvhodnější,
- minimální hodnotu (např. cena nabídky, doba provádění), získá hodnocená nabídka body dosažené násobkem 100 a poměru nabídky nejvhodnější ku nabídce hodnocené.

Pro kritéria, která nelze vyčíslit, měla komise sestavit pořadí nabídek od nejvhodnější k nejméně vhodné, přiřadit té nejlepší 100 bodů a každé následující tolik, aby to vystihovalo míru splnění dílčího kritéria ve vztahu k nejvhodnější nabídce. Považovala-li ovšem komise hodnotu jiného dílčího kritéria, než je cena, za zjevně nepřiměřenou, shora popsaný postup nepoužila a nabídce k tomuto kritériu přidělila 0 bodů. Ač takový krok musela odůvodnit ve zprávě o posouzení a hodnocení nabídek, výběrovou formuli toho nejlepšího to beztak zdeformovalo (je proto namístě, že platná úprava tuto pravomoc komisi již nepřiznává).

Jelikož dílčím kritériím zadavatel předurčil procentuální váhy důležitosti, jež dohromady dají 100 %, provedla komise finální hodnocení bodovací metodou vynásobením jednotlivých bodových ohodnocení nabídek dle dílčích kritérií příslušnou vahou daného kritéria. Ze součtu výsledných hodnot u jednotlivých nabídek poté odvodila pořadí úspěšnosti, kdy zvítězila nabídka, která dosáhla nejvyšší hodnoty.

Celostátně unifikovaný, legalizovaný výpočetní manuál pro práci hodnotící komise *de facto* zadavatelům naordinoval užitečný matematický vzorec výběru, jímž odboural potřebu podrobněji se akomodací metod hodnocení zabírat v interní sféře. Odrazem toho byl k tomuto tématu němý RMO č. 2/2005 – Úplatné nabývání majetku a pořizování stavebních prací a služeb v rezortu Ministerstva obrany, jakož i Odborná směrnice k úplatnému nabývání majetku a pořizování služeb v rezortu MO, čj. 52343-92/2005/DP-2697 ze 30. září 2005.

3.2 Skladba dílčích hodnocení

Kromě pochybností o legitimitě jiných, vyhláškou sice neartikulovaných, avšak naukou zkušeně prezentovaných metod vícekritériální analýzy variant a konstrukce vah, [3] střídmý návod vyhlášky vykazoval leccaké mezery. Nápaditosti zadavatele totiž svěřil vpravdě nejsložitější skladbu (amalgamaci) dílčích hodnocení nejen porovnávaných nabídek, ale i reprezentantů alespoň pětihlavé, leč i mezirezortní devítihlavé, odborně vždy rozrůzněné hodnotící komise, kterou vyhláška chápala v jednotném čísle jako jednu bytost. Již nedomýšlela, jestli má každý člen komise tajně propočítat a pak vyjevit soukromé skóre nabídek a z toho sestrojenou hitparádu anebo zda komise nahlas a kolektivně jako porota pod konferenciérskou taktovkou jejího předsedy poměřuje každou nabídku zvlášť všemi dílčími kritérii či po jednotlivých kritériích průřezově všechny nabídky přijaté k hodnocení.

Individualismus sice garantuje jakous takous diskrétnost úsudku, ale nahrává laciným početním chybám, jímž lze účinněji předejít plenárním hodnocením. Vnitřní rozkol komise při hodnotící dramaturgii ať již anonymní nebo veřejné by každopádně měla minimalizovat počitatelnost dílčích kritérií. K tomu se ovšem všichni členové předem musí závazně sjednotit na tarifkaci těch kritérií, která jednoznačně kvantifikovatelná nejsou, a neponechat bodové pensum v pravomoci každého z nich. Pokud výsledné hodnocení a pořadí nabídek má

vzniknout prostým aritmetickým zprůměrováním parciálních hodnocení členů komise (pro ilustraci: 5 zvážených kritérií x 5 nabídek x 5 hodnotitelů = 125 ciferných vstupů), přichází vhod přiléhavější metoda váženého průměru, používaná při počítání celkového aritmetického průměru souboru složeného z více podsouborů.

Polidštěná komise de facto těžkopádně supluje operaci uživatelských softwarových produktů aplikujících rozličné metody výběru kompromisní varianty (např. TOPSIS, AGREPREF, ELECTRE, PROMETHE), s tím rozdílem ve flexibilitě, že v závislosti na úskalích zvolené metody je notně zatížena subjektivitou pohledu, počtářskou omylností a časovým fondem. Zvrat podezřele disproporcionálního, nevěrohodného závěru komise může zadavatel iniciovat příkazem nového hodnocení provedeného jinou komisí či osobně, zjistí-li, že ta stávající porušila postup stanovený zákonem. Obecná řeč § 62 odst. 4 i § 79 odst. 5 zákona č. 137/2006 Sb. evidentně míní jakoukoliv poruchu, nejen spojenou s vlastním hodnocením. Nápravné hodnocení by proto měl zadavatel zdůvodnit obsírně, přesvědčivě a tím spíše, že dřívější závadný hodnotící výrok nemusel nutně kolidovat s povrchní literou právního předpisu, ale pramenit z *ad hoc* improvizované, ledabyly odzkoušené a členům komise i záložním náhradníkům nedostatečně vštípené evaluační metody.

4. Obnovená hodnotící svoboda v mezích přezkoumatelnosti

Dějství obnovené hodnotící svobody v mezích přezkoumatelnosti inscenované zákonem č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, úderem 1. července 2006 formálně umrtvilo vyhlášku č. 240/2004 Sb. a restaurovalo i jiné než jednu aprobovanou, z praxe nevykořeněnou bodovací metodu, poníženu teď leda na inspirační předlohu vlastních agregačních fantazií a vážených součtů k vyšetření funkce užitku.

Zákon č. 137/2006 Sb. v § 78 veskrze potvrdil dualitu hodnotících kritérií nejnižší nabídkové ceny a ekonomické výhodnosti nabídky, podpořené vždy předmětu veřejné zakázky blízkými dílčími kritérii (jako kvalita, technická úroveň, vlastnosti estetické, funkční i stran vlivu na životní prostředí, provozní náklady, návratnost nákladů, záruční a pozáruční servis, zabezpečení dodávek, lhůta dodací či pro dokončení) s přiřknutými procentuálními vahami, které tentokráte mohou být i shodné. Podle § 44 odst. 3 písm. f) je způsob kritériálního hodnocení nabídek povinnou náležitostí zadávací dokumentace.

Interní odnož čtvrté generace v rezortu MO pohříchu chybí: mlčící RMO č. 2/2005 již stěží šlo úderem účinnosti zákona č. 137/2006 Sb. vnímat jako regulérní vnitřní předpis, a nový RMO č. 39/2008 – Zadávání veřejných zakázek v rezortu Ministerstva obrany, účinný od 26. září 2008, nejenže s výhledem na transformační vír v akvizičním procesu [4] přišel nevhod, ale k tématu hodnocení nabídek je opět inertní.

Ojedinělým strohým ukazatelem i pomníkem zůstal již zrušený čl. 11 Prozatímního odborného nařízení pro úplatné nabývání majetku a nákup služeb podle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, čj. 50014-60/2006/DP-2697 z 26. července 2006, podle něž základním hodnotícím kritériem pro veřejné zakázky s finančním objemem nad 1 mil. eur spadající do mezivládního režimu k posílení konkurenčního prostředí na evropském trhu s obrannými zařízeními a zadané dle výjimky § 18 odst. 1 písm. c) zákona měla být vždy ekonomická výhodnost nabídky.

Jelikož legislativní stejnokroj málokdy prozíravě pokrývá veškerou entropii života, může se volba dokonalé metody hodnocení a konstrukce vektoru vah kdykoliv absurdně obrátit proti

tomu, kdož usiluje o hodnocení co nejférovější, všestranně průhledné, každému srozumitelné a nepokřivující parametry nabídek ani vůli zadavatele.

4.1 Veřejné zakázky ve výzkumu a vývoji

Nakolik evaluační životopis mapuje pohyblivá a odtaziťatá judikatura, [5] obdobně markantně a naostro se dilema objektivizovaného a průkazného hodnocení promítá do enklávy veřejných zakázek ve výzkumu a vývoji, na níž lze také zrekapitulovat shora líčenou genealogii. Podpora výzkumu a vývoje se totiž nenápadně proplétala všemi etapami veřejného zadávání podle zákonů č. 199/1994 Sb., č. 40/2004 Sb. i aktuálního č. 137/2006 Sb.

V rezortu M0 tyto zakázky exkluzivně zaměstnávají jednoho zadavatele – v jedné osobě posléze poskytovatele podpory obranného výzkumu a vývoje, z jejíhož každoročního půlmiliardového objemu zkonzumují veřejné zakázky plných 60 %.

Podporu poskytovatel poukazuje příjemcům ve splátkách předem, jaksi zálohově, což je neobvyklé u klasických veřejných zakázek hrazených zásadně ex post po splnění celku či části a napohled i v rozporu s kvartální úsečností zálohových plateb v § 49 odst. 2 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech.

Dotace výzkumu a vývoje není však cenou za dílo, nýbrž tolerovaným druhem veřejné podpory, třebaže výsledky veřejné zakázky stoprocentně přirůstají do majetkové podstaty státu, jehož jménem poskytovatel jedná (na rozdíl od projektů vzešlých z veřejné soutěže ve výzkumu a vývoji, komplexně upravené zákonem č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje, kdy si výsledky přivlastňuje příjemce za předpokladu jejich smluvního zpřístupnění poskytovateli – viz § 11 a 16 tohoto zákona).

Oč patrnější jsou faktické nuance, jimiž se „pořizování“ výzkumu a vývoje liší od běžné veřejné zakázky na dodávky, služby či stavební práce, o to méně je jasné sousloví »veřejná zakázka ve výzkumu a vývoji« v § 3 odst. 1 písm. a) bodu 3. zákona č. 130/2002 Sb.

Do logické posloupnosti mezi zákonnou abecedu veřejného zadávání a izolovaná pravidla pro uzavření smlouvy a čerpání podpory se vehementně protežuje mýtus o specialitě zákona č. 130/2002 Sb. vůči zákonům o veřejných zakázkách. Leč vyjma předmětu zadání žádný vydatný poměr obecného a zvláštního tyto zákony nesbližuje, je pouze zveličenou sugescí badatelů opojených výstředností výzkumu a vývoje jako objektu veřejného obstarávání.

Domněnku mezizákonné vazby ostatně více zamlžují nežli osvětlují diferencované formulované výjimky vztahující se k výzkumu a vývoji, srov. § 18 odst. 1 písm. d) zákona č. 137/2006 Sb.; § 4 odst. 1 písm. f) zákona č. 40/2004 Sb.; § 1 odst. 2 písm. a) zákona č. 199/1994 Sb. Tento předpis se výzkumu a vývoje zpočátku dočista zříkal, nehledě k tomu, že před jeho přijetím zákon č. 300/1992 Sb., o státní podpoře vědecké činnosti a vývoje technologií, žádný souměřitelný protějšek pro veřejné zadávání neměl.

V praxi se zpětný ráz výzkumu a vývoje nicméně vměšuje např. do požadované struktury nabídky, jejíž součástí je návrh projektu předkládaný v identické formulářové podobě jako u veřejné soutěže ve výzkumu a vývoji, včetně rozpadu uznaných nákladů projektu (= nabídkové ceny) do položek § 3 nařízení vlády č. 461/2002 Sb., o účelové podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o veřejné soutěži ve výzkumu a vývoji.

Debaty o záchytném poutu mezi veřejnou zakázkou a výzkumem a vývojem nejvíce rozproudil zákon č. 40/2004 Sb., který vymyslel pro tuto relaci příhodnou schizofrenii zakázek na veřejné a ostatní, zato vztah načas oslabil, když vytěsnil experty podle potřeby přibírané komisí pro posouzení a hodnocení nabídek. Vzniklá choulostivá skulina se mermomocí překlenovala

kulhavou analogií mezi dvěma oponentními posudky obligatorně opatřovanými pro hodnocení návrhů projektů odborným poradním orgánem ve veřejné soutěži podle zákona č. 130/2002 b. a jejich fatální nepostradatelnosti i pro veřejnou zakázku ve výzkumu a vývoji.

Opětovná legalizace tzv. odborných poradců zákonem č. 137/2006 Sb. zažehnala střízlivé náměty, aby byli s úsporou za honorované oponentury kooptováni do hodnotící komise přímo jako její povinná erudovaná frakce (§ 74 odst. 3, 5 a 6), ale obnovila úvahy o míře závaznosti jejich názorů pro členy hodnotící komise. Dikce zákona totiž omezuje využití přizvané a nepodjaté poradce toliko pomocně pro posouzení nabídek z hlediska dodržení zákona a splnění požadavků zadavatele (§ 76 odst. 1, 2), nikoliv pro jejich vlastní hodnocení. Tím by se komise degradovala na soupravu spolehlivých kalkulátorů, automaticky, bez vlastního soudu přepočítávajících body odborného poradce udělené ve prospěch či na úkor té které nabídky.

Nevšednost veřejné zakázky respektive očekávaných, leč nezaručených výsledků výzkumu a vývoje tkví přinejmenším v tom, že se při hodnocení nevystačí s jedním kritériem nejnižší nabídkové ceny jako u normálního spotřebního sortimentu, ale je zapotřebí zvažovat ekonomickou výhodnost podchycenou necenovými kritérii.

4.2 Nezamyšlená slepá ulička: doplňková kritéria

Jejich formulace a vybalancování je tím záladnější, oč méně jdou změřit. Experimentálně lze dokázat, že při nesprávné specifikaci kritérií a vykonstruování sloupce vah třebas renomovanou metodou kvantitativního párového srovnání, ale s nevýrazným procentuálním rozpětím, může hodnocení vyústit do nezamyšlené slepé uličky: soulad návrhu projektu se zadávací charakteristikou (1. kritérium – váha 39 %) je sice nulový, avšak výše požadované podpory – nabídková cena (2. kritérium – váha 28 %) uznatelná, kvalita navrhovaného řešení (3. kritérium – váha 22 %) vědecky seriózní a časový harmonogram řešení (4. kritérium – váha 11 %) přiměřený. Když kritéria rádobly doplňková takto v souhrnu potlačí kritérium ústřední, přinutí zadavatele kapitulovat před čímśi, co si vůbec neobjednal.

Prevenčí je samozřejmě zodpovědné posouzení nabídek a vyřazení těch nevyhovujících předtím, než jsou připuštěny k hodnocení. Posouzení by měla napomoci kvalifikovaná dobrozdání odborných poradců. Jenomže tam, kde se jeden expert vyčerpá párem odstavců frázovitých, prefabrikovaných a těžko uchopitelných klíšé, vyjádří se druhý uspořádaně k formálnímu zpracování nabídky – návrhu projektu (stylistická a pravopisná kultivovanost, přehlednost členění), práci s daty a informacemi (terminologická přesnost, standardizace či inovace vědeckých postupů, logická jednota tezí), přístupu k řešení (svrchaná orientace v dosaženém stavu poznání, vědecká poctivost a originalita, ověřitelnost tvrzení a argumentů) a nabídku třeba nedoporučí k hodnocení, dokud uchazeč důkladně komisi nevysvětlí kontroverzní pasáže a slabá místa návrhu projektu.

Psychologickým i legislativním rébusem zůstává, kterak setrvačně může opravdu fundovaný či jen charismaticky uhrančivý poradce komisi manipulovat i při hodnocení nabídky, prošla-li posuzovacím kolem. Impresivní dopad jeho posudku na laický prvek komise asi sotva půjde zakázat zákonem. Neméně labilní je ovšem právní podobenství mezi hodnocením nabídek ve veřejné zakázce (již bez přímého vlivu přizvaného poradce) a hodnocením návrhů projektu ve veřejné soutěži, kde oponentní posudky naopak jsou podkladem hodnotícího odborného poradního orgánu, nikoliv komise, která návrhy přijímá a propouští k hodnocení.

5. Praktické shrnutí aneb účel světí prostředky

Nouzovým a snad únosným východiskem se zdá porovnávání nabídek, plně souladných s charakteristikou v zadávací dokumentaci, ekvivalentním tandemem kritérií nejnížší nabídková cena plus proveditelnost projektu, zahrnující bodově otaxovanou kvalitu řešení, pravděpodobnost dosažení očekávaných výsledků, realnost harmonogramu řešení a čerpání podpory, jakož i veškerá související rizika. Zde by se ozřejmil smysl posudku odborného poradce nejen jako směrovky pro posouzení nabídky, ale i nezávazného vodítka při jejím hodnocení.

Útočiště mimo režim zákona, kdy jej za použití některé z výjimek netřeba ctít, skýtá zadavateli spásné bezpečí před nevyzpytatelností krkolomně konfigurovaných hodnotících kritérií.

Podle § 79 odst. 6 komise neprovede hodnocení, měla-li by hodnotit nabídku pouze jednoho uchazeče. Tudíž i zadání veřejné zakázky ve výzkumu a vývoji např. podle § 18 odst. 1 písm. j) a priori potírá výběr mezi více variantami i nezbytnost jejich hodnocení. Manévrovací půdorys zadavatele, jak naložit s nabídkou subjektu vyživovaného mateřským rezortem MO, tedy nezáleží na porovnávání s jinými nabídkami, ale na vyhrazeném rejstříku oprávnění nabídku uchazeče buďto odmítnout, neuzavřít s ním smlouvu anebo zadání veřejné zakázky zrušit.

Jádro činnosti komise, imitující zákonný rytmus pokud možno tak, aby to neodklonilo konečné zadání, spočívá v ověření shody nabídky se zadávací charakteristikou a eventuálním doladěním nejasností přímo s uchazečem. V účelové stínohře zákona se pak takové malichernosti, jako že jeden nepodjatý odborný poradce nepokrytě opisoval od druhého anebo že se oba autoři posudků zčistajasna rozdvojí i do personálního substrátu komise, hravě ztratí.

Použitá literatura:

- Metodický pokyn MŽP ČR z 11. března 1992 pro zadávání projektových prací na výstavbu a v územním plánování; Zadávací řád staveb – opatření FMH a MP ČR ze dne 24. března 1992.*
- Usnesení vlády č. 470/1992 z 29. června 1992 o závaznosti pravidel zadávání zakázek na projekty, dodávky a služby pro státní informační systém České republiky.*
- TILLMAN, J. *Veřejná zakázka*. Praha: Prospektrum, 1995, s. 140-141.
- FALDYNA, F., BEJČEK, J., HAJN, P., HUŠEK, J., MAREK, K., POKORNÁ, J., ROZEHNALOVÁ, N. *Obchodní zákoník s komentářem*, II. díl (§ 261-775). Praha: Codex, 2000, s. 64.
- HAVLÍČEK, J., ŽÍSKAL, J. *Ekonomicko matematické metody I* [studijní texty pro distanční studium]. Praha: PEF ČZU, 2003, s. 24-40.
- ŠUBRT, T., LANGROVÁ, P. *Systémová podpora projektů*. Praha PEF ČZU, 2003, s. 48-56.
- OCHRANA, F. *Hodnocení veřejných projektů a zakázek*. Praha: ASPI, 2004.
- Informační bulletin *Rok práce pro bezpečnou budoucnost*. Praha: MO ČR, 2008, či koncept *Transformace rezortu Ministerstva obrany České republiky*, schválený usnesením vlády č. 1194 z 22. října 2007.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 A 9/2002-62 z 16. března 2004.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 31 Ca 22/2005 z 15. prosince 2006.

Motto: Non schoale sed vitae discimus.

Neučíme se pro školu, ale pro život.

(Seneca Lucius Annaeus)

Úvod

Chtěl bych v tomto příspěvku navázat na článek uveřejněný ve Vojenských rozhledech 4/2006 vtahující se k optimalizaci bezpečnostního systému státu.

Je všeobecně známo, že spolehlivost jakéhokoli systému je dána spolehlivostí jeho nejslabšího článku. Nejinak je tomu u bezpečnostních systémů, v nichž je tímto prvkem lidský činitel.

Systematické vzdělávání a příprava občanů v předmětné oblasti (a to nejen vojáků a policistů) je jedním z předpokladů trvalého zajišťování bezpečnosti jednotlivce i celé společnosti. Že se nám to nedaří v celém systému vzdělávání, o tom se můžeme přesvědčit téměř na každém kroku, nejen u naší mládeže, ale i u dospělých jedinců, kteří však již často zaujímají odpovědná místa ve státní správě i samosprávě.

Usnesení Bezpečnostní rady státu

Vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti je v ČR roztříštěno do mnoha studijních oborů, které dílčím způsobem zasahují do oblasti bezpečnostní politiky. Stávající stav nelze považovat za uspokojivý, ani z hlediska existující konkurence nabídky jednotlivých vysokých škol a univerzit, které nabízejí studijní obory související s bezpečnostní politikou, mají navíc stále intenzivnější zájem na spolupráci se zástupci veřejné správy a těch pracovišť rezortů MV, MZV a MO, které jsou za přípravu bezpečnostní politiky odpovědné.

Prvním krůčkem k zahájení celého procesu by mohla být realizace Usnesení Bezpečnostní rady státu č. 32/2007 k Návrhu společného minima pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti. BRS ukládá ministrovi vnitra a ministryni obrany zajistit zpracování **společného minima** do studijních programů vysokých škol ve své působnosti, předkládaných k akreditaci nebo k prodloužení akreditace daného studijního programu. Kromě toho doporučuje akreditační komisi, zohlednit společné minimum při posuzování studijních programů na vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti.

Minimum pro akreditaci výuky bezpečnosti na vysokých školách pro bakalářské studium je naplněno rozsahem zejména profilujících oblastí vzdělávání, které mohou být doplněny podle specializace a zaměření jednotlivých vysokých škol.

Profilující oblasti vzdělávání musí mít následující minimální obsahové standardy.

1. Krizový management

Cílem výuky je objasnit zásady managementu a naučit studenty aplikovat funkce managementu v krizovém řízení a krizovém plánování. Vše je založeno na znalostech a využití

zákonných norem v oblasti krizového řízení, obrany státu a ochrany obyvatelstva. Studenti budou znát organizační strukturu, kompetence a poslání orgánů, které zodpovídají za zabezpečení veřejného statku „bezpečnost“, který je svým obsahem a rozsahem determinován bezpečnostní strategií státu.

Studenti získají vědomosti a dovednosti v následujících oblastech:

- ☐ základy teorie krizového managementu,
- ☐ bezpečnost a bezpečí jako duální prvky,
- ☐ principy a základy bezpečnostního systému a krizového řízení ČR,
- ☐ přehled historického vývoje,
- ☐ pojmy pro oblast bezpečnosti a krizového řízení,
- ☐ fáze řízení za krizové situace,
- ☐ složky IZS, jejich spolupráce a úkoly,
- ☐ plánování pro zajištění bezpečnosti území v NATO, EU a ČR,
- ☐ plánování pro zajištění bezpečnosti a udržitelný rozvoj v ČR (územní, krizové, povodňové, havarijní a pro další mimořádné události a krizové situace),
- ☐ metody pro podporu řízení a rozhodování,
- ☐ psychologie krizového řízení,
- ☐ právní normy pro podporu řízení bezpečnosti a rozvoje území,
- ☐ právní normy mající vztah k bezpečnosti a krizovému řízení.

2. Analýza rizik

Cílem výuky je seznámit studenty se základy teorie rizika a rozhodovací teorie, poskytnout jim základní znalosti a dovednosti potřebné pro oblast krizového řízení. Naučit studenty rozumět základním matematickým modelům rizikových procesů a vypěstovat u nich schopnost řešit již modelované problémy. Vysvětlit jim možnosti využití matematického softwaru při modelování procesů a zformovat jejich odbornou erudici, která je vybaví sumou vědomostí a dovedností, aby jako specialisté v kooperaci s dalšími experty zvládli, ať již v orgánech státní správy nebo podniku, efektivně implementovat management rizika s cílem minimalizace nežádoucích událostí, zajištění efektivního plánování záchranných a zásahových prostředků, zpracování havarijních i evakuačních plánů, bezpečnostní zprávy a implicitně efektivního zásahu a rekultivace území v případě proběhlé havárie.

Studenti získají vědomosti a dovednosti v následujících oblastech:

- živelní a jiné pohromy, interakce a vnitřní vazby,
- charakteristiky území a jeho zranitelnosti,
- identifikace a diagnostika možných mimořádných událostí a krizových situací,
- deterministické a pravděpodobnostní metody pro stanovení rizika, základní přístupy k modelování rizika,
- prevence zaměřená na redukci rizika u zdroje, zdokonalování prostředků zásahu a záchrany,
- hodnocení vybraných rizik včetně legislativních požadavků na prevenci v EU a na národní úrovni,
- obecný postup posouzení integrálního rizika území s ohledem na potřeby kompetentních správních územních orgánů pro zabezpečení udržitelného rozvoje regionu,
- řízení rizik a řízení bezpečnosti území,
- případové studie sloužící k demonstraci konkrétních metod a postupů pro vypořádání s riziky.

3. Bezpečnostní politika a prevence kriminality

Cílem výuky je seznámit studenty se základy bezpečnostní politiky státu z pohledu možných bezpečnostních rizik a aplikovat bezpečnostní strategie státu v oblasti zajištění vnitřní bezpečnosti, veřejného pořádku a zákonnosti, včetně hlediska mezinárodní dimenze bezpečnosti i národních koncepčních materiálů, jako je např. Národní akční plán boje proti terorismu.

Studenti získají vědomosti a dovednosti v následujících oblastech:

- ☐ právní normy a opatření ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti,
- ☐ mezinárodní dimenze bezpečnosti,
- ☐ organizovaný zločin a terorismus,
- ☐ prevence kriminality,
- ☐ migrační a azylová politika, včetně minima o tzv. schengenském prostoru,
- ☐ bezpečnostní ochrana osob a objektů,
- ☐ místní záležitosti veřejného pořádku,
- ☐ spolupráce veřejné správy, soukromého sektoru a občanů při zajišťování bezpečnosti.

4. Ochrana obyvatelstva

Cílem výuky je seznámit studenty s problematikou ochrany obyvatelstva při mimořádných událostech a krizových situacích v podmínkách ČR a s řešením této problematiky ve světě, zejména v rámci EU a NATO. Dále s právními předpisy a koncepčními materiály, s jednotlivými druhy opatření ochrany obyvatelstva jako je varování, ukrytí, evakuace, individuální ochrana, nouzové přežití, humanitární pomoc, monitorování, dekontaminace, činnost zařízení civilní ochrany. S ochranou obyvatelstva při jednotlivých druzích mimořádných událostí se specifikací na živelní pohromy, provozní havárie, teroristické akce a válečný stav. Z hlediska prevence se studenti seznámí s plánováním opatření obyvatelstva v havarijních a krizových plánech, plánech obrany a dalších dokumentech, se vzděláváním managementu, s výcvikem jednotek a s preventivně výchovnou činností obyvatelstva s bližší specifikací na děti a mládež.

Studenti získají vědomosti v následujících oblastech:

- vznik a vývoj ochrany obyvatelstva v ČR a v zahraničí,
- nouzové přežití a humanitární pomoc,
- individuální a kolektivní ochrana obyvatelstva,
- zdravotnická rizika a jejich řešení,
- monitorování,
- dekontaminace,
- varování a informování obyvatelstva,
- ochrana obyvatelstva ve specifických podmínkách,
- legislativa pro ochranu obyvatelstva a související záležitosti,
- vzdělávání a preventivně výchovná činnost.

5. Ekonomika krizových situací

Cílem výuky je vysvětlit a definovat materiální, technické a finanční řešení krizových situací. Pozornost je věnována otázkám humanitární pomoci na národní, ale i mezinárodní úrovni.

Studenti získají vědomosti z následujících oblastí:

- ☐ obecné principy fungování a řízení veřejného sektoru,
- ☐ věcné zdroje pro řešení krizových situací,

- ☐ obranné a civilní nouzové plánování,
- ☐ hospodářská opatření pro krizové stavy,
- ☐ zásady financování opatření k řešení krizových situací a k obnově území,
- ☐ legislativa a postupy pro podporu stanovení náhrad při obnově území po živelních a jiných pohromách.

6. Aplikovaná informatika

Cílem výuky je poskytnout studentům základní teoretické zázemí v oblasti informačních a komunikačních technologií, umožnit jim pochopit role informačních technologií v řídicí a rozhodovací činnosti a orientovat je v produktech a technologiích. Dále pak poskytnout studentům komplexní pohled na charakter, obsah, možnosti i nároky současných a budoucích informačních systémů, zajistit pochopení širších souvislostí rozvoje a provozu informačních systémů. Připravit studenty na změny ve způsobech řízení vyvolané rozvojem informačních a komunikačních technologií. Poskytnout jim potřebné vstupní praktické zkušenosti s vybranými typy informačních a komunikačních technologií, a to nejen na úrovni kancelářských produktů, ale i na úrovni odpovídajících aplikací. Zajistit schopnost orientovat se a podílet se na rozvoji informačních systémů a efektivně kooperovat a komunikovat se specialisty v oblasti informačních a komunikačních technologií.

Studenti získají vědomosti z následujících oblastí:

- ☐ svět informací – základní pojmy a terminologie, ochrana informací,
- ☐ validace dat, hodnocení kvality datových souborů a kvalifikovaná zpracování dat pro vybrané cíle,
- ☐ databáze – datové základny,
- ☐ přehled datových zdrojů v ČR,
- ☐ informační systémy a ICT – rezortní informační systémy,
- ☐ počítačové sítě – provoz, služby, architektura a topologie,
- ☐ bezpečnost počítačových sítí a informačních systémů,
- ☐ informační systémy veřejné správy.

7. Veřejné právo a základní související předpisy

Cílem výuky je poskytnout studentům vědomosti z oblasti veřejného práva. Během výuky budou objasňované obecné pojmy a instituty teorie práva, veřejného práva, jako právního odvětví upravujícího organizaci a činnost veřejné správy.

Studenti získají vědomosti z následujících oblastí:

- základní pojmy teorie práva, právní normy a právní akty,
- pojem veřejné správy,
- principy organizačního uspořádání veřejné správy a správně právní vztahy,
- kompetenční zákon,
- postavení, práva a povinnosti subjektů i adresátů a právní úkony,
- problematika bezprostředních zásahů,
- záruky zákonitostí v oblasti veřejné správy a její institucionální a organizační předpoklady a garance,
- právní úprava správního řízení a ostatní procesní předpisy,
- základní právní předpisy pro rezorty podílející se na zajištění bezpečnosti, udržitelném rozvoji území a krizovém řízení,
- odborné podklady, informační a situační zprávy.

8. Anglický jazyk

Cílem výuky je rozvoj řečových dovedností a jazykových znalostí v oblasti obecného a odborného jazyka. Dále pak připravit studenty na úroveň 3. stupně jazykové zkoušky podle seznamu standardizovaných jazykových zkoušek vydávaných rozhodnutím MŠMT. Od absolventů se očekává efektivní ústní i písemná komunikace v oblasti bezpečnosti.

Výuka je obsahově členěna do následujících oblastí:

- ☐ rozvoj dovednosti poslechu s porozuměním,
- ☐ rozvoj dovednosti mluvení,
- ☐ rozvoj dovednosti čtení s porozuměním,
- ☐ rozvoj dovednosti psaní,
- ☐ zpracování odborného textu, informačních a situačních zpráv,
- ☐ osvojení odborné terminologie z oblasti bezpečnosti.

Závěr

Přestože jde zejména o akreditované bakalářské studium, zaměření i obsahová náplň jednotlivých oblastí je akceptovatelná i pro tvorbu studijních programů magisterského studia a kurzů v rámci kariérního, celoživotního vzdělávání.

V podmínkách vzdělávacích a školících zařízení ministerstva obrany jsou uvedené oblasti zapracovány do programů výuky, nebo se na nich pracuje v souladu transformací rezortu obrany.

Literatura:

Usnesení vlády České republiky ze dne 21. září 2005 č. 1214 k optimalizaci současného bezpečnostního systému České republiky,

Usnesení Bezpečnostní rady státu ze dne 16. listopadu 2004 k aktualizaci Koncepce vzdělávání v oblasti krizového řízení,

Usnesení Bezpečnostní rady státu ze dne 3. července 2007 č. 32 k Návrhu společného minima pro potřeby vzdělávání v oblasti bezpečnosti.

Dalším strategickým dokumentem, jehož přípravu se podařilo v letošním roce dokončit, je Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany, projednaná a vzata na vědomí vládou dne 23. července. Dlouhodobá vize stanovuje směr a priority pro následující etapy transformace rezortu Ministerstva obrany. Cílem je rozvoj schopnosti efektivně uskutečňovat obrannou politiku České republiky v příštích dvaceti letech. Dlouhodobá vize rozvíjí principy obsažené ve Vojenské strategii, především důslednou implementaci principu kolektivního zajišťování obrany ČR v rámci NATO. Naplnění této vize zajistí soulad dlouhodobého rozvoje vojenských schopností ozbrojených sil ČR se záměry NATO a EU a zvýší využitelnost našich ozbrojených sil pro budoucí pravděpodobné operace.

**Vlasta Parkanová, ministryně obrany ČR,
na velitelském shromáždění Armády ČR, 25. listopadu 2008**

Virtuální univerzita džihádu: výcvik a vzdělávání islámských teroristů v kyberprostoru

Kvůli obtížím s výcvikem a vzděláváním nových rekrutů, které nastaly v souvislosti s likvidací mnoha výcvikových táborů po 11. září 2001, začali islámští teroristé v kyberprostoru budovat imponantní „virtuální posluchárnu“, která se pro džihádisty postupně stala téměř nevyčerpatelnou zásobárnou poznatků. Množství a přístupnost informací na internetu vytvořily situaci, kdy prakticky každý zájemce o aktivní účast v teroristickém hnutí je schopen absolvovat tzv. sebevýcvik k provádění teroristických aktivit, včetně sebevražedných útoků.

Potřebné informace pro tento výcvik jsou soustředěny do různých příruček, manuálů a publikací, které se umísťují na zabezpečené islamistické webové stránky a diskusní skupiny či se členům teroristických sítí rozesílají prostřednictvím utajených distribučních e-mailových seznamů. Obsah těchto materiálů je velmi rozmanitý, od založení teroristické buňky, přes zásady bezpečné komunikace, získávání zbraní, návody k výrobě výbušnin a operační postupy až po způsoby obcházení úřadů a zákonů západních zemí.

Virtuální středisko al-Battar

Na počátku roku 2004 založila al-Ká'ida prostřednictvím polovojenského internetového magazínu Muaskar al-Battar (*Tábor meče*) virtuální výcvikové středisko s cílem poskytnout mladým muslimům výcvik v džihádu, a to přímo v pohodlí jejich domova. V prvním vydání magazínu bylo doslova uvedeno: „Bratře mudžáhide, abys mohl vstoupit do význačného výcvikového tábora, nemusíš již napříště cestovat do jiných zemí. Přímo ve svém domě – ať už sám nebo se skupinou svých bratrů, můžeš začít uskutečňovat výcvikový program. Stačí se připojit k výcvikovému středisku al-Battar.“ Vliv tohoto komunikačního nástroje se brzy projevil zvýšenými teroristickými aktivitami během března 2004 v Saúdské Arábii a Iráku. Ačkoliv poslední číslo al-Battaru bylo vydáno před třemi lety, magazín je na džihádistických webových stránkách dostupný stále.

Jednotlivá čísla se podrobně zabývají nejrůznějšími tématy potřebnými k efektivnímu provádění činností teroristů. Šesté číslo vydané v březnu 2004 se například věnuje založení a řízení teroristické buňky. Nastiňuje se zde její organizační struktura a způsoby bezpečné komunikace mezi členy, aby nedošlo k vyzrazení.

V desátém, květnovém čísle se zase osvětluje význam únosů, které mohou sloužit různým účelům, a to především: a) přimět nepřátelskou vládu, aby se podřídila požadavkům pravověrných muslimů, b) vytvořit rozkol mezi nepřátelskou vládou a veřejností a vyvolat dojem nelegitimity vlády na domácí půdě, c) získat důležité informace od unesených obětí, které by mohly být využity pro následné operace únosců, d) výkupným za propuštění rukojmích získat peněžní prostředky k financování džihádu a tím posílit jeho vliv, e) možnost vyslovit se před mezinárodní veřejností pro ukončení nespravedlností páchaných nepřáteli islámu.

Na konci roku 2003 bylo Islámským informačním centrem oznámeno otevření *virtuální Univerzity džihádu al-Ká'idy*, složené z několika fakult. Na džihádistickém fóru al-Farúk bylo v říjnu 2005 vysvětleno její poslání tak, že absolventi univerzity se stávají specialisty v oblastech džihádu duchovního, elektronického, mediálního, finančního a v oblasti technologií konstrukce a instalace nástražných výbušných zařízení.

Materiály určené k výcviku a vzdělávání teroristů šířené na internetu lze rozčlenit na manuály výbušnin a zbraní, taktické a operační manuály, manuály o zbraních hromadného ničení, bezpečnostní manuály a manuály kybernetického džihádu.

Manuály výbušnin a zbraní

Na webových stránkách islamistů je umístěno mnoho návodů jak zkonstruovat výbušniny a používat různé zbraně. Teroristé poskytují výcvikové materiály ve formě psaných dokumentů a pro lepší názornost je doplňují fotografiemi a instruktážními filmy. Na jedné nahrávce, nazvané „Příprava vesty pro mučednickou operaci“, se např. ukazuje, jak vyrobit a použít sebevražedný výbušný pás.

Velmi oblíbené jsou příručky o podomácku vyráběných bombách, tzv. improvizovaných výbušných zařízeních (*angl. zkr. IEDs*), které jsou sestaveny z běžně dostupných komponent a jinak neškodných látek. Například na heslem chráněném džihádistickém fóru al-Firdaws byla ve vojenské sekci umístěna ke stažení knižní publikace, zabývající se konstrukcí IEDs. Kniha mimo jiné radí, jak výbušniny maskovat a nastražit, např. v nákupních taškách v obchodních střediscích, kyticích, bonboniérách, dopisech a autobusech.

V roce 2003 našly saúdské úřady na kompaktních discích skryté instrukce teroristů k sestrojení bomby. Materiály byly zabaveny v jednom rijádkém obchodě s počítači. Zátahy se tehdy uskutečnily proti muslimským militantům z al-Ká'idy, kteří předtím v Rijádu provedli bombové atentáty.

V jednotlivých vydáních výcvikového magazínu al-Battar se také objevují charakteristiky mezi teroristy nejrozšířenějších zbraní spolu s instrukcemi, jak je správně užívat, např. pokud jde o samopaly, ostřelovací pušky, pistole nebo ruční granátomety.

Taktické a operační manuály

Jeden z nejrozsáhlejších manuálů pro výcvik mudžáhidů o rozsahu několika set stran, určený k taktickému a operačnímu využití, je tzv. „Encyklopedie džihádu“, zhotovená al-Ká'idou. Tento dokument, připravující islamisty na svatou válku, obsahuje kompletní informace potřebné pro operace teroristů. Jsou v něm zachyceny mnohé zkušenosti a poznatky, získané z guerillové války proti sovětským vojákům v Afghánistánu z let 1979 až 1989. Navíc je dokument také permanentně doplňován a aktualizován.

Encyklopedie například nabízí veškeré informace, potřebné k ovládnutí lehkých pěchotních zbraní, výroby výbušnin, přípravy elektrických obvodů a využití chemických látek jako zbraní. Jsou zde instrukce, jak vytvořit podzemní organizaci, zásady bezpečné komunikace, metody provádění sabotáží a mnoho dalších. Zvláště rozsáhlé jsou kapitoly o zpravodajské činnosti, které detailně popisují proces získávání, shromažďování, zpracování a využití informací pro činnost teroristických organizací. Je zde uveřejněn i text bývalého ředitele vojenské zpravodajské služby izraelské armády generála Aharona Jariva, nazvaný „Nezpochybnitelná role zpravodajství v boji proti terorismu“.

Jeden z nejvýznamnějších operačních velitelů al-Ká'idy, bývalý člen egyptských speciálních jednotek Sajf al-Adil, sepsal v souvislosti s konfliktem v Iráku zásady guerillové války a války ve městech. Aplikací těchto principů lze, podle jeho názoru, v Iráku dosáhnout totální porážky amerických a britských sil.

Přednosti guerillové války byly oceněny například na webové stránce al-Ká'idy „alneda.com“ v dubnu roku 2003, krátce poté, co americké jednotky vstoupily do iráckého hlavního města Bagdádu. V textu s dlouhým názvem „Partyzánská válka je nejúčinnější zbraň, kterou muslimové mají a zároveň také nejlepší způsob, jak pokračovat v boji s křižáckým nepřítelem“, byly uváděny významné historické příklady, kdy početně menší a hůře vyzbrojené oddíly úspěšně čelily většímu a lépe vyzbrojenému nepříteli. Pomocí partyzánské války byli podle autora textu Američané poraženi ve Vietnamu a Sověti v Afghánistánu. Tímto způsobem byli vypuzeni křižáčtí kolonisté z většiny islámských zemí, z nichž snad nejznámějším příkladem je Alžírsko. Tato strategie zastavila židovskou migraci do Palestiny a naopak odtud vyvolala stěhování Židů. Tyto úspěšné pokusy prokázaly, že partyzánská válka je neefektivnější metodou boje materiálně slabých proti silným.

Z taktických manuálů objevených na zabezpečených islamistických stránkách, lze jako příklady ještě uvést: „Umění únosů“, „Vojenský předpis pro mudžáhidy“, „Válka ve městech“, „Příručka teroristy“ a „Příručka sabotáží“.

Manuály o zbraních hromadného ničení

Předmětem zájmu islamistů jsou kromě tradičních výbušnin i zbraně hromadného ničení. Džihádisté na internetových fórech diskutují o možnostech využití chemických, biologických, radiologických a nukleárních zbraní a informace o nich soustřeďují ve zvláštních příručkách a manuálech.

„Encyklopedie jedovatých látek“ nabízí rozmanité metody zabíjení nepřátel toxickými látkami a je volně dostupná téměř každému členovi online džihádistické komunity. Na oficiální webové stránce Hamásu pak zase jiný materiál, nazvaný „Příručka jedovatých látek pro mudžáhidy“, napsaný Abdulem Azízem v roce 1996, detailně na dvaceti třech stranách popisuje, jak podomácku připravit různé jedy, jedovaté plyny a jiné smrtící látky pro využití k teroristickým útokům.

V červnu roku 2005 se na internetu začal šířit patnáctistránkový dokument v arabském jazyce, nazvaný „Biologická zbraň“, který je připisován Satmariánovi Nasárovi. Autor se zde například zmiňuje, jakým způsobem by mohla být ve zbraň přeměněna nákaza zápalu plic. Detailně se zabývá tím, jak extrahovat mikroby infikované krve a jak je izolovat, aby mohly být stlačeny a šířeny jako aerosol. Uvádí zde také přehled biologického arzenálu, užitého Spojenými státy a Japonskem během druhé světové války.

Příklady toxických látek, které zvláště přitahují pozornost džihádistů na internetových fórech, jsou bacily ricinu a botulinu. Členové diskuzních skupin zde například rozebírají, za jakou dobu oběť při požití či vdechnutí těchto jedů nebo při jejich aplikaci injekcí zemře.

V říjnu roku 2005 byl pod pseudonymem „Lev islámu“ na webové stránce al-Firdaws (*Ráj*) zveřejněn osmdesátistránkový dokument, rozdělený do devíti kapitol a nazvaný „Nukleární bomba džihádu a metoda obohacování uranu“. Autor se v něm snaží důkladně popsat a na mnoha grafech a obrázcích ukázat konkrétní kroky k výrobě této nekonvenční zbraně. Jiný autor, sám sebe označující jako „Ozoo“, vytvořil zase pro změnu velké kompendium,

v němž předkládá znalosti o jaderné problematice, mimo jiné i o bezpečnosti, špionáži a vojenském výcviku.

Bezpečnostní manuály

Teroristé musejí tajit nejenom své plány a operace, ale také místa, kde žijí a setkávají se. Islamisté tudíž pro své příslušníky vydávají též manuály, zabývající se *zásadami konspirační činnosti*. Výcvikové materiály problematiku bezpečnosti zpravidla rozčleňují do takových tematických oblastí jako místo pobytu (úkrytu), případně maskování, komunikace, doprava, výcvik, schůzky a vlastní teroristické operace.

Teroristé jsou například instruováni, aby preferovali taková místa pobytu, kde lze užít falešnou identitu, aby často měnili zámky u vstupních dveří, aby byty, určené pro tajné schůzky, nebyly viditelné z jiných míst, aby konspirátoři užívali smluvená znamení a signály, že blízké okolí není nikým sledováno. Členové hnutí jsou také nabádáni, aby ve svých domech používali bezpečná místa k ukrývání zbraní, dokumentů a dalších důležitých věcí. Je jim kladeno na srdce, aby se – stejně jako útočníci z 11. září 2001 – přirozeně začlenili do svých okolních komunit, preferovali nemuslimský vzhled, v pasech užívali fotografie bez vousů a celkově se oblékali i chovali jako spíše nenápadní průměrní občané. Při vedení telefonních hovorů jsou členové instruováni, aby se vyjadřovali v obecných termínech a užívali kódovanou řeč pro případ, že by jejich konverzace mohla být monitorována. Při sebevražedných operacích pak mají útočníci splynout se svým okolím a vypadat jako každá jiná osoba nastupující do autobusu nebo vstupující do přeplněného divadla či na plochu pouličního tržiště.

Internet je klíčovým nástrojem komunikace k udržení a rozvíjení hnutí globálního džihádu. Islamisté proto věnují mimořádnou pozornost *informační bezpečnosti*. Zvláště se členům hnutí zdůrazňuje požadavek zajištění anonymity, aby se tak vyhnuli sledování a dopadení ze strany bezpečnostních orgánů. Centrum al-Fadžr (*Úsvit*), Celosvětová islámská mediální fronta (*GIMF - Global Islamic Media Front*) a jiné mediální organizace džihádistů vydávají za tímto účelem manuály pojednávající o bezpečné a utajené komunikaci, v nichž se islamisté dozvídají o možnostech užívat anonymní e-mailové účty, mrtvé e-mailové schránky, šifrování textů a steganografii. Centrum al-Fadžr vytvořilo například speciální magazín *Technický mudžáhid*. Organizace GIMF k zajištění anonymní komunikace zase nedávno mezi své stoupence distribuovala speciální kódovací program, vytvořený samotnými džihádisty.

Manuály kybernetického džihádu

Internet slouží také jako digitální knihovna pro kybernetické útoky teroristů. Islamističtí hackeři provozují webové stránky, na nichž publikují elektronické magazíny, věnující se problematice hackingu. Návštěvníky stránek například informují o zranitelnosti a slabých místech oblíbených programů, včetně operačních systémů, nabízejí ke stažení softwarové balíčky pro psaní počítačových virů, umožňující proniknutí do počítačových sítí, případně jejich poškození.

V srpnu roku 2005 organizace Jamestown Foundation oznámila, že na džihádistickém fóru al-Farúk bylo umístěno sdělení vyzývající k zesílení elektronických útoků proti vládním webovým stránkám Spojených států. Samotná stránka disponovala knihovnou pro „hackery

mudžáhidy“, obsahující informace o možnostech narušování a ničení nepřátelských elektronických zdrojů, software pro získávání hesel, nástroje pro skrytí hackerovy internetové adresy, diskové utility pro smazávání harddisků a vyřazování z provozu operačních systémů Windows.

V únoru 2006 organizace Jamestown Foundation znovu potvrdila, že nejradičtější džihádistická fóra vytvářejí speciální hackingové sekce. Například webová stránka al-Ghurabá, která koordinovala kybernetický útok proti dánskému deníku Jyllands-Posten, obsahovala i encyklopedii o hackingu webových stránek a 344-stránkovou publikaci o metodách hackingu, včetně návodů jak vyřadit z provozu pornografické stránky a dále i ty, určené Židům a jejich stoupencům.

Předávání vlastních zkušeností a znalostí

Příslušníci hnutí jsou kontinuálně nabádáni, aby si navzájem, a to ku prospěchu celé džihádistické komunity, sdělovali své vlastní zkušenosti a znalosti. Kdokoliv, potřebuje-li získat nějakou informaci nebo radu, může na internetu vstoupit do příslušné diskusní skupiny a vznést svůj dotaz. Vždy se najde mnoho souvěrců, kteří jsou ochotni a schopni se zde podělit o své vědomosti. Na některých webových fórech, specializujících se na výcvik, se dokonce konají online výcvikové semináře, kde mohou méně zkušení členové pokládat otázky džihádistickým expertům v různých oblastech a dostávat přímé odpovědi.

Na jednom chatu byla odhalena konverzace mezi příslušníky hnutí Hamás o tom, jak zabít americké občany v Izraeli. Mezi doporučeními bylo například zapálení auta molotovovým koktejlem, umístění jedu na veřejných místech – v telefonních budkách, na klikách u dveří, v talířích s jídlem, či zamoření pitné vody kyanidem.

Džihádisté se také navzájem informují o nových technologiích, které západní země využívají v boji proti mudžáhidům, jako jsou například americké obrněné vozidlo Stryker nebo odminovací stroj Joint IED Neutralizer. Členové hnutí se následně radí, jak tyto obranné prostředky „přelstít“ k uskutečnění úspěšného úderu. Například v srpnu 2006 jeden člen umístil na heslem chráněné džihádistické fórum do vojenské sekce americkou zprávu napsanou v roce 2003 na příkaz člena kongresu Jima Saxtona v roce 2003, v níž se detailně popisuje zranitelnost bojového vozidla Stryker pancéřovkou RPG-7. Džihádista naléhal na ostatní mudžáhidy, aby využili slabin transportéru uvedených ve zprávě, která byla získána z webové stránky amerického mozkového trustu, organizace Defense and the National Interest.

Islamisté se nemusejí spoléhat pouze na vlastní džihádistické zdroje. Internet je domovem desítek webových stránek, které poskytují informace o sestrojování výbušnin i jiných zbraní. Například zadáním slov „terorista“ a „příručka“ nalezne jeden z nejznámějších vyhledávačů Google hned několik tisíc odkazů na webové stránky obsahující nejrozmanitější průvodce a manuály. Mnohé z těchto webových stránek nabízejí dva velmi známé manuály „Příručka teroristy“ a „Kuchařka anarchisty“, které zájemcům předkládají konkrétní informace o konstrukci široké škály nejrůznějších bomb a provádění jiných destrukčních aktivit. Internet tak islamistům nabízí obrovské inspirační možnosti, jehož prostřednictvím mohou džihádisté získávat potřebné poznatky a implementovat je do vlastních příruček a návodů.

V zabavených laptotech a USB discích sedmi teroristů, kteří se zúčastnili 11. března 2004 bombových útoků na vlakové soupravy v Madridu, bylo nalezeno mnoho dokumentů stažených z webových stránek al-Ká'idy. Mezi soubory byly např. příručka jak podomácku vyrobit

dynamit, informace jak přenášet bomby v ruksacích a zavazadlech, fatvy ospravedlňující užití zbraní hromadného ničení, dokumenty osočující muslimy, kteří hájí mírové soužití s křesťany a Židy, texty zdůrazňující nutnost mobilizovat a rekrutovat potenciální teroristy, záběry vraždy agentů španělské zpravodajské služby v Iráku, a také materiály detailně popisující vytvoření a řízení teroristické buňky, včetně návodu jak ji učinit operativní z náboženského, bezpečnostního a vojenského hlediska.

Shrnutí

Úspěchy USA a jejich západních spojenců v globální válce proti terorismu, zahájené po 11. září 2001, spočívaly především v likvidaci základen, které si mudžáhidé vybudovali v průběhu osmdesátých a devadesátých let minulého století v Afghánistánu a v některých dalších zemích. Přestože Spojené státy na tomto poli zaznamenaly značné úspěchy, výsledný dopad na celkové hnutí džihádu byl doposud spíše minimální. Ztracené zázemí výcvikových táborů totiž teroristé velmi rychle nahradili přechodem do virtuálního útočiště internetu, kde našli prostor pro plánování útoků, radikalizaci a rekrutaci stoupenců, nábor, propagandu a dokonce i výcvik, a to dvacet čtyři hodin denně.

Nové komunikační a mediální technologie, které se prudce rozvinuly v posledním desetiletí, umožnily islamistům pokračovat ve svých aktivitách i navzdory nesporné vojenské síle USA. Internet jim poskytl všechny potřebné funkce k udržení násilného džihádistického hnutí při minimálních nákladech.

Internet se stal klíčovým činitelem při vzniku rozsáhlé volně propojené sítě teroristických organizací. Al-Ká'ida a ostatní islamistická uskupení se postupně transformovala z hierarchicky uspořádaných jednotek bojovníků do podoby rozptýleného sociálního hnutí, sjednocovaného spíše společně sdílenou ideologií než jediným „vojenským“ vůdcem. Ke zničení teroristických organizací již proto nestačí realizovat tzv. dekapitační strategii („setnutí hlavy“) zaměřenou na odstranění nejvýznamnějších vůdců sítě.

Je paradoxní, že decentralizovaná síť internetu, kterou původně z obav před nukleárním útokem Sovětského svazu vytvořily Spojené státy na přelomu šedesátých a sedmdesátých let minulého století pod názvem Arpanet, nyní slouží zájmům největšího nepřítele Západu od konce studené války – mezinárodnímu teroru.

Použitá literatura:

- [1] DENNING, DE. *A View of Cyberterrorism Five Years Later*. Monterey: Naval Postgraduate School, Center on Terrorism and Irregular Warfare, 2007, 18 p.
- [2] HOFFMAN, B. *The Use of the Internet By Islamic Extremists*. Santa Monica: RAND Corporation, May 4, 2006, 20 p.
- [3] KATZ, R. and DEVON, J. *The Online Jihadist Threat*. Washington, D.C.: SITE Institute, February 14, 2007, 24 p.
- [4] MERLOS, A. *The Internet in Jihadist Strategy: Recruiting, Training and Inspiring. The 3/11 Spanish Experience*. Be'er Seva, Israel: NATO Advanced Research Workshop "Security Informatics and Terrorism/Patrolling the Web", June 4, 2007, 13 p.
- [5] ULPH, S. An Online "University" for Jihad. *Terrorism Focus*. October 17, 2005, vol. 2, issue 19, 5 p.
- [6] WEIMANN, G. *How Modern Terrorism Uses Internet*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace, March 2004, 12 p.

Vojenský technický ústav pozemního vojska ve Vyškově (VTÚPV) byl založen v roce 1978 Ministerstvem obrany jako jeho speciální, účelové pracoviště pro řešení teoretických a praktických technických a technicko-organizačních problémů spojených s pořizováním, provozem, výcvikem a bojovým použitím techniky pozemních sil.

Od svého vzniku prošel řadou organizačních a dislokačních změn, vyvolaných především novým státoprávním uspořádáním, transformací AČR a optimalizací jeho působnosti, obsahu a forem jeho činnosti. Od roku 2003 je součástí ekonomicky silného, stabilního a prosperujícího státního podniku VOP-026 Šternberk, s.p., založeného ministerstvem obrany. Své odborné kapacity uplatňuje jak ve prospěch zakladatele (Armádu ČR), tak i pro zákazníky jiných, civilních rezortů. Podnik má zaveden a pravidelně auditován systém řízení jakosti ISO ČSN EN 9001-2001 (AQAP 2110), je autorizovanou osobou (AO 253) a akreditovaný certifikační orgán pro certifikaci celé řady výrobků. Odbor zkoušení techniky VTÚPV je akreditovanou zkušebnou č. 1103.

Právě oblasti rozvoje zkušebnictví, jako jedné ze strategicky významných oblastí činnosti podniku, je věnována maximální pozornost managementu podniku a to jak z hlediska personálního zajištění zkušeben, tak i jejich vysoké technické úrovně. Důkazem je právě dokončovaná nová částečně bezodrazová (semi-anechoic) hala EMC (electromagnetic compability), která je nejvýznamnější a jedna z nejnákladnějších investičních akcí za celou dobu existence VTÚPV Vyškov od ukončení výstavby areálu ústavu na konci 80. let.

Základní dokument

Základním dokumentem, který v České republice komplexně pojednává o „technických požadavcích na výrobky“ je zákon č. 22/1997 Sb. Tento zákon upravuje:

- způsob stanovení technických požadavků na výrobky, které by mohly ve zvýšené míře ohrozit zdraví nebo bezpečnost osob, majetek nebo (přírodní) životní prostředí, popřípadě jiný veřejný zájem,
- práva a povinnosti osob, které uvádějí na trh nebo disponují, popřípadě uvádějí do provozu výrobky, které by mohly ve zvýšené míře ohrozit oprávněný zájem,
- práva a povinnosti osob pověřených k činnostem podle tohoto zákona, které souvisí s tvorbou a uplatňováním českých technických norem nebo se státním zkušebnictvím,
- způsob zajišťování informační povinnosti souvisejících s tvorbou tech. předpisů a norem, vyplývajících z mezinárodních smluv a požadavků práva Evropských společenství.

U tehdejšího Výzkumného ústavu 010 Vyškov (předchůdce VTÚPV), ještě před platností tohoto zákona, existovala z hlediska potřeb vojenského, ale civilního zkušebnictví jednotlivá výzkumná a vývojová pracoviště, která v sobě zahrnovala i jednotlivé týmy zabývající se problematikou zkoušení. Systematicky a komplexně se management VTÚPV Vyškov začal zkušebnictvím zabývat v roce 1995.

Tato aktivita vyústila u VTÚPV Vyškov v r. 1997 ve vznik Akreditované zkušební laboratoře č. 1103. Posouzení akreditačních kritérií, odborné způsobilosti a nezávislosti vykonávat rozsah předmětu akreditace bylo provedeno podle kritérií mezinárodní normy ČSN EN ISO/IEC 17025 (v roce 2007 podle ČSN EN ISO/IEC 17025:2005).

Akreditací pro účely zákona 22/1997 Sb., se rozumí postup zahájený na žádost právnické nebo fyzické osoby, na jehož základě vydá Úřad pro normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví osvědčení o tom, že je způsobilá ve vymezeném rozsahu provádět zkoušky výrobků, kalibraci měřidel a certifikační nebo jinou obdobnou technickou činnost.

Zkušební laboratoř č. 1103

V současné době má zkušební laboratoř č. 1103 Osvědčení o akreditaci č. 406/2008 ze dne 29. 9. 2008 s předmětem akreditace v rozsahu:

- ☐ elektromagnetická kompatibilita (EMC),
- ☐ elektrická bezpečnost,
- ☐ elektrické silové zdroje,
- ☐ seizmická způsobilost,
- ☐ mechanická odolnost,
- ☐ měření hluku, teplot a vibrací,
- ☐ tenzometrie,
- ☐ zkoušky záchytných sítí,
- ☐ fyzikální veličiny,
- ☐ osobní ochranné prostředky,
- ☐ zkoušky vozidel,
- ☐ tribotechnická diagnostika.

Zkušební laboratoř č. 1103 provádí svou činnost jako součást:

- ☐ VOP-026 Šternberk, s.p. – autorizované osoby č. 253,
- ☐ VOP-026 Šternberk, s.p. – jako notifikované osoby č. 1380.

Na činnost zkušební laboratoře č. 1103 navazuje VOP-026 Šternberk, s.p. jako Certifikační orgán č. 3064 s Osvědčením k certifikaci výrobků s předmětem akreditace:

- osobní ochranné prostředky,
- záchytné sítě proti pádu z výšky,
- elektrická generátorová soustrojí,
- elektrické přístroje, zařízení a spotřebiče,
- rádiová zařízení,
- telekomunikační zařízení,
- telekomunikační koncová zařízení.

Zkušební laboratoř č. 1103 svou činnost realizuje v jednotlivých zkušebnách, které jsou rozděleny podle oboru zaměření a to na:

1. Zkušebnu elektromagnetické kompatibility.
2. Zkušebnu elektrické bezpečnosti a elektrotechnických prostředků.
3. Zkušebnu konstrukčních skupin a speciálních měření.
4. Zkušebnu potápěčské techniky.

5. Zkušebnu kompletů.
6. Zkušebnu tribotechnické diagnostiky.

Zkušební laboratoře svou činnost provádí podle následujících dokumentů:

- IEC (International Electrotechnical Commission) norma mezinárodní elektrotechnická komise,
- ISO (International Organization for Standardization) mezinárodní organizace pro normalizaci,
- CISPR (Comité International Spécial des Perturbations Radioélectrique) norma speciální mezinárodní komise pro radioelektronické rušení,
- ČSN – česká technická norma, EN – evropská norma
- vlastní metodické postupy zkušební laboratoře,
- ČOS – český obranný standard,
- MIL-STD-xxx, (Military Standard) – vojenská norma USA,
- STANAG, (Standardization Agreement) standardizační dohoda NATO,
- AECTP (Allied Environmental Conditions Testing Publication) – spojenecká publikace o zkoumání podmínek prostředí,
- AP (Allied Publication) spojenecká publikace a další.

Zkušební laboratoř č. 1103 pro svou činnost využívá především:

- od roku 1996 certifikát britské auditorské firmy ACEMARK EUROPE na provádění zkoušek elektromagnetické kompatibility,
- rozhodnutí o autorizaci č. 17/2006 k činnosti při posuzování shody výrobků stanovených podle Nařízení vlády č. 21/2003 Sb., kterým se stanoví technické požadavky na osobní ochranné prostředky (OOP) v rozsahu:
 - OOP – pád z výšky (zachycující postroje, pásy pro pracovní polohování, spojky, spojovací prostředky, sedací postroje, tlumiče pádu, kotvící zařízení),
 - OOP – utonutí (záchranné plovací vesty),
 - OOP – plovací pomůcky,
 - OOP – potápění (potápěčské autonomní dýchací přístroje na tlakový vzduch s otevřeným okruhem, mokré, polosuché a suché oděvy pro potápěče, potápěčské kompenzátory vzlaku).

Dále se rozsah rozhodnutí vymezuje na postupy posuzování shody:

- ES přezkoušení typu – §4,
- ES systém řízení jakosti výrobku – §5 citovaného nařízení vlády,
- rozhodnutí o autorizaci č. 30/2007 k činnosti při posuzování shody výrobků z hlediska jejich EMC,
- oprávnění úřadu pro civilní letectví č. L-P4-02/2 ke zkoušení leteckých pozemních zařízení,
- smlouvu s NBÚ o zajištění činnosti s prováděním měření útlumu Faradayových klecí a jiné.

Pracovníci zkušební laboratoře č. 1103 aktivně pracují v technických komisích, jako je:

- komise NATO-SCI 198 pro řešení problematiky ohrožení vojenských počítačových sítí signály výkonových mikrovln,

- komise NATO-WG 6 pro řešení problematiky vojenského zkušebnictví,
- TNK 22 Elektrotechnické předpisy,
- TNK 33 Elektrické spotřebiče a elektrické ruční nářadí,
- TNK 47 Elektromagnetická kompatibilita,
- TNK 59 Stroje a zařízení pro zemní práce, stavební výrobu, výrobu stavebních materiálů a povrchovou těžbu,
- TNK 96 Elektromagnetická kompatibilita a radiové spektrum,
- TNK 124 EPS a poplachové systémy.

Dále zástupce zkušební laboratoře č. 1103 pracuje jako tajemník technické komise pro akreditaci zkušebních laboratoří působících v oblasti elektrotechnického zkoušení, která je zřízena jako poradní a konzultační orgán ředitele Českého institutu pro akreditaci (ČIA) při technickém výboru pro akreditaci zkušebních laboratoří a zároveň je členem tohoto technického výboru pro akreditaci zkušebních laboratoří. Zkušební laboratoř se přihlásila k dodržování etického kodexu akreditované nebo certifikované osoby, vyhlášené ČIA.

1. Zkušebna elektromagnetické kompatibility (EMC)

Pojem „elektromagnetická kompatibilita“ (EMC - Electromagnetic Compatibility) vznikl v šedesátých letech a označuje novou integrující vědeckotechnickou disciplínu – fyzikální multidisciplinární obor – která zkoumá podmínky slučitelnosti provozu jednotlivých systémů a způsoby (cesty) vedoucí k její optimalizaci. Jeden ze zakladatelů EMC řekl: „Systém sám o sobě může být dokonale spolehlivý - bude však prakticky bezcenný v provozu, pokud nebude současně elektromagneticky kompatibilní.“

Spolehlivost a EMC jsou neoddělitelné požadavky systému/zařízení, který má správně fungovat v každé době a za všech okolností. EMC zahrnuje ve svých teoretických základech celou elektrotechniku. K tomu se ve své praxi dále opírá o biologii nebo medicínu ve vztahu elektrické energie na biologické systémy.

Zkušebna EMC vznikla v roce 1993 a je tedy nejdéle působící zkušebnou svého druhu na území ČR disponující kvalitním technickým vybavením a zkušenými pracovníky. V rámci ČR je zkušebna předním pracovištěm a je plně srovnatelná s vyspělými zahraničními pracovišti. Provádí akreditované i neakreditované zkoušky v oblasti EMC – rušivého vyzařování EMI (electromagnetic interference) i elektromagnetické odolnosti EMS (electromagnetic spectrum) – pro potřeby AČR i civilního sektoru podle níže uvedených legislativních dokumentů.

V rámci zkušební laboratoře 1103 je zkušebna EMC nejmladší, ale svým rozsahem činností a personálním obsazením největší zkušebna. Provádí ověřování plnění těchto legislativních dokumentů:

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2004/108/ES (EMC),
- Směrnice komise č. 2004/104/ES (vř rušení od motorových vozidel),
- Nařízení vlády č. 616/2006 Sb. (technické požadavky na výrobky z hlediska EMC),
- Nařízení vlády č. 426/2000 Sb. (rádiová a telekomunikační zařízení),
- Nařízení vlády č. 1/2008 Sb. (ochrana zdraví před neionizujícím zářením),
- Zákona č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti v rozsahu:
 - provádění měření útlumu Faradayových klecí a stínících komor,
 - měření úrovně kompromitujícího elektromagnetického vyzařování.

Zkušebna EMC má k dispozici také mobilní vybavení umožňující provádění některých zkoušek přímo u výrobce nebo na místě instalace (např. u rozměrných výrobků či technologických celků). Zkušebna EMC disponuje čtyřmi samostatnými pracovišti: a) laboratoří elektromagnetického vyzařování EMI, b) laboratoří elektromagnetické odolnosti EMS, c) laboratoří technických zkoušek zařízení, d) pracovištěm rozvoje zkoušek.

a) Laboratoř elektromagnetického vyzařování (EMI)

Provádí zkoušky elektrických a elektronických zařízení za účelem posouzení množství jimi vyzařované elektromagnetické energie.

Akreditované zkoušky zahrnují měření v těchto oblastech:

Měření elektromagnetického vyzařování krytem zařízení (elektromagnetické pole):

- ☐ intenzita elektromagnetického pole – složka H (20 Hz - 30 MHz),
- ☐ intenzita elektromagnetického pole – složka E (100 Hz - 40 GHz),
- ☐ vysokofrekvenční výkon (1-40 GHz),
- ☐ měření kompromitujícího vyzařování z počítačů a z dalších zařízení zpracovávajících, ukládajících či přenášejících klasifikované informace (TEMPEST).

Měření vedených emisí (rušivá napětí, proudy a výkon šířené po vodičích):

- ☐ rušivá svorková napětí (9 kHz - 108 MHz),
- ☐ nespojitě rušení (mžikové poruchy),
- ☐ rušivé proudy (9 kHz - 100 MHz),
- ☐ rušivý výkon (30 MHz - 1000 MHz).

Měření parametrů rádiového vysílání:

- ČSN EN (ETS / ETSI) 300 220, 300 330, 300 440, 300 113 aj.,
- měření zisku a vyzařovacích diagramů antén.

Měření útlumu a účinnosti stínění:

- ☐ Faradayových klecí, kontejnerů a skříní,
- ☐ filtrů a odrušovacích prvků,
- ☐ stínících materiálů,
- ☐ kabelů, konektorů,
- ☐ prvků anténních a satelitních rozvodů.

Obr. 1: Zkouška vagónu podle drážních norem

Obr. 2: Zkouška tanku podle ČOS 599902 (MIL-STD-461E)

b) Laboratoř elektromagnetické odolnosti (EMS)

Provádí akreditované zkoušky proti působení:

- elektrostatického výboje,
- vf elektromagnetického pole,
- rychlých přechodových jevů,
- rázového impulsu,
- rádiového rušení šířeného vedením,
- magnetického pole síťového kmitočtu,
- pulzů magnetického pole,
- tlumených kmitů magnetického pole,
- oscilačních vln,
- poklesů a výpadků napájecího napětí,
- pomalé změny napětí (1 i 3 fázové),
- změny kmitočtu,
- elektromagnetického impulsu jaderného výbuchu (NEMP - Nuclear Electro-magnetic Pulse),
- výkonových elektromagnetických polí (HPM - High Power Microwaves),
- ultraširokopásmových signálů (UWB - Ultra Wide Band).

V oblasti nf EMC provádí laboratoř měření:

- rušení v distribučních sítích - harmonické,
- rušení v distribučních sítích - kolísání napětí („flicker“).

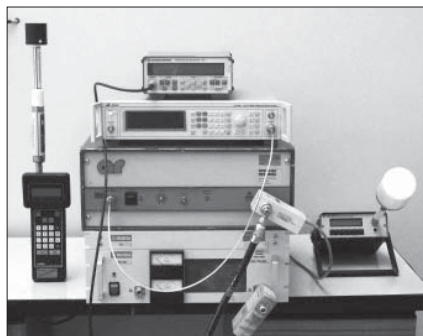
c) Laboratoř technických zkoušek zařízení

Provádí akreditované zkoušky:

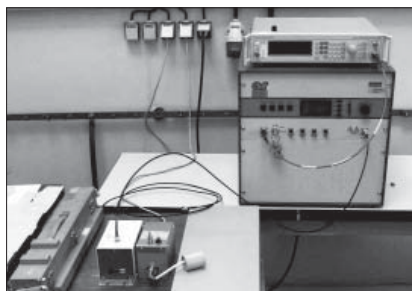
- elektromagnetické kompatibility na elektrických a elektronických komponentech motorových vozidel podle norem ISO 7637-1, ISO 7637-2, ISO 7637-3, ISO 11451-x, ISO 11452-x, ČSN ISO 13766,
- vlivu prostředí na elektrické a elektronické výrobky podle norem ČSN EN

Obr. 3: Pracoviště zkoušek odolnosti proti poklesům a výpadkům napájecího napětí, změn kmitočtu, pomalých změn napětí, měření harmonických a kolísání napětí

Obr. 4: Pracoviště pro provádění zkoušek odolnosti proti vf elektromagnetickému poli

Obr. 5: Pracoviště pro zavádění zkoušek odolnosti proti rušení

60068-2-1, ČSN EN 60068-2-2, ČSN EN 60068-2-14, ČOS 999905, MIL 810E (chlad, suché teplo, vlhkost),

- elektrických a světelných zařízení motorových vozidel podle norem ČSN EN 30 4002, ČSN EN 30 4003 a předpisu EHK č. 48,
- posouzení vozidel z hlediska montáže a umístění zařízení pro osvětlení a světelnou signalizaci podle předpisu EHK č. 48.

Obr. 6: Část pracoviště pro provádění zkoušek vlivu prostředí (chlad, suché teplo, vlhkost)

Obr. 7: Část pracoviště pro provádění zkoušek elektromagnetické kompatibility na elektrických a elektronických komponentech motorových vozidel

d) Pracoviště rozvoje zkoušek

Pracoviště rozvoje zkoušek se zabývá:

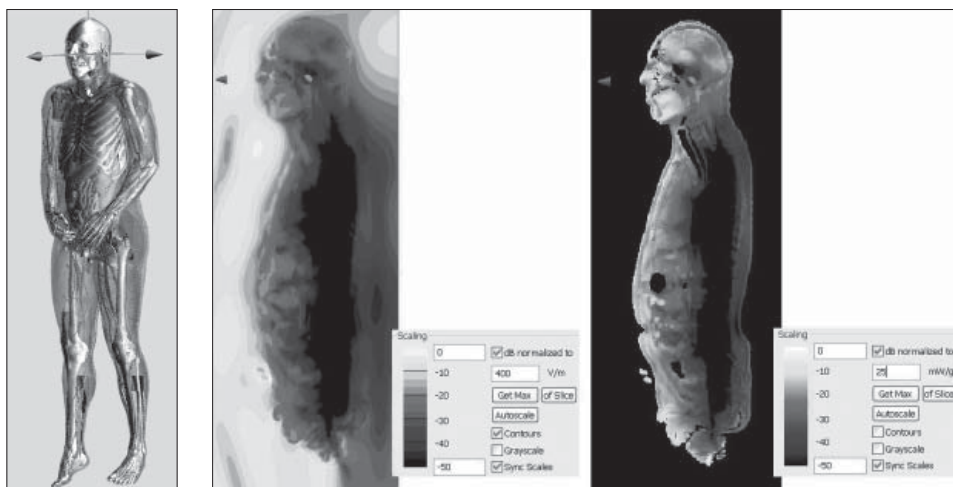
- rozvojem laboratoří EMC v oblasti zkušebních a testovacích metod,
- tvorbou norem a standardů jak v působnosti NATO, tak civilního sektoru,
- studiem nových poznatků v oblasti elektromagnetických hrozeb (HPM, UWB, NEMP, LEMP),
- testováním účinků výkonových elektromagnetických polí HPM, UWB a NEMP,
- matematickým modelováním a simulacemi účinků elektromagnetického pole z pohledu technické a biologické kompatibility.

Obr. 8: Pracoviště simulátoru NEMP (nukleárního elektromagnetického impulzu)

Obr. 9: Pracoviště provádění zkoušek HPM

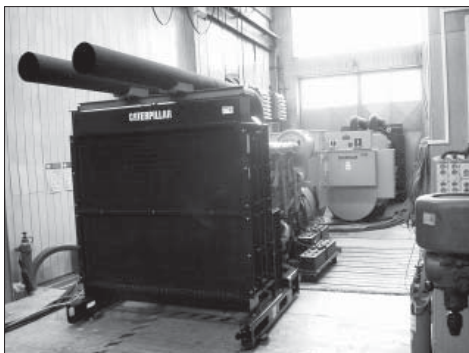
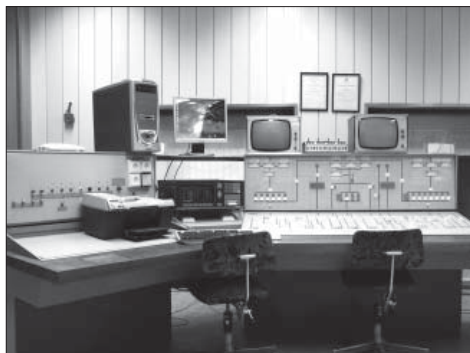
Obr. 10: Řešení problematiky EMC biologických systémů s využitím počítačového modelování a simulace

2. Zkušebna elektrické bezpečnosti elektrotechnických prostředků

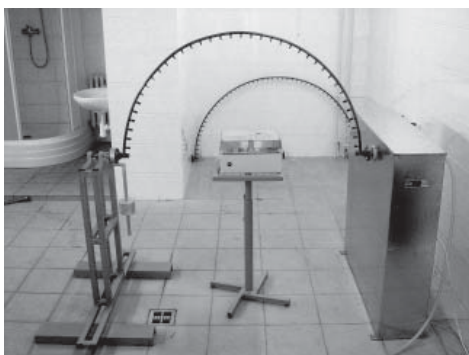
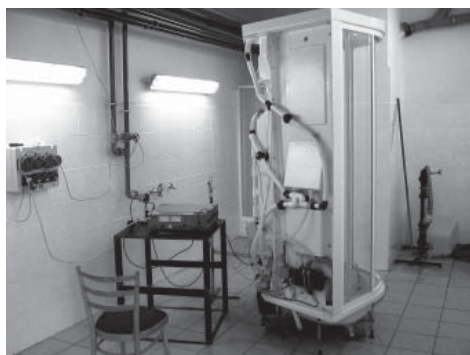
Zkušebna provádí na základě vydaných oprávnění:

- typové, kusové a přejímací zkoušky elektrických silových zdrojů podle ČSN ISO 8528, část 1 až 8 a podle ČOS 611501 v prostorách zkušebny (zdroje do 300 kW, 50 Hz) nebo přímo na místě instalace (zdroje do 1000 V a 1000 A, stejnosměrné i střídavé),
- zkoušky elektrických silových zdrojů pro vojenské použití podle STANAG 4134 a STANAG 4135,
- funkční zkoušky a přejímací zkoušky podle ČSN ISO 8528 na místě instalace,
- typové zkoušky domácích spotřebičů podle ČSN EN 60 335-1 a souvisejících výrobních norem (ČSN EN 60 335-2-x),
- typové zkoušky zařízení výpočetní a informační techniky a napájecích zdrojů podle ČSN EN 60 950,
- typové zkoušky měřicích, řídicích a laboratorních zařízení podle ČSN EN 61 010-1,
- typové zkoušky zvukových, obrazových a podobných elektronických přístrojů podle ČSN EN 60 065,
- typové zkoušky rozváděčů podle ČSN EN 60 439,
- typové zkoušky zdrojů nepřerušovaného napájení (UPS) podle ČSN EN 62 040-1-1,
- typové zkoušky řídicích zařízení pro domácnost podle ČSN EN 60 730,
- typové zkoušky polovodičových měničů podle ČSN EN 60 146-1-1,
- zkoušky stupně ochrany krytem (zkoušky krytí) podle ČSN EN 60 529,
- typové, výrobní a kusové zkoušky vidlic, nástrček a zásuvek pro domovní použití podle příslušných ČSN,
- zkoušky bezpečnosti výkonových transformátorů, napájecích zdrojů a podobně podle ČSN EN 61 558 a ČSN EN 60 076-1,
- zkoušky elektronických zařízení pro použití ve výkonových instalacích podle ČSN EN 50 178,
- zkoušky požárního nebezpečí (zkoušky žhavou smyčkou, plamenem,
- vtlačováním kuličky) podle příslušných ČSN,

- zkoušky pracovních strojů podle ČSN EN 60 204-1,
- zkoušky svítidel a zdrojů světla podle příslušných ČSN a výrobních norem,
- zkoušky detektorů kovů,
- zkoušky leteckých pozemních zařízení podle MIL-STD-810 a příslušných cirkulářů,
- provádění revizí elektrických silových částí do 1 kV, včetně hromosvodů v objektech třídy A,
- revize elektrických silových částí přenosných, převozných a mobilních zařízení,
- v případě vyhovujících výsledků zkoušek zpracování návrhu ES prohlášení o shodě,
- přednášky na odborných seminářích a školeních.

Obr. 11: Řídicí pracoviště zkušebny a pracoviště pro zkoušky elektrocentrál

Obr. 12: Pracoviště pro zkoušky krytí

3. Zkušebna konstrukčních skupin a speciálních měření

Zkušebna provádí:

■ **Akreditované zkoušky:**

- zkoušky přetáčení a vytrvalosti leteckých vrtulí (do 50kW),
- měření účinků vibrací působících na člověka (libovolné zdroje vibrací včetně motorových vozidel),
- kontaktní měření teplot,
- zkoušky tažných ojí,

- měření vnějšího a vnitřního hluku, akustického výkonu, hladiny hluku v místě obsluhy strojů a měření pro potřeby popisu hluku v pracovním a mimopracovním prostředí (libovolné zdroje hluku včetně motorových vozidel, pracovní a mimopracovní prostředí),
- zkoušky ochranných prostředků proti podjetí zezadu (zadní ochranná zařízení),
- zkoušky bočních ochran,
- zkoušky osobních ochranných prostředků proti pádům z výšky (osobní ochranné prostředky proti pádům z výšky, záchytné sítě),
- zkoušky mechanické odolnosti předmětů, zařízení a přístrojů proti působení vibrací a rázů,
- nedestruktivní tenzometrická měření pro pevnostní a životnostní zkoušky konstrukcí,
- měření fyzikálních veličin - síly, dráhy, zrychlení, tlak,
- zkoušky seismické způsobilosti (předměty, přístroje, zařízení).

■ **Neakreditované zkoušky:**

- zkoušky rotačních zařízení – hřídele, spojky (měření zatížení, otáček),
- dynamické a statické pevnostní zkoušky součástí i konstrukcí,
- provozní měření kouřivosti a provozní analýza výfukových plynů (motorová vozidla),
- zkoušky pojezdových kol pásových vozidel.

4. Zkušebna potápěčské techniky

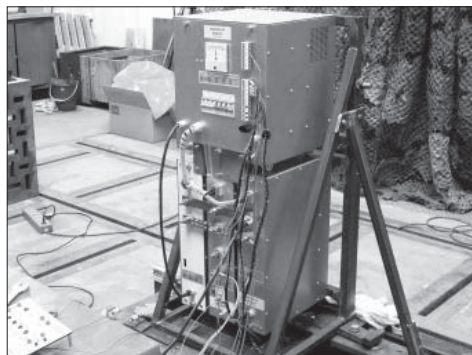
Zkušebna provádí:

■ **zkoušky pro posuzování shody následujících osobních ochranných prostředků:**

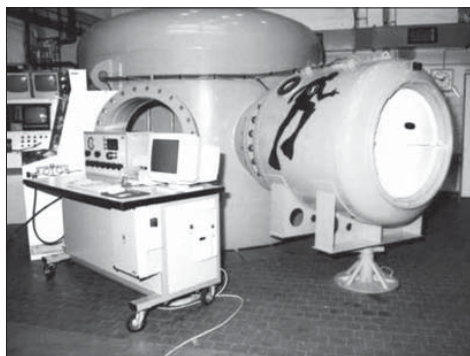
- potápěčských dýchacích přístrojů na tlakový vzduch s otevřeným okruhem podle ČSN EN 250,

Obr. 13: Zkušební technologické zařízení a zkušební figurína

- záchranných plovacích prostředků s vnitřním vztlakovým materiálem podle ČSN EN ISO 12402-9,
- potápěčských kompenzátorů vztlaku podle ČSN EN 1809,
- mokrých a suchých potápěčských obleků podle ČSN EN 14225-1 a ČSN EN 14225-2.

Obr. 14: Hydraulický simulátor HS-60 a Měřicí zkušební zařízení MZ 3504 (umělé plíce)

Obr. 15: Potápěčská věž (volný sestup do 7 m)

Obr. 16: Zkouška těsnosti suchého potápěčského obleku

Dále provádí:

- kontrolu, údržbu, opravy a odborné seřízení dýchacích přístrojů na tlakový vzduch s otevřeným okruhem podle ČSN EN 250,
- kontrolu, údržbu, opravy a doplnění potápěčských souprav,
- revizi ocelových tlakových nádob k přepravě plynů (vzduch, dusík a oxid uhličitý) do objemu 50 litrů se zkušebním přetlakem do 59 MPa a samostatnou kontrolu a čištění tlakových nádob,
- pro rezort M0 revizi vzduchojemů silničních vozidel včetně prodlužování životnosti podle závazného pokynu SOTD M0 č. 1/2000, s možností provádět tuto činnost u zákazníka,
- plnění tlakových nádob vzduchem s čistotou vzduchu dle DIN 3188 a ČSN EN 12021,
- simulované sestupy potápěčů do hloubky 60 m v suché i mokré části hydraulického simulátoru HS-60 (s možností pořízení videozáznamu),
- volné sestupy potápěčů do hloubky 7 m v potápěčské věži (v HS-60 i v potápěčské věži lze sestupy provádět celoročně),
- přezkoušení odolnosti přístrojů a zařízení proti tlaku do 0,6 MPa na vzduchu i ve vodě.

5. Zkušebna kompletů

Zkušebna provádí zkoušky následujících technických a jízdních parametrů vozidel:

- komplexní zkoušky brzd motorových a přípojných vozidel podle EHK 13, včetně ABS,
- zjišťování polohy těžiště vozidel a statické příčné a podélné stability,
- ověřování průjezdnosti železničním profilem a stanovení obrysu vozidla,
- měření hmotnosti a rozměrů vozidel,

- stanovení základní a okružové spotřeby paliva,
- měření ovládacích sil a zapojitelnosti vozidel,
- kontrolu rychloměru a počítadla km podle EHK 39,
- zkoušky akcelerace, dojezdu, maximální a minimální rychlosti,
- zjišťování parametrů průchodivosti vozidel,
- jízdní zkoušky,
- zkoušky navijáků,
- zkoušky spolehlivosti a životnosti vozidel,
- jízdní zkoušky,
- zkoušky ke schvalování technické způsobilosti vojenských a silničních vozidel.

Obr. 17: Zkušební svah

Pro zkoušky kolové a pásové techniky má zkušebna k dispozici zkušební terénní okruh s různými terénními překážkami, jako je:

- zkušební jízdní dráha 12,5 × 2900 m,
- stupně 20, 40, 60, 80, 100, 120 cm výšky,
- zákop 0,5 – 3 m šířky,
- panelová vozovka 5 × 100 m,
- štěrková vozovka 5 × 100 m,
- příčné betonové vlny 5 × 28 m,
- svah – sklon 30°, délka 55 m,
- svah – sklon 25°, délka 60 m,
- svah – sklon 20°, délka 88 m,
- svah – sklon 15°, délka 118 m,
- vodní brod 4,6 × 20 m, hl. 0,2 – 0,5 m,
- blátivý brod 5 × 20 m, hl. 0,2 – 0,5 m,
- vodní kanál (hluboký brod) 5 × 20 m, hl. do 2,5 m, - sklon nájezdu 15° a 20°.

6. Zkušebna tribotechnické diagnostiky

Zkušebna provádí:

- identifikaci, analýzy, zkoušky a ověřování paliv, olejů (viz graf), maziv a konzervačních přípravků pro zbraně a bojovou techniku,
- tribotechnickou diagnostiku motorů, převodovek a hydraulických systémů provozované pozemní vojenské techniky (detekce poruch a závad v nejranějších stadiích jejich vývoje, predikce možných havarijních stavů techniky).

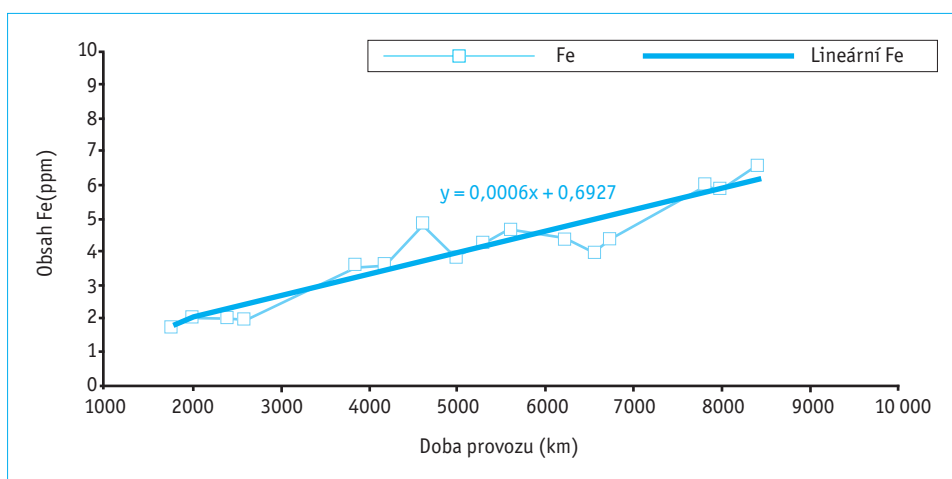
Akreditované zkoušky:

- analýza motorových olejů FTIR spektroskopii (obsah paliva, vody, glykolu, oxidačních produktů, nitračních produktů, sulfatačních produktů, antioxidačních a protioděrových přísad a sazí),

- stanovení obsahu otěrových kovů, aditiv a kontaminantů v motorových olejích AES/RDE spektroskopii (obsah Al, Ba, B, Ca, Cr, Cu, Fe, Pb, Mg, Mo, Ni, P, Si, Ag, Na, Sn, Ti, V a Zn),
- stanovení bodu vzplanutí podle ČSN EN ISO 2592,
- stanovení TBN podle ČSN ISO 3771.

Neakreditované zkoušky:

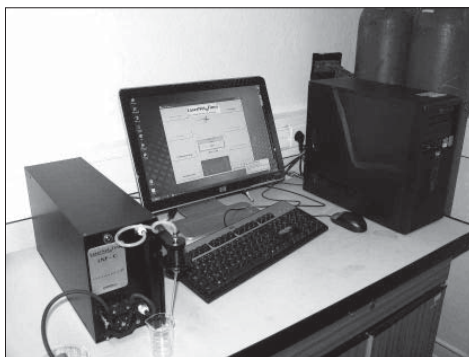
- stanovení kinematické viskozity motorových, převodových a hydraulických olejů při různých teplotách podle ČSN EN ISO 3104,
- částicová analýza motorových, převodových a hydraulických olejů na laserovém analyzátoru částic.

Graf: Obsah Fe [ppm] v motorovém oleji v závislosti na době provozu [km]

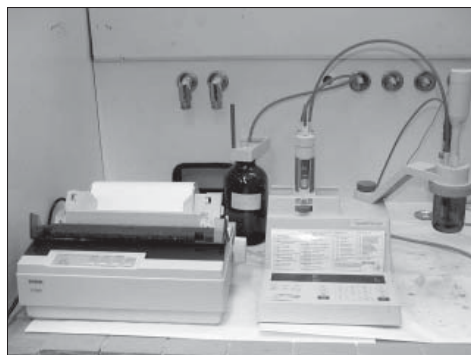
Obr. 18: Atomový emisní spektrometr s rotační diskovou elektrodou SPECTROIL M pro AES/RDE spektroskopii

Obr. 19: Klasifikátor tvaru částic a počítač částic LNF-C

Závěr

K bližšímu seznámení odborné vojenské i civilní veřejnosti s novými možnostmi zkoušení vybraných druhů techniky a materiálu u VOP-026 Šternberk, s.p., divize VTÚPV Vyškov, s výměnou zkušeností v rozvoji procesů, metod a postupů zkoušení, přístrojové a technologické základny zkušebnictví byl zaměřen odborný seminář, která divize VTÚPV Vyškov zorganizovala dne 26. 11. 2008 při příležitosti slavnostního otevření nové semianechoické haly EMC.

Obr. 20: Titrátor METTLER-TOLEDO DL 25 pro stanovení TBN

Použitá literatura:

Zákon č. 22/1997 Sb. o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů ve znění zákonů č. 71/2000 Sb., zákona č. 102/2001 Sb., zákona č. 205 Sb., zákona 226/2003 Sb., zákona 277/2003 Sb., zákona 229/2006 Sb. a zákona 186/2006 Sb., uveřejněno v č. 6/1997 Sbírky zákonů.

Zákon č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, uveřejněno v č. 143/2005 Sbírky zákonů.

ČSN EN ISO/IEC 17025:2005 (01 5253) Posuzování shody – Všeobecné požadavky na způsobilost zkušebních a kalibračních laboratoří.

Nařízení vlády č. 21/2003 Sb., kterým se stanoví technické požadavky na osobní ochranné pomůcky, uveřejněno v č. 9/2003 Sbírky zákonů.

Nařízení vlády č. 316/2006 Sb. o technických požadavcích na výrobky z hlediska jejich elektromagnetické kompatibility, uveřejněno v č. 191/2006 Sbírky zákonů.

Rezort obrany se v letošním roce významně podílel na vyjednávání se Spojenými státy o smlouvách upravujících možné zřízení radarové stanice protiraketové obrany USA na území České republiky a právní postavení jejího personálu. Obě smlouvy, které nyní čekají na schválení v Parlamentu České republiky, jsou po odborné stránce kvalitní a dobře hájí zájmy České republiky. V případě jejich ratifikace nás ovšem v příštích letech čeká náročná práce při implementaci těchto dohod, především z hlediska výstavby radarové stanice a jejího uvedení do provozu.

Česká republika a USA v této souvislosti rovněž na úrovni ministerstev obrany přijaly Deklaraci o strategické spolupráci, která by měla umožnit užší spolupráci v politicko-vojenské oblasti, při výměně informací a v oblasti výzkumu a vývoje v obranném průmyslu. V praxi se to bude dotýkat i podpory AČR při vojenských operacích v zahraničí, a to již v příštím roce.

**Vlasta Parkanová, ministryně obrany ČR,
na velitelském shromáždění Armády ČR, 25. listopadu 2008**

Fyzická kondice a výživový stav vojáků byl sledován u příslušníků zahraniční mise KFOR antropometrickým měřením tělesných změn, charakterizujících zejména index hmotnosti těla (BMI), metabolickou výměnu a obsah tuku v těle. Hodnocení bylo prováděno ve výběrových souborech vytvořených na základě fyzické aktivity osob. K ověření platnosti hypotézy byly získané údaje statisticky vyhodnoceny pomocí Wilcoxonova testu. Nulová hypotéza byla stanovena jako rovnost dvou základních souborů; proti tomu stanovená alternativní hypotéza předpokládá, že soubory jsou rozdílné v měřených tělesných hodnotách a existuje mezi nimi statisticky významný rozdíl.

1. Úvod do problematiky

Výzkum fyzické kondice a výživového stavu expedičního kontingentu navazuje na výzkum úrovně výživy v kontingentu KFOR, provedeném v roce 2005 antropometrickým měřením a bioimpedanční analýzou. Z hlediska výživy bylo zjištěno, že v kategorii 25-35 let bez rozlišení pohlaví mělo nadváhu 20 sledovaných osob z 35, tj. 57,10 %. Mírně obézních bylo 16 osob z 35, tj. 45,70 %. [1, 2]

Využitím elektronické digitální váhy monitorující složení těla je možné s dobrou přesností a reprodukovatelností, po zadání věku, pohlaví, stupně fyzické aktivity a výšky postavy, na základě schopnosti lidských tkání vést elektrický impuls, změřit tělesné parametry: tuk v těle, vodu v těle, viscerální tuk, [3] svalovou hmotu, fyzickou kondici, hmotnost kostí a základní metabolismus. K hodnocení je využíván doplňkový software váhy. Princip hodnocení vychází ze zobecnění rozsáhlejších pozorování lidské populace.

Cílem výzkumu změn fyzické kondice bylo pomocí bioimpedanční analýzy a testování hypotézy prokázat, zda stravování příslušníků AČR v kontingentu KFOR statisticky významně ovlivnilo jejich tělesného složení. V průběhu půlroční mise kontingentu byla pozornost zaměřena na četnost pozorování, která je nezbytná k prokázání dynamických změn. V tomto sdělení jsou prezentovány výsledky vybraných měření, jejichž sledování by se mělo jevit významné a dostatečné k ohodnocení fyzické kondice a souvisejícího výživového stavu sledované osoby. Ohodnocení výživy jednotlivce na rozdíl od systému nutričního hodnocení společného stravování se jeví více opodstatněné vzhledem k možnosti zajištění cílené zdravé výživy a změny stravovacích návyků požadovaného vojáka. [4, 5, 6]

2. Materiál a metody

2.1 Materiál

Měření fyzických změn těla jednotlivců byla prováděna u profesionálů, vyslaných do půlroční zahraniční operace KFOR. Základní soubor tvořilo 49 osob, ve složení 7 žen a 42 mužů

ve věku od 22 do 47 let. Z celkového počtu účastníků bylo 13 označeno jako atleti (z toho 2 ženy), zbylých 34 ne. Účastníci byli v průběhu zahraniční operace měření celkem pětikrát v přibližně čtyřtýdenních časových intervalech. Zjišťování statisticky významných změn bylo hodnoceno mezi prvním a posledním pátým měřením, provedeným 3. 2. 2008 a 9. 6. 2008, kdy by mohly být pozorovatelné změny nejvýraznější.

Základní soubor byl hodnocen jako celek, nebo dle rozdělení na soubory atlety a neatlety, bez ohledu na další parametry (pohlaví, věk, aj.). Kritériem tohoto rozdělení byla soukromá fyzická aktivita atletů 10 hodin týdně po dobu alespoň jednoho roku. Byla porovnáována první a poslední měření procenta tuku, bazálního metabolismu a indexu hmotnosti těla u základního souboru a souborů atletů a neatletů, a to ve všech třech sledovaných parametrech. Vypočtený index byl navíc porovnán s fyzickou kondicí, nastavenou v softwaru váhy podle změřených tělesných hodnot.

K vyhodnocení dat byly použity statistické metody počítačového programu StatK25 (základní a popisné statistiky, kategorizovaný histogram, Wilcoxonův test). Pro stanovení parametrů tělesného složení příslušníků AČR KFOR pomocí bioimpedanční analýzy byly použity osobní váhy *InnerScan BC-532* firmy TANITA.

2.2 Elektrická bioimpedanční metoda

Metoda využívá měření vodivosti resp. elektrického odporu proudu nízké intenzity (800 μ A, 50 Hz) v lidském těle. Po zadání věku, pohlaví, fyzické aktivity a výšky postavy vojáků byl přístrojem změřen tuk v těle, k tomu odpovídající základní metabolismus, stanovena fyzická kondice a vypočten **index hmotnosti těla (Body Mass Index - BMI)** vydělením hmotnosti daného člověka druhou mocninou jeho výšky, který je obecně používán jako statistické měřítko hmotnosti osoby a je také vyjádřením zdravotního rizika (viz tab. 1). [7]

Vypočtený BMI byl porovnán s fyzickou kondicí. Fyzická kondice, která je obrazem konstituce a stupně tělesné aktivity, je vyjádřena číselnou hodnotou, kdy číslo 1 znamená skrytě obézní, 2 obézní, 3 dobře stavěný(á), 4 netrénovaný(á), 5 normální, 6 normálně svalnatý(á), 7 hubený(á), 8 hubený(á) a svalnatý(á), 9 velmi svalnatý(á).

Tab. 1: Hodnoty BMI [8]

BMI	kategorie	zdravotní rizika
méně než 18,5	podváha	vyšoká
18,5 – 24,9	norma	minimální
25,0 – 29,9	nadváha	nízká až lehce vyšší
30,0 – 34,9	obezita 1. stupně	zvýšená
35,0 – 39,9	obezita 2. stupně (závažná)	vyšoká
40,0 a více	obezita 3. stupně (těžká)	velmi vyšoká

2.3 Testování normality základního souboru

Jedním ze základních předpokladů statistické analýzy testovaných proměnných je dodržení podmínek normality. K jejímu měření byl v experimentu použit Wilcoxonův test dvou výběrů. Bylo zjišťováno, zda existuje statisticky významný nebo nevýznamný rozdíl mezi sledovanými soubory atleti a neatleti. Použití tohoto testu bylo umožněno sledováním

většího souboru ($n > 30$), než v případě předchozího sdělení [1], kdy byl použit test teorie malých výběrů se Studentovým t-rozdělením. Testy byly prováděny na hladině významnosti $\alpha = 0,01$ a $\alpha = 0,05$. [9]

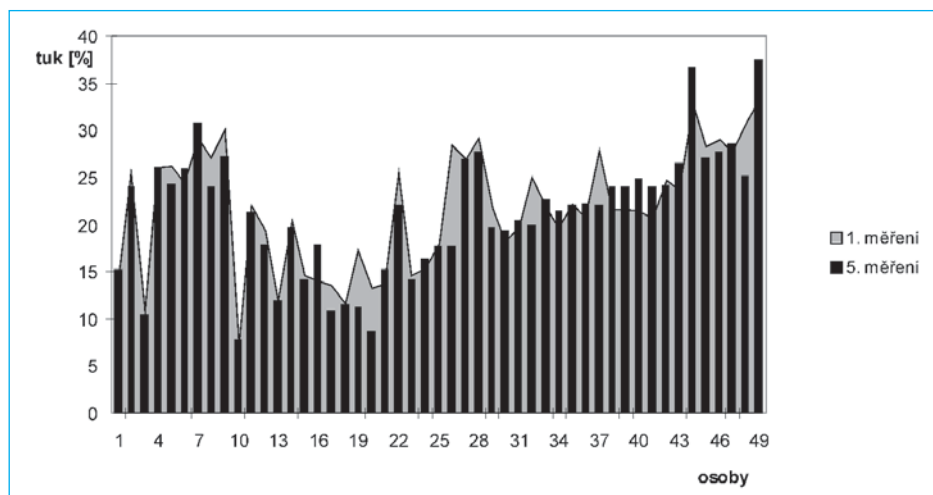
3. Výsledky a diskuze

V průběhu periody téměř půlročního měření byly potvrzeny výsledky předchozího měření v roce 2005, kdy podstatné rozdíly antropometrických hodnot se projevily u vojáků mezi měřeními ihned po nástupu mise a pak při jejím ukončení. [4] Hodnoty dvou výběrů zobrazené na grafech nevykazují výrazné tendence či posunutý pohyb a tak prokazují, že měřená data jsou silně individuálního charakteru.

Dynamismus změn je tedy dále analyzován pouze u prvního a posledního experimentálního měření, tzn. při nástupu a ukončení mise, kdy jsou rozdíly patrné a statisticky potvrzené. Měření prováděná v průběhu mise nevykazovala statistické rozdíly, proto nejsou předmětem sdělení. Podstatnou dynamiku vykazují jen dále uváděné antropometrické změny a index hmotnosti těla, dobře charakterizující výživový stav, které byly zřetelné až po uplynutí půlročního intervalu pozorování.

3.1 Tuk v těle

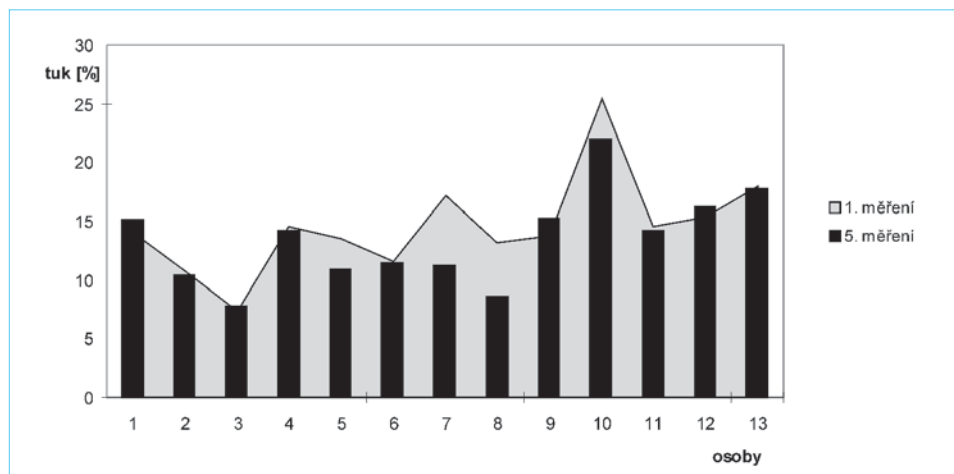
Tuk v těle sledovaných tří souborů je zobrazen na následujících třech grafech u prvního a posledního měření, které proběhly v intervalu pěti měsíců. Hodnocení je provedeno na základním souboru a dále u souboru atleti a neatleti bez ohledu na pohlaví. Průměrný obsah tuku v těle u atletů a neatletů je porovnán v každém měření v intervalu cca čtyř týdnů (graf 4).

Graf 1: Průměrný obsah tuku v těle základního souboru

Graf 1 zobrazuje průměrný obsahu tuku v těle u celého souboru, nerozlišující fyzickou kondici. Aritmetický průměr dosahuje hodnoty 19, medián 22 a difference v základním souboru je způsobena odlišností sledovaných souborů. Rozdíl v průměrném obsahu tuku v těle při prvním a pátém měření nebyl statisticky významný. Dokládá to, že v normální fyziologii

pravděpodobně nedošlo ke změnám funkčním a výkonnosti organismu sledovaných příslušníků základního statistického souboru.

Graf 2: Průměrný obsahu tuku v těle u souboru atletů

Jak je patrné z grafu 2, u skupiny atletů docházelo v průběhu operace ke změnám ve složení těla. Proti prvnímu měření se po pěti měsících průměrný obsah tuku snížil u třetiny pozorovaných osob, u jedné osoby až o 1/3. Přes tuto skutečnost, průměrný obsah tuku dosáhl hodnoty 13,8 a medián 14,1 bodu, takže soubor byl značně vyrovnaný.

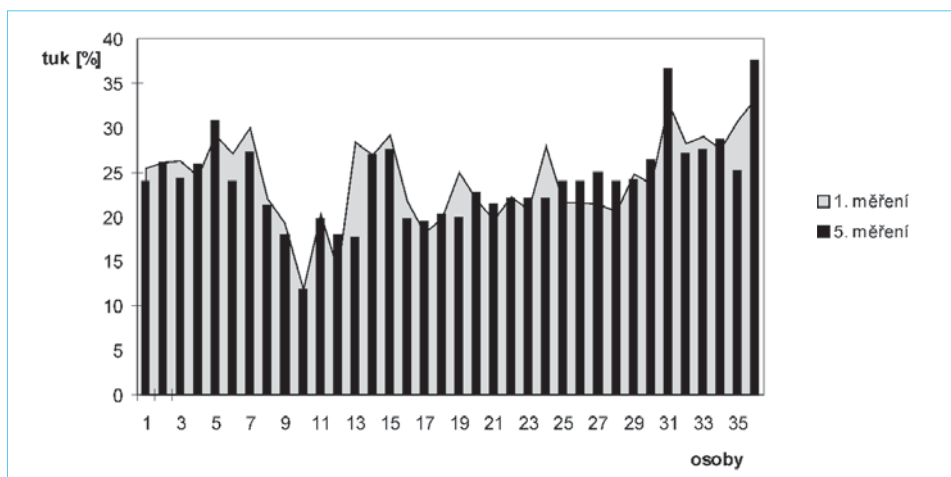
Graf 3 zobrazuje změny v průměrném obsahu tuku v těle u souboru neatletů. Je zřejmý rozdíl mezi prvním a pátým měřením, ve kterém je patrný nárůst procentního obsahu tuku u čtvrtiny sledovaných osob. Množství tuku v mediánu dosáhlo hodnoty 24,5 % (průměr 24,1) a negativně zvyšovalo průměrné hodnoty základního souboru.

Graf 4 zachycuje změny obsahu tuku v těle v souborech rozdílně aktivních jedinců v periodě čtyřtýdenního měření. **Mezi obsahem tuku u atletů a ostatních byly shledány statisticky významné rozdíly na 95 % hladině spolehlivosti v průběhu celého sledovaného období.** Je zřejmý značný rozdíl v obsahu tuku mezi atlety a ostatními. Jedná se přibližně o 10 % rozdíl jak je patrné v posunu křivky znázorňující množství obsahu tuku v těle. Pozitivní je průběh funkce zejména u atletů, kdy došlo k procentnímu snížení obsahu tuku v průběhu operace, zatímco u ostatních profesionálů nejsou změny zřetelné.

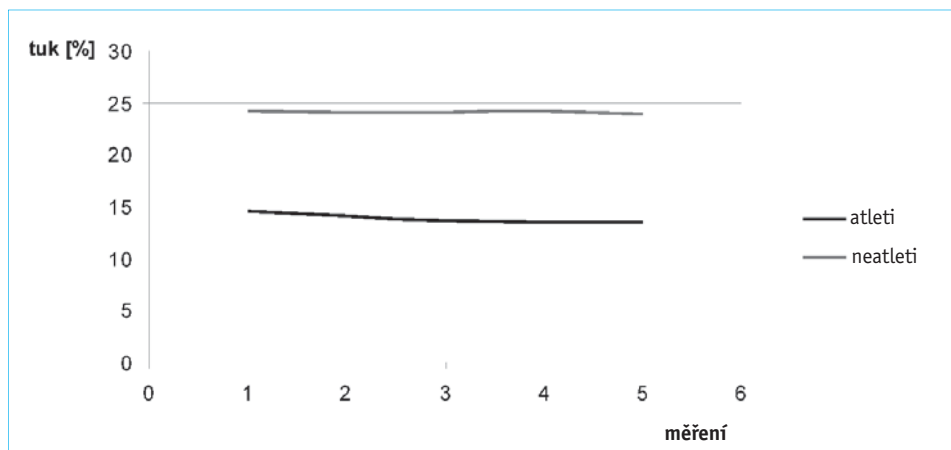
3.2 BMI

Výpočet BMI slouží ke stanovení podváhy, normální váhy, nadváhy a tří stupňů obezity sledovaných osob a vyjádření z toho plynoucího zdravotního rizika. Po analýze BMI u všech tří souborů na začátku a konci měření a porovnání BMI za celé období u souboru atletů a neatletů (graf 8) byla porovnána průměrná hodnota tuku v těle osob a jejich BMI za celé sledované období v grafech 9 a 10.

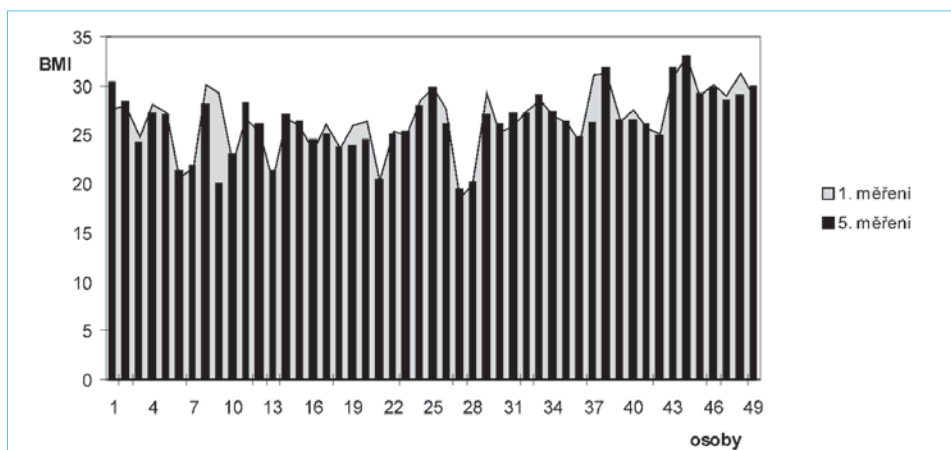
Průměrný *Body Mass Index* (graf 5) základního souboru se významně neliší mezi prvním a pátým měřením. Ve skupině nedocházelo k výrazným kolísáním hmotnosti jednotlivých osob. Medián dosáhl hodnoty indexu 27 a průměrná hodnota indexu hmotnosti činila 25,4 u všech souborů.

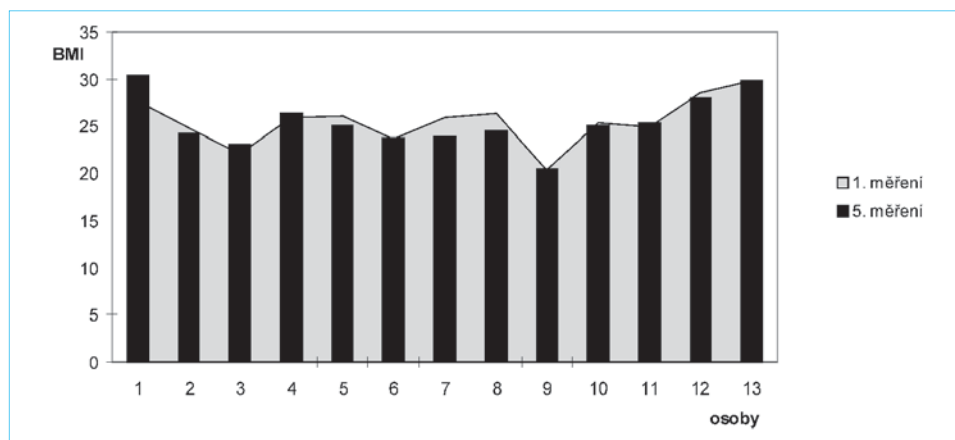
Graf 3: Průměrný obsah tuku v těle u souboru neatletů

Graf 4: Porovnání průměrného obsahu tuku v těle u sledovaných souborů

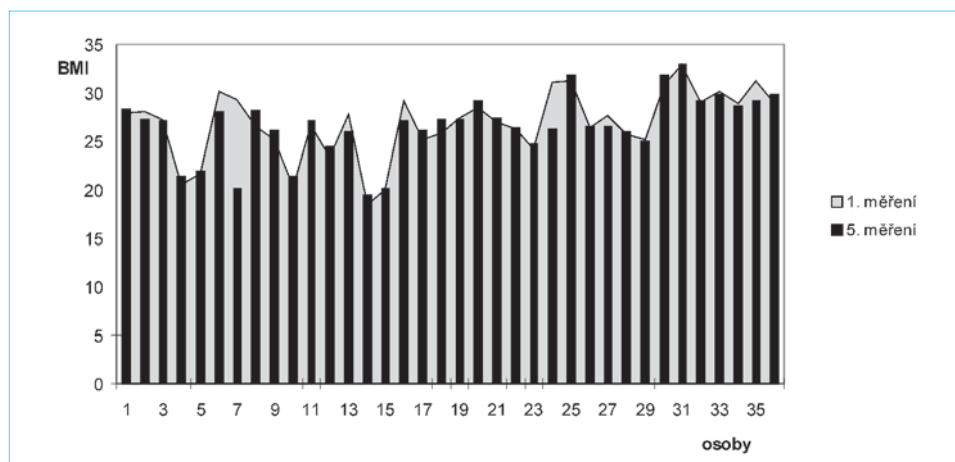

Graf 5: Průměrné hodnoty BMI základního souboru

Graf 6: Průměrné hodnoty BMI u souboru atletů

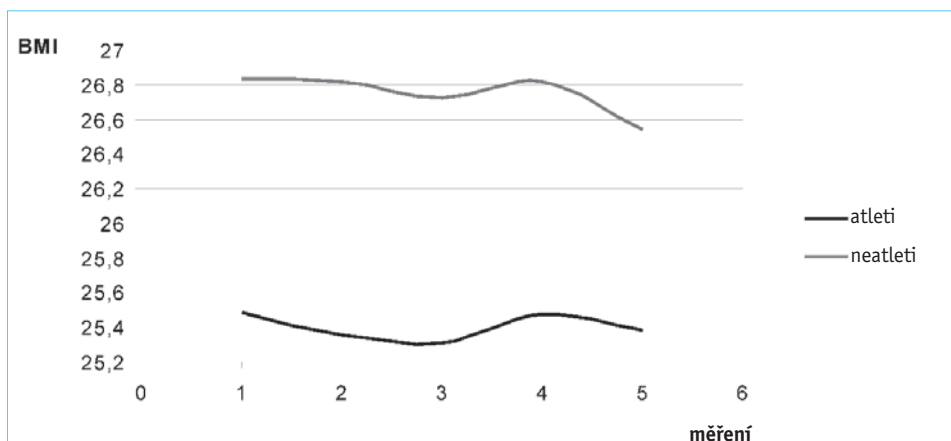
Z grafu 6 je patrné, že soubor atletů dosahoval značně vyrovnaných hodnot BMI jednotlivců v průběhu celého sledování. U skupiny atletů neexistují téměř žádné rozdíly v průměrném BMI na počátku a na konci operace (index 25,4) a medián atletů dosahuje nejpříznivější hodnoty indexu hmotnosti těla 21,2.

Graf 7: Průměrné hodnoty BMI u souboru neatletů

V souboru neatletů, jak znázorňuje graf 7, je zřejmější variabilita BMI některých jednotlivců mezi prvním a posledním měřením. Ve dvou případech došlo k větší redukci váhy (předchozí graf 3 dokládá v jednotlivých případech úbytek tuku v těle), což vedlo ke snížení *Body Mass Indexu*. I když průměrný index hmotnosti těla souboru se rovná průměrnému indexu hmotnosti těla celkového souboru (25,4 %), je prostřední hodnota uspořádání (medián) vysoká a dosahuje hodnoty 27,2.

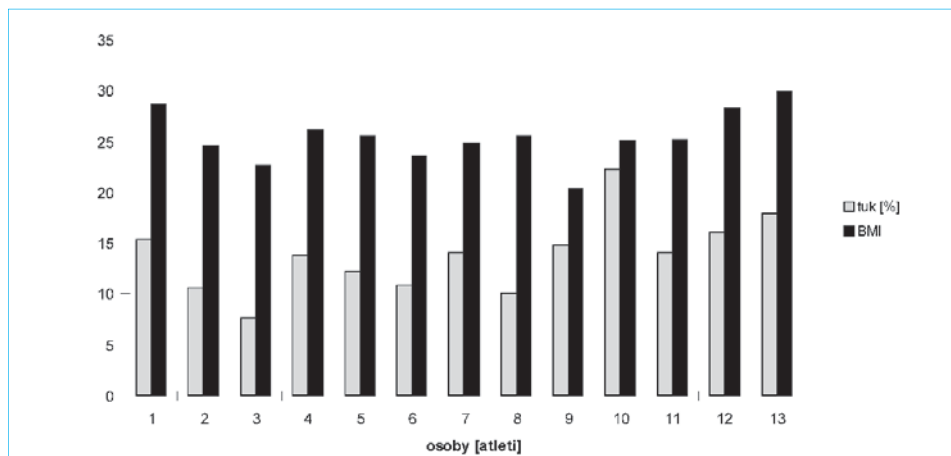
Graf 8 uvádí porovnání průměrných BMI v souborech rozdílně aktivních jedinců v periodě čtyřtýdenního měření **Na hladině významnosti 95 % byly shledány statisticky významné**

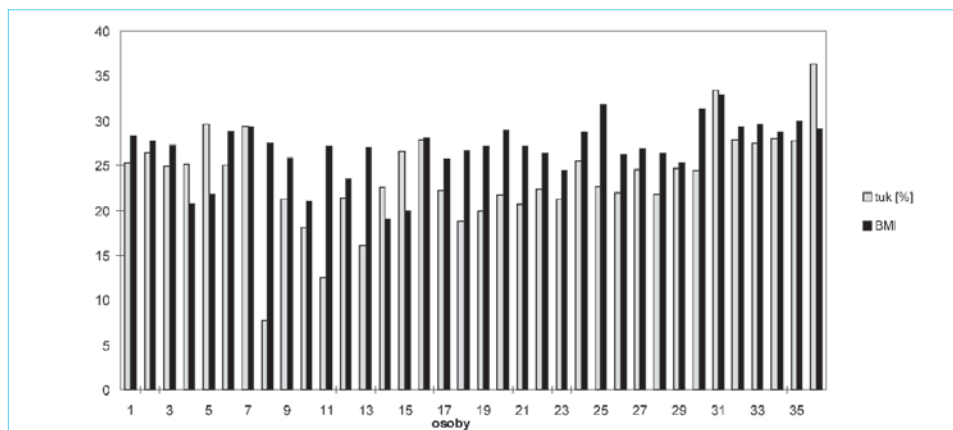
Graf 8: Porovnání průměrného BMI u sledovaných souborů

rozdíly v průměrném BMI mezi skupinami atletů a ostatních jedinců. V průběhu operace vlivem kolísání hmotnosti sledovaných osob docházelo ke změně v hodnotách BMI. Oba soubory, zejména soubor neatletů, se vyznačoval pozitivní tendencí poklesu BMI. První zřetelný pokles nastal přibližně po čtyř týdnech a pokračoval i při 3. měření po asi osmi týdnech od prvního měření. V následném měření nabývá BMI téměř počátečních zjištěných hodnot. Tento návrat k původním hodnotám lze vysvětlit vyrovnáním se s náročnými podmínkami mise (aklimatizací).

V následujících grafech 9 a 10 jsou porovnány průměrné hodnoty tuku těla a BMI u souborů sledovaných osob. Porovnání dokumentují, že závislosti mezi oběma základními veličinami hodnocení fyzické kondice a případně i zdravotních rizik představují jak u atletů, tak i u ostatních příslušníků mise významnou individuální záležitost. Příkladem je atlet č. 10, který má BMI v normě (do 25), ale obsah tuku v těle dokládá nadváhu (22,5 %). Nebo neatlet č. 8, s BMI 26 signalizujícím nadváhu a velmi nízkým obsahem tuku v těle 10 %, již představujícím zdravotní riziko. Jedná se o ženu ve věku 29 let a obsah tuku pod 20 % je velmi nízký.

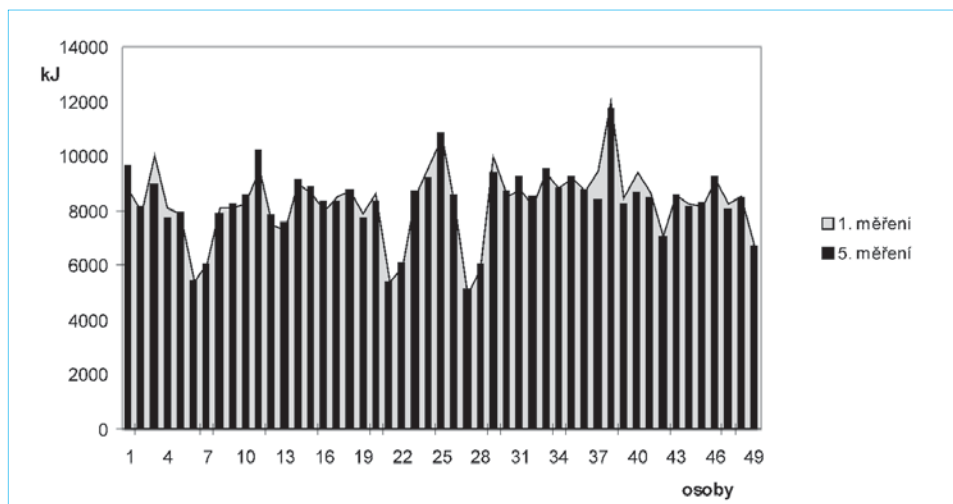
Graf 9: Porovnání tuku v těle a BMI u souboru atletů

Graf 10: Porovnání tuku v těle a BMI u souboru neatletů

3.3 Bazální metabolismus

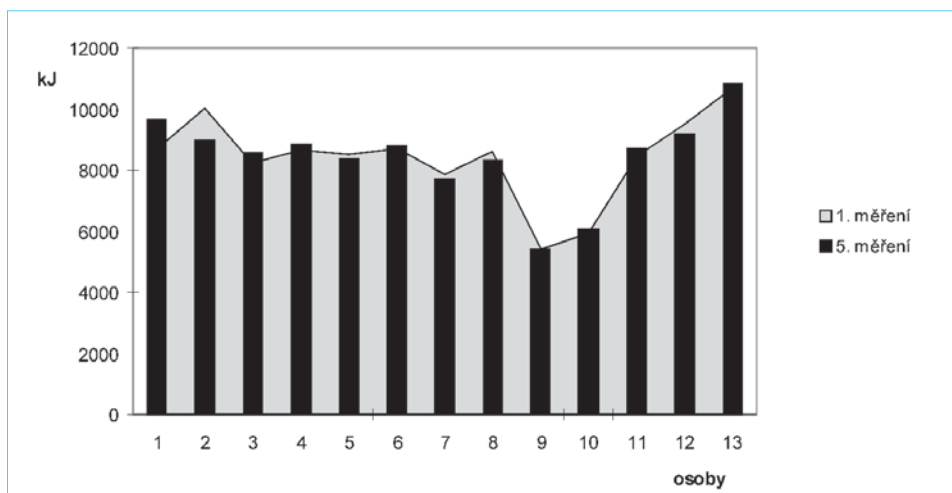
Bazální metabolismus byl jako v případě tuku a BMI sledován u všech tří souborů v prvním a posledním měření a jako průměrná hodnota ve všech měřeních u dvou souborů s rozdílnou fyzickou aktivitou. Základní látková přeměna, tj. energie k udržení funkce tělesných orgánů, není úměrná tělesné hmotnosti, ale přibližně rovna dvoutřetinové mocnině hmotnosti.

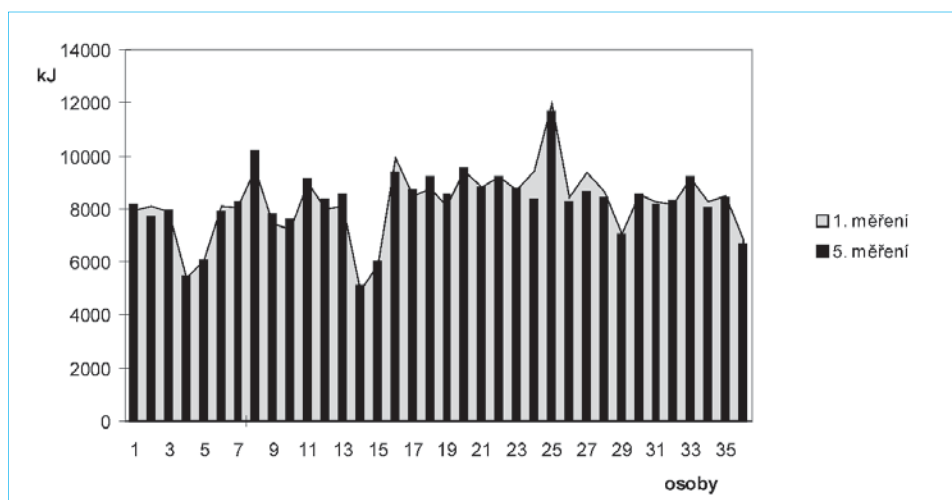
Graf 11: Průměrný bazální metabolismus u základního souboru

V průběhu prvního a pátého měření nedošlo k výrazným změnám v bazálním metabolismu základního souboru. Mezi měřeními jednotlivých osob po intervalu 5 měsíců nebyly shledány statisticky významné rozdíly.

Graf 12 zobrazuje změny v příjmu energie v průběhu prvního a pátého měření u souboru atletů. Ukazuje se, že v průběhu operace nedošlo k výraznému snížení nebo zvýšení potřeby energie.

Graf 12: Průměrný bazální metabolismus u souboru atletů

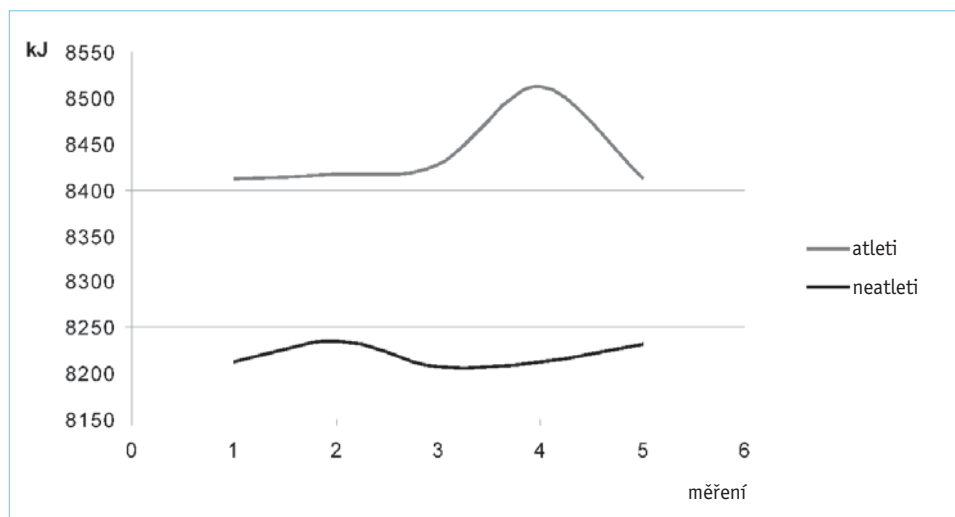

Graf 13: Průměrný bazální metabolismus u souboru neatletů

Graf 13, stejně jako předchozí graf dokládá, že v souboru nedošlo téměř k žádným změnám v potřebě energie mezi prvním a posledním měřením.

Graf 14 zobrazuje hodnoty základní látkové přeměny v průměru u skupiny atletů a ostatních vojáků v průběhu pěti měsíců.

Na hladině 95 % významnosti byly shledány statisticky významné rozdíly mezi energetickou potřebou u souboru atletů a souboru ostatních. Základní statistické hodnocení aritmetickým průměrem a mediánem ukazuje na mírně zvýšený metabolismus atletů oproti ostatním v hodnotách o 217 resp. o 290 kJ.

Graf 14: Porovnání průměrného bazálního metabolismu u sledovaných souborů

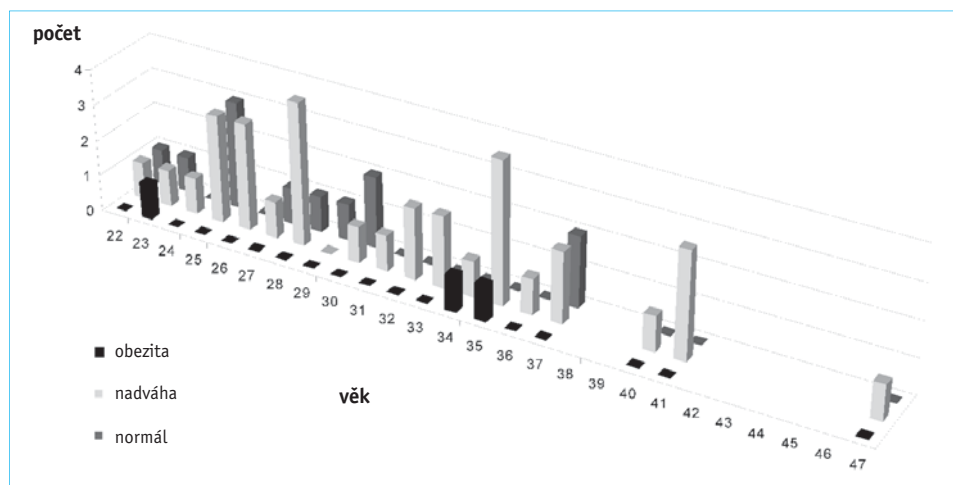
3.4 Fyzická kondice

Fyzická kondice je určena konstitucí těla a stupněm tělesné aktivity. V tab. 2 je uvedeno porovnání osob souboru podle BMI a v tab. 3 podle fyzické kondice zobrazené váhami. Počet osob zařazených do souboru atleti je označen písmenem A.

Tab. 2: Fyzický stav podle BMI

věk	obezita 1. stupně	nadváha	norma
22	0	1	1
23	1	1A	1
24	0	1	0
25	0	3	2, 1A
26	0	2, 1A	0
27	0	1	1
28	0	4	1A
29	0	0	1
30	0	1A	2A
31	0	1, 1A	0
32	0	1, 1A	0
33	0	1, 1A	0
34	1	1	0
35	1	3, 1A	0
36	0	1	0
37	0	1, 1A	1, 1A
40	0	1	0
41	0	3	0
47	0	1	0
Celkem	3	26, 8A	7, 5A

Tabulka 2 zobrazuje rozdělení vojáků do věkových skupin a **podle ukazatelů BMI** příslušný počet osob s obezitou 1. stupně, nadváhou a normálním stavem. Je zřejmé, že nejvyšší počet osob se potýká s nadváhou: 8 atletů a 26 ostatních osob; 3 osoby dokonce s obezitou 1. stupně. Tento stav je znepokojující. V kategorii nadváhy je to 69,4 %, což je ještě horší než v roce 2005 (57,1 %). Lepší výsledek je 6,1 % u obézních (dříve 45,7 %). Jen čtvrtina (24,5 %) jedinců je v normě. Zajímavý je fakt, že ve skupině atletů je jen 5 jedinců v normě, zbylých 8 má nadváhu. Situace je pro názornost zobrazena v grafu 15.

Graf 15: Rozlišení skupiny podle vypočteného BMI

Tabulka 3 zobrazuje rozdělení vojáků do věkových skupin a příslušný počet osob v kategoriích fyzické kondice, tj. **podle ukazatelů vah** zjištěný fyzický stav jednotlivců. Procento obézních vojáků činí 44,9 % a odpovídá dřívějšímu zjištění (45,7 %). [4,1] Velký počet obézních jedinců je zejména ve skupině 25letých a 35letých. Počet osob v kategorii „dobře stavěný“ tvoří 10,2 % základního souboru; tato kategorie je srovnatelná s kategorií „nadváha“. Hodnocení jednotlivců podle ukazatele vah je ale příznivější než podle BMI, protože hmotnost vyšší než normální vykazuje 55,1 % osob, zatímco v hodnocení podle BMI je to 75,5 % osob. Hodnocení fyzické kondice jednotlivců základního souboru podle vah je zobrazeno v grafu 16.

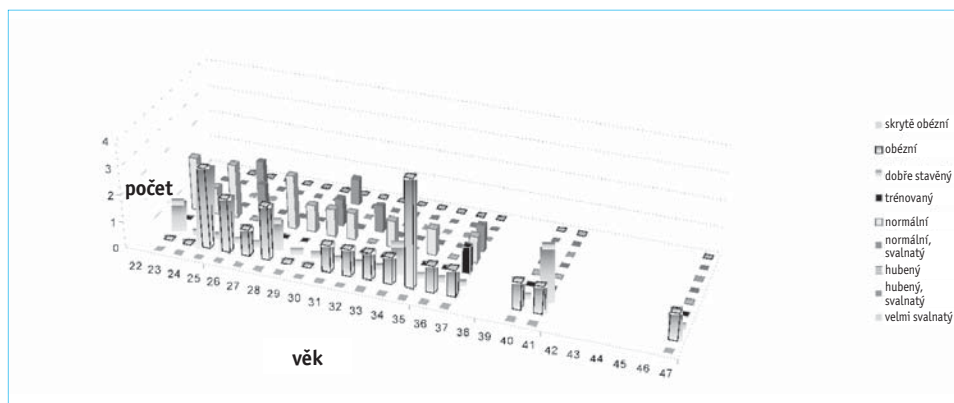
Závěr

Sledování fyzické kondice a výživového stavu v KFOR probíhalo po dobu pěti měsíců s cílem ověřit možnost nenáročného expedičního sledování stavu příslušníků mise antropometrickým měřením tělesných změn, projevujících se zejména BMI, metabolickou výměnou a obsahem tuku v těle jednotlivce.

Dynamické změny dat po rozdělení základního souboru na soubor atletů a soubor ostatní (neatletů) se staly v těchto souborech nevýznamné, protože hodnoty oscilovaly v rámci homogenních souborů. Z pozorování vyplývá hlavní poznatek, že při hodnocení základního souboru nebyly mezi měřeními shledány Wilcoxonovým testem statisticky významné rozdíly. V případě porovnávání souboru atletů a souboru neatletů byly shledány na 95 % hladině

Tab. 3: Fyzická kondice jedinců podle ukazatelů vah

věk	skrytě obézní	obézní	dobře stavěný	trénovaný	normální	normální, svalnatý	hubený	hubený, svalnatý	velmi svalnatý
22	0	1	0	0	1	0	0	0	0
23	0	0	1	0	2	0	0	0	0
24	0	0	0	0	1	0	0	0	0
25	0	3	0	0	2	0	0	1	0
26	0	2	0	0	0	1	0	0	0
27	0	1	0	1	0	0	0	0	0
28	0	2	1	0	2	0	0	0	0
29	0	0	0	0	1	0	0	0	0
30	0	0	0	0	1	1	0	1	0
31	0	1	0	0	1	0	0	0	0
32	0	1	0	0	0	1	0	0	0
33	0	1	0	0	1	0	0	0	0
34	0	1	1	0	0	0	0	0	0
35	0	4	0	0	1	0	0	0	0
36	0	1	0	0	0	0	0	0	0
37	0	1	0	1	1	1	0	0	0
40	0	1	0	0	0	0	0	0	0
41	0	1	2	0	0	0	0	0	0
47	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	0	22	5	2	14	4	0	2	0

Graf 16: Fyzická kondice dle rozlišení vah

významnosti statisticky významné rozdíly u měření průměrného obsahu tuku v těle, bazálního metabolismu a zjištěného BMI. Rozdělení základního souboru podle fyzické aktivity osob, v našem případě kritéria atlet, se jeví podstatnou podmínkou pozorování.

Výsledek dobře dokumentuje následující souhrnná tabulka základního statistického hodnocení s uvedením průměru a mediánu zjištěných údajů. Fyzickou kondici ze sledovaných údajů dostatečně dokládají pouze tuk v těle a vypočtený BMI. Bazální metabolismus změny nedokládá a soubory odlišuje výrazně zvýšený metabolismus souboru atletů.

Tab. 4: Základní statistické hodnocení souborů

Sledovaný ukazatel	Průměr			Medián		
	atleti	neatleti	všichni	atleti	neatleti	všichni
Tuk [%]	13,8	24,1	19,0	14,1	24,5	22,0
Bazální metabolismus [kJ]	8436	8219	8328	8629	8339	8424
BMI	25,4	25,4	25,4	21,2	27,2	27,0

Výzkumem byly potvrzeny výsledky z roku 2005, kdy bylo zjištěno, že více než polovina vojáků má nadváhu a existují i jedinci obézní. Zvýšené procento tuku se během pozorování objevilo u některých osob neatletů. Pokles hodnot BMI nastal zejména u neatletů, méně u atletů, u obou souborů zřejmě jako reakce na ztížení podmínky před aklimatizací. Použití jednoduchého digitálního přístroje ke zjišťování hmotnosti a procenta celkového tuku v těle a výpočet BMI jsou přiměřené k určení fyzické kondice každého vojáka a stanovení jeho správné výživy k ovlivnění zdravotního stavu jednotlivce [10, 11].

Poznámky a literatura:

- [1] KOMÁR, A., BÉZA, T., MUSIL, M. and VASICKÁ, P. *Nutritional survey of the Czech Army during NATO led military activities*. Fall Meeting 2006, Salt Lake City, UTAH. Available at www.militaryfood.org (Quoted 5. 5. 2008).
- [2] BÉZA, T., KOMÁR, A., VASICKÁ, P. and MUSIL, M. Survey of nutritional level in KFOR 2005. In *Proceedings of the International Conference on Military Technologies*. Brno: ICMT '07, 2007, p. 655-660. ISBN978-80-7231-238-2.
- [3] Viscerální tuk se nachází v abdominální oblasti (dutině břišní) a obklopuje životně důležité orgány.
- [4] NOVOTNÝ, R., KOMÁR, A. Zajištění kvality výživy v AČR. *Vojenské rozhledy*, 2008, č. 3, str. 148-154. ISSN 1210-3292.
- [5] KOMÁR, A., NOVOTNÝ, R. and VASICKÁ, P. *Czech Republic Military Quality Assurance Programs*. Quality Summit 2008. Natick, MA, 2008. Available at www.militaryfood.org (Quoted 5. 5. 2008).
- [6] VASICKÁ, P., KOMÁR, A., BÉZA, T. Dynamic Changes of Nutritional Level in the Expeditionary Contingent. Fall 2008 Meeting "Future Challenges in Peacetime & In War". October 27-29 2008, Incline Village, Nevada, USA. Available at www.militaryfood.org (Quoted 11. 11. 2008).
- [7] JURÍKOVÁ, J., KOMÁR, A. a KREUZIGER, J. BMI jako prostředek posouzení přiměřené tělesné váhy a zdraví. *Vojenský profesionál*, 2001, č. 1-3, s. 108-111. ISSN 1210-3179.
- [8] Dostupné z: <<http://www.vypocet.cz/bmi>>. Citováno dne 1. 12. 2008.
- [9] HRABĚ, J., KRÍŽ, O., BUŇKA, F. *Statistické metody v senzorické analýze potravin*. Vyškov: VVŠ PV, 2001. ISBN 80-7231-086-0.
- [10] *Clinical Guidelines on the Identification, Evaluation, and Treatment of Overweight and Obesity in Adults*. National Heart, Lung, and Blood Institute, NHLBI Communications Office. National Institutes of Health, USA. June 17, 1998.
- [11] JURÍKOVÁ, J., BŘEZINA, P., PRZYBIŁOWICZ, K., CICHON, R. *Hodnocení obsahu tělesného tuku (% hm.) z různých hledisek*. Konference hygienicko-epidemiologické služby AČR s mezinárodní účastí, VLA JEP Hradec Králové, 10.-12. 4. 2001.

Projevů extremismu je v české společnosti čím dál víc a rezort obrany nelze v tomto směru považovat za výjimku. Postup složek armády však musí adekvátně a uceleně reagovat na rizika z toho vyplývající. Velitelé by měli být seznámeni jeho strategií, vnějšími znaky a projevy.

Chceme-li přijmout odpovídající bezpečnostní politiku a z ní vycházející bezpečnostní strategii našeho státu, zajišťující ochranu našich životních zájmů a realizovat ji v praxi, neobejdeme se bez znalosti bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik a prognózy jejich dalšího vývoje v reálném čase.

V armádě, jak se zdá, se zatím větší pozornost zcela objektivně věnovala bezpečnostním hrozbám vnějším. V souladu s aktuálně prosazujícím se širším pojetím bezpečnosti a logicky se rozšiřujícím posláním ozbrojených sil si však nelze nevnímat bezpečnostních hrozeb vnitřních, i když ani ty nelze plně pochopit bez mezinárodního kontextu, neboť tyto hrozby zčásti již pronikají na naše území, a to zvláště se sílícími globalizačními trendy prosazujícími se mj. prostřednictvím informačních technologií, soupeřením o zdroje, organizovaným zločinem a terorismem, zvláště v současné době spojeným s evropskou muslimskou komunitou.

Jde zde zejména o stále sofistikovanější převody finančních prostředků, transfer osob do západní Evropy, migrační vlny, zneužívání nedostatečné legislativy, prodej zbraní a vojenského materiálu, ovládání strategických podniků těžko identifikovatelnými zahraničními subjekty, oslabování evropských a transatlantických integračních tendencí, obnovování tzv. sudetoněmecké otázky atd.)

Principy protiextremistické politiky

Zatím převládá mínění, že nejvážnějšími vnitřními bezpečnostními hrozbami je organizovaný zločin spojený s prorůstáním do státního aparátu, zejména bezpečnostního (Berdychův gang, kauza Berka, problémy s Národním bezpečnostním úřadem a jeho představiteli), dále nové a nové korupční i pseudokorupční aféry (např. Srby, Doležala a Doležela, kolem poslanců Kořistky, Krause, ministryně Součkové atd.), a také nepřehlédnutelná a mediálně prezentovaná angažovanost policistů s politickými kontexty.

Menší pozornost se věnuje bezpečnostním aktivitám, které mají ideologický či ideový charakter a jsou obvykle spojeny nejen s pobuřováním, ale i s násilím. Předně je to neonacismus a anarchismus.

Naše zpravodajské a policejní orgány sledovaly dosud spíše levicové nebezpečí anarchismu než pravicového neonacismu. I když označení čehosi za levicové či pravicové, jak se dále ukáže, může být zavádějící, přesto otázka, co představuje vážnější nebezpečí, je stále otevřená. Teprve v poslední době policie zasahuje především proti pravicovému extremismu spojenému s neonacismem.

Tata stať volně navazuje na studii doc. dr. Štefana Danicse, Ph.D., Principy protiextremistické politiky České republiky v čísle 1/2007 Vojenských rozhledů. Její autor vychází

z teze, že „v České republice se dosud vedou politické i odborné spory o to, jakým způsobem postupovat vůči nepřítelům demokracie, tj. vůči politickým extremistům, dále i o to, koho takto označit, neboť tím ho vyřazujeme z politického boje a můžeme proti němu použít mocensko-právní prostředky.

Opatření vůči politickým extremistům napomáhají stabilizovat formu politického režimu, protože chrání jeho základní normy a hodnoty. Tím se protiextremistická politika stává součástí bezpečnostní politiky demokratického státu, která zahrnuje celý soubor opatření sledující zajištění národní bezpečnosti. Dlužno dodat, že veřejnost není zatím dostatečně a pravidelně informována o této problematice, neboť do centra mediální pozornosti se političtí extremisté dostávají buď ve spojitosti s výsledky voleb, s násilnými útoky mladých neofašistů vůči lidem tmavší pleti, nebo naopak se zásahy státních bezpečnostních složek vůči nim“.

Zatímco tedy Daniczova studie se zabývá principy protiextremistické politiky v rámci bezpečnostní politiky státu, tento článek se konkrétně věnuje extremistickým hnutím a organizacím, především neonacismu a anarchismu.

NEONACISMUS

Když jsme kdysi my dříve narození jako děti na konci dubna pětáctýřicátého minulého století nevěřícně slyšeli z rádia a druhý den se dívali v novinách na fotografii Adolfa Hitlera konečně v černém rámečku a poprvé v životě si s hrůzou přáli něčí smrt, nikoho z nás tehdy nenapadlo, že ještě o šedesát let později se budeme zabývat něčím na první pohled tak obskurním, jako je neonacismus. O to horší je si po německé okupaci naší země, druhé světové válce a holocaustu klást otázku: Proč znovu?

Abychom si mohli na položenou otázku odpovědět, musíme se vrátit *ad fontes*, tedy k historickým pramenům, na které neonacisté vědomě a ti mladí z nich mnohdy jen instinktivně navazují. A posoudit existují-li opravdu podobné podmínky, které po první světové válce vedly ke zrodu dvou extrémních hnutí, z nichž jedním byl fašismus. Ten jako konglomerát nejružnějších nacionalistických ideologií uctívajících násilí a zároveň revolta proti liberálnímu modernismu vznikl na začátku dvacátých let minulého století v Itálii – po známém Mussoliniho pochodu na Řím. Odtud pramení i název hnutí, které je odvozeno od italského slova *fascio* označujícího bojový svazek, který odmítá pluralitu názorů, tedy *così*, co je základní podmínkou existence demokratické společnosti a jejího řádu.

Příčiny vzniku fašismu byly stejně jako původ první světové války hlubší, pramenily z krize liberálního státu, liberalismu jako ideologie vůbec i systémových potíží tradičního socialismu spojeného s dělnickým hnutím. Podobně jako u komunismu v Rusku to byl předem neúspěšný pokus o urychlení průmyslové modernizace a vytvoření nového typu společnosti. V industrializovaném Německu naopak byl fašismus protestem právě proti modernizaci, návratem k nejtemnějším dějinným kořenům. Charakterizovat fašistické hnutí je mj. těžké i proto, že kromě fanatického nacionalismu krve a půdy, úlohy vůdce a volání po pořádku, se ani tak neprofiloval tím co chce, jako spíš proti čemu je: především proti jiným etnikům a komunismu jako svému krajnímu protipólu. Tím i mátl některé konzervativní politiky a veřejnost, kteří jej chápali jako hrozbu nejen proti přehnanému liberalismu, ale hlavně proti tzv. bolševismu jako extrémní formě komunismu.

Fašismus se ve dvacátých a třicátých letech minulého století objevil v podstatě v celé Evropě. V čele Britské unie fašistů stanul Oswald Mosley, španělských falangistů Primo de Rivera, rumunské Legie archanděla Michaela Corneliu Codreanu, belgického hnutí Rexist to byl

Léon Degrell, maďarských Šípových křížů Ferenc Szalasi, ve Francii vznikly Action Francaise (Francouzská akce) a Croix de Feu (Ohnivý kříž) a u nás Vlajka, kterou však nacisté po okupaci logicky jako české nacionální hnutí flagrantně přehlíželi. A nejen to, někdy proti jejím členům i zasahovali. Je např. málo známo, že ve skupině popravených studentů po událostech 17. listopadu 1939 byli právě tito příslušníci krajní pravice.

Nejbrutálnější forma fašismu spojená s krajním nacionalismem a rasismem, zvláště antisemitismem, se pod Hitlerovým vedením zrodila ve dvacátých letech v Německu a vedla v roce 1933 po kvaziparlamentních volbách k převzetí moci. Nacismus se všemocným diktátorem, policejním režimem, krutým terorem, manipulací s lidmi a úsilím o světovládu lišil od ostatních fašistických režimů tak výrazně, že i v roce 1939 vytvořený „Ocelový pakt“ složený z těchto hnutí se brzo pro vnitřní rozpory zhroutil.

Ideovým jádrem fašismu a nacismu je šovinistická forma nacionalismu

Nacionalismus byl po americké a francouzské revoluci jako průvodní jev modernizace dítětem konce 18. století. Jeho kořeny jsou v renesanční a osvětské sekularizaci politického myšlení, v úsilí o občanskou svobodu a rovnost. Ve 20. století se ale výrazně zkompromitoval a zdiskreditoval rasismem, antisemitismem a svým směřováním totalitnímu vládnutí, i když na druhém pólu jej komunismus kamufloval internacionalismem. V kritických okamžicích se však k národní historii obracel. Na začátku druhé světové války i Stalin bezprecedentně opouštěl internacionální komunistickou ideologii a dovolával se cara Ivana Hrozného i národních hrdinů Suvorova, Kutuzova, Minina a Požarského. Je to plasticky doloženo v knihách anglického novináře Alexandra Wertha Od paktu po Stalingrad a Od Stalingradu po Berlín. Werth byl jedním z mála zahraničních novinářů, který po celou válku byl v Moskvě.

Přes kruté negativní historické zkušenosti došlo v 70. a následně i v 90. letech minulého století k nové nacionalistické vlně, která nekriticky dezorientovala značnou část populace a vrcholila v desítkách občanských a lokálních válek ve světě i v Evropě a vedla i k rozpadu mnohonárodních států. V Sovětském svazu a v Jugoslávii se to neobešlo bez násilí a krveprolití, rozpad Československa proběhl kultivovaně. Nacionalismus přitom dovedně využíval jedinečnosti kultury určitého národa, jeho historie, literatury a jazyka, což prohlubovalo jeho emocionální přitažlivost natolik, že zejména mladí lidé byli znovu ochotni v nesmyslných válkách za svůj národ obětovat i život.

Tak nacionalismus postupně přerůstal v krajní formu šovinismu, ve slepou víru v nadřazenost vlastního národa, a tím i logicky méněcennost národů ostatních. Historicky nejdokonaleji jej v boji o světovládu dokázal využít Adolf Hitler a nacistická ideologie. Spojením s rasismem zároveň dokázal zdůvodňovat iredentistické tendence, tj. válečné úsilí v boji za připojení cizích území.

Představy o nadřazeném postavení až historické poslání bílé rasy se zrodily v období koloniální expanze a otroctví v Americe. Ačkoli úsilí států o rovnoprávnost národů a států dlouhodobě trvá, přesto rasismus a s ním spojená diskriminace spíše v některých oblastech a zemích sílí a představují tak do budoucna vážnou bezpečnostní hrozbu.

Zkoumáme-li politické kořeny rasismu a jeho nejrůznější formy, jsou rasistické postoje spojené s násilím povětšinou využívány neúspěšnými jedinci a skupinami trpícími nejrůznějšími frustracemi. Nedokáže-li se ctižádostivý člověk, skupina či politické hnutí prosadit v demokratické soutěži pozitivním politickým programem, představuje pro něho nacionalismus velmi účinný nástroj.

Neofašismus a skinheadi

Fašismus včetně jeho nacistické podoby je zjevně latentním hnutím, které v případech krizí liberální společnosti hrozí rychlou a masovou aktivizací. Např. aktuálně může hrozit zemím bojujícím proti mezinárodnímu terorismu nebo čelícím masovým imigračním vlnám z rozpadajících se nebo upadajících států, které vytvářejí živnou půdu pro ultranacionalismus, volání po řádu a pořádku pod autoritativní vládou či vůdcem.

Tato potencialita fašismu je spolu s méně podstatnými faktory zakázaného ovoce pravděpodobně nejvýznamnější příčinou jeho recidiv. Neofašismus i ve zcela jiné situaci současné globální společnosti navazuje ideologicky a politicky na původní ideové zdroje. Představuje spolu s levicovým populismem opačný pól nynějších extremistických hnutí. I když jsou ve většině zemí organizace tohoto typu zakázány, podobně jako mezi dvěma světovými válkami v nich v té či jiné podobě nejen existují, ale paradoxně i přes šovinistické programy mezi sebou upevňují vzájemné vztahy.

U nás byly neonacistické aktivity zprvu spojovány se subkulturou skinheadů, to je s hnutím, které ke konci šedesátých let minulého století vzniklo v Anglii a jeho protagonisté byli a jsou typičtí holými lebkami a kultem síly a mužnosti. Byl to jevově i výraz jejich odporu vůči vlasatým hippies s jejich ideou nenásilí a erotismu, kteří ovlivnili tvář šedesátých let minulého století.

První skinheadské skupiny se sice chovaly agresivně, vybíjely si svou energii ve výtržnostech a rvačkách, ale nebyly xenofobní a rasistické. Teprve později, když v souladu se svým manifestovaným pseudoproletářským šovinismem a patriotismem útočily tu na studenty a jindy na homosexuály a posléze i na představitele nejrozličnějších etnik přistěhovalců, dostávaly se i do střetu s policií. Z apolitické subkultury se tak ve spojení s hnutím punk a následnou reakcí na zhoršující se ekonomickou situaci a zvyšující se imigraci stává pravicové radikální hnutí.

Rozhodující úlohu v této přeměně sehrál Stuart Donaldson, který založil již politicky orientovanou skupinu White Noise, později jím přejmenovanou na známější národně socialistický Blood and Honour Club. Přesunem na kontinent dostává hnutí spojené s hudbou white rock stále výraznější fašizující zabarvení a v Německu neonacistický charakter. Podobně je tomu i v jiných zemích. Americká odnož White Power Skinheads má mj. doložené kontakty s ku-klux-klanem.

Neofašismus a neonacismus u nás

Subkulturu skinheads u nás nejvíce zpopularizovala hudební skupina Orlík. První organizace skinheadů se inspirovaly naší dávnou husitskou historií, o čemž svědčí názvy Jednota kalicha, Nová česká jednota a Liga Čechů. Hned od počátku byly v jejich činnosti patrné národně socialistické, fašistické a rasistické tendence. Průvodní apolitické a nerasistické skinheadské hnutí, které se od nových proudů distancovalo, u nás v podstatě nezakotvilo vůbec. Ani se tu s výjimkou nečetných stoupenců v Praze, Brně, Liberci, Teplicích, Hradci Králové a v některých dalších městech silněji neprojevil vliv později založené americké frakce S.H.A.R.P. Skinheads s jasným protifašistickým a protirasistickým levicovým zaměřením (jako např. u anglického hnutí Redkins). Protože toto hnutí získává ve světě více stoupenců než organizace s fašistickým programem, obě frakce mezi sebou vedou boj. Tím se i S.H.A.R.P. vzdaluje původnímu apolitickému programu.

Českou ultrapravicovou neonacistickou scénu nyní představuje kolem dvaceti uskupení, některá i s klerofašistickým zaměřením (spolupracujícím např. i s muslimskými extremisty

proti všem nábožensky nevěřícím). Čtyři tato uskupení jsou napojena na mezinárodní síť. Již v roce 1993 vznikla v Brně nelegální Bohemia Hammer Skinheads. Je ve spojení s radikální plzeňskou skupinou Blood and Honour. Třetí organizací je Národně socialistické hnutí Evropy. Čtvrtou pak je Národní odpor hlásící se k evropskému nacionalismu, původně nerealně zamýšlené jako politická strana. Legální činnost vyvíjí tzv. Vlastenecká fronta, která se naopak možnosti přeměnit se na politickou stranu nevzdává. Je známa i svou úzkou spoluprací s francouzským nacionalistou Le Penem a jeho Národní frontou.

Pro všechny i další nezmíněné organizace je charakteristický nacionalismus, xenofobie, rasismus, antisemitismus, antiimigrantská averze, ultrapravicovost, korporativismus Mussoliniovského typu a konzervativní životní styl zaměřený proti ekonomické globalizaci, členství v Evropské unii, kapitalismu, komunistům, sociálním demokratům a levici vůbec, proti „osvětivé lži“, multikulturalismu, nepřizpůsobivým menšinám, kriminalitě, nezaměstnanosti, homosexuálům, prostituci a drogám a za národní suverenitu, vládu tvrdé ruky, bojkot zahraničního zboží, podporu středních podnikatelů, rozšiřování možnosti nosit zbraň a dokonce i germanizaci českého pohraničí či naopak panslavismus.

Tyto organizace mají řádově desítky až stovky pečlivě vybíraných členů s tvrdým jádrem, které mezi sebou spolupracují; tvrdé jádro se připravuje i na vedení eventuální rasové války a vydává k tomu příslušné bojové příručky. Idoly pro ně jsou Adolf Hitler, Rudolf Hess, ale i generál Radola Gajda či dokonce prvorepublikový předseda vlády Karel Kramář nebo ministr financí Alois Rašín.

Spojuje je hudba s rasovým zaměřením, pořádání koncertů (což je pro naše média, zvláště televizi, velmi přitažlivé téma), distribuce nahrávek, organizace demonstrací, fyzické útoky, střetnutí s anarchisty, antiromské pogromy a symbolika zástupného charakteru nepoužívající zakázaného hákové kříže. Celkový počet stoupenců těchto hnutí u nás se řádově odhaduje kolem čtyř tisíc.

Tyto organizace vydávají i množství nejrůznějších časopisů. Miroslav Mareš a Radim Štěchovský jich zatím identifikovali 120. Vydávají se i jiné tiskoviny s extrémně nacionalistickým obsahem. Pokud jde o názvy, čím méně jsou originální, tím víc pamětníky znepokojují a provokují tituly jako Árijský boj, Árijský hlas, Der Stürmer, Furor Teutonicus, Hlas krve, Listy rasové války, Nacionální úder, Národní boj, Naše rasová válka, Nová říše, Nový řád, Protektorát (vydávají „Rytíři slunečního kruhu“), Sudeťák (Sudetoněmecká národní fronta), Valhala, Valkýra, Vlajka (Národní aliance); nikoho nepotěší ani názvy Agresor, Apartheid, Bez slitování! (vydává NSDAP/CZ), Blood and Honour – Division Bohemia, Conspirators, The Nazi Cult, White Revolution či White Victory.

Co s tím?

Není tajemstvím, že polistopadová liberální legislativa zatím postih neonacismu moc neumožňovala, zvláště zásah proti akcím v soukromí. I zpravodajské služby dlouho považovaly za nebezpečnější extremismus levicový, i když anarchisté nikdy neohrožovali společnost tak nebezpečně jako nacisté, jejich aktivity byly převážně výrazně antifašistické. Policie nebezpečí ultrapravicových organizací dlouho podceňovala a nenašla způsob jak proti nim zasáhnout a jejich vliv eliminovat. Verbální delikty se běžně tolerovaly, proti fyzickému násilí se zasahovalo ojediněle. Byli sice zatčeni někteří vedoucí představitelé, odhalení výrobci insignií jako třeba nášivek, což ale jen část organizací zahání do ilegality. Samotní neonacisté si často začínají uvědomovat svou činnost jako trestnou až v okamžiku, kdy jsou za ni postihováni. Školní osnovy se touto tematikou příliš nezabývají.

V pregraduální přípravě učitelů má však být zařazena multikulturální výchova k toleranci a proti rasismu.

V Česku se hajlovat nebude!

Tohle pregnantně prohlásil Jiří Paroubek, když v Poslanecké sněmovně obhajoval aktivní policejní zásah proti CzechTeku a reagoval naopak kriticky na policejní pasivitu, když se pět stovek holých lebek z pěti neonacistických organizací z několika zemí sjelo na čísi svatbu doprovázenou hudbou pár kapel do Křtětic u Vodňan. A to přesto, že se ze sálu hospody ozývala rasistická hesla a výkřiky Sieg Heil!, jak je dokázali monitorovat přítomní protirasističtí aktivisté, ačkoli na místě stála nečině stovka policistů a osmdesát těžkooděnců. Po vyšetřování případu byla dvěma odpovědným policejním důstojníkům na jeden rok snížena hodnota o jeden stupeň s příslušnou finanční újmou, což spíše svědčí o tom, že ani policejní prezident si s reakcemi na podobné aktivity zatím dostatečně nevěděl rady. A po pravdě řečeno, ani vzhledem k nejasným postojům politické scény nemohl vědět.

Neonacisté sice nepředstavují akutní bezpečnostní hrozbu a s ní spojená vážná rizika, ale pro případ, že by došlo k vážnější ekonomickým a společenským krizím, např. měnovým, jsou nebezpečím zjevně latentním. Jakkoli je jejich ideologie mnohdy zmatená a protirečí si, je evidentně nacistická a rasistická, což minimálně občany netrpící úplnou ztrátou paměti znepokojuje. Neonacisté mají také sociální zázemí v neúspěšných individuích střední vrstvy, zvláště podnikatelské. Rozhodně není také nejšťastnější, když někteří představitelé ODS se s představiteli těchto organizací scházejí, uzavírají s nimi gentlemanské dohody, že se budou chovat slušně a jedné z těch nejradikálnějších dokonce i Kancelář prezidenta republiky pošle děkovný dopis.

Rozhodující k řešení tohoto typu extremismu je politické stanovisko, v jehož duchu by stejně jako proti aktivitám CzechTeku policie reagovala. Není možné jej formulovat bez toho, aby se na něm nepodílely zpravodajské služby. Až příliš tato činnost souvisí i s mezinárodním terorismem, který nehrozí jen od islámu. Boj proti neonacismu by se proto měl stát integrální součástí komplexního řízení bezpečnosti.

Je třeba kladně kvitovat, že v poslední době policie přece jen našla způsoby, jak proti neonacistům zasáhnout, což veřejnost přijímá velmi pozitivně.

ANARCHISMUS

Ačkoli to není zrovna nejen nejpřesnější, naopak při objektivním pohledu až podivující, zvykli si někteří politici, publicisté i představitelé zpravodajských služeb při hodnocení současných bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik klást soudobý anarchismus sice na jedné straně pro vzájemné i násilné střetávání dvou extrémních sil právem do protikladu, ale pokud jde o stupeň nebezpečnosti překvapivě přinejmenším srovnatelně s neonacismem. Můžeme však jak z mezinárodního, tak z vnitropolitického hlediska, historicky i aktuálně, přijmout takové srovnání a tím zároveň výrazně negativní hodnocení?

Pojem anarchismus jako politické filozofie a hnutí, jak jinak, je odvozen od obecnějšího slova anarchie. V mezinárodních vztazích se jím podle Oxfordského slovníku označuje absenci autoritativních institucí a norem nad nezávislými suverénními státy. Anarchismus samotný jako myšlenka a instituce má pak dvě dále vnitřně diferencované podoby, jednu extrémně individualistickou, druhou kolektivistickou.

Jako směr a později hnutí se anarchismus nejvíce rozvinul koncem devatenáctého století. Na začátku století dvacátého měl už silné pozice ve Španělsku, kde se anarchisté v třicátých letech statečně angažovali spolu s dalšími demokratickými silami a interbrigadisty v boji proti diktátoru generálu Francovi; dále měli silné pozice ve Francii, Švýcarsku, Německu, ale i na Balkáně a v Rusku, kde však byli za Stalinovy despotie stejně jako v době Velké francouzské revoluce 1789 bez milosti vyvražďeni.

U nás měl anarchismus nejvíce stoupenců v severních a západních Čechách, kde bylo zároveň mezi příslušníky obou tu žijících národů, Čechů a Němců, silné dělnické a komunistické hnutí.

V běžné mluvě anarchií rozumíme stav bez řádu, bezzákonnost, chaos, bezvládní, dezorganizaci až státní svrchovanost i likvidaci státu. Pod dojmem tohoto slova se lidé i na anarchisty jako nositele anarchistických myšlenek a záměrů i většinou dívají.

Anarchismus je tedy spojován s odmítáním či jen prostou banalizací jakéhokoli řádu a pořádku, autority a disciplíny, jeho teorie a s ním spojené hnutí poté s odmítáním státní moci a právního řádu, žádající neomezenou svobodu, čímž do jisté míry paradoxně připomíná krajní liberalismus. Ve spojení s politickou stranou a její frakcí se v minulosti objevil i pojem anarchokomunismus a v odborovém hnutí anarchosyndikalismus s analogickým vlivem na jejich činnost.

Ale jak kdysi napsal Johann Wolfgang Goethe ve Faustovi: „Šedá je každá teorie, ale zelený strom života.“ Jako všechny filozofie a hnutí se i anarchismus rozvíjel.

Historie, podstata a praxe anarchismu

Filozofie a hnutí anarchismu není jenom jevem moderní doby, má své kořeny v antice, v dílech skeptických filozofů, zejména Sexta Empeirika, ale i třeba Sokrata. V reakci na autoritu státu byly poté ideje skepticismu prosazovány v šestnáctém až osmnáctém století našeho věku teoretiky společenské smlouvy a kritiky absolutního státu, jako byl Michel de Montaigne, Pierre Bayle, René Descartes, David Hume či Immanuel Kant.

Filozofie anarchismu vychází z myšlenky, že moc jakéhokoli státu není legitimní, stát nemá právo vyžadovat poslušnost svobodných občanů, policejní moc představuje omezení a porušení přirozených občanských práv. Ve srovnání s dobrovolnou asociací svobodných mužů a žen ovlivňujících bez donucovací moci státu vlastní chování je existující státní moc i méně efektivní. Občané zformovaní např. do participativně řízených komun mohou nejen lépe zajistit veřejné služby, udržovat vnitřní pořádek, ale dokonce i zajistit obranu státu proti vnějšímu ohrožení, což se ovšem odborníkům v oblasti bezpečnosti jeví spíš jako utopická vize než reálná možnost.

Donucovací moc vzhledem k její charakteristice proto musí být nejen ignorována a odmítnuta, ale především jí lidé zformovaní v hnutí, musí vzdorovat a podlamovat. Tento krajní záměr prosazuje revoluční část anarchistického hnutí, a proto značná část lidí anarchismus dlouhodobě vnímá a alegoricky spojuje především s postavou ruského revolucionáře Michaila Bakunina, který založil anarchismus jako samostatný politický proud.

Ironií dějin je, že Bakunin byl nejčastěji zpodobňován jako v současnosti prorok Mohamed z nechvalně známých dánských karikatur. Přitom byl jedním z nejvýraznějších odpůrců jakéhokoliv náboženství, považoval religiozitu za fikci a spojoval ji s autoritářstvím, čímž ovšem vzhledem k praktikám některých církví nebyl daleko od pravdy.

Ideovým zakladatelem anarchismu byl však ve skutečnosti anglický filozof William Godwin, který v roce 1793 vyjádřil své názory inspirované pozitivně zejména osvícenstvím a negativně

probíhající francouzskou krvavou jakobínskou revolucí v rozsáhlém díle pod názvem Zkoumání politické spravedlnosti. Vyjádřil v něm i příkrý odpor k soukromému vlastnictví, což později přivítali zvláště anarchokomunisté.

Vlastní pojem anarchismus se pak poprvé objevil u teoretika socialismu a stoupence anarchismu Pierra Josepha Proudhona.

Anarchisté spolu s utopisty se pokoušeli své představy a vize i realizovat. V devatenáctém a ve dvacátém století bylo vytvořeno několik experimentálních komun založených na myšlence kolektivního řízení veřejné správy (např. Robert Owen založil podle této doktríny komunu New Lanark v Anglii a New Harmony v Indianě, Georg Ripley komunu Brook u Bostonu; můžeme sem zařadit i kibucy jako kolektivní zemědělské komuny vybudované evropskými emigranty na okupovaných územích v Izraeli, jejichž část byla v nedávné době přes odpor osadníků zlikvidována).

Myšlenka vytváření komun ovládla také hnutí beatníků, hippies a tzv. nové levice, v jejichž aktivitách se projevuje nejen odpor proti státní mašinérii, ale i proti rasismu a ničení přírody. Život v komunách praktikují také u nás např. squatteři.

Faktem je, že s výjimkou aktivit teroristických frakcí spojených s anarchismem se anarchisté nikdy nedopustili takových násilností jaké jsou spojeny s nacismem a s komunismem. Je tomu nejspíš proto, že se anarchisté v souladu se svou politickou doktrínou nikdy nesnažili získat moc, naopak proti ní ve jménu svobody bojovali.

Současné anarchistické hnutí u nás

Nejen o historii, ale především o aktuální podobě anarchismu u nás se můžeme dočíst v nedávno vydané rozsáhlé publikaci Václava Tomka a Ondřeje Slačálka *Anarchismus: Svoboda proti moci* (Vyšehrad 2006, 672 stran). Již v předmluvě narazíme na kontroverzní tvrzení sociologa Jana Kellera, se kterým mnoho čtenářů nebude asi souhlasit: „Anarchismus jako teorie společnosti i jako hnutí má svoji budoucnost teprve před sebou.“

Tím spíš je třeba se současným stavem a hlavně prognózou rozvoje anarchistického hnutí jako dosud u nás oficiálně prezentovanou bezpečnostní hrozbou s příslušnými riziky, a proto i sledovaným zpravodajskými službami pozorně zabývat.

Autoři zmíněné publikace vycházejí z myšlenky, že anarchismus jako filozofie a hnutí se dobrovolně vyčleňuje na okraj vládnoucího establishmentu. Preferují svobodu jako základní hodnotu a odmítají jakýkoli útlak a nadvládu nad člověkem. Prokazují, že většinový proud v anarchismu vychází z inspirací jednoho z radikálních předchůdců této filozofie Maxe Stirnera, a především již zmíněného Michaila Bakunina, zvláště z jeho myšlenky, že život jedince a jeho rozvoj je nemyslitelný bez společnosti a vzájemné spolupráce.

Anarchisté podle tvrzení Tomka a Slačálka byli pro revoluci, ale vždy odmítali diktaturu, což je významně vymezovalo vůči marxismu a zvláště leninismu. Stavěli se proti organizování dělnictva v politických stranách, a to z prostého důvodu, že politické strany usilují o moc.

Bakunin podle autorů preferoval organizaci hnutí na základě myšlenky svobody, autonomie a samosprávy jako předobrazu budoucí společnosti. To je ale také možná jedním z limitů prosazení anarchistických záměrů v praxi, protože tak fakticky vlastně ani nelze úspěšně překonat přechodné období k cílovému stavu. Základním problémem anarchistického hnutí s výraznými negativními důsledky ve veřejném mínění pak především bylo, že sáhl organizováním atentátů k individuálnímu terorismu.

Anarchistické hnutí na tuto neblahou praxi nemohlo nezareagovat. Na přelomu devatenáctého a dvacátého století se hlavním reformním proudem stal anarchistický komunismus

zformulovaný a zformovaný ruským revolucionářem Petrem Kropotkinem. Fakticky se nakonec realizoval především prosazením anarchosyndikalismu v odborovém hnutí ve Francii i ve Spojených státech a v Argentině. U nás se ujal mezi severočeskými horníky, kde byly vyhoštěny sociální problémy. Tuto teorii se anarchisté pokoušeli s nepatrnými úspěchy realizovat také např. v Mexiku, Rusku, Německu. Mandžusku a nejvýrazněji a nejtragičtěji ve Španělsku.

K čemu se upírají anarchisté a zčásti s nimi spojené hnutí beatníků a hippies nyní?

Jak se zdá, kromě obecného boje za svobodu se aktivity z iniciativy amerického anarchisty Murrye Bookchina zaměřují především na **ekologické důsledky** civilizačního vývoje a z krajně konzervativního popudu dalšího Američana Johna Zerzana proti existující civilizaci spojené objektivně s rostoucí **technologizací života** a trochu pro mnohé lidi překvapivě za obhajobu pospolitosti z doby před neolitem, i když podobné myšlenky se objevují i u jiných autorů. Tím se zčásti i přibližují ekologické či environmentální politice zelených.

Tyto aktivity vyúsťují výrazně i proti globálnímu a kapitalistickému rozvoji. Ani v tomto novém zaměření hnutí neusilují anarchisté o jakýsi absolutní úspěch, spíše se spokojují s tím, že zabrání prohloubit negativní globalistické tendence. Zařazují se tak podle autorů k úsilí mnoha občanských organizací usilujících o občanskou společnost. Tu podporují zvláště liberálové a levice, méně již pravice, dokonce někteří její představitelé, jak je obecně známo, hovoří velmi kriticky o „NGOismu“ (podle zkratky označující nevládní organizace NGO – Non-Governmental Organization).

Má anarchismus i jiné odrůdy?

Podoba anarchismu, jak jí prezentují Tomek a Slačálek, by jistě u části občanů příliš nenažila. Ale můžeme se setkat i s jinými podobami anarchismu nebo spíše kvazianarchismu. Nezávislá revue konzervativního nacionalismu Národní myšlenka např. na začátku roku píše o „progresivním“ proudu tzv. anarchonacionalismu, který si jako nový směr údajně, ale nedoloženě získává v západoevropských zemích stále širší pozornost, ve skutečnosti však nanejvýš výrazněji ve Velké Británii.

Anarchonacionalisté tvoří podivný konglomerát bývalých anarchistů a pro mnohé překvapivě pravičáků, kteří na jedné straně neuvěřitelně rozporně navazují na již zmíněné známé klasiky anarchismu Bakunina a Proudhona i pozapomenutého již Maxe Stirnera, a ne zas tak vzhledem k záměrům kupodivu i Friedricha Nietzscheho, ale na druhé straně se odvolávají na konzervativce a glorifikátora války Ernsta Jungera, někdejšího italského fašistu Julia Evolu, ale od začátku osmdesátých let minulého století zejména na faktického zakladatele nacionálního anarchismu a původně člena britské krajně pravicové Britské národní strany Troye Southgatea, které by levicovní anarchisté nikdy neakceptovali.

Ostatně zakladatelé či stoupenci tohoto směru většinou prošli extrémními pravicovými organizacemi včetně neonacistických. Není proto ani divu, že zaměřují svůj odpor proti anti-fašismu. O napětí a tiché válce mezi levicovými a pravicovými nacionalistickými anarchisty se dosud málo ví, jejich střetnutí se neodehrávají na ulicích, ale na stránkách jejich časopisů, webových stránkách a diskuzních fórech.

Abychom si udělali obraz o této odnoži anarchismu, uvedme z kontextu vytržený výrok redaktora anarchistického časopisu A-kontra Tomáše Netolického, který svého času rozpoutal velkou diskuzi: „Antifašismus bohužel slouží trockistům a bolševikům jako mobilizační prostředek.“

Pro zastánce nacionálního anarchismu je charakteristické, že antifašismus považují za něco mnohem politicky nebezpečnějšího. Je pro ně vypreparovaným pojmem, který je nahrazen novým a negativním obsahem. Je veden mesianistickým komplexem neustále někoho zachraňovat a jako sekulární ideologie nepřipouští možnosti pokání nebo rozhršení.

Antifašisté jsou přirovnáváni ke starým evangelikánům, kteří ve srovnání s kolonizátory sice domorodce utlačovali podobně, ale zase ne tak represivně, protože je krotil zájem o jejich duši. Antifašismus sdílí s totalitami víru v očistnou či spásonosnou sílu násilí, což dokazuje, že je antihumánní a mizantropní, pohrdá stejně tak svými oponenty, jako má zájem na prohlubování rasových konfliktů.

Závěr

Tak bychom mohli pokračovat dál a divit se, co se v našich marginálních tištěných či elektronických médiích může objevovat. Někteří autoři se domnívají, např. právě Tomáš Netolický, že rozšíření zájmu o nacionální anarchismus souvisí s pokusem zejména německé ultrapravice čelit větší atraktivnosti levicových či nezávislých skupin. Neonacisté se dokonce odvolávají i na své socialistické kořeny, na NSDAP jako národně socialistické dělnické strany nacistického hnutí. Ve skutečnosti by tyto myšlenky nemohly vést k jakkoli participativně uspořádané společnosti, ale k jakémusi druhu aristokratického elitářství. Proto je i jako součást nebo odnož anarchismu odmítán.

Pro zastánce klasického anarchismu, jak to vyjádřil jeden z kritiků nacionálního anarchismu, je tento pokus vnímán podobně jako když údajní „skuteční čeští nacionalisté“ obdivují Adolfa Hitlera nebo Rudolfa Hesse. S vysokou mírou pravděpodobnosti je zrod a podpora nacionálního anarchismu aktivitou tzv. nové pravice, jak čelit rostoucí síle levice, a to nejen té radikální.

Vrátíme-li se k myšlence Jana Kellera v úvodu Tomkovy a Slačálkovy publikace, že anarchismus jako teorie společnosti i jako hnutí má svoji budoucnost teprve před sebou, tak bychom jistě z hlediska vnitřních bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik spíše tolerovali jeho potenciální budoucí podobu směřující k „participativně utvářené komunitě svobodných jedinců“ jako součásti občanské společnosti a svým způsobem upevňující soudržnost lidí, než rozhodně představu jako příklad uvedeného anarchismu nacionální či jiné podobné krajní verze.

Vrátíme-li se k Danicově studii, i obsah této statě potvrzuje jeho závěr, že „česká pro-tiextremistická politika není autonomní či nějak samostatně působícím druhem politiky, protože reaguje na fenomén, který je vícedimenzionální a má mnoho příčin a následných projevů politického i nepolitického charakteru. Z těchto důvodů ji nelze ani jednoznačně charakterizovat, ale musíme zdůraznit její konstitutivní charakter, neboť významně pomáhá stabilizovat náš demokratický politický režim.

Na druhé straně je nutně negativistická, neboť potlačuje a eliminuje extremisty různého ražení, kteří narušují vnitřní bezpečnost a ústavně-právní rámec našeho státu

S tím souvisí i její regulativnost, protože ve velké míře používá za tímto účelem zákazy a různá nařízení. Celkově se dá konstatovat, že naše protiextremistická politika je prostorem velkého množství častých střetů mezi různými skupinami aktérů, ať již mezi institucemi v rámci státního aparátu, mezi státními a nestátními aktéry, v nestátní sféře, v akademickém prostředí, či dokonce na mezinárodním poli.

V procesu jejího utváření hrají významnou roli zásady či principy, které protiextremistické politice vtiskují zcela určitý hodnotový a normativní fundament, a zároveň výrazně ovlivňují její efektivnost. Dosud však naše protiextremistická politika trpí značnou nekonceptností, protože o jejích zásadách zatím polemizují pouze akademičtí pracovníci. Možnou variantu těchto principů, bez nároku na úplnost a univerzálnost, nabízí právě tento článek, který se může stát podnětem i pro diskuzi v rámci politicko-bezpečnostních orgánů našeho státu.

V této souvislosti se nabízí i příležitost, jak institucionálně tuto diskuzi zaměřit. Mělo by se to stát v rámci participace na tvorbě nové bezpečnostní strategie, která se této problematice v žádném případě nemůže daleko konkrétněji než dosud vyhnout.

Literatura a prameny:

Doc. dr. Štefan DANICS, Ph.D. Principy protiextremistické politiky České republiky. *Vojenské rozhledy* 1/2007.

Pavel LANG. Extremismus míří také do armády. *A report* 7/2008.

Oxfordský slovník světových dějin, Praha: Academia, 2005.

Václav TOMEK a Ondřej SLAČÁLKA. *Anarchismus: Svoboda proti moci*, Praha: Vyšehrad 2006, 672 stran.

Claude FABER. *Anarchismus – příběh revolty*. Malá moderní encyklopedie, přel. Tomáš Kybal; Praha: Levné knihy, 2006.

Vlasta PARKANOVÁ. O neonacistech jsme v armádě věděli. *MF Dnes*, 1. 12. 2007.

Od 60. let jsme pak svědky velkého rozmachu „mírových hnutí“ v celém demokratickém světě. To, že se v Evropě již dlouho neválčí, je podle eurofederalistů hlavně zásluhou evropského integračního procesu. O tom, zda tomu tak ale je ve skutečnosti, zdaleka nepanuje všeobecná shoda. Osobně jsem toho názoru, že příspěvek evropské integrace k míru v Evropě je nepatrný. Současný mír není výsledkem pochodů „mírových aktivistů“ a usnesení OSN a EU.

Je to stav, který byl v letech 1945–1989 primárně umožněn vojenskou rovnováhou sil mezi USA (NATO) a SSSR (Varšavskou smlouvou). A v letech 1989–2007 je mír v Evropě důsledkem nové rovnováhy sil a demokratického charakteru americké vojenské síly.

„Mírová politika“ je jako každý levicový koncept vágně definovaným konglomerátem různorodých postojů. Primárně vychází z teze, že válka je špatný a nežádoucí nástroj pro řešení konfliktů. Tvrdí rovněž, že veškeré konflikty se mají řešit jednáním. Projevuje se to odmítáním zbrojení, odmítáním vojenských aliancí, kritikou existence NATO, kritikou „militarismu“ a požadavky na odzbrojování a zákazy určitých kategorií zbraní.

„Mírová hnutí“ představují rozsáhlou, celosvětově působící síť levicově orientovaných organizací, které spojuje přesvědčení, že je nutné vést občanskou akci na podporu míru a proti válce. Zpravidla se aktivizují v okamžiku, kdy vypukne nějaký ozbrojený konflikt jako například válka ve Vietnamu nebo v Iráku. Požadavky „mírových hnutí“ téměř vždy směřují vůči USA a Západu jako celku. Ten má být dle „mírových aktivistů“ téměř vždy zdrojem špatných válek. Ideové kořeny „mírových hnutí“ lze zpravidla nalézt v anarchismu, trockismu, komunismu a pacifismu.

Hynek Fajmon, poslanec Evropského parlamentu
<http://www.eportal.cz/Articles/1417-mirova-politika-a-mirove-hnuti.aspx>
(publikováno 2. 9. 2007)

Pacifismus a doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu a válečného stavu

Ozbrojené síly České republiky mají podle zákona jednoznačně stanovený úkol, kterým je připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení [1]. Aby tento úkol mohly ozbrojené síly v plném rozsahu splnit, musí se za stavu ohrožení státu a válečného stavu doplnit vojáky ze zálohy. Jedním z významných faktorů, jenž může doplňování nepřímo ovlivňovat a který si málo uvědomujeme, je i náboženství a s ním spojený pacifismus. Možný vliv této sociálně-politické teorie na doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze hodnotí následující příspěvek.

Úvod

Doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu a válečného stavu se uskutečňuje na základě právních předpisů České republiky a interních normativních aktů Ministerstva obrany [2]. Jestliže by bylo doplňování realizováno podle stávajících zákonných norem, neznamená to, že by nebylo dále ovlivňováno řadou faktorů, které v současné době nelze přesně zjistit a stanovit, pouze je můžeme předpokládat nebo předvídat. Mohli bychom mezi ně s největší pravděpodobností zařadit i místo a velikost ozbrojeného konfliktu, možnost použití nekonvenčních zbraní, časový předpoklad nasazení ozbrojených sil apod.

V návaznosti na politicko-vojenskou situaci po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu může nastat u řady vojáků v záloze odmítavý postoj k nastoupení mimořádné služby (vojenská činná služba za stavu ohrožení státu a válečného stavu). Za této situace mohou totiž využít § 6 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon) ve znění pozdějších předpisů, který umožňuje odmítnutí mimořádné služby z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání [3].

Tímto zákonem stanovená možnost odmítnout mimořádnou službu může zásadním způsobem ovlivnit výši potřebné zálohy ozbrojených sil České republiky. Podle znění výše uvedeného zákona je totiž dostačující, aby voják v záloze po provedeném odvodním řízení podal prohlášení o odmítnutí výkonu mimořádné služby z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání. To je podle názoru některých odborníků s právníkům vzděláním a praxí dostačující odůvodnění.

Zatímco náboženské vyznání můžeme podle zákonné registrace církví a náboženských společností u Ministerstva kultury stanovit [4], je zde ještě jedno náboženské hnutí (nebo můžeme v současné době říci sociálně-politická teorie), která může zásadním způsobem ovlivnit výši použitelné zálohy pro doplnění ozbrojených sil České republiky za stavu ohrožení státu a válečného stavu. Tou je pacifismus.

Definice pacifismu

Terminologický název pacifismus (z latinského slova pax – mír) je původně druh náboženského hnutí, vycházejícího z biblického přikázání „nezabiješ“, které hlásá mír, odsouzení všech válek a „neodporování zlu násilím“. Pacifismus nerozlišuje mezi válkami spravedlivými a nespravedlivými, vede věřící k odporu ke všem válkám a **k odmítání vojenské služby**. U některých náboženských sekt jde odpor tak daleko, že odmítají i ozbrojené pořádkové hlídky. Pacifismus lze chápat jako vnitřní princip odmítání násilí, jako individuální etiku nebo jako toto přesvědčení transformované do kodexu jednání.

Nejcharakterističtější pro západní myšlení 20. století je pacifismus, který kombinuje etiku pacifismu s participací na již existujících politických systémech, aniž se snaží o postulaci monolitické náboženské etiky [5].

Vznik a počátky pacifismu

První projevy pacifismu můžeme najít již v dobách raného křesťanství ve starém Římě. S dalšími projevy pacifismu se můžeme setkat v myšlení některých pozdně středověkých sekt. Bez viditelných filiačních vztahů k nim, ale z podobné biblické inspirace se např. v 16. století vynořuje pacifismus protestantských anabaptistů (menonitů), v 17. století mírová poselství kvakerů. Kromě toho se na utváření pacifismu podíleli jednotliví významní myslitelé, teologie P. Chelčického, pacifistické učení L. N. Tolstého a myšlení M. K. Gándího, který formuloval koncepci pasivního odporu, používání technik nenásilí k dosažení politických nebo sociálních cílů [6].

Na začátku 19. století vznikají první hnutí, která si přímo kladou za hlavní úkol boj za mír a za zmírnění mezinárodního napětí. Přibližně v roce 1815 se uvádí, že ve Spojených státech vzniká první pacifistická organizace, v roce 1816 vzniká ve Velké Británii Mírová společnost (Peace Society). V Německu vzniká takováto první mírová organizace až v roce 1892; je to německá Mírová společnost, která je spjata především se jménem pastora Martina Niemollera. Rovněž na počátku 20. století vzniká celá řada dalších organizací s náboženským pozadím. V Německu je to zejména Svaz usmíření, který je křesťanského charakteru; byl založen v roce 1914 Němcem a Angličanem na protest proti válce, která tehdy vznikala. Je silně nábožensky orientován. Sdružuje především katolické a protestantské věřící, kteří usilují o zmírnění napětí a mír. Vystupuje proti studené válce, proti jaderným zbraním. Udává, že jeho členové působí ve 25 zemích.

V roce 1910 dostalo Nobelovu cenu Mezinárodní mírové byro založené v roce 1892, které dodnes patří mezi poměrně velmi dobře finančně fundované mírové organizace. Nevyniká však žádnou zvláštní iniciativou. Jeho prostředků využívají ovšem jiné organizace, které Mezinárodní mírové byro podporuje. Množství drobnějších organizací potom vzniká v dalších evropských státech. To jsou tedy tak řečeno historicky nejstarší pacifistické organizace.

Další skupinu tvoří odpůrci války – *War Resisters*. Toto hnutí se rozvinulo zejména v souvislosti s první světovou válkou. Mezi ně lze v jistém smyslu také zařadit kvakery, kteří v roce 1917 ve Spojených státech vytvořili zvláštní Americký výbor pro přátelskou službu (American Friends Service Committee), který měl poskytovat pomoc uvědomělým odpůrcům války, zejména jim měl usnadňovat a hledat možnosti, aby nemuseli sloužit v armádě se zbraní v ruce.

Druhou nejvýznamnější organizací, která se opírá o odpůrce války, je tzv. Internacionála odpůrců války (War Resisters' International), která vznikla v roce 1921. Je možné se domnívat,

že patří mezi typické pacifistické organizace. Každý z jejích členů skládá slib, ve kterém prohlašuje, že válka je zločinem proti lidstvu a zavazuje se: „Jsem proto rozhodnut nepodporovat žádný druh války a snažit se o odstranění všech příčin válek.“

Již z toho je patrné, že nerozlišují mezi válkou spravedlivou a nespravedlivou, útočnou a obrannou, prostě je pro ně zločinem každé násilí.

V průběhu 20. století se utvořily i nenáboženské formy pacifismu a o pacifismu se začalo hovořit především jako o **sociálně-politické teorii** preferující mír před jakoukoli válkou a považující válku jako takovou za amorální.

Pacifistické náboženské organizace a mírová hnutí existují v mnoha zemích světa [7]. Jejich výčet by však přesahoval rámec tohoto článku. Představují nejroztodivnější konglomerát hnutí a straniček, většinou však v podstatě jen se symbolickým členstvím, např. Women's International League for Peace and Freedom, Anti-Aggression League, Pax Cristi, Vereinigte Kriegsdienst-gegnerInnen, Landesverband Bayern, pacifistické seskupení Code Pink (pojmenované po hlavní ulici ve Washingtonu D.C.), izraelské pacifistické hnutí Šalom achšav (Mír ihned) a podobně. V bývalém Československu na sebe svého času nejvíce upozorňovala organizace Czechoslovakia Hippies Club Soul, v současnosti zde mj. působí tzv. Humanistické hnutí (v České republice od r. 1994, na Slovensku od roku 2003).

Závěr

Z uvedených informací vyplývá, že doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu a válečného stavu může být případně negativně ovlivněno diskutovanou sociálně-politickou teorií, tedy pacifistickými názory, ať již při znalosti § 6 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon) nebo bez ní. Nositelem těchto myšlenek může být tedy osoba jak nábožensky založená, tak i bez vyznání. Vzhledem k fundovanosti našich novinářů lze předpokládat, že se o vyhlášení krizového stavu vojáci v záloze včas dozví.

Použitá literatura:

- [1] *Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky*, ve znění pozdějších předpisů.
- [2] VLČEK, B. Právní aspekty institutu „svědomí a náboženské vyznání“ v české a řecké branné legislativě. *Vojenské rozhledy*, 2008. roč. 17, č.2, s. 118-124. ISSN 1210-3292.
- [3] *Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)*, ve znění pozdějších předpisů.
- [4] *Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)*, ve znění pozdějších předpisů.
- [5] Velký sociologický slovník, Praha: Karolinum – vydavatelství Univerzity Karlovy, 1996, s. 749. ISBN 80-7184-164-1.
- [6] VANČURA, J. *Einsteinovo řešení světa bez válek*, Brno: Doplněk, 2001. s. 168. ISBN 80-7239-0.
- [7] PITTER, P. *Pacifismus a obrana*, Praha: Vydavatelství Pavla Moudrá, 1931, s. 83.

Elektronické zdroje:

<http://www.aspi.cz>
<http://www.wikipedia.cz>
http://www.vojenstvi.cz/vasedotazy_27.htm
http://www.nenasili.cz/cs/596_o-nas

Pod záštitou Univerzity obrany v Brně byl již potřetí realizován průzkum názorů a postojů české veřejnosti k Armádě České republiky a k otázkám obrany a bezpečnosti. Toto kontinuální monitorování postojů naší veřejnosti poskytuje mimo jiné obraz o dlouhodobém vývoji názorů populace, o jejich stabilitě či tendenci ke změně. Umožňuje odkrývat případné vazby mezi vnitropolitickou a zahraničněpolitickou situací a změnami ve sledovaných postojích a preferencích.

Metodologie výzkumu

Dotazování mezi občany České republiky probíhalo v období od 19. 5. do 25. 5. 2008. Ve výzkumu byl využit kvantitativní přístup sběru dat prostřednictvím standardizovaného rozhovoru mezi odborně školenými tazateli a respondenty. Průzkum byl realizován jako reprezentativní, což znamená, že struktura vzorku respondentů odpovídá v základních sociálně-demografických znacích struktuře české populace osob starších 15 let a zjištěné závěry lze tudíž na tuto populaci vztáhnout. Při stanovení výběrového vzorku byla použita metoda tzv. kvótního výběru. Kvótní znaky tvořily pohlaví, věk, vzdělání respondentů a místo bydliště. Kvótní proměnné byly ve výběrovém souboru stejně jako v populaci celé České republiky zastoupeny proporcionálně. Oporou pro stanovení velikosti kvót byla aktuální data Českého statistického úřadu. Velikost reprezentativního vzorku byla stanovena na počet 1.050 respondentů. Po kontrole a vyřazení neúplných záznamových archů se dále statisticky pracovalo se souborem 1.005 respondentů. Sběru dat se účastnilo celkem 62 terénních pracovníků – tazatelů.

Hlavní tematické oblasti výzkumu

Zvolená témata výzkumu byla analyzována pomocí souboru zjišťovacích otázek. Hlavní oblasti výzkumu byly následující:

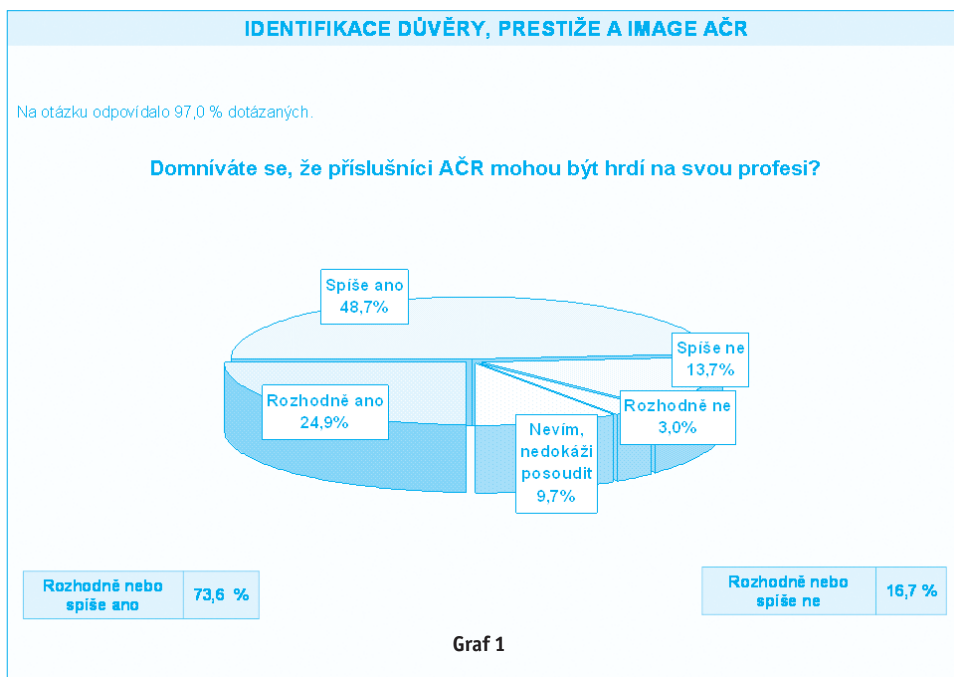
- zjištění míry důvěry, prestiže a image AČR,
- vnímání korupce v AČR,
- názory občanů na radarovou základnu,
- názory veřejnosti na reformu AČR,
- postoje obyvatel ke snižování rozpočtu AČR,
- názory veřejnosti na finanční ohodnocení vojáků,
- postoje občanů na obranu ČR,
- názory veřejnosti na možná nebezpečí ohrožení ČR,
- postoje občanů k úkolům a misím AČR.

Shrnutí hlavních zjištění

Identifikace důvěry, prestiže a image AČR

Jak již bylo uvedeno v úvodu, výzkum veřejného mínění ve vztahu k AČR je koncipován jako kontinuální a dlouhodobé (longitudinální) monitorování postojů a názorů české veřejnosti. Jeho prostřednictvím je sledován vývoj názorů na některé klíčové charakteristiky a sféry armádního života. Opakovaně je například pomocí několika indikátorů (otázek) zjišťována míra důvěry veřejnosti v AČR a s tím související prestiž a celkový obraz armády v očích veřejnosti.

Graf 1 demonstruje rozložení odpovědí na otázku, zdali se respondenti domnívají, že příslušníci AČR mohou být hrdi na svoji profesi. Jak je vidět, téměř tři čtvrtiny respondentů (73,6 %) se spíše nebo rozhodně domnívají, že příslušníci Armády České republiky mohou být hrdi na svou profesi. Naopak jedna šestina dotázaných (16,7 %) se spíše nebo rozhodně nedomnívá, že by příslušníci AČR mohli být hrdi na svoji profesi.

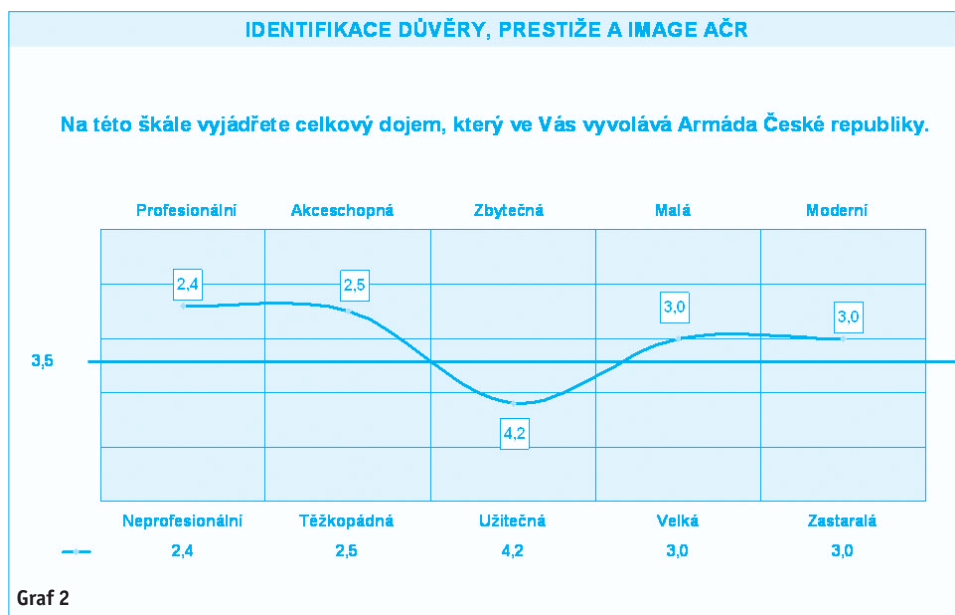

Odpovědi respondentů se liší podle některých sociálně demografických charakteristik. Respondenti z nejmladší věkové kategorie (do 19 let) se výrazně častěji než starší věkové kohorty přiklánějí k názoru, že příslušníci Armády České republiky nemohou být rozhodně nebo spíše hrdi na svou profesi (jedná se o 25,4 % dotázaných v kategorii do 19 let), zatímco např. ve věkové kategorii 50 - 59 let vyjadřuje negativní stanovisko pouze 10,8 % respondentů. Názor, že vojáci AČR mohou být hrdi na svou profesi je charakteristický především pro dotázané osoby s vyšším stupněm vzdělání, výrazně častěji s pravicovou orientací a lidí,

u kterých je někdo z jejich příbuzných vojákem z povolání nebo občanským zaměstnancem pracujícím pro Armádu České republiky.

Další skupinu indikátorů zjišťujících image armády reprezentuje osm otázek, testujících například názory dotázaných na schopnosti armády pomáhat občanům, plnit závazky vůči NATO, ubránit území státu či obstát v boji. Nejčastěji respondenti souhlasí s tím, že AČR je schopna rozhodně nebo spíše pomáhat občanům při živelních pohromách (91,4 %), dále pak, že je dobře vycvičena v ovládnutí bojové techniky a zbraní (76,8 %) a je schopna plnit závazky vůči NATO (70,9 %). Méně často jsou respondenti přesvědčeni, že naše armáda je schopna rozhodně nebo spíše obstát v boji (65,7 %), je moderní (55,7 %), je připravena k boji proti mezinárodnímu terorismu (54,3 %), má vysokou morálku a kázeň (50,7 %) a je schopna ubránit území státu (50,3 %).

Respondenti byli rovněž požádáni, aby na šestimístné škále pomocí pěti dvojic významově protikladných slov vyjádřili celkový dojem, který v nich vyvolává Armáda České republiky. AČR je respondenty hodnocena jako spíše profesionální, akceschopná, užitečná, moderní a malá. Výsledky názorně ukazuje graf 2.

Hodnocení jednotlivých indikátorů se neliší podle sociálně demografických charakteristik dotázaných, ale odlišuje se podle jejich politické orientace. Respondenti s levicovou orientací hodnotí AČR častěji než pravice zaměření lidé jako spíše profesionální, akceschopnou a moderní. Současně však hodnotí AČR častěji než pravice orientovaní lidé jako zbytečnou.

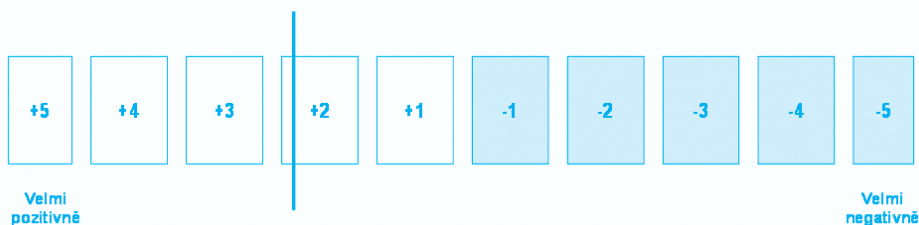
Jednou z technik ověřování celkové image AČR je také desetimístná protipólná škála, kdy +5 znamená velmi pozitivní a -5 velmi negativní hodnocení Armády České republiky. Respondenti byli vyzváni, aby na této hodnotící škále umístili AČR podle dojmu, který v nich zanechává. V průměru byla dotázanými AČR přiřazena hodnota + 2,15, což lze interpretovat jako celkově spíše pozitivní hodnocení image Armády České republiky. Viz graf 3.

IDENTIFIKACE DŮVĚRY, PRESTIŽE A IMAGE AČR

Na otázku odpovídalo 93,4 % dotázaných.

Kam byste na této stupnici zařadil(a) Armádu České republiky?

Průměrná hodnota: 2,15

Graf 3

Nižší celkovou image armádě přisuzují častěji muži (2) než ženy (2,3), častěji nejmladší věková skupina respondentů do 19 let (1,8) proti vyšším věkovým skupinám (2,2) a respondenti s krajně levicovou orientací (1,3) proti těm s krajně pravicovou orientací (2,7).

Dalším indikátorem, určeným k identifikaci obrazu armády v očích veřejnosti, je otázka „Jaký vliv mají podle Vašeho názoru následující skutečnosti na dobré jméno (prestiž) naší armády?“. Respondenti měli hodnotit sedm položek od „pomoci AČR při živelních katastrofách“ až po „vystupování ministryně obrany na veřejnosti“. Více než devět z deseti respondentů (91,1 %) se domnívá, že „pomoc Armády ČR při živelních katastrofách má silný nebo velmi silný vliv na dobré jméno (prestiž) naší armády. Téměř čtyři pětiny respondentů (78,1 %) za pozitivní faktor pokládají „zahraniční mise našich vojáků“, sedm z deseti respondentů (70,3 %) „odbornou úroveň vojenských profesionálů“, dále pak „zapojení vojáků do boje proti terorismu“ (69,0 %) a „členství ČR v NATO“ (68,5%). Slabší vliv na dobré jméno (prestiž) Armády České republiky má podle respondentů „vystupování vojáků z povolání na veřejnosti“ (57,5 %) a „vystupování ministryně obrany na veřejnosti“ (38,6 %).

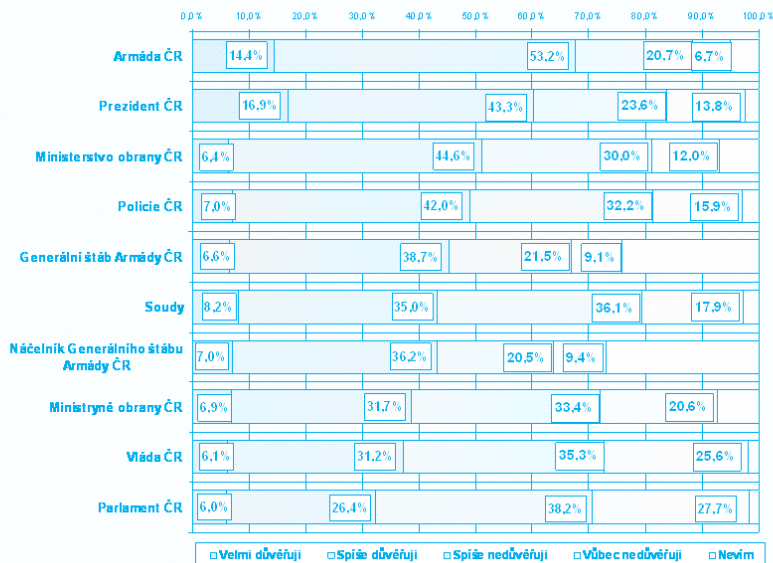
Na závěr tohoto tematického bloku byli respondenti vyzváni, aby vyjádřili míru své důvěry či nedůvěry v AČR a další nejvýznamnější instituce našeho veřejného a politického života a jejich představitele. Zajímalo nás především, jak se umístí armáda v konkurenci ostatních institucí. V květnu roku 2008 spíše nebo rozhodně důvěřovalo Armádě České republiky (67,6 %) dotázaných, prezidentu republiky (60,2 %), ministerstvu obrany (51,0 %), policii (49,0 %), generálnímu štábu (45,3 %), soudům (43,2 %), náčelníkovi generálního štábu (43,2 %), ministryni obrany (38,6 %). Vládě ČR důvěřovalo pouze (37,3 %) a parlamentu (32,4 %) dotázaných. Viz graf 4.

Hodnocení korupce v AČR

Korupce v současné době patří k jednomu z nejpalcivějších a také nejnebezpečnějších jevů, které mimo jiné ohrožují stabilitu společnosti. Bohužel se tento fenomén nevyhnul ani armádnímu prostředí. Zajímalo nás, jaký dopad měly jednotlivé korupční kauzy spojené s AČR a mediálně zveřejňované ve sdělovacích prostředcích na její celkový obraz. Respondenti byli v této souvislosti požádáni, aby subjektivně porovnali míru výskytu korupce v armádě a v ostatní společnosti.

IDENTIFIKACE DŮVĚRY, PRESTIŽE A IMAGE AČR

Uvedte, prosím, míru své důvěry či nedůvěry v následující instituce a jejich představitele.

Graf 4

Pouze více než dvacetina dotázaných (5,8%) se domnívá, že v armádě je úplatkářství častější než v ostatní společnosti. Téměř třetina respondentů (29,2%) uvedla, že v ostatní společnosti je úplatkářství častější než v Armádě České republiky a téměř polovina oslovených (45,9%) se domnívá, že je to všude stejné. Téměř jedna pětina respondentů (19,1%) nedokáže úplatkářství v armádě a ostatní společnosti posoudit. Viz graf 5.

HODNOCENÍ KORUPCE V AČR

Na otázku odpovídalo 99,8 % dotázaných.

Řekl(a) byste, že v armádě je úplatkářství častější, nebo naopak méně časté než v ostatní společnosti?

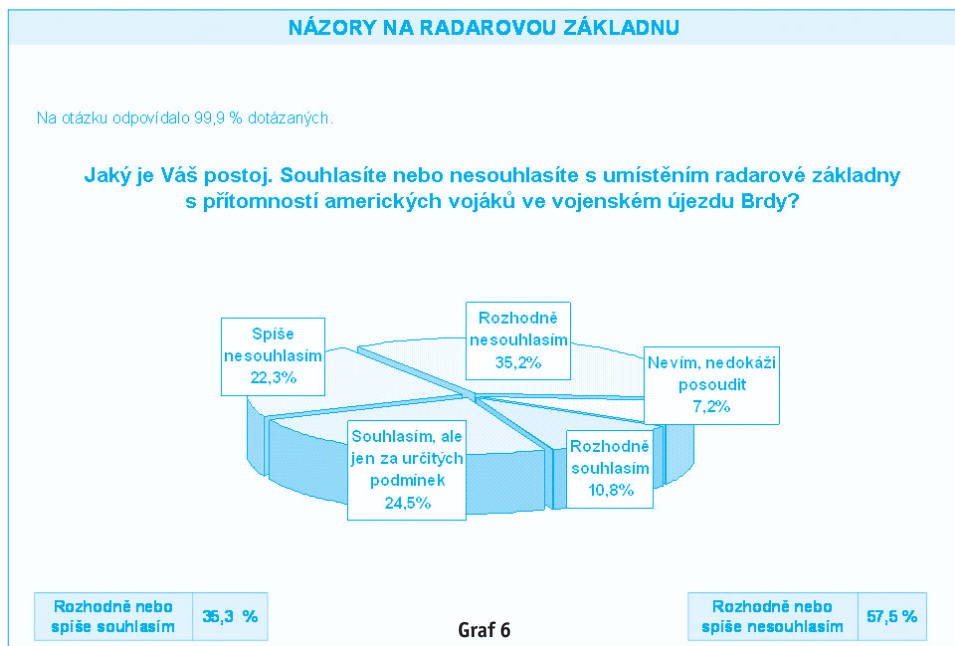
Graf 5

Muži (8,4 %) se častěji než ženy (3,3 %) domnívají, že v armádě je úplatkářství častější než v ostatní společnosti.

Rozhodně nebo spíše velkou úlohu hrají při vzniku úplatkářství v armádě podle respondentů následující faktory: nedůsledné vyšetřování úplatkářství (81,7 %), nízké tresty za úplatkářství (80,0 %), obtížná prokazatelnost úplatkářství (79,0 %), tolerance úplatkářství ve společnosti (78,8 %), neochota prokazovat úplatkářství (77,9 %), selhání kontrolních mechanismů (75,7 %), selhání jednotlivce (67,4 %) a výše platů úředníků (54,8 %).

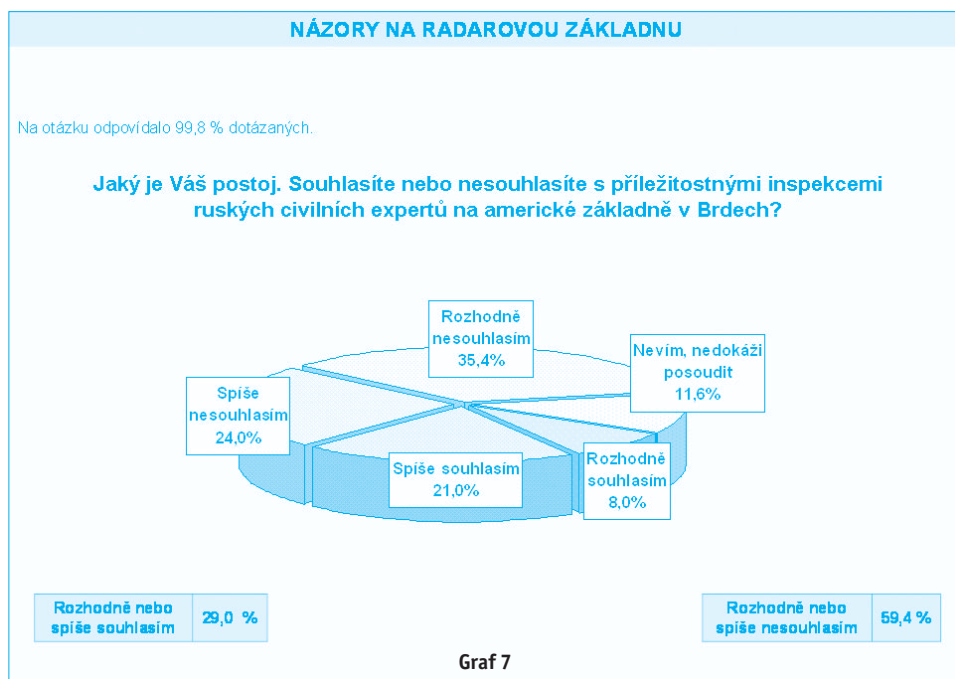
Názory na radarovou základnu

Od roku 2006, kdy na veřejnost pronikly první informace o záměru umístit na našem území prvek amerického systému protiraketové obrany, jsou do výzkumů veřejného mínění opakovaně zařazovány otázky monitorující názory občanů na tento problém. To umožňuje sledovat vývoj postojů občanů v delším časovém horizontu. V roce 2007 spatřovala pouze necelá šestina dotázaných (14,8 %) nějaké výhody v případném umístění americké radarové základny na našem území. Konkrétně respondenti uváděli zvýšení bezpečnosti země, nové pracovní příležitosti, zvýšení prestiže země a zviditelnění se v zahraničí, přísun investic spolu s finanční kompenzací. Proti instalaci radarové základny na našem území se v roce 2007 rozhodně nebo spíše vyslovila téměř polovina dotázaných (45,9 %). Naopak s umístěním radaru rozhodně nebo spíše souhlasila necelá třetina (31,7 %) občanů. V roce 2008 byla respondentům položena identická otázka. Jedna desetina respondentů (10,8 %) uvedla, že rozhodně souhlasí s umístěním radarové základny s přítomností amerických vojáků ve vojenském újezdu Brdy. V roce 2007 to bylo 8,9 % dotázaných. Jedna čtvrtina respondentů (24,5 %) souhlasí, ale jen za určitých podmínek (v roce 2007 22,8 % dotázaných). Téměř tři pětiny dotázaných (57,5 %) však s tímto záměrem rozhodně nebo spíše nesouhlasí (pro srovnání 45,9 % v roce 2007) a více než jedna dvacatina dotázaných (7,2 %) neví, nebo problém nedokáže posoudit. Výsledky prezentuje graf 6.

S umístěním radarové základny s přítomností amerických vojáků ve vojenském újezdu Brdy souhlasí častěji muži (39,8 %) než ženy (31,0 %), dále pak lidé s nejvyšším stupněm vzdělání (43,9 %), lidé, kteří uvádějí spíše pravicovou (48,6 %) nebo výrazně pravicovou (54,5 %) politickou orientaci a lidé, jejichž příbuzný pracuje pro AČR (41,1 %).

Kauza radar se vyvíjela dále a v souvislosti s vyjednáváním s americkou stranou se objevily nové skutečnosti, na které jsme se našich respondentů rovněž dotázali. Zajímalo nás především jejich postoj k příležitostným inspekcím ruských civilních expertů na základně. Jak ukazuje graf 7, téměř třetina respondentů (29,0 %) uvedla, že spíše nebo rozhodně souhlasí s příležitostnými inspekcemi ruských civilních expertů na americké základně v Brdech. Téměř tři pětiny dotázaných (59,4 %) však s tímto rozhodně nebo spíše nesouhlasí a více než desetina respondentů (11,6 %) neví, nebo problém nedokáže posoudit.

Pokud se na rozložení odpovědí podíváme ze sociálně demografického hlediska, pak se ukazuje, že s příležitostnými inspekcemi ruských civilních expertů na americké základně v Brdech častěji souhlasí muži (34,2 %) než ženy (24,1 %), dále pak lidé ve věkové skupině 40 - 59 let, s vyšším stupněm vzdělání a výrazně levicovou orientací (36,4%).

Více než polovina respondentů souhlasí s tím, že „radar by měl být součástí obranného systému NATO“ (55,7 %) a s výrokem, že „protiraketová obrana je funkční systém“ (54,3 %). Polovina respondentů (50,2 %) rozhodně nebo spíše sdílí obavu, že „umístění radaru v Brdech sníží bezpečnost ČR“. Nejméně často mají respondenti obavu, že radar může mít negativní dopad na zdraví (40,3 %).

S výrokem, že „radar by měl být součástí obranného systému NATO“ a současně s výrokem „protiraketová obrana je funkční systém“ souhlasí výrazně častěji muži než ženy, dále pak lidé s vysokoškolským vzděláním a s pravicovou politickou orientací. S výrokem „umístění

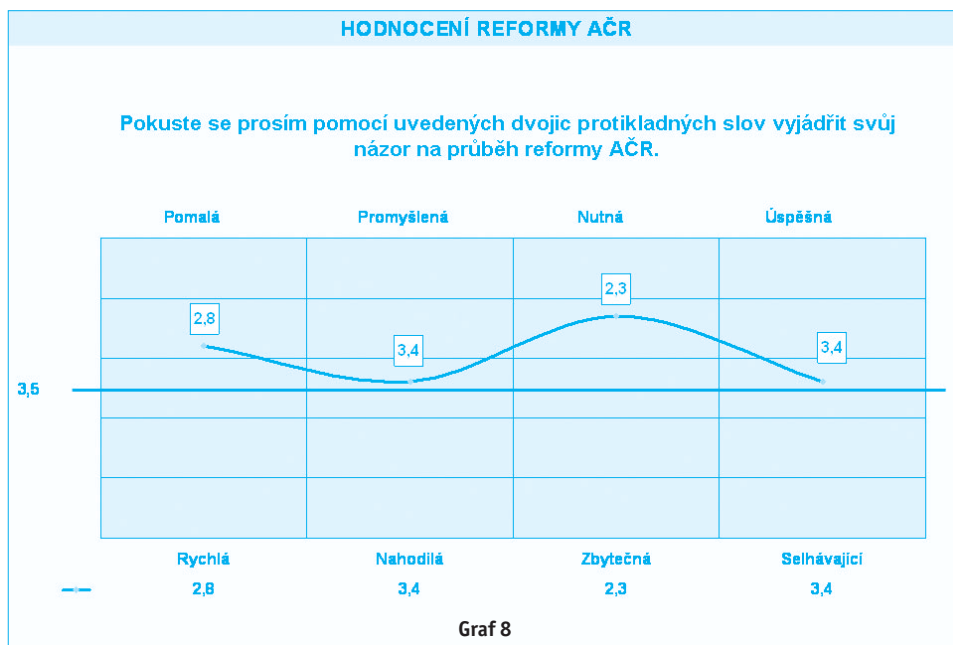
radaru v Brdech sníží bezpečnost ČR“ souhlasí častěji respondenti ve vyšších věkových kategoriích (nad 50 let) a lidé s levicovou politickou orientací. S výrokem „radar škodí zdraví“, souhlasí častěji ženy než muži, dále pak častěji lidé s nižším stupněm vzdělání a s levicovou politickou orientací.

Hodnocení reformy AČR

Armáda České republiky již celou řadu let prochází vcelku bolestivým a náročným procesem transformace. Zajímalo nás, jak tento proces vnímají běžní občané. Povědomí o armádní reformě však připouští pouze necelé dvě pětiny (38,4 %) dotázaných. Pro srovnání v roce 2007 to byla pouze čtvrtina respondentů. Více než tři pětiny dotázaných (61,6 %) však o probíhající reformě AČR nevědí.

O tom, že Armáda České republiky prochází reformou – transformací, vědí výrazně častěji muži (47,0 %) než ženy (30,2 %) a lidé s vysokoškolským vzděláním (46,5 %) na rozdíl od respondentů s nejnižším stupněm vzdělání (31,6 %). Pouze 24,7 % respondentů z nejnižší věkové skupiny (do 19 let) projevuje povědomí o probíhající reformě AČR.

Respondenti, kteří uvedli, že vědí o tom, že Armáda České republiky prochází reformou, vyjádřili na šestibodové škále pomocí čtyř dvojic protikladných slov svůj názor na její průběh. Reformu AČR hodnotí dotázaní jako spíše nutnou, ale současně jako spíše pomalou. Neutrální (středový) postoj „ani tak-ani tak“ zaujali respondenti u významových dvojic „promyšlená-nahodilá“ a „úspěšná-selhávající“. Podrobněji výsledky ukazuje graf 8.

Názory na snižování rozpočtu AČR

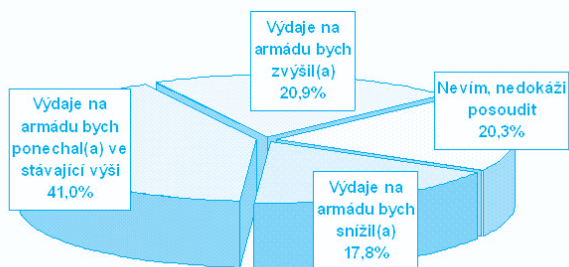
Úsilí vlády o snižování schodku státního rozpočtu je spojeno mimo jiné s restriktivní finanční politikou i ve vztahu k jednotlivým ministerstvům, obranu nevyjímaje. Tato restrikce má pro armádu i mezinárodní rozměr. Při vstupu do NATO, se kterým například v roce 2006

rozhodně nebo spíše souhlasilo sedm z deseti respondentů (71 %), jsme se zavázali vydávat na armádu nejméně 2 % HDP. Realita je taková, že v současnosti na armádu vydáváme jen 1,43 % HDP. Zajímalo nás tedy, zda-li by respondenti, v optice výše uvedeného, armádní rozpočet nějak upravili. Jak ukazuje graf 9, více než dvě pětiny respondentů (41,0 %) uvedly, že by výdaje na armádu ponechaly ve stávající výši, tj. 1,43 % HDP. Více než jedna pětina dotázaných (20,9 %) by výdaje na armádu zvýšila, ale téměř jedna pětina respondentů (17,8 %) by výdaje na armádu snížila.

NÁZORY NA SNIŽOVÁNÍ ROZPOČTU AČR

Na otázku odpovídalo 98,8 % dotázaných.

V NATO jsme se zavázali vydávat na armádu nejméně 2 % HDP. V současnosti vydáváme na armádu 1,43 % HDP. Jaký je Váš názor? Snižoval(a) byste dále armádní rozpočet, nebo byste jej naopak navýšil(a)?

Graf 9

Výdaje na armádu by častěji snížili respondenti v nejvyšších věkových kategoriích (nad 60 let) s levicovou politickou orientací. Naproti tomu by výdaje na armádu zvýšili častěji lidé v produktivním věku se středovou a pravicovou politickou orientací.

Protože jsme chtěli získat detailnější informaci o postojích veřejnosti k armádním výdajům, položili jsme respondentům otázku, ve kterých oblastech by měla armáda snížit své výdaje a kde by je naopak měla zvýšit. Dvě pětiny respondentů (40,1 %) se rozhodně nebo spíše domnívají, že by Armáda České republiky měla snížit příspěvky na bydlení pro vojáky v aktivní službě. Téměř dvě pětiny dotázaných (37,7 %) by příspěvky na bydlení ponechaly ve stávající výši a pouze více než desetina (12,2 %) by příspěvky na bydlení zvýšila.

Výsluhy a odchodné by snížilo (36,7 %) respondentů, ale 41,5 % by je ponechalo ve stávající výši.

Náklady spojené se zahraničními misemi by snížila více než třetina (33,6 %) dotázaných, ale téměř dvě pětiny (39,0 %) by je ponechaly ve stávající výši. Téměř pětina dotázaných (18,1 %) by tyto výdaje spíše nebo rozhodně zvýšila.

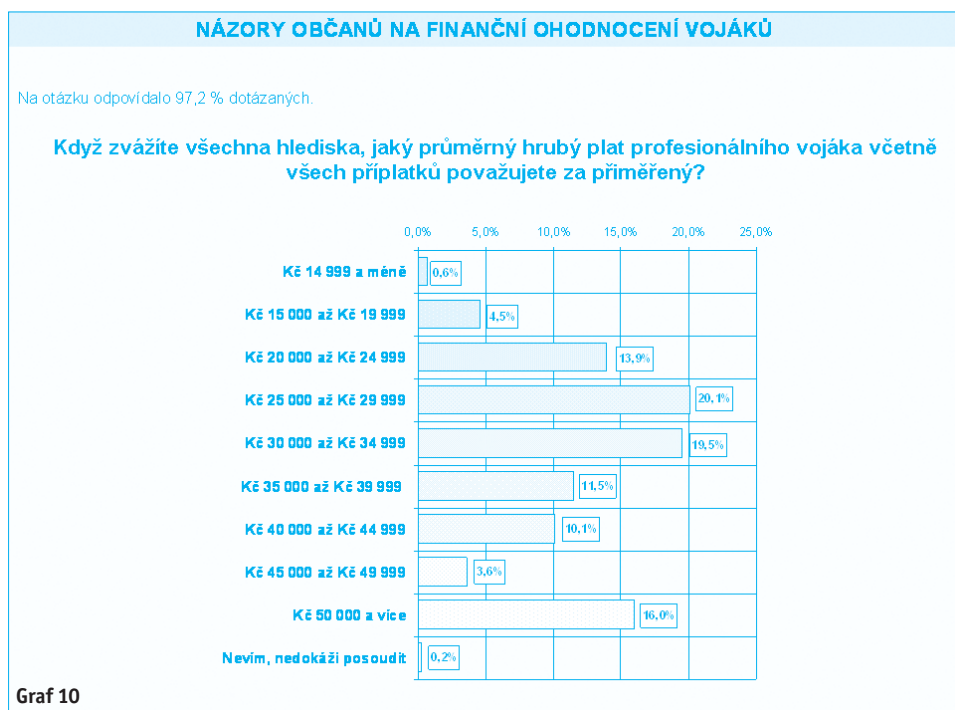
Téměř třetina respondentů (32,7 %) by spíše nebo rozhodně zvýšila výdaje na výstroj a výzbroj vojáků působících v zahraničních misích. Téměř dvě pětiny dotázaných (36,3 %) by výdaje na tuto položku ponechaly ve stávající výši a pětina dotázaných (20,7 %) by tyto výdaje snížila.

Výdaje spojené s platy vojáků, stejně jako s péčí o veterány by respondenti nejčastěji ponechali ve stávající výši.

U oblastí jako je výstroj a výzbroj vojáků pro běžnou službu a výcvik v ČR, náklady spojené s výcvikem a službou vojáků u útvarů v ČR a výdaje na modernizaci a nákup vojenské techniky převažuje výrazněji skupina respondentů, kteří požadují navýšení těchto výdajů.

Názory občanů na finanční ohodnocení vojáků

Součástí představ o adekvátnosti armádních výdajů, ale i ocenění vojenské profese, jsou názory veřejnosti na finanční ohodnocení vojáků. Na volnou otázku, tedy bez předem uvedených variant odpovědí, jaký by měl být průměrný hrubý plat profesionálního vojáka při zvážení všech příplatků, uvedlo nejvíce respondentů (20,1 %) sumu v rozpětí od 25.000,- Kč do 29.999,- Kč. Průměrná hodnota hrubého platu, vypočítaná ze všech hodnot, které respondenti uvedli, činí 35.244,- Kč. Graf 10 uvádí podrobnější výsledky v kategorizované podobě.

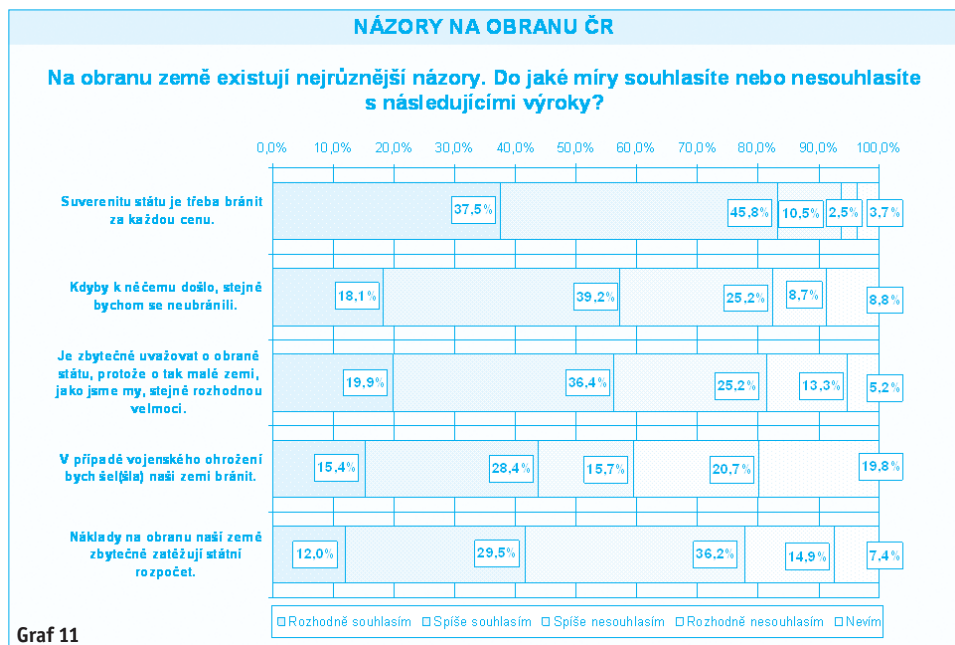
Respondenti byli také požádáni, aby seřadili profese hasič, policista a vojenský profesionál podle výše platu, který by měli jejich vykonavatelé podle názoru dotázaných pobírat. Nejvyšší příjem by respondenti přiznali hasičům, na druhém místě vojenským profesionálům, a pak policistům.

Názory na obranu ČR

Zjišťování postojů veřejnosti k otázkám obrany a bezpečnosti patří ke stěžejním úkolům průzkumu. Respondenti byli požádáni, aby vyjádřili míru svého souhlasu či nesouhlasu s pěti výroky vztahujícími se k obraně země. Výsledky ukazují na určitou míru ambivalence v postojích populace.

Více než čtyři pětiny respondentů (83,3 %) rozhodně nebo spíše souhlasí s výrokem „suverenitu státu je třeba bránit za každou cenu“, dále pak respondenti spíše nebo rozhodně

souhlasí s výrokem „kdyby k něčemu došlo, stejně bychom se neubránili“ (57,3 %) a s výrokem „je zbytečné uvažovat o obraně státu, protože o tak malé zemi, jako jsme my, stejně rozhodnou velmoci“ (56,3 %). Pouze více než dvě pětiny (42,8 %) dotázaných souhlasí s výrokem „v případě vojenského ohrožení bych šel/šla naší zemi bránit“ a nejméně často respondenti souhlasí s výrokem „náklady na obranu naší země zbytečně zatěžují státní rozpočet“ (41,5 %). Podrobněji jsou výsledky zaznamenány v grafu 11.

Čím vyšší mají lidé vzdělání, tím častěji souhlasí s tím, že suverenitu státu je třeba bránit za každou cenu. Méně často s tímto výrokem souhlasí respondenti, jejichž příbuzný pracuje pro Armádu České republiky (79,6 %), než ti, jejichž příbuzný v armádě nepracuje (84,1 %).

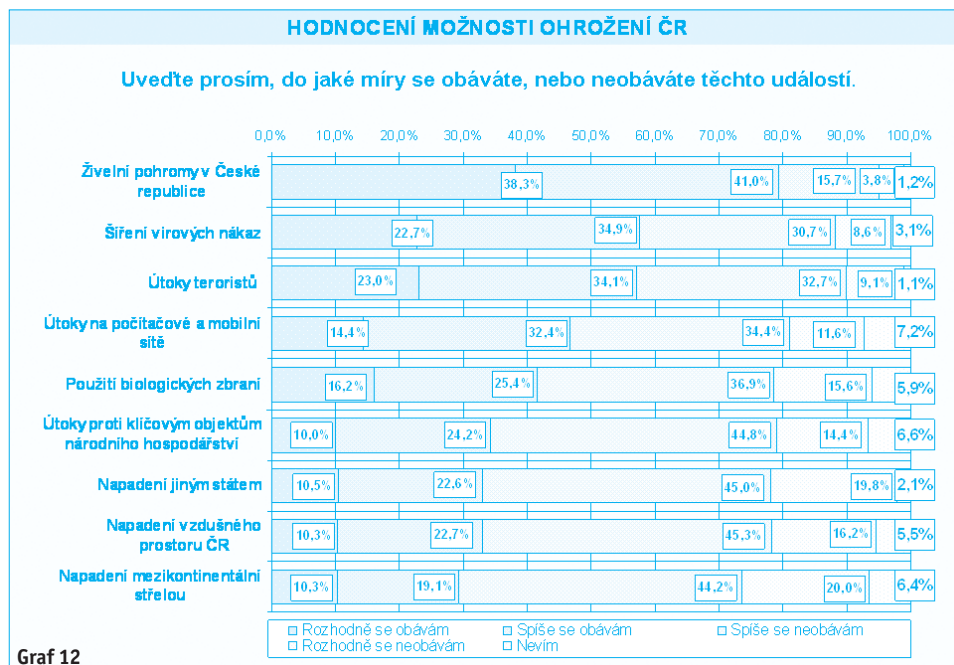
Čím více jsou lidé politicky levicově orientovaní, tím častěji souhlasí s výrokem, že kdyby k něčemu došlo, stejně bychom se neubránili. Méně často s tímto výrokem souhlasí lidé, jejichž příbuzný pracuje pro AČR.

Čím nižší mají lidé vzdělání a čím více inklinují k politické levici, tím častěji souhlasí s výrokem, že je zbytečné uvažovat o obraně státu, protože o tak malé zemi jako jsme my, stejně rozhodnou velmoci. Méně často s tímto souhlasí lidé, jejichž příbuzný pracuje pro Armádu České republiky.

Hodnocení možnosti ohrožení ČR

Následující výsledky ukazují, že reálná zkušenost velké části populace s ničivými záplavami v předchozích letech dlouhodobě ovlivnila vnímání ohrožení České republiky. Z nabídnutého výčtu možných událostí se respondenti nejvíce obávají živelních pohrom v České republice (79,3 %), dále pak šíření virových nákaz (57,6 %), útoků teroristů (57,1 %), útoků na počítačové a mobilní sítě (46,8 %), použití biologických zbraní (41,6 %), útoků proti klíčovým objektům národního hospodářství (34,2 %), napadení jiným státem (33,1 %) a napadení

vzdušného prostoru ČR (33,0 %). Nejméně se respondenti obávají napadení mezikontinentální střelou (29,4 %). Viz graf 12.

Živelních pohrom v České republice se nejčastěji rozhodně nebo spíše obávají lidé ve vyšších věkových skupinách, častěji s levicovou politickou orientací. Šíření virových nákaz se častěji obávají ženy než muži, lidé s výrazně levicovou politickou orientací a nejméně často lidé ve věku do 19 let. Útoků teroristů se častěji obávají ženy než muži a lidé s levicovou politickou orientací. Méně často se útoků teroristů obávají lidé ve věku do 19 let.

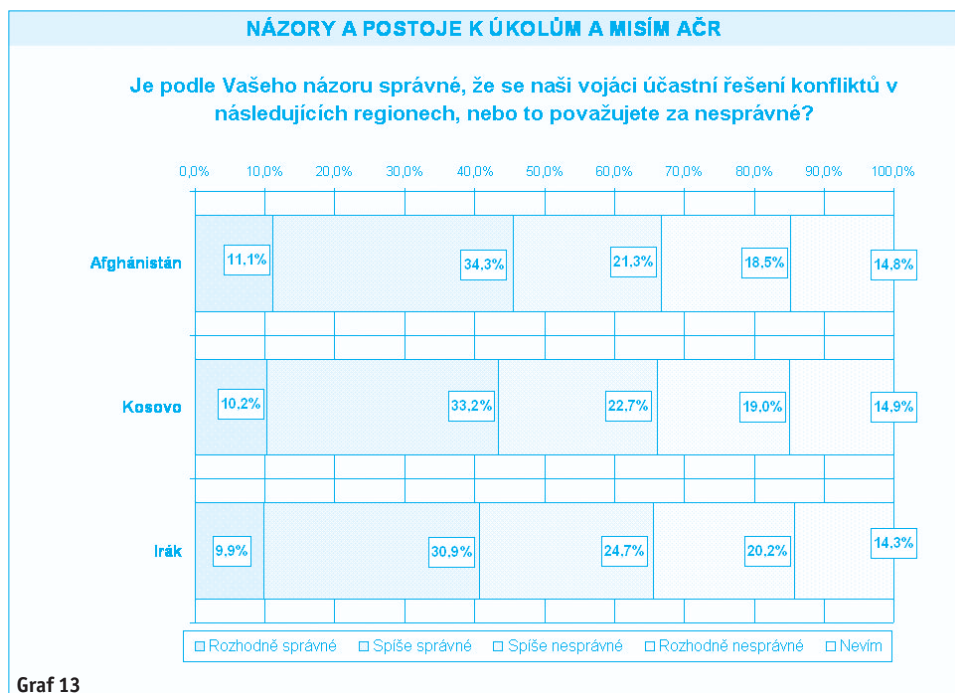
Názory a postoje k úkolům a misím AČR

Pokud bychom seřadili úkoly armády podle stupně důležitosti, kterou jim veřejnost přisuzuje, pak na prvním místě se jednoznačně umístila pomoc obyvatelstvu v případě přírodních a ekologických katastrof (96,4 %). Odraz traumatizujících událostí spojených s povodněmi je zde zřejmý. Jako druhý a třetí nejdůležitější úkol AČR respondenti uvedli obranu suverenity ČR (85,2 %) a boj proti terorismu (82,7 %). Jako nejméně důležitý úkol armády označili dotázaní účast na bojových operacích v zahraničí (55,4 %).

Respondentům bylo také předloženo jedenáct výroků týkajících se zahraničních misí, k nimž měli zaujmout buď kladné nebo záporné stanovisko. Více než tři čtvrtiny respondentů (76,2 %) uvedly, že rozhodně nebo spíše souhlasí s výrokem „Zahraníční mise nejsou bez rizika. S těžkým zraněním nebo smrtí vojáků je třeba počítat“. S výrokem „Zahraníční mise prověřují kvalitu naší armády“ souhlasí 73,5 % dotázaných. Téměř sedm z deseti respondentů (68,4 %) rozhodně nebo spíše souhlasí s výrokem „Jediným důvodem, proč odcházejí vojáci do zahraničních misí, jsou peníze“. Méně často respondenti souhlasí s výroky: „Jednotlivé případy zranění nebo smrti vojáků v zahraničních operacích nejsou

důvodem pro přehodnocení mise“ (45,3 %) a „Je zbytečné vynakládat peníze daňových poplatníků na zahraniční mise (51,9 %).

Nejčastěji respondenti souhlasí s účastí vojáků České republiky při řešení konfliktů v Afghánistánu (45,4 %) a v Kosovu (43,4 %). S umístěním vojáků České republiky v Iráku souhlasí (40,8 %) dotázaných. Podrobněji jsou výsledky zaznamenány na grafu 13.

Graf 13

Shrnutí

Průzkum veřejného mínění „Armáda a veřejnost 2008“ se zaměřoval na některé klíčové oblasti branně-bezpečnostního charakteru a monitoroval postoje veřejnosti k relativně široké škále otázek, spojených s armádní problematikou. Prostřednictvím baterií koherentních otázek tak byla například zjišťována míra důvěry či nedůvěry občanů v Armádu České republiky, prestiž armády očima naší veřejnosti a její celková image. Do této skupiny lze zařadit i názory veřejnosti na působení ministryně obrany.

Předmětem zájmu byla rovněž skutečnost, jak veřejnost vnímá fenomén korupce v armádním prostředí a jak se na tomto vnímání podílají média. Poznatky o míře a zdrojích informovanosti obyvatel o armádě mohou být významným zpětnovazebním prvkem pro přípravu komunikační strategie rezortu. V této souvislosti nás mimo jiné také zajímalo, jaké povědomí mají občané o vnitroarmádní problematice, například o průběhu reformy AČR, jak se staví k finančnímu ohodnocení vojenských profesionálů a v neposlední řadě jejich postoje ke snižování rozpočtu armády.

Branně-bezpečnostní problematiku reprezentují otázky, zjišťující postoje k instalaci radarové základny, hodnocení rizika ohrožení České republiky a názory na obranu země. Vzhledem ke značné tematické šíři průzkumu článek prezentuje pouze výsledky a zjištění, týkající se některých klíčových oblastí.

Vlastimil Galatík (ed.) a kolektiv: Principy obrany České republiky „2030“, Univerzita obrany, Ústav strategických studií, Brno 2008, 82 stran.

Mezi bezpečnostními odborníky převládá názor, že po 11. září 2001, tedy více než po sedmi letech, spíše než by se bezpečnostní situace ve světě zlepšovala, dochází k jejímu zhoršení. Skončila sice válka na Balkáně, ale osamostatněním Kosova napětí nadále trvá, a mohlo by se vyhrotit, a to zvláště v případě, že podobný proces by mohl s kosovskou menšinou proběhnout i v Makedonii, což se projevilo i ve váhání přijmout ji do Severoatlantické aliance.

V Iráku sice došlo ke zlepšení situace, dokonce se předpokládá, že by odtud v roce 2011 mohla odejít spojenecká vojska, ale o to hůře se vyvíjí v Afghánistánu, což by mohla ovlivnit i abdikace proamericky orientovaného prezident Parvíze Mušarafa. Napětí trvá také kolem Íránu a není vyloučeno, že v případě úspěšného pokračování íránského jaderného programu může dojít k jeho eskalaci. Nové ohnisko napětí vzniklo rusko-gruzínským konfliktem, což komplikuje přijetí Gruzie a následně i Ukrajiny do NATO.

Tím spíše je třeba uvítat publikace, které se problematikou obrany zabývají. K nim určitě patří studie kolektivu Ústavu strategických a obranných studií brněnské Univerzity obrany nazvaná **Principy obrany České republiky „2030“**. Zabývá se v logicky strukturované práci budoucím bezpečnostním prostředím (Libor Frank, Petr Hlaváček), pravděpodobným budoucím operačním prostředím, operačními požadavky a schopnostmi ozbrojených sil České republiky (Vlastimil Galatík, Antonín Krásný), predikcí vývoje obranných zdrojů a technologií (Veronika Mazalová, Ivo Pikner, Karel Zetocha) a vojensko-politickými ambicemi a principy obrany České republiky (Vlastimil Galatík).

Téma studie je velmi aktuální, zvláště pro její prognostický charakter, což je slabina většiny našich dosavadních bezpečnostních studií. Je tomu mj. i proto, že prognózy, zvláště varovné či tzv. divoké karty, jsou často posuzovány ideově politicky jako přání autora, jak by se měla vyvíjet světová bezpečnostní situace. Dalším kladem je pozornost věnovaná nejen existenci našeho zapojení do společenství demokratických zemí a mezinárodních bezpečnostních organizací, ale i relativně stálým národním zájmům vyúsťujícím do proměnlivých principů obrany země v závislosti na bezpečnostním prostředí.

Petr Hlaváček a Libor Frank se v první studii **Budoucí bezpečnostní prostředí** zaměřují na trendy vývoje bezpečnostního prostředí ČR a v jakém bude pravděpodobně stavu v roce 2030, především zda mohou vzniknout krizové situace ohrožující naši bezpečnost a budou vyžadovat náš ozbrojený zásah. Předpokládají, že přes mezinárodní institucionální vazby „lze s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že v horizontu roku 2030 zůstane stát klíčovým referenčním objektem bezpečnostní politiky a základní jednotkou v systému mezinárodních vztahů“. Zároveň však poroste role nestátních aktérů a faktorů omezujících disponibilní potenciál jednotlivých států. Autoři předpokládají změnu NATO jako obranné organizace na bezpečnostní a zvyšující se bezpečnostní roli Evropské unie. Nepředpokládají globální konflikt, ale pouze sporadickou možnost napadení spojeneckého státu, konflikty

regionální, vnitrostátní, zhroucení států, šíření ZHN, riziko terorismu, organizovaného zločinu, důsledků nadměrné migrace, ekologických změn, nedostatku surovin, potravin, vody a energetických zdrojů, pandemií a epidemií.

Studie obsahuje také tři možné scénáře vývoje bezpečnostního prostředí. Optimistický scénář **Společné úsilí** předpokládá vznik evropské armády, působení NATO jako jednoho z hlavních výkonných nástrojů OSN při realizaci bezpečnostních humanitárních operací v globálním rozsahu, spolupráci Ruska s Čínou, nové technologie rozmnožující energetické zdroje a pokračování klimatických změn pomalejším tempem.

Pesimistický scénář **Silný je silnější sám** předvídá redukci agendy EU pouze na ekonomickou, další oslabení role OSN, posílení Ruska pro jeho surovinové bohatství a jeho spojení s Čínou v rámci Šanghajské dohody o spolupráci a růst chudoby, migrace, šíření HIV a přírodních katastrof.

Střízlivý scénář **Opatrnost a obezřetnost** předvídá pozvolné posilování společné bezpečnostní a obranné politiky zemí EU, omezenou reformu OSN, stabilizaci Ruska, růst Číny a role regionálních mocností. Autoři z textu a ze scénářů vyvozují základní principy bezpečnostní politiky ČR do roku 2030, jimiž by měly být podpora multilateralismu a integračních procesů a legitimace bezpečnostních a obranných aktivit mezinárodní autoritou.

Pokud jde o některé myšlenky, není zcela zřejmé, že ČR bude upřednostňovat multilaterální princip řešení mezinárodních a bezpečnostních otázek a konfliktů; budeme-li se silněji vázat na Spojené státy, posílí se princip unilaterální. Základní střetnutí se může odehrávat o charakter bezpečnostní strategie, resp. její preventivní charakter, tj. převládne-li evropská bezpečnostní preventivní strategie orientující se na řešení primárních bezpečnostních problémů (ekonomických, sociálních, environmentálních, ideových, náboženských aj.) nebo na *preemptivní strategii preferující užití síly*, jak je prezentována Spojenými státy americkými a jejich spojenci a uskutečňována v Iráku, Afghánistánu a jinde.

Není také zcela evidentní, že poklesne význam států a naroste vliv jejich reprezentace prostřednictvím mezinárodních organizací s globálním a regionálním dosahem. Naopak, neústrojným až ukvapeným rozšiřováním dosavadních mezinárodních institucí může dojít ke ztrátě jejich funkčnosti při dosahování cílů a růstu vnitřních konfliktů. Podobnou vlekou krizí trpí OSN a může potkat i Severoatlantickou alianci a Evropskou unii. Na druhé straně může dojít i ke kvalitativně jinému vývoji. Nedohodnou-li se např. Spojené státy s Ruskem, může Rusko ocitající se ve stále větší izolaci na základě Šanghajské dohody o spolupráci vytvořit s Čínou, Indií a dalšími zeměmi vojenskou alianci, což může vést k nové bipolaritě až tripolaritě (USA s EU, Rusko, Čína) s převažujícími možná kladnými, ale spíše zápornými rysy, i když nemusí přerůst ve studenou válku.

Váženým problémem se může stát, že další uplatňování preemptivní strategie Spojenými státy může vést k vyčerpání finančních a zvláště lidských zdrojů. Lineární také nemusí být vývoj Číny, i přes její úspěšnou infiltraci Afriky a Latinské Ameriky, protože dříve nebo později dojde ke konfliktu nároků tržní ekonomiky a zvyšující se životní úrovně na změnu politického systému s posilováním demokratických prvků a lidských práv a svobod, proti autoritativnímu režimu vlády jedné politické strany.

Varována je hrozící zvýšená migrace. Měli bychom se vyvarovat dočasně zvyšovat ekonomickou úroveň s využitím cizích pracovníků na úkor budoucích sociálních, politických aj. problémů s nimi. Vážné je i autory kritizované oddalování řešení energetické bezpečnosti, zvláště pokud jde o využití jaderné energie. Podobně je tomu s potravinovou bezpečností, kde se výroba potravin dostává do konfliktu s obnovitelnými energetickými zdroji (biopaliva).

První studie naznačuje možný bezpečnostní vývoj a vytváří zároveň prostor pro diskuzi i o jiných trendech, a to spíše varovných.

Vlastimil Galatík a Antonín Krásný ve studii **Pravděpodobné budoucí operační prostředí, operační požadavky a schopnosti ozbrojených sil** vyvozují důsledky, problémy a závaznost jejich řešení vyplývající ze studie první. V práci definují operační prostředí a charakterizují potenciální protivníky, obyvatelstvo země v operačním prostředí se sociální a kulturní strukturou, historií a tradicí, stavem životního prostředí, infrastrukturou, používanými technologiemi, informačním systémem a přírodním prostředím (terén, klimatické podmínky ad.).

Vzhledem k tomu, že kapitola dokumentuje, že jsme vybudovali expediční armádu, a to se všemi přednostmi, ale i problémy do budoucnosti, jde tedy zároveň o soubor faktorů, které bychom v případě nasazení našich jednotek v příslušné prostoru měli v zájmu úspěchu akce i života a zdraví vojáků detailně znát. Ale nejen to, tyto faktory zároveň mají v souladu s našimi vojensko-politickými ambicemi vliv na operační požadavky a schopnosti ozbrojených sil, které je třeba včas řešit, ne až ex post, po ztrátách a problémech, jak se to stalo např. v poslední době v případě Afghánistánu.

Veronika Mazalová, Ivo Pikner a Karel Zetocha ve studii **Predikce vývoje obranných zdrojů a technologií** posuzují naše možnosti řešit predikované nároky budoucího bezpečnostního prostředí, a to jak pokud jde o lidské, finanční a materiálové zdroje i o možnosti moderních technologií je optimalizovat. Uvědomují si, že snadnější je predikovat potřebu uvedených zdrojů ve srovnání s predikcí politických rozhodnutí, na nichž jsou výše a určení zdrojů závislé. To je i důvod, proč kapitola dává dobrý přehled o tématu, ale pro vlastní rozhodovací procesy je jen gnoseologicky významná, což je mj. i příčinou chyb v této oblasti (výměna MiG-29 za polské Sokoly, výroba 72 ks L-159, původní záměr modernizovat 300 tanků snížen na 30, 100 nadzvukových stíhaček na zapůjčených 14, 199 transportérů na cca 110 ad.).

Stále chybí kvalifikovaná analýza příčin těchto chyb, které vedly k vážným finančním ztrátám a měly vliv i na stupeň důvěryhodnosti armády u občanské veřejnosti. Je tomu o proto, že rozhodovací procesy o zbraňových systémech mají i půlstoletou působnost.

K subkapitole Veroniky Mazalové *Determinanty budoucích obranných zdrojů* je nutné uvést, že vojenské výdaje na obranu dohodnuté ve výši 2 % HDP nebudou pro výše uvedené důvody a stav státních financí dlouho průchodné, pokud se neprokáží skutečně vážné a republiku ohrožující bezpečnostní hrozby (ne odkazy na jakési tajné informace), nebudou-li prokazatelně úspěšné naše zahraniční mise a nebude se v armádě finančními zdroji nejen plýtvat, ale bude-li tu i prokazatelná korupce.

K subkapitole Karla Zetochy *Lidské zdroje 2030*, která upozorňuje na vážné limity rekrutace vojenských profesionálů, je nutné s časovým odstupem dodat, že bylo vážnou politikou chybou okamžitě zrušit vojenskou základní službu. Měla z mnoha pozitivních důvodů trvat alespoň tři měsíce nebo alespoň šest neděl k absolvování základního výcviku (s event. několikanásobnou náhradou v civilní službě). Minimálně by to zlepšilo výběr profesionálů a vytváření záloh. S tímto problémem se potýká v souvislosti s růstem počtu, dlouhodobostí, náročností a složitostí zahraničních misí řada zemí a jejich politická vedení dokonce uvažují o možnosti znovu základní službu pro snižující se zájem o službu profesionální zavést, což je ovšem v demokratických zemích těžko průchodné. Internacionalizace vojenské služby však s sebou přináší ještě vážnější problémy než neřízená migrace.

Vlastimil Galatík v závěrečné studii **Vojensko-politické ambice a principy obrany ČR** vyvozuje závěry, zásady a principy, které by měly být respektovány v rozhodovacích procesech o naší obraně, modernizaci ozbrojených sil a vojenském rozpočtu. Za základní principy

obranu autor považuje ekonomii sil, volnost jednání, soustředění sil, kolektivní obranu, podporu integračních trendů, sdílení obranných schopností, kooperaci a součinnost, mobilitu a flexibilitu, podporu spojenců, obranu společných hodnot, permanentní obranu vzdušného prostoru, jednotu velení a řízení obrany, efektivní zpravodajství, věrohodnost obrany, silný mandát, spolehlivost obranné infrastruktury, pohotovost k akci, dostatečnou technologickou úroveň a univerzalitu použití ozbrojených sil.

Objektivně je zřejmé, že naše ambice se mohou realizovat převážně v globálním a regionálním měřítku. To ovšem vyžaduje promyšlenou aktivní práci s občanskou veřejností. Ačkoli občané zahraniční mise počínaje naší účastí ve válce v Zálivu podporovali, lze predikovat, že tato podpora bude při trvajících neúspěších a event. dalších ztrátách profesionálních vojáků na životě slábnout. To se promítá i do podpory, resp. v odporu proti dislokaci radaru americké protiraketové obrany na našem území. Větší podporu mohou mít zahraniční aktivity spojené s humanitární pomocí, migrace a v případě živelních pohrom.

Závěr

Publikaci **Principy obrany České republiky „2030“** lze považovat za velmi aktuální, profesionální a rozvíjející daný obor. Připomínky mají diskuzní charakter. Práce má promyšlenou strukturu a je psána kultivovaným jazykem. Opírá se o relevantní naše i zahraniční literární zdroje. Je využitelná v armádě i ve výzkumných organizacích zabývajících se touto problematikou, stejně tak v občanské veřejnosti.

*Studie vznikla v rámci výzkumného úkolu
„Rozvoj české společnosti v Evropské unii: výzvy a rizika“ (MSM 0021620841).*

- ar -

V roce 2009 chceme převzít svého dílu odpovědnosti za posilování bezpečnosti ve světě potvrdit dalším rozšířením spektra operací, na kterých se v zahraničních operacích, a to zejména v Afghánistánu, budeme podílet. Musím zdůraznit, že námi navrhované působení sil a prostředků rezortu Ministerstva obrany v zahraničních operacích v roce 2009 vychází nejen z našich reálných možností, ale také z Aliančních potřeb a požadavků. Naše angažmá v zahraničních operacích nelze pojímat jako sólové akce s libovolným výběrem lokalit a způsobu nasazení, ale především jako součást širšího úsilí celé Aliance na zabezpečení společných cílů.

Vedle posílení schopností našeho provinčního rekonstrukčního týmu proto v Afghánistánu připravujeme nasazení dělostřeleckého vyhledávacího radiolokátoru Arthur na ochranu letiště v Kandaháru, nebo vyslání tří dopravních vrtulníků Mi-171Š. Při Air Policingu v pobaltských republikách dojde k historicky prvnímu zahraničnímu nasazení našich nadzvukových letounů. Ve druhé polovině roku 2009 dojde též k zařazení do pohotovosti česko-slovenské EU Battlegroup, kde česká strana plní funkci vedoucí země.

**Vlasta Parkanová, ministryně obrany ČR,
na velitelském shromáždění Armády ČR, 25. listopadu 2008**

Podplukovník ve výslužbě Arnošt Polák – veterán druhé světové války, příslušník 311. bombardovací perutě RAF, jednatel Svazu letců svobodného Československa ve Velké Británii

PERSONÁLIE

* 23. září 1923

Narodil se 23. září 1923 v Praze na Vinohradech ve středostavovské židovské rodině a jak dnes sám říká: „*V mých očích vynikající svou láskou k hudbě a literatuře. Žili jsme skromným, ale spokojeným životem až do roku 1939 kdy dorazila nacistická pohroma.*“

V té době musel ukončit studia reálného gymnázia v Ječné ulici v Praze a se svým starším bratrem Felixem požádali o povolení odjezdu do ciziny. Spolu pak odjeli v posledním transportu židovských dětí z Československa do Anglie v akci, kterou organizoval Sir Nicholas Winton, díky které se podařilo zachránit několik set židovských dětí před jistou smrtí. Bohužel, jeho rodiče byli v roce 1942 fašisty zavražděni.

Do Anglie přijeli v srpnu 1939 těsně před vypuknutím druhé světové války. Jeho osmnáctiletý bratr se přihlásil do československé zahraniční armády a byl odeslán do Francie. Arnošt Polák pracoval dva roky na farmě, a když dovršil osmnáct let vstoupil do řad RAF. Zde byl zařazen do kurzu radiooperátorů a palubních střelců bombardérů. Již v první polovině roku 1943 začal působit v rámci naší 311. bombardovací perutě při jejích operačních letech.

„Během mého bojového létání se události, se kterými jsme se setkávali, jako například střetnutí s nepřátelskou stíhačkou, útok na německé ponorky nebo obchodní lodě, zdály poněkud více napínavé než normální rutina – letět hodiny a hodiny nad Atlantikem nebo Baltem, často v mizerném počasí, jako unavující a nudné.“

Až o mnoho let později, s odstupem času, až ve stáří si člověk uvědomil, že nasazoval život. V roce 1944 po ukončení operačního turnusu (celkem šlo o 63 letů) byl přeložen k dopravní peruti.

V srpnu 1945 se vrátil do vlasti. Byl zařazen k letecké dopravní skupině, předchůdci dopravního pluku, v Praze-Ruzyni. Létal na starých junkersech Ju-52 a sieblech C-3-10 po celé Evropě. Po několika cestách po válkou zničeném kontinentu, kde vládl nedostatek potravin a paliva, navíc pod vlivem nechuti létat v zastaralých mašinách, začal uvažovat o zanechání své aktivní služby.

V roce 1946 ukončil službu v armádě a odjel do Velké Británie za svým jediným příbuzným, bratrem Felixem, který zde studoval na univerzitě v Londýně. Po příjezdu do Londýna se snažil najít zaměstnání, ale bez úspěchu. Důvodem byl nedostatek jeho civilních kvalifikací. Proto se rozhodl spoléhat pouze sám na sebe a založil si vlastní obchod. Poválečné poměry byly

obchodnímu duchu nakloněny, a tak se mu to po nějakém čase houževnaté práce i trochu štěstí skutečně povedlo. V roce 1949 se oženil, jeho manželka Bettina pochází z Vrchlabí, odkud se celá její rodina v roce 1938, před blížícím se obsazením Československa nacistickým Německem, odstěhovala do Anglie. Až do svatby pracovala ve filmovém průmyslu. Mají dva syny a dceru.

Dnes již ve firmě, která se zabývá stavebními stroji nepracuje, v roce 2000 předal podnikání svému synovi Johnovi. Arnošt Polák tak má dostatek času věnovat se své velké zálibě golfu a hudbě, se svou paní si zajdou do divadla, a samozřejmě působení ve Svazu letců svobodného Československa.

Jako mnoho dalších bývalých československých zahraničních vojáků žijících v cizině, také Arnošt Polák svou rodnou vlast neviděl dlouhé desítky let:

„Za celou dobu totality jsem se nevrátil, až v roce 1968 za vlády pana Dubčeka. Vzal jsem svoji manželku, která Prahu neznala, abych jí ukázal krásu tohoto města a něco z mého života za mlada. Pak zase dlouho nic, až v roce 1990 jsme zavítali do Československa s ostatními veterány jako hosté Ministerstva obrany ČR. To nám dalo možnost setkat se spolu se starými kamarády a vyslechnout hrůzy jejich života po roce 1948 jako bývalých vojáků ze Západu. Tyto zájezdy se opakují každoročně. Na svou vlast jsem hrdý. Jsem hrdý na tisíce mladých lidí, kteří v roce 1939 – 1940 raději opustili svou vlast, aby šli bojovat proti fašismu, než zůstat pod jejich jařmem. Svou rodnou zemi mám skutečně rád. S těžkým srdcem jsem v roce 1946 opouštěl milovanou Prahu. Jako mnoho dalších bývalých československých zahraničních vojáků žijících v cizině, také já jsem svou rodnou vlast neviděl dlouhé desítky let. A co bych chtěl vzkázat mladé generaci? Zůstaňte věrni naší odbojářské tradici a za žádných okolností nedovolte opakování událostí jak tomu bylo za nacismu a za komunistické totality. Chraňte svým životem demokracii a svobodu.“

Plk. v zál. Petr Majer

Foto: soukromý archiv pplk. A. Poláka

English Annotations

Sovereignty, Integrity, Political Independence (*Forming Strategic and Security Documents*) by PhDr. Antonín Rašek. This leading article deals with the sphere of strategy and defence policy. The essay is an output of scholarly work and therefore it is summarizing and evaluating problems in question with professional recommendations. First, the author draws our attention to various concepts of security and underlines national differences backed by national histories. Security concepts have their sources in deep analyses of potential threats and corresponding scenarios, with specific bias to Czech environment. He openly expresses his critical opinions on contemporary security documents, for lack of political security directions, as politicians in general have little knowledge of security and defence problems. In his opinion, the possible outcome lies in a partnership and cooperation with academics outside military and government structures, experts and members of security community, whose expert opinions could help namely to form long-term security concepts.

European Security in Global Context (*Reflections over Security Analyses and Prognoses in the World, the EU and the CR in 2003-2008*) by PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek. The document "A Secure Europe in a Better World" approved in 2003 has introduced the so-called the European Security Strategy. The authors use this framework to refer to the whole set of organisations, people and activities, both military and civilian, to ensure capabilities to be delivered effectively and efficiently, both in current surroundings and in preparation for the future. They are members of the Centre for Social and Economic Strategies, Faculty of Social Sciences, Charles University Prague, which has conducted a wide-ranging research work to detect the long-term trends, factors and actors shaping the position of the Czech Republic in European environment. The article illustrates the evolution of the key structural factors affecting change over the two decades to come—demography, the economy, energy, the environment, science and technology—and addresses some of the main questions concerning the future of the international system.

MILITARY ART

EU Battle Groups' Deployability in ESDP Operations by Ing. Jaroslav Kulišek. Factors such as distance,

destination, deployment demands, duration, represent key elements to determine logistics requirements. The EU BG concept necessitates considerable strategic air/sea lift and combat support capabilities, since EU battle groups are to be able to be deployed almost anywhere in the world, primarily in Africa. They have to deploy both troops and materiel simultaneously to EU mission areas. Strategic airlift is the fastest way of deploying troops over long distance. The main challenge for the EU is therefore the availability of giant airplanes. A lack of suitable European transport craft in European airlift fleet is the Achilles heel to the EU BG Concept. The problem is that all aircraft available have only limited payload capacities and flying range. Although deploying by sea is more time consuming than deploying by air, EU member states have more ships available for strategic sea transport. The strict deployment deadline set down in the EU BG Concept means that ships and crews will have to be held at very high readiness.

The Theory of the Culminating Point, Part I, by Col. GSO Ing. Ján Spišák. This article begins with a theoretical discussion of the culminating point, for both the attack and defence. Key definitions and related concepts provided in Carl von Clausewitz's *On War*, Joint Publication 3-0, *Doctrine for Joint Operations*, and U.S. Army Field Manual 100-5, *Operations*, are discussed in detail. These sources provide many of the factors that can cause a force to reach culmination, and serve as a basis for understanding the difficulties involved in trying to determine the time and place of culmination. Other current factors attributing to culmination are discussed, and recommendations are offered to help operational commanders and planners to zero in on this elusive point. It is of the utmost importance that one's own, and the enemy's culminating point could be identified with the highest possible degree of accuracy during the planning phase of a major operation or campaign.

OPINIONS, CONTROVERSY

Where Are You Going, Defence Department? by Lt.Col. Ing. Karel Vávra. The author responds to several articles published in our Military Review, namely by Prof. František Ochraňa, Prof. František Božek, Brigadier Rudolf Urban, Prof. Miroslav Krč, in No. 4/2008, with special appreciation to critical articles by Ing. Jiří Dušek and Lt.Col. Ing. František Růžička

in the same issue. He tries to find out common denominators of those essays. There are three of them: economization tied with rationalization, risk management, and information compatibility. As necessary he regards to unite those denominators both at the level of decision making officials and at the level of their subordinated elements, by means of e.g. working teams as a guarantee of coordination, so that the adopted Long-term Vision of Defence Department could be actually realized.

Social Engineering in Czech Armed Forces behind the Risk Edge: Results of 15 Years of Experiments with the Creation and Implementation of Career Rules

by Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. This highly critical article is opened by a statement that fifteen years of changes, implementation of rules, professional career advances do not fulfil expectations. The problem is more serious as the armed forces do not compete effectively in labour marked, with the implication of wasting public money (from the Czech defence budget). The whole situation is demonstrated on pay and career stratification of career officers and soldiers. Among others, in comparison with civil sector, military pays have low level of competitiveness. The article is supported by several graphs and tables.

INFORMATION PAGES

Performance Monitoring and Auditing

(An Outline of Starting Points for the Formation of Methodology in Ministry of Defence Department of the Czech Republic) by Prof. PhDr. František Ochrana, DrSc. Effective operations of institutions within public sector presuppose obtain necessary knowledge how those institutions operate in the scope of their responsibility. Collected data could be used for making use in higher levels of command and control. The data might be acquired via the audit of activities of examined institution. This study tries to outline main basic steps how to accomplish the audit of institutional activities with the stress on a level of administration and management. By definition, audit is inspection and verification of the accuracy of financial records and statements. Internal audits are conducted by a company's own personnel to uncover bookkeeping errors and also to check cost-effectiveness of labour. An external audit is used to give the public a true statement of an institution's financial position. The auditors inspect real estate, buildings, and other assets to see if their value is overstated.

Economic Aspects of the Acquisition in Defence Department

by Ing. Aleš Olejníček. This essay depicts the alternative approach to investments in public sector. Author expresses his belief on evaluating and rating investments in public sector in the same way as in private sector. The simple theoretical analysis

and foreign experiences give enough evidence about feasibility of such approach even in defence sector. Nowadays, in governments across the world, public-sector financial systems are being transformed more fundamentally than at any time in decades. The changes are taking place to respond to a number of deficiencies of government accounting and financial-management system. Foreign experience has proved that a system of output appropriation provides a workable alternative to the traditional input-based system and can yield substantial advantages for both departmental management and government decision makers.

Up to Law Family Tree of Public Contracts

by JUDr. Ing. Dalibor Nový. Evaluating offers of contestants for public contracts belong to key and critical moments of public tenders and the whole acquisition process at all. Variety and comprehensibility of numerical and rating methods shouldn't prevent applicants from understanding conditions and terms of contract/agreement. The transparency principle of evaluating is only slowly pushing forward in our legal system. We move from mere subjectivistic and unverifiable impressions to the unbiased comparing of best offers, together with the requirement of transparency, as a part of the process of comparing, ranking, and assessing offers, by the use of specific qualitative or quantitative factors, such as prices, feasibility, collateral risks, time plan or other conditions. The final step is called amalgamation, when we merge individual classifications in one complex appraisal.

Education in the Field of Security

by Ing. Miroslav Jurenka. In the Czech Republic, the schooling of security experts is broken into fragments, i.e. into many fields of study, which go beyond security politics. The state of affairs can't be regarded as satisfactory. The first step is the Resolution of Czech Security Council No. 32/2007, Common Minimum for Security Experts, which put a proposal to introduce security issues into teaching programmes in universities and institutions of further education, so that such institutions could obtain accreditation in this field. This minimum is specified namely for undergraduate study; graduated security studies ought to be more specialized. Political scientists involved in the study of security policy should attempt to devise solutions for problems of public concern. Security study covers issues such as non-military threats and risks, proliferation, pollution, natural disasters, mass migration, economy risks. It is tied with international relations, foreign policy and national security strategies.

Virtual University of Jihad: Training and Schooling Islamic Terrorists in Cyberspace

by Mgr. Jiří Hodný. This article is discussing the role of the Internet in the Islamic terrorist movement. It describes how the nature of the Internet provides the perfect medium

for terrorism. Major terrorist organizations now have their own production capability, ranging from video capture, to video editing, to distribution, but, these organizations also have an advanced understanding of the concepts of influence, information warfare, and the power of targeted messages. This is further highlighted by the fact that among al Qaeda's original organizational structure was a committee dedicated to publicity and the media. The Internet plays the role as a means of propaganda for recruitment and fund-raising, shaping public opinion in the Muslim world, terrorist training and instruction, operational planning for attacks, communication and open source information.

MILITARY PROFESSIONAL

Testing and Validation in VTÚPV Vyškov, VOP-026 Šternberk, s.p., by Ing. Lubomír Příkryl. The Military Technical Institute of Ground Forces (VTÚPV) Vyškov was established in 1978 as a research authority and its activities have covered both requirements of the Army of the Czech Republic as well as the civilian sector. The VTÚPV Vyškov Division specializes in equipment, material and technologies of the ground forces. It solves tasks ranging from theoretical analyses and applied research and development to the prototype production phase, testing and validation, and small series production. It is an accredited testing laboratory for testing products and systems; it operates as an accredited certifying body for a large number of products. Since 2003 it has become a part of the military repair shop VOP-026 Šternberk, s.p. (state enterprise) founded by the Ministry of Defence. The article enumerates its activities, namely just finishing semi-anechoic hall EMC (electromagnetic compatibility), the most important and most expensive investment project since the late 80s.

Calculating Physical Condition and Nutritional State of the Soldier by Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Ing. Pavlína Vasičká. Physical condition and nutritional state of soldiers were monitored among members of KFOR mission by means of anthropometrical measurement of physical changes, defined above all by the so-called Mass Body Index, metabolic exchanges, and contents of fat in a body. The evaluation was done in picked-up clusters, formed on the base of physical activities of personnel. Verifying was carried out by means of the Wilcoxon test, non-parametric statistical test for the case of two related samples or repeated measurements on a single sample. The test involves comparisons of differences between measurements; the null hypothesis is specified. The alternative hypothesis assumes clusters, different in physical characteristics, with notable statistical differences. Among other results, in 2005, 57.10 per cent of military personnel between 25-35 years were overweight.

MILITARY SOCIOLOGY

Neonacisms and Anarchism (*Inner Security Threats*) by PhDr. Antonín Rašek. The complex security strategy must pay attention not only to outer threats, but also to inner security risks. Social and cultural impacts of globalisation produced even to our country a rise of several extremist right-wing political groups inspired by or following the tenets of Hitler's Nazi Party, referred to as neo-Nazis, because they modify Nazi doctrine and because the original Nazi movement inspires them. Some forms of fascism are also anti-Semitic or xenophobic. On the contrary, Anarchism is a political theory opposed to all forms of government. Anarchists believe that the highest attainment of humanity is the freedom of individuals, unhindered by any form of repression or control. To accept matching strategy, we must know those theories, their international background, as those movements are usually tied with organized crime and terrorism.

Pacifism and Manning Armed Forces of the Czech Republic by Reserve Soldiers in Time of Threat or War by Maj. Ing. Bohuslav Vlček, Ph.D. Pacifism, opposition to war and other violence, is both organized political movement and individual ideology. Pacifism varies from a form that is absolute and doctrinal to a relative and more practical form. Absolute pacifists are against all wars and against violence in any form whatsoever; relative pacifists are selective of the wars and violence they oppose. Most absolute pacifists stress the immorality of the taking of one person's life by another person. The philosophy of pacifism has been propounded throughout history on grounds of morality, divine will, or economic and social utility. The probable impact of pacifist theories on the Armed Forces is discussed in this article, as service in our forces is set by the law and inner normative acts of the Ministry of Defence.

Army and Public 2008 (*Public Opinion Poll*) by Mgr. Nataša Ballová, Mgr. Jiří Hodný, Radomír Saliger, Ph.D. Under the auspices of Defence University Brno, for the third time, the social researchers executed the investigation of opinions and attitudes of Czech citizens towards the Army of the Czech Republic. It is a continual, systematic monitoring of long-run attitudes, perspectives, and preferences of Czech population, their stability or variability, preferences and priorities. It was measured by the sample survey (quota sampling). A total of 1,050 adult respondents (with a representative sample of 1,005 respondents) were polled by 62 interviewers. The first place among Army tasks took the help of the forces in time of natural disasters and ecology catastrophes (96.4 %); the second came the defence of Czech territory (85.2 %); and the third fight against terrorism (82.7 %). As less important is regarded the deployment of the Czech

army abroad (55,4 %). All gathered data are presented on several graphs and schemes.

BOOK REVIEW

Defence Principles of the Czech Republic "2030" (*Informative Review*) by PhDr. Antonín Rašek. Many security experts are of the opinion that the global security situation has been going worse after September 11, 2001. Even though Balkan wars ended, in fact, there are high tensions tied with Kosovo's proclamation of independence, or in similar state of affairs in Macedonia. In Iraq, there some elements of improving, but in Afghanistan there are a lot of problems, we must mention tensions in Iran concerning building its nuclear capacities and missile tests, Russian-Georgian conflict, which is reflected in the policy of NATO enlargement: Georgia, the Ukraine were not accepted to NATO alliance. The reviewer highly appreciates this anthology of security studies, with the same title as this article. Editor Vlastimil Galatík, published by Defence University Brno, 2008.

PERSONAL DATA

Lieutenant Colonel (ret.) Arnošt Polák—Veteran World War II, Member of No. 311 Squadron RAF (Czechoslovak), Secretary of the Free Czechoslovak Air Force Association in Great Britain. He was born in 1923 into a Jewish family. Luckily, he and his older brother left the former Czechoslovakia with the last transport of Jewish children, organized by Sir Nicholas Winton. In 1943, when he was 18, he joined the Royal Air Force. He completed the course for radio operators and aerial gunners and in the second half of 1943 he joined the 311th Bomber Squadron and took part in operational sorties. In 1944, after finishing 63 flights, he was transferred to a transport squadron. After the War, he was redeployed to transport air group, he flew old Ju-52 and C-3-10 all over Europe. He left the Air Force and returned to Britain where his brother lived and studied. Here he established his own enterprise. In 2000 he passed this enterprise to his son and retired. Among others, he devotes to activities in the Free Czechoslovak Air Force Association.

Představení autorů tohoto čísla

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. (pplk. v zál.), nar. 1962, VA, 1983–2001 v armádě, zást. vedoucího odd. veřejných vztahů, vedoucí odd. výkonné komunikace odboru pro styk s veřejností MO, autor a člen řídicích výborů dvou mezinárodních projektů EU/PHARE, 1992–1995 viceprezident a člen výkonného výboru Evropské rady braneckých svazů (ECCO). 2002–2004 zahraniční oddělení ČSSD, od r. 2001 spolupráce s Centrem pro sociální a ekonomické strategie (CESES) FSV UK Praha, 2004 vedoucí Střediska bezpečnostní politiky CESES FSV UK. Externí člen katedry západoevropských studií Institutu mezinárodních studií FSV UK. 2006–2008 člen odborné komise pro společenské a humanitní vědy a od r. 2008 odborné komise pro vědy neživé přírody a inženýrství Rady pro výzkum a vývoj, člen pracovní skupiny „Foresight and Scenarios“ European Security Research and Innovation Forum. Rozsáhlá publikační činnost.

Mgr. Nataša Ballová, nar. 1955, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, obor sociologie a sociální politika a práce, od r. 1997 působila na Vojenské akademii na katedře společenských věd jako odborný asistent. Věnovala se teorii byrokratické organizace, problematice sociálního státu a sociální ekologii. Od roku 2004 pracuje jako odborný asistent na katedře sociálních věd a práva Fakulty ekonomiky a managementu UO v Brně. Přednáší sociologii výchovy v kurzech doplňkového pedagogického vzdělávání, absolvovala kurz distančního vzdělávání na Univerzitě Palackého v Olomouci. V současnosti se věnuje realizaci sociologických výzkumů pro potřeby UO a AČR.

Mgr. Jiří Hodný, nar. 1965, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně (sociologie), 1990–2004 působil na Vojenské akademii v Brně, po zániku VA pracoval jeden rok na Právnické fakultě MU. Od r. 2005 působí na Univerzitě obrany, v současné době na katedře sociálních věd a práva Fakulty ekonomiky a managementu UO. Absolvoval studium psychologických operací v John F. Kennedy Special Warfare Center and School v USA a kurz psychologických operací ve škole NATO v Oberammergau v SRN. V současné době se zabývá problematikou médií v ozbrojených konfliktech, psychologických operací a prováděním sociologických výzkumů pro potřeby AČR. Je jedním ze spoluautorů knihy *The European Cadet: Professional Socialisation in Military Academies* (Nomos Verlagsgesellschaft, 1998), mj. publikoval v britském časopise *The Journal of Slavic Military Studies*, kde je současně členem redakční rady.

Ing. Miroslav Jurenka (pplk. gšt. v zál.), nar. 1953, absolvent VVŠ PV ve Vyškově, postgraduálního studia na VA v Brně a kurzu gen. štábu. Pracoval na velitelských funkcích od velitele roty po velitele motostřeleckého pluku u ZVO. Působil deset let na operačních velitelstvích (štábu 1. A v Příbrami, Velitelství pozemních sil v Olomouci). Od roku 2000 působí na Univerzitě obrany v Brně v Ústavu operačně taktických studií - oddělení řízení obrany státu. Věnuje se oblasti krizového řízení, bezpečnostního systému státu a použití AČR v nebojových operacích. Je studentem doktorského studijního programu „Teorie obrany státu na Univerzitě obrany v Brně“.

Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. (plk. v zál.), nar. 1949, VŠZ Brno, do armády vstoupil v roce 1983, pracoval v oblasti ubytovací a stavební služby, kde se zaměřil na problematiku životního prostředí ve vojenských objektech. Stál u zrodu vojenské ekologie a zasadil se o její institucionální rámec v rezortu MO. Od r. 1990 byl v čele ekologické služby, prosadil výuku environmentální problematiky na vysokých vojenských školách, 1996–97 ředitelem odboru životního prostředí MO. Působil na Fakultě ekonomiky a managementu VVŠ PV ve Vyškově ve funkci zástupce vedoucího katedry ekonomiky a hygieny výživy a vedoucího katedry materiálu a služeb. Na UO v Brně byl vedoucím katedry materiálu a služeb. Člen oborové rady ekonomika a hygieny výživy, oborové rady ekonomika a managementu a vědecké rady FEM UO. Je řešitelem řady projektů NATO, EU a autorem více než 600 publikací, z nichž je jedna třetina zahraničních.

Ing. Jaroslav Kulíšek (pplk. v zál.), nar. 1953, VVŠ PV LS Vyškov (1977), VAAZ Brno (1985), Integrovaná škola nizozemských královských ozbrojených sil NIAGOS (1999). Na operačním velitelství EU působil v oblasti operačního plánování a řízení operační činnosti pozemních sil, na GŠ AČR pracoval na úseku výstavby systému velení a řízení bojových jednotek pro vedení expedičních operací, operačního použití Battle Groups EU, budování operační schopnosti komplexně integrovaného bojového informačního prostředí (NEC) v podmínkách AČR a procesu zavádění operační standardizace. Účastník mise OSN (UNOMIG), NATO (SFOR, NTMI) a EU (EUFOR RD CONGO). Zkušenosti z vedení operací získal v zónách válečných konfliktů na Kavkaze a v Iráku. V současnosti pracuje u SRDS-OS MO jako referent pro oblast koncepcí budování obranných schopností, konceptu rozvoje operačního umění, teorie vedení integrovaných expedičních

operací a fungování integrovaného záchranného systému.

Dr. Petr Majer (plk. v.z.), nar. 1950, Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, Vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě UK v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od roku 1990 na tiskovém oddělení MO, odboru pro styk s veřejností, a Centru řízení informačních systémů. Od r. 1993 vykonával funkci zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS-MO, inspektora Inspekce ministra obrany, vědecký pracovník zpětnovazebního informačního systému náčelníka GŠ AČR. Až do svého odchodu do důchodu v únoru 2006 pracoval na tiskovém a informačním oddělení MO. Téměř sedm let vedl Linku Armády České republiky.

Prof. PhDr. František Ochraňa, DrSc. (plk. v zál.), nar. 1952, VPA Bratislava (1976), postgraduální studium FF UK (filozofie, historie, 1994), European Business School (1995). Po studiu vědecké aspirantury učitelem na VPA na katedře filozofie, později na VVPŠ. 1991-1996 pracovníkem ekonomického úseku MO. 1996-2007 učitel katedry veřejných financí na Fakultě financí a účetnictví na VŠE v Praze. V současné době působí na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy (Centrum pro sociální a ekonomické strategie). Přednáší na domácích a zahraničních univerzitách. Je řešitelem několika desítek mezinárodních projektů a projektů domácích (z toho dvou projektů Grantové agentury ČR). Pracuje jako mezinárodní expert. Profesně se zabývá optimalizačními alokačními modely. Dnem 1. 1. 2008 rozkazem ministryně obrany ČR povýšen do hodnosti plukovníka v záloze.

Ing. Aleš Olejníček, nar. 1971, absolvent VUT Brno, 1995-2003 vysokoškolský pedagog na VVŠ PV ve Vyškově, od r. 2004 na Univerzitě obrany v Brně, 2005-2008 vedoucí skupiny ekonomiky obrany státu, katedra ekonomie, FEM UO v Brně. V roce 2008 absolvoval kurz Principles of Defense Procurement and Contracting pořádaný Naval Postgraduate School, Monterey (UO Brno, 2008).

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV v oboru Finanční zabezpečení Armády České republiky (1997), v roce 2003 doktorát na VVŠ PV s dizertací *Problém hospodárnosti a profesionalizace Armády České republiky*. Po skončení školy pracoval jako náčelník finanční služby protiletectvého raketového pluku, 1998-2007 odborný asistent (katedra obchodně finanční Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky VVŠ PV ve Vyškově, katedra ekonomie Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně). V současné době pracuje jako plánovač sekce plánování sil MO. Zabývá se otázkami financování obrany a ozbrojených sil a tematikou lidského kapitálu v ozbrojených silách. Je autorem dvou monografií, členem České společnosti ekonomické a Asociace veřejné ekonomie.

Ing. Lubomír Příkryl, nar. 1955, VA Brno, do roku 1984 vykonával základní a střední odborné funkce u žslib, 1984-1986 postgraduální studium na VA Brno, po jeho ukončení vedoucím oddělení v Výzkumného ústavu 010 ve Vyškově. V roce 2002 se stal zástupcem vedoucího odboru zkoušení techniky a od roku 2005 vedoucím odboru zkoušení techniky a vedoucím akreditované zkušební laboratoře č. 1103 u VOP-026 Šternberk, s. p. divize VTÚPV Vyškov. Aktivně se podílí na řešení projektů obranného výzkumu a vývoje MO ČR a od roku 2008 je vedoucím projektu Zkoušení vozidel a EMC. Je jedním ze zástupců Národní autority MO ČR pro zkoušení vojenských vozidel a EMC. Publikuje v odborných časopisech s potápěčskou tematikou.

JUDr. Ing. Dalibor Nový, nar. 1977, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Policejní akademie České republiky, Fakulta provozně ekonomická České zemědělské univerzity. Před výkonem základní vojenské služby (r. 1997) působil jako novinář (Český týdeník, Práce, Kladenský Region, Kladenský Infotip) a hudební publicista. Během studia práv byl v letech 2001-2002 zaměstnán jako asistent advokáta, poté zastával funkci právníka na Územní vojenské správě v Kladně (r. 2003). Od roku 2004 pracuje na sekci vyzbrojování MO. Příležitostně publikuje, dosud v časopisech Právní rádce, Správní právo a Veřejná správa, zejména o různých otázkách správního a obchodního práva.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v.v.), nar. 1935, první pěchotní učiliště, FF UK, sloužil u letectva, stal se vojenským novinářem, pracoval ve společenských organizacích. Po r. 1968 z armády propuštěn, pracoval jako poradce a jako výzkumný pracovník, po r. 1989 rehabilitován. 1990-1992 civilní náměstek ministra obrany pro sociální a humanitární věci, ředitel Institutu pro strategická studia (1993). Absolvoval kurz NATO Defense College v Římě. Pracuje ve Středisku bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie při FSV UK. Napsal několik odborných knih, desítky studií a stovky článků ze sociologie řízení, armády, bezpečnosti a politiky. Vystupuje jako odborník na bezpečnostní a vojenské otázky v televizi a v rozhlasu včetně zahraničních médií. Obdržel Cenu Jaroslava Jandy udělovanou Bezpečnostní radou státu za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky za rok 2005 v hlavní kategorii.

Radomír Saliger, Ph.D. (pplk. v.z.), nar. 1958, VVŠ-PV ve Vyškově, VVPŠ v Bratislavě a PedF UP v Olomouci. Ve vojenském školství působí od roku 1990. Na VVŠ-PV ve Vyškově pracoval na pozici asistenta, vedoucího skupiny sociálních věd a pověřeného zástupce vedoucího katedry sociálních věd a personalistiky. Je členem České pedagogické společnosti, Evropské asociace pro bezpečnost, České asociace pedagogického výzkumu. Od roku 2004 pracuje na pozici vedoucího skupiny sociálních věd na katedře sociálních věd a práva Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně.

Kromě pedagogické činnosti se podílí na realizaci sociologických výzkumů pro potřeby AČR.

Plk. gšt. Ing. Ján Spišák, nar. 1958, v r. 1983 absolvoval VVŠ PV ve Vyškově, je absolventem praporního velitelského kurzu v roce 1997, brigádního velitelského kurzu v roce 2001 a kurzu generálního štábu v roce 2007. Od roku 1983 do roku 2003 prošel velitelskými a štábními funkcemi u vojsk po mechanizovanou divizi. V letech 2003 až 2007 působil na operačním odboru a na Správě doktrín ŘeVD. V současné době vykonává funkci náčelníka oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií (ÚOTS) Univerzity obrany Brno, kde se zabývá otázkami vojenské strategie a operačního umění.

Ing. Pavlína Vasická, nar. 1983, absolventka Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, fakulty technologické. Zaměřuje se na problematiku hygieny výživy, stravování a zabezpečení potravinami příslušníků AČR. Výsledky publikovala jak na vědecko-studentských konferencích, tak v zahraničí na kongresech Research & Development Associates for Military Food and Packaging v USA. V současné době je studentkou doktorského studijního programu ekonomika a management FEM UO.

Pplk. Ing. Karel Vávra, nar. 1970, VVŠ PV Vyškov, dvousemestrální specializovaný kurz na Právnické fakultě Univerzity Karlovy se zaměřením na sociální politiku. 1993-2002 finanční služba Armády ČR, vedoucí starší důstojník-specialista na odboru pro implementaci reformy ozbrojených sil (bývalá sekce strategického plánování M0), po reorganizaci složek integrovaného Ministerstva obrany přešel na sekci plánování sil na pozici vedoucího staršího důstojníka-specialisty odboru programového plánování, od začátku roku 2008 pracuje jako vedoucí referátu podpory vojenského školství, kde se zabývá problematikou plánování a financování vojenských škol.

Mjr. Ing. Bohuslav Vlček, Ph.D., nar. 1958, v roce 1982 absolvoval Vojenskou akademii v Brně, poté vykonával různé technické funkce u útvarů. V letech 1988-95 zastával funkci staršího důstojníka na Okresní vojenské správě Brno-venkov, 1995-2006 odborný asistent skupiny mírového a válečného doplňování oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany. Zde také získal pedagogické vzdělání v rámci doplňujícího studia. V r. 2005 absolvoval tříměsíční odborný štábní kurz II. – brigádní úkolové uskupení. Od r. 2007 zastává funkci velitele školní rotý na Fakultě vojenských technologií UO.

CONTENTS

PhDr. Antonín Rašek Sovereignty, Integrity, Political Independence <i>(Forming Strategical and Security Documents)</i>	3
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek European Security in Global Context <i>(Reflections over Security Analyses and Prognoses in the World, the EU and the CR in 2003-2008)</i>	23
MILITARY ART	
Ing. Jaroslav Kulíšek EU Battle Groups' Deployability in ESDP Operations	31
Col. GSO Ing. Ján Spišák The Theory of the Culminating Point <i>Part I</i>	59
OPINIONS, CONTROVERSY	
Lt.Col. Ing. Karel Vávra Where Are You Going, Defence Department?	68
Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Social Engineering in Czech Armed Forces behind the Risk Edge: Results of 15 Years of Experiments with the Creation and Implementation of Career Rules	76
INFORMATION PAGES	
Prof. PhDr. František Ochrana, DrSc. Performance Monitoring and Auditing <i>(An Outline of Starting Points for the Formation of Methodology in Ministry of Defence Department of the Czech Republic)</i>	81
Ing. Aleš Olejníček Economic Aspects of the Acquisition in Defence Department	88
JUDr. Ing. Dalibor Nový Up to Law Family Tree of Public Contracts	100
Ing. Miroslav Jurenka Education in the Field of Security	110
Mgr. Jiří Hodný Virtual University of Jihad: Training and Schooling Islamic Terrorists in Cyberspace	115

CONTENTS

MILITARY PROFESSIONAL

- Ing. Lubomír Příkryl
Testing and Validation in VTÚPV Vyškov, VOP-026 Šternberk, s.p. 121
- Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Ing. Pavlína Vasická
Calculating Physical Condition and Nutritional State of the Soldier 135

MILITARY SOCIOLOGY

- PhDr. Antonín Rašek
Neonacisms and Anarchism
(Inner Security Threats) 148
- Maj. Ing. Bohuslav Vlček, Ph.D.
Pacifism and Manning Armed Forces of the Czech Republic
by Reserve Soldiers in Time of Threat or War 159
- Mgr. Nataša Ballová, Mgr. Jiří Hodný, Radomír Saliger, Ph.D.
Army and Public 2008
(Public Opinion Poll) 162

BOOK REVIEW

- Defence Principles of the Czech Republic “2030”**
(Informative Review) 175

PERSONAL DATA

- Lieutenant Colonel (ret.) Arnošt Polák—Veteran World War II,**
Member of No. 311 Squadron RAF (Czechoslovak),
Secretary of the Free Czechoslovak Air Force Association in Great Britain 179
- English Annotations** 181
- Who is Who in This Issue** 185
- English Table of Contents** 188

OBSAH

PhDr. Antonín Rašek	
Suverenita, celistvost, politická nezávislost <i>(Tvorbá strategických bezpečnostních dokumentů)</i>	3
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek	
Evropská bezpečnost v globálním kontextu <i>(Reflexe bezpečnostních analýz a prognóz ve světě, v EU a v ČR v letech 2003-2008)</i>	23
VOJENSKÉ UMĚNÍ	
Ing. Jaroslav Kulíšek	
Nasaditelnost Battle Groups EU do operací ESDP	31
Plk. gšt. Ing. Ján Spišák	
Teorie kulminačního bodu <i>1. část</i>	59
NÁZORY, POLEMIKA	
Pplk. Ing. Karel Vávra	
Kam kráčíš, rezorte obrany?	68
Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
Sociální inženýrství v ozbrojených silách ČR za hranou rizika – výsledek 15 let pokusů o vytvoření a zavedení kariérního řádu	76
INFORMACE	
Prof. PhDr. František Ochraňa, DrSc.	
Audit výkonu činnosti <i>(Nástin východisek pro tvorbu metodiky v rezortu Ministerstva obrany ČR)</i>	81
Ing. Aleš Olejníček	
Ekonomické aspekty akvizic v podmínkách rezortu obrany	88
JUDr. Ing. Dalibor Nový	
Vzhůru právním rodokmenem hodnocení veřejných zakázek	100
Ing. Miroslav Jurenka	
Vzdělávání v oblasti bezpečnosti	110
Mgr. Jiří Hodný	
Virtuální univerzita džihádu: výcvik a vzdělávání islámských teroristů v kyberprostoru	115

OBSAH

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Ing. Lubomír Příkryl Zkušebnictví ve VTÚPV Vyškov, VOP-026 Šternberk, s.p.	121
--	-----

Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Ing. Pavlína Vasická Stanovení fyzické kondice a výživového stavu vojáka	135
---	-----

VOJENSKÁ SOCIOLOGIE

PhDr. Antonín Rašek Neonacismus a anarchismus <i>(Vnitřní bezpečnostní hrozby)</i>	148
---	-----

Mjr. Ing. Bohuslav Vlček, Ph.D. Pacifismus a doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu a válečného stavu	159
---	-----

Mgr. Nataša Ballová, Mgr. Jiří Hodný, Radomír Saliger, Ph.D. Armáda a veřejnost 2008 <i>(Výzkum veřejného mínění)</i>	162
--	-----

RECENZE

Principy obrany České republiky „2030“ <i>(Informativní recenze)</i>	175
--	-----

PERSONÁLIE

Podplukovník ve výslužbě Arnošt Polák – veterán druhé světové války, příslušník 311. bombardovací perutě RAF, jednatel Svazu letců svobodného Československa ve Velké Británii	179
---	-----

Anglické anotace	181
-------------------------------	-----

Představení autorů tohoto čísla	185
--	-----

Obsah v angličtině	188
---------------------------------	-----

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 1/2009

Ročník: XVIII. (L.)

Datum vydání: 30. ledna 2009

Rozšiřuje:

PIC MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (šéfredaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 933

Redakční rada: Ing. Petr Pelz (předseda), PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., Ing. Jan Doksanský, genmjr. Ing. Jiří Halaška, Ph.D., Ing. Vladimír Karaffa, CSc., doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád, Ing. Miroslav Musil, Ph.D., plk. gšt. Ing. Tomáš Rak, doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc., pplk. Ing. Vlastimil Šlouf, Ph.D., Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Štefan Zigo

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Adresa pro zaslání pošty: Vojenské rozhledy, Úřad provozu a služeb,
Prezentační a informační centrum MO, Generála Píky 1,
161 05 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm (1998-2003)

<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3538> (2004-2008)

Články ve všeobecné části a některé další jsou recenzovány.

Grafická úprava: Andrea Bělohávková

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292

